

SBORNÍK STUDENTSKÝCH PRACÍ

Exkurze do institucí Evropské unie

2011/2012

Brno, Olomouc 2011

MĚLA BY EVROPSKÁ UNIE VÉST SPOLEČNOU ZAHRANIČNÍ POLITIKU?

Blažek Jan, Britan Martin, Nožičková Lucie, Reková Radka (GÚ PřF MU)

Společná zahraniční a bezpečnostní politika (SZBP) EU byla v době kolem utváření Lisabonské smlouvy dosti časté téma diskuzí. Přestože se v poslední době veřejnost i evropští politici zabývají zejména problémem eurozóny, jedno z řešení současné krize je vytvoření fiskální a potažmo politické unie, ve které by jednota v SZBP byla nutností. Evropská integrita je však bezesporu důležitou otázkou a výzvou pro další fungování pionýrského projektu, jímž Evropská unie je. V tomto textu bychom nejprve popsali historický vývoj a fungování této politiky, a dále bychom k vyvolání diskuze uvedli argumenty pro a proti, které sjednocenou Evropou hýbou, společně s nástroji a událostmi, jež se dají na jednotlivé argumenty aplikovat. Je nutné podotknout, že mnohé z argumentů mohou být normativní povahy.

1 HISTORIE

Začátkem společné zahraniční politiky bylo vytvoření tzv. Evropské politické spolupráce v roce 1970 na základě Davignonovy zprávy. V jejím rámci se členské státy snažily koordinovat své postoje k zahraničněpolitickým otázkám v OSN a v dalších mezinárodních organizacích. Avšak ve zvláště citlivých otázkách nebo v případech, kdy byly dotčeny zvláštní zájmy jednotlivých členských států, nebylo možné nalézt společný hlas, neboť rozhodnutí musela být přijímána jednomyslně. Evropská politická spolupráce byla dále posílena založením Evropské rady v roce 1974, která definovala obecné směry programu Evropské politické spolupráce, a Jednotným evropským aktem v roce 1987, který poskytl právní základ postupu.

Maastrichtská Smlouva o EU, jež vstoupila v platnost roku 1993, založila SZBP jakožto jeden ze tří pilířů Evropské unie. SZBP se lišila od Evropské politické spolupráce zavedením konkrétních strategických prostředků, které přesahovaly pouhá verbální prohlášení. O společných postojích a společných akcích (čl. 12 a 13 Smlouvy) rozhodovala jednomyslně Rada a rozhodnutí byla závazná pro všechny členské státy. Základem SZBP je tzv. soft power: řešení konfliktů pomocí diplomacie, případně za podpory nástrojů obchodní politiky, pomoci a mírových sborů.

Ve snaze prohloubit koordinaci a prezentaci SZBP byla Amsterdamskou smlouvou z roku 1999 vytvořena funkce Vysokého představitele pro Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku. Smlouvou z Nice, jež vstoupila v platnost v r. 2003, byl dále změněn institucionální rámec SZBP v reakci na nový vývoj v mez. vztazích (terorismus). Poslední revize zakládajících smluv, Lisabonská smlouva, v platnosti od prosince 2009, zrušila pilířové uspořádání a do velké míry integruje SZBP do vnějších činností EU. Specifičnost SZBP je ovšem zachována - jak uvádí Smlouva o Evropské unii ve znění Lisabonské smlouvy, „*Společná zahraniční a bezpečnostní politika podléhá zvláštním*

pravidlům a postupům.“ V oblasti společné zahraniční a bezpečnostní politiky zůstala zachována jednomyslnost členských států, avšak rozšíření pravomocí Vysokého představitele, jakožto reprezentanta Unie navenek i iniciátora *postupů* a *akcí* spojených s hlasováním kvalifikovanou většinou změnilo do jisté míry postavení členských států (viz další text). (Euroskop.cz)

2 CÍLE SZBP

Hlavní cíle SZBP

- ochrana společných hodnot, základních zájmů, nezávislosti a integrity EU v souladu se zásadami Charty OSN
- posilování bezpečnosti EU ve všech směrech
- zachování míru a posilování mezinárodní bezpečnosti v souladu se zásadami Charty OSN a Helsinského procesu
- podpora mezinárodní spolupráce
- rozvoj demokracie a právního státu a respektování lidských práv a základních svobod.

Kromě toho jsou členské státy vázány doložkou o loajalitě vůči EU, kdy členské státy

- aktivně a bezvýhradně podporují SZBP
- zdrží se jakéhokoli jednání, které je v rozporu se zájmy Unie
- spolupracují na rozšiřování a rozvoji své vzájemné politické solidarity. (Circa – Evropský parlament)

3 INSTITUCE

3.1 Evropská rada

Při vytváření SZBP má rozhodující charakter. Zasedání Evropské rady se účastní hlavy jednotlivých členských států, respektive premiéři členských zemí, kterým předsedá Stálý předseda Evropské rady. Jako plnoprávný člen je přítomen předseda Evropské komise. Jednání se účastní Vysoký představitel Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku. Evropská rada vydává politické směry týkající se SZBP. Evropská rada neschvaluje právní normy, ale přijímá politická rozhodnutí o prioritách budoucího vývoje. **Její deklaráce a směrnice nejsou pro členské státy právně závazné.** Právní závaznost získávají teprve procedurou hlasování na úrovni EU a případně i členských států. Rada rozhoduje o společných strategiích, která má EU plnit v oblastech, kde mají členské země důležité společné zájmy.

3.2 Rada EU

Pracuje na základě složení ministrů zahraničních věcí. Plní roli výkonného orgánu v oblasti SZBP. Rada přijímá rozhodnutí týkající se formulování a realizace SZBP na základě politických směrů

Evropské rady. Přijímá rozhodnutí o společných akcích a společných postojích. Odpovídá za to, že společné akce jsou jednotné, konzistentní a účinné.

3.3 Vysoký představitel zahraniční a bezpečnostní politiky/generální tajemník

Tato pozice je spojena s výkonem funkce generálního tajemníka Rady EU a plní následující úlohy:

- zastupuje Unii navenek v otázkách SZBP
- předsedá Radě pro vnější vztahy (bez hlasovacího práva)
- je místopředsedkyní Komise pro vnější vztahy
- vede Evropskou službu pro vnější činnost

Představitel těchto funkcí má navenek reprezentovat a vyjadřovat postoje Evropské unie v pětiletém funkčním období. Prvním vysokým zmocněncem/generálním tajemníkem se stal Javier Solana. Po vstupu Lisabonské smlouvy v platnost Evropská rada jmenovala na tuto pozici britskou baronku Catherine Ashton.

3.4 Stálý předseda Evropské rady

Přijetí Lisabonské smlouvy zavedlo funkci stálého předsedy Evropské rady, který je volen na 2,5leté funkční období. Prvním stálým předsedou Evropské rady stal bývalý belgický premiér Herman Van Rompuy. Předsedu volí i odvolává Evropská rada. Jeho úkolem je řídit politiku Evropské rady a zastupovat Unii v mezinárodních vztazích. Lisabonská smlouva přesněji vymezí pravomocí mezi ním a vysokou představitelkou neřeší a reálný způsob jejich spolupráce se bude vytvářet teprve praxí. Vliv Komise je výrazně omezen, Evropský parlament nemá v podstatě vůbec žádný vliv a Evropský soudní dvůr je ze SZBP zcela vyloučen. (Euroskop.cz; MZV ČR)

4 NÁSTROJE SZBP

V rámci SZBP nemůže Evropská unie přijímat žádná legislativní opatření. To znamená, že se všechna rozhodnutí vztahují pouze ke konkrétním situacím a nemají obecnou platnost. Pro členské státy jsou sice závazná, ale vzhledem k tomu, že evropské právo nezná žádné sankce za porušení, tlak na jejich dodržování je pouze politický - státy jsou vedeny snahou zůstat spolehlivým partnerem.

4.1 Obecné směřování SZBP a strategické zájmy a cíle

Unii vymezuje svými rozhodnutími Evropská rada. Může se jednat o cíle evropské politiky vůči zemím nebo regionům, ale také v rámci jednotlivých témat zahraniční politiky, jako je například nešíření zbraní hromadného ničení. V konkrétních otázkách zeměpisné nebo tematické povahy přijímá Rada EU rozhodnutí, která vymezují společný **postoj** Unie. Takové rozhodnutí například může definovat názor EU v rámci probíhajících mezinárodních jednání nebo vést k sankcím proti představitelům nedemokratických režimů. Je-li zapotřebí konkrétní operativní činnost, přijme Rada EU rozhodnutí o společné **akci**. Na tomto právním základě jsou postaveny nejdůležitější a nejviditelnější aktivity EU v oblasti SZBP. Pomocí akce Rada jmenuje zvláštní vyslance pro určitý

region nebo také vyše do problematické oblasti vojenskou nebo policejní misi pod hlavičkou evropské bezpečnostní a obranné politiky (EBOP). Každé takové rozhodnutí musí být velmi přesně definováno a jsou v něm vymezeny „cíle, rozsah a prostředky, které budou Unii poskytnuty, podmínky jejich provádění, a je-li to nezbytné, doba trvání“. Členské státy si tak udržují kontrolu nad svými závazky.

Při hlasování v otázkách SZBP mají všechny členské země po jednom hlasu, neboli neexistuje (s výjimkou posuzování konstruktivní abstinence) vážení hlasů jako je tomu například v oblasti ekonomických agend EU. Je důležité si uvědomit, že princip jednomyslnosti v oblasti SZBP nevyžaduje aktivní souhlas (hlas „pro“) všech členských zemí. Institut *konstruktivní abstinence* umožňuje, aby se určitý počet členských zemí zdržel hlasování, aniž by to ohrozilo schvalování daného rozhodnutí. Pokud zástupci členských zemí v Radě EU, kteří se zdrží hlasování, reprezentují méně než jednu třetinu všech členských zemí nebo pokud zastupují - prostřednictvím svých zemí - méně než jednu třetinu obyvatelstva Unie, jejich „zdržení se“ nebrání přijetí rozhodnutí.

Evropská unie nemá vlastní stálou armádu. Při svých mírových a humanitárních misích spoléhá na jednotky uvolněné jednotlivými členskými státy majícími přístup k prostředkům NATO. Pro zajištění rychlé reakce byla vytvořena bojová uskupení o síle nejméně 1500 mužů. V pohotovosti jsou vždy dvě bojová uskupení. Tato spolupráce probíhá v rámci EBOP. Podle smlouvy mohou členské státy dát EU k dispozici civilní a vojenské prostředky k provádění operací v rámci EBOP. Každý členský stát má však právo tyto operace zamítnout a veškeré příspěvky k těmto operacím budou vždy dobrovolné. (Europa.eu; Euroskop.cz)

5 ARGUMENTY PRO SZBP

Argumenty „pro“ SZBP se z velké většiny opírají o tradiční mocenské postavení Evropy (EU) v mezinárodních vztazích. Mísí se zde snaha o udržení či rozšíření sféry vlivu s problematikou energetické bezpečnosti, rozvojové pomoci (ať už je základem altruistické či mocenské chování) i udržování hodnot Listiny lidských práv a demokracie obecně.

1. Multipolární svět se stává realitou a členské státy EU musejí vystupovat jako celek pokud chtějí, aby jejich hlas měl větší váhu.
2. Společná politika (zahraničního obchodu) EU je klíčovou složkou vztahů EU se zbytkem světa.
3. EU podporuje prosperitu a demokratické hodnoty po celém světě, pomáhá tím upevňovat stabilitu a blahobyt občanů Země.
4. EU jako celek má dostatek síly pro finanční i technickou pomoc pro Afriku, Asii, Latinskou Ameriku a země jižního a východního Středomoří. Dále poskytuje humanitární pomoc obětem přírodních a lidmi způsobených katastrof po celém světě. Ta zahrnuje podporu hospodářských reforem, zdravotnictví a vzdělávání, programů v oblasti infrastruktury a v některých případech

i spolupráci v oblastech, jako jsou výzkum a vývoj a ekologická politika, lidská práva a demokracie, nešíření zbraní hromadného ničení, apod. (EU ve světě, 2007).

5. Aktivnější zahraniční politika EU je schopna řídit krize a vést mírové mise v rámci Evropy i daleko za jejími hranicemi.
6. EU s téměř 500 miliony obyvateli je po Číně a Indii 3. nejlidnatější oblastí na světě – význam a vliv v obchodním, hospodářském a finančním měřítku činí z EU významnou světovou mocnost.
7. EU se zapojuje vyšší měrou do předcházení konfliktům, udržování míru a do protiteroristických operací. Od roku 1990 zemřely v konfliktech po celém světě více než 4 mil. lidí (90 % civilisté). Řešení sedmi největších konfliktů v průběhu 90. let stálo mezinárodní společenství 200 miliard EUR, které by jinak mohly být použity pro mírové účely. Proto je Evropská unie odhodlána jednat účinněji, aby ke konfliktům v první řadě vůbec nedocházelo.
8. Lisabonská smlouva neoslabuje nezávislost zahraniční politiky členských států. Evropská unie má jednat, pouze pokud je třeba zajistit jednotný postup na mezinárodní scéně. Funkce vysokého představitele nevytváří nové pravomoci, nýbrž zefektivňuje činnost EU na mezinárodní scéně tím, že zabraňuje nedorozuměním a zdvojování úsilí. Vysoký představitel jedná v zahraničněpolitických záležitostech na základě rozhodnutí přijatých jednomyslně všemi členskými státy. Nenahrazuje, nýbrž doplňuje zahraničněpolitické a diplomatické aktivity členských států.
9. Evropská unie v sobě spojuje jak prvky mezinárodní organizace, tak některé dílčí elementy státu, proto by nebylo spravedlivé posuzovat unijní zahraniční politiku měřítky klasického státu.

5.1 Příklady nástrojů a působení Evropské unie na základě argumentů „pro“

- obchodní sankce –rušení obchodních preferencí nebo omezení či zmrazení obchodu s partnerem, který porušuje lidská práva nebo jiné mezinárodní normy chování.
- obchodní dohody – jejich prostřednictvím se EU snaží zvýšit hospodářský růst a výrobní kapacitu rozvojových zemí. – bezcelní režim nebo snížení celních sazeb pro vývoz na trhy zemí EU - u 7 200 výrobků zahrnutých do všeobecného systému preferencí. Jedná se o jednostranný ústupek, který nevyžaduje reciproční přístup příjemců. 50 nejméně rozvinutých zemí světa má pro své výrobky zcela volný přístup na trh EU s výjimkou vývozu zbraní a střeliva.
- Dohody o hospodářském partnerství (DHP) mezi EU a 79 státy ze skupiny afrických, karibských a tichomořských zemí – tyto země jsou vybízeny k podpoře hospodářské integrace se svými regionálními sousedy a pomoc od EU se soustředí na budování stabilních a demokratických veřejných institucí (EU ve světě, 2007).

- obecně lze rozvojovou strategii rozdělit na podporu obchodu a otevírání vlastního trhu, a také vyvedení třetích zemí z chudoby prostřednictvím přímé technické a finanční pomoci v souvislosti s udržitelným rozvojem, stejně jako zlepšení základní materiální a sociální infrastruktury a výrobního potenciálu.
- EU financuje a podporuje tisíce rozvojových projektů, často velmi malého měřítka, které v lokálním prostředí vytváří nový status quo, prvotní projekty EU jsou dále rozšiřovány a kopírovány domácími institucemi. Příkladem je pomoc skupině 250 žen v indickém státě Gudžarát při vývozu rukodělných výrobků do Evropy, Severní Ameriky a Japonska; podpora místní firmy v Belize při přechodu na trvale udržitelnou metodu těžby dřeva a hospodářské úpravy lesa či pomoc zemědělcům ve středním Kamerunu při diverzifikaci výroby.
- Evropská unie a sedm zemí jihovýchodní Evropy založily jednotné energetické společenství, ve kterém budou pravidla pro energetický trh stejná pro všechny. EU bude mít prospěch z větší bezpečnosti dodávek plynu a elektrické energie dopravované přes tyto země. Energetické trhy těchto sedmi zemí budou fungovat mnohem efektivněji, jakmile začnou uplatňovat pravidla a normy EU.
- aby se zajistilo to, že rozšíření na východ nevytvoří nové hranice dělící EU od jejích přímých sousedů, vytvořila Unie v roce 2004 Evropskou politiku sousedství (EPS) (EU ve světě, 2007).

6 ARGUMENTY PROTI SZBP

Argumenty „proti“ SZBP se opírají o národnostní hodnoty, suverenitu států, odstředivé tendence a rozštěpenost SZBP ve prospěch národních zájmů, případně o institucionální nedořešenost Lisabonské smlouvy a přemíru byrokracie, jež Brusel vytváří.

1. Podpisem Amsterdamské smlouvy došlo k dalšímu posunu v tzv. „bruselizaci“ společné zahraniční a bezpečnostní politiky, tedy k dalšímu přesunu rozhodování z národních států do Bruselu. Na druhou stranu zde chybí dostatečná demokratická kontrola a větší vliv Evropského parlamentu. Navíc, poněkud hybridní funkce (na pomezí Rady a Komise) Vysokého představitele Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku („ministr zahraničí EU) vzniklá Lisabonskou smlouvou, společně se změnou v hlasování ve prospěch kvalifikované většiny (na návrh Vysokého představitele) snižuje rozhodovací pravomoci jednotlivých států. (Votrubová 2006)
2. Členské státy se vzdaly principu rotace předsednictví v Radě ministrů právě jen v oblasti SZBP. V ostatních formacích Rady EU zůstala rotace zachována. Zajištěním stálého předsednictví na pětiletá období se tak připravily o možnost přijít každého půl roku s novou agendou a prakticky tak snížily svůj vliv na vývoj SZBP. Tento krok zřejmě signalizuje, že

SZBP je prioritní oblastí, v jejíž integraci chtějí členské státy pokročit a zvolily k tomu způsob jednotné a stálé reprezentace. (Votrubová 2006)

3. Včlenění sekretariátu Evropské politiky sousedství (EPS) do sekretariátu Rady zapříčinilo byrokratizaci SZBP. Samotná administrace zahraniční politiky EU přestala být výsadou národních diplomatů, tito pak změnili pohled na proces, který již neřídí a v případě zástupců z velkých členských zemí dávají přednost národní diplomacii. (Mertens, 2007)
4. Geopolitické zájmy jednotlivých členských států si navzájem odporují – anebo o tom jsou jejich představitelé alespoň přesvědčeni. Zájem o ropu, zemní plyn a další suroviny, obchodní zájmy nadnárodních společností a myšlenky vycházející z pozice moci a nadvlády tvoří základ zahraniční politiky EU. Programy v oblasti diplomacie, spolupráce a pomoci jsou ve stále větší míře doprovázeny vojenskými a policejními misemi. Kořeny mezinárodních konfliktů a globálních problémů jsou trvale přehlíženy. Členské státy EU se podílí na řadě válek a vojenských intervencí po celém světě. EU některé nedemokratické režimy toleruje, ba dokonce podporuje, vyhovuje-li to jejím geostrategickým nebo ekonomickým zájmům.
5. Konzistenci je možné najít spíše v oblastech, které jsou podporovány všemi členskými státy (lidská práva), pokud je předmět rozhodnutí nebo akce relativně vzdálený (oblast Velkých jezer v Africe) nebo pokud ke konsenzu dospěly členské státy již na jiné úrovni (OSN či OBSE). U oblastí či událostí, které se nacházejí geograficky blíže (Bosna nebo Kosovo), které by mohly mít přímý dopad na členské státy (opět Bosna) nebo které se týkají asymetrických ekonomických vztahů (Perský záliv) je méně pravděpodobné, že se projeví konzistentní postoj. Čím blíže je hrozba domovu, tím spíše bude konzistence postojů obětována rozhodnutí na národní úrovni. (Mertens, 2007).
6. Pokud chce Evropská unie vybudovat SZBP a ne jen deklarovat její existenci, nemůže budovat SZBP tam, kde ať už z politického nebo historického důvodu Evropská unie není schopna zaujmout společné stanovisko. O její vybudování totiž usilují státy, které byly po staletí vtahovány do vzájemných konfliktů. K harmonizaci rozdílných pohledů může dojít až po výraznějších úspěších v bodech, kde členské státy prezentují stejné postoje, což se může jevit jako předpoklad pro spolupráci v dalších mezinárodních otázkách, pokud se myšlenka silného aktéra – Evropy – stane pro jednotlivé evropské lídry atraktivní.
7. Všem lidským bytostem musí být zaručena základní lidská práva a demokratické svobody. EU podřizuje oblast lidských práv svým geostrategickým a ekonomickým zájmům. EU by měla připojit snahu o zajištění hospodářských a sociálních práv. (GUE/NGL)
8. Je třeba se zasadit o výlučně civilní základ zahraniční politiky EU, nevyužívat zásahové jednotky EU k vojenským účelům a humanitární pomoci. Udržitelná řešení lze nalézt pouze tehdy, jsou-li odhaleny samotné kořeny krize. Finanční prostředky vynaložené na války by se měly využít ve prospěch hospodářské obnovy, vzdělávání a zdraví, nemluvě o tom, že

podobné hodnoty jako EU v její EBOP přijímá i NATO, tudíž ani z pozitivního hlediska není třeba, aby se EU vymezovala vojensky. (GUE/NGL)

9. Podpora jednotlivých zemí společné mezinárodní rozvojové strategie EU je pod určeným cílem. Pouze čtyři země EU – Dánsko, Lucembursko, Nizozemsko a Švédsko - dosáhly stanoveného cíle. Evropská unie stanovila, že rok 2015 bude rokem pro dosažení společného cíle ve výši 0,7 % s prozatímním cílem ve výši 0,56 % HDP stanoveným pro rok 2010 (EU ve světě, 2007). (GUE/NGL)

6.1 Příklady nástrojů a působení Evropské unie na základě argumentů „proti“

- Rozdílné zájmy aktérů v Iráku: Státy se rozdělily dle postoje k postupu USA a navíc měly země EU v Iráku rozdílné zájmy. Francie a Německo mohly mít obavy z nepokojů muslimské menšiny či ze ztráty svých ekonomických pozic (Francie), naopak země z „koalice ochotných“, jež v té době byly členy EU, mohly mít zájem např. na účasti v poválečné rekonstrukci země. Lze samozřejmě nalézt i společné zájmy, též mimo Evropskou unii, jako např. boj proti terorismu, jenž byl jedním z hlavních argumentů války. Nicméně shoda už nepanovala a nepanuje okolo toho, jak terorismus vymýtit. Důvody proč tedy SZBP v Iráku selhala, by se daly shrnout asi takto:
 - o členské státy měly v tomto regionu rozdílné historické a politické zájmy
 - o celkově rozdílné pojetí zahraniční politiky některých členských zemí (např. Velká Británie silnější vazby na USA než na Francii či Německo, pacifismus Německa)
 - o domácí politická situace v některých zemích (muslimská menšina ve Francii, volby v Německu)
 - o snaha Německa a Francie vystupovat jako mluvčí Evropské unie bez ohledu na názory ostatních členů (Gazda, Horsák, 2011)
- Podobně tomu bylo v Lybii, kde se Francie a Velká Británie ujaly iniciativy a obsadily i všechny klíčové posty v Evropské službě pro vnější činnost, čímž potlačily zárodky pracně budované evropské diplomacie. Francie, která předtím neuspěla v Tunisku, se snaží obnovit na nových základech svůj vliv ve Středozeří. Podle Německa, jehož sféra politického vlivu se přemístila do střední a východní Evropy a obchodní zájmy do Číny a Indie, jde o zbytečnou a nákladnou válku. Výsledek je paradoxní: Jde o první mezinárodní krizi, ve které jsou dvě evropské země (Francie a Velká Británie) spolu v první linii a ze které evropská zahraniční a bezpečnostní politika naopak vychází rozdrobena. Paříž a Londýn to přirozeně vidí jinak: Mají za to, že jakožto jediné evropské mocnosti, které jsou stále ještě na výsluní moci, jednájí „za“ Evropu. Vnímání ostatních členských států je však takové, že Francie a Velká Británie jednájí „místo“ Evropy. Francouzsko-britská dohoda o vojenské spolupráci z loňského listopadu tedy SZBP nepřispěla. A přesto, že oba státy dohromady generují téměř polovinu evropských vojenských výdajů a že jako jediné mají k dispozici jaderné zbraně a jsou jim vyhrazena křesla

stálých členů Rady bezpečnosti OSN, nemají žádný zájem na tom povýšit svou bilaterální spolupráci na „evropskou instituci“, nad níž by neměly kontrolu. Členské státy opět jednaly spíše na základě své vnitropolitické agendy než ve společném zájmu. (Presseurop)

- Palestinský lid trpí v důsledku nedořešené situace na Blízkém východě a EU nepřijímá svoji odpovědnost, ke které se zavázala. Uprchlíci zůstávají na hranicích Evropy a jsou zavíráni do zadržovacích středisek v sousedních zemích, která financuje Evropská unie. EU se postavila na stranu Palestinců proti Izraeli, ale jasný postoj se ukázal teprve poté, co vyplavalo na povrch, že palestinské teroristické skupiny čerpají peníze ze zdrojů EU. Německo a Velká Británie zaujaly zdrženlivý postoj, čímž vzniklo mírné napětí ve vztahu k ostatní členským zemím EU. Některé jiné země (zejména nově přistoupivší, vč. ČR) mají tradičně dobré vztahy s Izraelem. (GUE/NGL; Michálek, Hrubíš 2003)
- uznání nezávislosti Kosova ukazuje, že každý stát má odlišné historické zkušenosti, má jiné sousedy, a tedy jiný názor na dané zahraničně-politické téma. Rumunsko, Kypr a Slovensko se obávaly precedentu, který uznáním vznikne. A přesto Anglie, Německo a další uznaly Kosovo okamžitě. (Reisiegel, 2008)

7 ZDROJE

- Evropská komise: *EU ve světě. Zahraniční politika Evropské unie*. 2007. Generální ředitelství pro komunikaci, dostupné online <ec.europa.eu/publications/booklets/move/67/cs.doc>. Citováno dne 27. 10. 2011.
- *Gazda, Adam; Horsák, Vojtěch (2011). Společná zahraniční a bezpečnostní politika EU ve světle konfliktu v Iráku v roce 2003. E-polis*, dostupné online <<http://www.e-polis.cz/evropska-unie/658-spolecna-zahranicni-a-bezpecnostni-politika-eu-ve-svetle-konfliktu-v-iraku-v-roce-2003.html>>. Citováno dne 1. 11. 2011.
- Mertens, Otto (2007). *Vnější vztahy a energetická politika EU*. Diplomová práce, MU, Brno.
- Michálek, Přemysl; Hrubíš, František (2003). *Výhody a nevýhody vstupu ČR do EU*. Evropský polytechnický institut, dostupné online <<http://www.svses.cz/skola/akce/konf/peu03/texty/hrubis.pdf>>. Citováno dne 28. 10. 2011
- *Mír a spravedlnost*. GUE/NGL, dostupné online <<http://www.guengl.eu/upload/leaflet-afet-CS-web.pdf>>. Citováno dne 5. 11. 2011.
- *Paříž a Londýn dominují Evropské zahraniční politice*. Presseurop, dostupné online <<http://www.presseurop.eu/cs/content/article/578661-pariz-londyn-dominuji-evropske-zahranicni-politice>>. Citováno dne 29. 10. 2011

- Reisiegel, Daniel (2008). Pravicová zahraniční politika, dostupné online: <<http://www.cevro.cz/cs/cevrorevue/aktualni-cislo-on-line/2008/4/202136-pravicova-zahranicni-politika.html>>. Citováno dne 1. 11. 2011.
- SZBP – principy fungování, MZV ČR, dostupné online <http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/evropska_unie/vnejsi_vztahy_eu/spolecna_zahranicni_a_bezpecnostni/spolecna_zahranicni_a_bezpecnostni_1.html>. Citováno dne 28. 10. 2011
- Vnější vztahy. Euroskop.cz, dostupné online <<http://www.euroskop.cz/8916/sekce/spolecna-zahranicni-a-bezpecnostni-politika/>>. Citováno dne 3. 11. 2011
- *Votrubová, Zuzana (2006). Ministr zahraničních věcí EU: důvody a důsledky institucionální reform. Global Politics, dostupné online* <<http://www.globalpolitics.cz/studie/ministr-zahranici>>. Citováno dne 4. 11. 2011.
- Zahraniční a bezpečnostní politika, Europa.eu, dostupné online <http://europa.eu/pol/cfsp/index_cs.htm>. Citováno dne 4. 11. 2011
- Zahraniční politika: cíle, nástroje a dosažené výsledky. Evropský parlament, dostupné online: <http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/relations/cfsp/article_7190_cs.htm>. Citováno dne 3. 11. 2011.

MÁ VSTOUPIT BULHARSKO A RUMUNSKO DO SCHENGENSKÉHO PROSTORU?

Kubeša Tomáš, Leligdonová Eva, Nejedlý Ondřej, Witoszová Denisa (GÚ PřF MU)

1 SCHENGENSKÝ PROSTOR

Schengen je malé evropské město. Pokud byste ho hledali na mapě, zastavil by se vám prst na lucemburském území v blízkosti francouzské a německé hranice. Existence tohoto města ale není tím hlavním důvodem, proč se s jeho jménem v českém prostředí setkáváme velice často. V současnosti Schengen představuje především tzv. schengenský prostor, v jehož rámci nejsou na společných státních hranicích vykonávány hraniční kontroly a hranice lze tedy překračovat kdykoli a na jakémkoli místě. Absenci hraničních kontrol na vnitřních hranicích kompenzuje rozsáhlá spolupráce a vysoké schengenské standardy, které stanovují pravidla v mnoha oblastech, sahajících od policejní a justiční spolupráce přes vízové a konzulární záležitosti až po ochranu osobních údajů. Z hlediska bezpečnostního mají všechna tato opatření znemožnit zneužívání svobody pohybu ke kriminálním aktivitám.

Od 12. prosince 2008 tvoří Schengen souvislé území 25 států, a to:

22 členských států EU

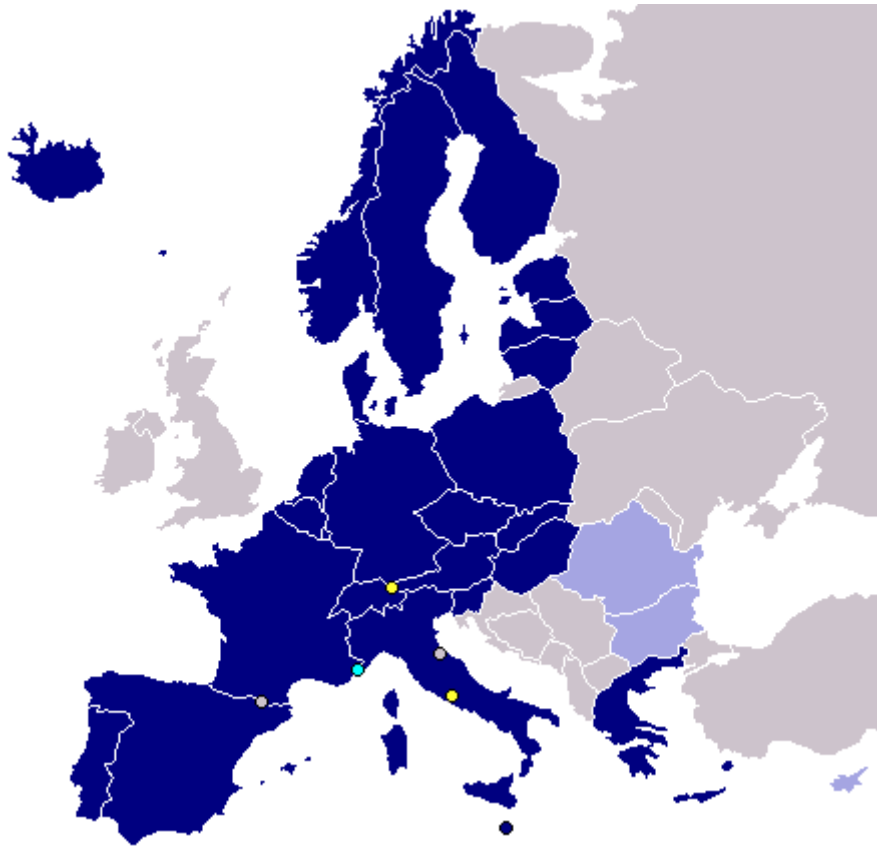
Belgie, Česká republika, Dánsko, Estonsko, Finsko, Francie, Itálie, Litva, Lotyšsko, Lucembursko, Maďarsko, Malta, Německo, Nizozemí, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Řecko, Slovensko, Slovinsko, Španělsko a Švédsko.

3 nečlenské země EU

Island, Norsko a Švýcarsko.

S výjimkou Velké Británie, Irska, Kypru, Rumunska a Bulharska jsou do schengenské spolupráce zapojeny všechny členské státy EU, ke kterým navíc patří rovněž Norsko, Island a Švýcarsko. Západní část evropského kontinentu je tedy možné projet bez jediného zastavení od jižního cípu Španělska až k severnímu pobřeží Estonska. Co do rozsahu bezprecedentní rozšíření Schengenu proběhlo dne 21. prosince 2007, kdy se počet schengenských států zvýšil z 15 na 24. Součástí Schengenu se stalo 9 členských států, které jsou součástí EU od 1. května 2004: Česká republika, Estonsko, Lotyšsko, Litva, Maďarsko, Malta, Polsko, Slovensko a Slovinsko.

Dne 12. prosince 2008 se součástí Schengenu stal další nový stát, který není členským státem EU: Švýcarsko. Ve stejný den přestaly švýcarské orgány provádět kontroly osob na svých pozemních hranicích, celní kontroly zboží však na hranicích zůstaly zachovány, a to s ohledem na fakt, že Švýcarsko není součástí celní unie EU. Hraniční kontroly na mezinárodních letištích při letech uvnitř Schengenu skončily 29. března 2009.

Obr. 1: Mapa schengenského prostoru

Poznámka: Tmavě modrá barva označuje plně členy, světle modrá signatáře, kteří se dosud plně neúčastní. Žluté tečky jsou malé státy, které nejsou členy [EU](#), ale mají zájem o vstup do schengenského prostoru. [Monako](#) (tyrkysová tečka) není signatářem Schengenské dohody, ale fakticky se stalo součástí schengenského prostoru díky bilaterálním úmluvám s Francií)

Zdroj: Schengenský prostor, PRESSEUROP

2 DŮVODY PRO VSTUP RUMUNSKA A BULHARSKA DO SCHENGENSKÉHO PROSTORU

V této části seminární práce se pokusíme shrnout důvody, proč by mělo být Bulharsko spolu s Rumunskem začleněno do Schengenského prostoru. Nejprve se budeme zabývat skutečnostmi, které oba státy legitimně opravňují ke vstupu na základě splnění daných podmínek. Následně se pokusíme komentovat pohnutky, jež vedou jednotlivé odpůrce k vetování přístupu Bulharska a Maďarska. V závěru pak budou shrnuty pozitiva plynoucí z integrace obou států do Schengenského prostoru.

2.1 Důvody, které opravňují Rumunsko a Bulharsko ke vstupu do Schengenského prostoru

Volný pohyb osob je základní právo garantované Evropskou unií (EU) jejím občanům. Opravňuje každého občana EU cestovat, pracovat a žít v kterékoli zemi EU bez zvláštních omezení a podmínek. Toto základní ustanovení je v platnosti od prvopočátků Evropské unie, kdy je již v Římské smlouvě z roku 1957 mimo jiné zakotven volný pohyb osob mezi signatářskými státy. Neříká sice nic o úplně

volném (nekontrolovaném) pohybu osob, tak jak je možný v Schengenském prostoru, nicméně toto ustanovení zde je. Vzhledem k tomu, že většina ostatních členských států EU byla do Schengenského prostoru přijata, čímž se volný pohyb osob ještě více zjednodušil, neexistuje zjevný důvod, aby stejných výhod nemohli využívat také obyvatelé Rumunska a Bulharska. Samozřejmě za stejných podmínek, které musí splnit všechny ostatní členské státy. Například předseda Evropského parlamentu (EP) Jerzy Buzek považuje Schengenský prostor za jednu z největších výhod Evropské unie a odmítá prodlužování začlenění těchto dvou zemí:

"Schengen is one of the biggest achievements of the EU. We must not destroy it with rash decisions. The Schengen system is providing the highest standards of border management. Romania and Bulgaria are meeting these standards today - hence, we must not delay their integration. I call on the Council to follow the recommendations of the vote expressed today by the large majority of the European Parliament." (Long-term budget, Schengen enlargement, Russia on June Strasbourg plenary, 2011)

Podle zprávy, kterou předložil Radě ministrů a Evropskému parlamentu poslanec Carlos Coelho, splňují obě žadatelské země podmínky pro vstup do Schengenského prostoru. V návrhu zprávy o návrhu rozhodnutí Rady o plném uplatňování ustanovení schengenského *acquis* v Bulharské republice a Rumunsku se vyjadřuje takto:

„S ohledem na výsledky hodnocení a nezbytných opakovaných návštěv, jež provedly expertní týmy, dospěl zpravodaj k závěru, že ačkoli některé otázky jsou dosud nedořešené a budou vyžadovat pravidelné podávání zpráv a za určitý čas další opatření, nepředstavují překážku pro plnohodnotné členství těchto dvou států. ... Zpravodaj a několik stínových zpravodajů měli rovněž možnost obě země navštívit (22.–25. března) a přesvědčit se přímo na místě o aktuálních podmínkách a stavu provádění nezbytných vylepšení. Proto zpravodaj podporuje rozhodnutí otevřít hranice pro tyto členské státy.“ (Zpráva o návrhu rozhodnutí Rady o plném uplatňování ustanovení schengenského *acquis* v Bulharské republice a Rumunsku, 2011)

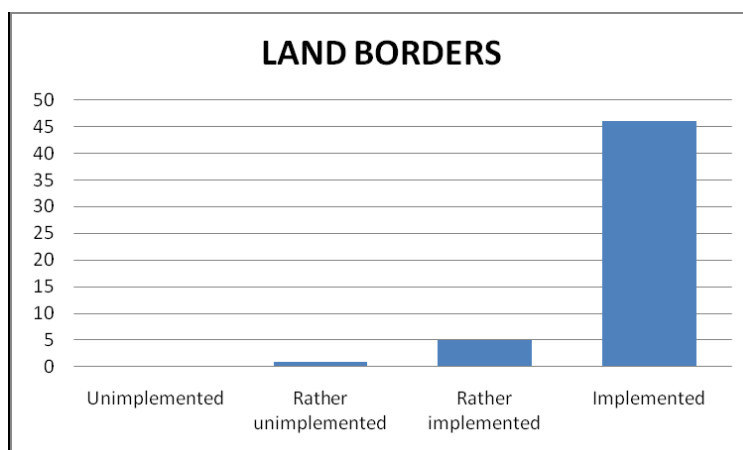
2.2 Důvody, proč některé státy vystupují proti vstupu obou států

Častými argumenty odpůrců vstupu do Schengenského prostoru je obava z velké korupce a nevykonné justice v těchto dvou zemích. Tato otázka je však bezpředmětná, protože není součástí podmínek pro vstup do Schengenského prostoru. Otázku zlepšování korupce a justice řeší zvláštní soubor opatření shrnutý do Mechanismu spolupráce a ověřování. Takto se k otázce staví například švédská poslankyně EP Anna Hedh, která v rozpravě k výše zmiňované zprávě C.Coelha v červnu 2011 uvedla:

„Když se nyní všichni odborníci domnívají, že Rumunsko a Bulharsko splňují požadavky, myslím, že je jasné, že by jim připojení mělo být umožněno. Dnes večer bylo vzneseno několik námitek, pokud jde o korupci v obou zemích, ale proti tomu by se nemělo bojovat prostřednictvím schengenského systému.“

... *Je to záležitostí celé Evropské unie, nikoli pouze Rumunska a Bulharska. Stejně tak boj proti organizovanému zločinu vyžaduje větší spolupráci, a nikoli stále větší uzavřenost.*“ (Rozpravy - Úterý, 7. červen 2011 - Uplatňování schengenského acquis v Bulharsku a Rumunsku, 2011)

To čeho se některé, především západoevropské, státy bojí, je spíše propustnost pozemních hranic a to především bulharsko-tureckých. Je pravda, že v některých průběžných zprávách, byla nedostatečná ochrana hranic kritizována, nicméně Bulharsko intenzivně zapracovalo na jejím vyřešení. To lze doložit například tím, že na jaře 2010 bylo z 52 kritérií pro ochranu pozemních hranic plně splněno 46 (Obr. 1). Ostatně Bulharsko není jedinou zemí EU, která s Tureckem sousedí a která je členem Schengenského prostoru a která musela tyto problémy řešit. Proto je nutné, aby Bulharsko přijalo některá další opatření, především aby vypracovalo zvláštní plán činností, které bude provádět po vstupu do Schengenského prostoru, a aby čelilo případnému výraznému nárůstu migračního tlaku ve vzájemné součinnosti s Řeckem a Tureckem. (CIUCU 2011)

Obr. 2: Kritéria implementovaná, poměrně implementovaná, téměř neimplementovaná (převzato z CIUCU 2011, s. 15)

Některé důvody proč členské státy EU vystupují proti rozšíření schengenského prostoru o Bulharsko a Rumunsko jsou mnohdy neopodstatněné. Bývají pouhou hříčkou vnitropolitických bojů uvnitř jednotlivých států, kterým vládnou krajně pravicové strany s mnohdy až xenofobními názory. Podle člena evropského parlamentu C.Moraese mohou být takovým příkladem státy Finsko nebo Nizozemí, které právě vetovaly vstup obou zemí do Schengenu, na základě vlády silné pravice a zaujatě tak diskriminují Bulharsko a Rumunsko. Tuto skutečnost popisuje C.Moraes následovně:

„Opposition from Finland and the Netherlands to the two south-eastern European countries' entry to Schengen is "completely, purely and unambiguously about internal politics." Nor does he accept that the Netherlands and Finnish governments were merely reflecting the will of the people in a European environment increasingly sceptical about deeper integration. "I don't think it's a question of public opinion being rejected by the elite, as it were. I think it's a question of far right political pressure

calling the shots in countries where I think governments and people, if they saw the evidence, would be positive.” (MASON 2011)

Dalším příkladem o mnohdy neobjektivních důvodech, které vedou některé státy k omezování volného pohybu v rámci Schengenského prostoru, je Dánsko. To na základě vlády pravicových stran a jejich volebních kampaní oznámilo nejprve obnovení hraničních kontrol a následně jejich zrušení vůči některým sousedním členským státům. Tuto skutečnost komentuje Moraes následovně:

„Another example is Denmark, where the previous government, under pressure from the right wing Danish People's Party, caused controversy by announcing the reintroduction of controls on its borders with Sweden and German... The newly elected centre-left government led by Helle Thorning-Schmidt's Social Democrats has already said it will revoke the border controls.“ (MASON 2011)

Výše uvedené příklady vypovídají, že mnohé námitky členských států ke vstupu Bulharska a Rumunka do Schengenského prostoru mohou být spekulativní, nereflktující na skutečný pokrok v rámci plnění vstupních požadavků, ale jen skepticky vystupují vůči integraci členských zemí na základě interní politické situace.

2.3 Pozitiva plynoucí z integrace obou států do Schengenského prostoru

Mimo výše uvedené skutečnosti, týkající nárokovatelného práva o vstup do Schengenského prostoru, které dosáhly Bulharsko a Rumunsko splněním podmínek určených Evropskou unií, lze v závěru zhodnotit, jaké pozitiva by ze vstupu obou zemí do Schengenského prostoru plynuly jak Evropské unii, tak zejména Bulharsku a Rumunsku.

2.3.1. Politické výhody plynoucí ze vstupu Bulharska a Rumunska do Schengenského prostoru

Oba zmíněné státy leží na území tvořící relativní pomezí mezi Balkánským a Černomořským regionem. Z této skutečnosti vyplývá i jejich geopolitická situace. Zapojení obou zemí nejen do Evropské unie v roce 2007, ale také zejména současné zapojení do Schengenského prostoru, „otevře dveře“ možnosti integrace okolních států z Balkánu a východní Evropy do tohoto společenství. Zejména dojde k prosazování zahraniční a bezpečnostní politiky EU v regionu, který bývá z historického hlediska mnohdy považován za geopoliticky nestabilní. Rozšířením Schengenského prostoru dojde k větší fluktuaci osob mezi západní a východní Evropou a tím i k šíření základních premis tohoto společenství, na kterých stojí všechny vyspělé státy a tím je demokracie a náboženská svoboda. Stabilizace geopolitické situace v jihovýchodní Evropě se zmiňuje také v dokumentu Questions and Answers on Bulgaria:

„It will help consolidate good neighbourhood relations and reduce the risk of regional conflicts – as demonstrated by its stabilising role during the Kosovo crisis, its active OSCE chairmanship in 2004, and its participation in the Stability Pact for South Eastern Europe.“ (European Commission - Enlargement - Questions and Answers on Bulgaria, 2010)

Rozšíření Schengenského prostoru tímto směrem se následně může odrazit v posílení vztahů mezi Evropskou unií a Tureckem jakož to kandidátskou zemi. Tato skutečnost by mohla nadále stimulovat diplomatickou aktivitu mezi EU a Tureckem v rámci sousedských vztahů. Celkově tak dojde k uvolnění etnického, sociálního a náboženského napětí v této geopoliticky vypjaté oblasti.

2.3.2. Ekonomické výhody plynoucí ze vstupu Bulharska a Rumunska do Schengenského prostoru

Schengenský prostor, který je zakotven mezi základními principy evropské integrace, se netýká pouze volného pohybu osob bez kontrol, ale také volného pohybu zboží mezi jednotlivými členskými státy EU. Toto lze deklarovat na základě Saarbrückenské dohody, která byla předchůdcem Schengenského prostoru a vznikla z požadavků o plynulejší mezinárodní přepravu zboží, jak uvádí Š. Matochová (2011):

„Za předchůdce schengenské spolupráce lze považovat tzv. Saarbrückenskou dohodu z roku 1984, která byla uzavřena mezi SRN a Francií v důsledku stávkové pohotovosti evropských dopravců kvůli nekonečným frontám na hraničních přechodech mezi oběma státy. Dohoda předpokládala postupné zrušení kontrol na jejich společných hranicích a uplatnění principu volného pohybu zboží a osob.“

Na základě výše uvedených skutečností lze usoudit, že Schengenský prostor významně ovlivňuje mezinárodní obchod. Zapojení Bulharska a Rumunska by odstranilo další bariéry volnému pohybu zboží, což by pozitivně ovlivnilo ekonomiky zmíněných států, které jsou orientovány především na export zboží. Velký význam mezinárodního obchodu pro národní hospodářství Bulharska a Rumunska lze připsat i faktu, že mají nejrychleji rostoucí ekonomiky z nově přistupujících států EU¹, což dokládají hodnoty růstu HDP na obyvatele, které dosahovaly v roce 2009 v případě obou států více než 6 %. Další ekonomickou výhodou plynoucí z integrace tohoto regionu do Schengenského prostoru je stimulace energetické politiky EU. Vzhledem k poloze obou států, by mohlo dojít k optimalizaci dodávek ropy a plynu z dálného východu a tím k zajištění energetické bezpečnosti Evropy. Diverzifikace energetických zdrojů EU je následně jeden z nejdůležitějších cílů, kterých se Unie snaží dosáhnout.

¹ EU10 – jedná se nové členské země EU: Bulharsko, Česká republika, Estonsko, Maďarsko, Lotyšsko, Litva, Polsko, Rumunsko, Slovensko, Slovinsko

2.3.3. *Výhody plynoucí ze vstupu Bulharska a Rumunska do Schengenského prostoru pro obyvatele obou států*

Největší předností vstupu do Schengenského prostoru pro obyvatele obou států, je jejich volný pohyb přes hranice do sousedních států EU. To umožní odbourat současné mnohdy zdoluhavé čekání při překračování hranic. Samotné zjednodušení překračování hranic však nijak nesouvisí s otevřením pracovních trhů v ostatních členských státech pro obyvatele Bulharska a Rumunska. Ti budou mít nadále uplatnění na zahraničních pracovních trzích jen velice omezené, jelikož jednotlivé Evropské státy mají na základě přístupových smluv právo chránit si svůj pracovní trh před novými členy až po dobu sedmi let. Přesto tato omezení byla již mezi některými členy EU odstraněna (viz. níže), tím pádem poslední překážkou k snadnému přístupu na jejich pracovní trh, je absence volného pohybu v rámci Schengenského prostoru.

„Workers from Bulgaria and Romania currently enjoy full rights to free movement pursuant to EU law in 15 member countries – Denmark, Estonia, Cyprus, Latvia, Lithuania, Poland, Slovenia, Slovakia, Finland, Sweden, Hungary, Greece, Spain, Portugal and the Czech Republic.“

(Romania, Bulgaria demand full access to EU's labour market, 2011)

3 DŮVODY PROTI VSTUPU BULHARSKA A RUMUNSKA DO SCHENGENSKÉHO PROSTORU

3.1 Vývoj

Vstup Bulharska a Rumunska do Severoatlantické aliance v roce 2004 a vstup do Evropské unie v roce 2007 znamenal pro mnohé naděje na lepší zítřky – naděje v podobě ukončení dlouhotrvající krize a zahájení procesu sociální transformace země – naděje, že se Bulharsko a Rumunsko dokáží inspirovat úspěchy západních zemí a podaří se jim zmobilizovat společnost k činu. Již od samého začátku se rozšíření schengenského prostoru stalo prioritním cílem Bulharska, čehož chtělo dosáhnout, v co nejkratší době společně s sousedním Rumunskem. Avšak následující roky jenom potvrdily názory skeptiků, že Bulharsko ani Rumunsko nejsou dostatečně připraveni na pokročilý stupeň evropské integrace. Tato situace vyvrcholila v roce 2011, kdy byl Bulharsku a Rumunsku odepřen vstup do eurozóny a Schengenského prostoru – zóny volného pohybu osob. Rada ministrů EU se v září roku 2011 shodla na tom, že odloží vstup Bulharska a Rumunska do Schengenu na neurčito. Toto rozhodnutí bylo podepřeno zejména nizozemským vetem (s podporou Finska) ve věci zrušení kontrol na hranicích s Bulharskem. To samozřejmě bylo přijato s nelibostí, jež byla velmi dobře patrná na hranicích, kde docházelo k blokadě nizozemských kamiónů.

3.2. Kritéria pro přijetí Bulharska a Rumunska do schengenského prostoru

K tomu, aby bylo Bulharsko a Rumunsko znovu přijato k jednání o vstupu do Schengenu, je zapotřebí splnit řadu kritérií, především musí země podle Evropské unie zatočit s korupcí na hranicích (úplatnými celníky), jak to žádají hlavně Německo a Francie. Tyto země již na konci roku 2010

oznámily, že rozšíření schengenského prostoru zablokují, protože Bulharsko ani Rumunsko doposud nedosáhly významného pokroku v boji proti korupci a proti organizovanému zločinu. Existuje zde také řada technických, personálních, politických a ekonomických překážek, jež brání Bulharsku a Rumunsku vstoupit do schengenského prostoru. Hlavním z ekonomických důvodů zamítnutí vstupů Bulharů do schengenského prostoru je rozpočtový deficit, s nímž země dlouhodobě bojují a snaží se jej snížit alespoň na 3 % HDP – toto kritérium představuje jeden z hlavních technických požadavků pro vstup do eurozóny. Tento cíl bude přece nakonec splnitelný, avšak jen za cenu zkrácení či stagnace státních výdajů na zdravotnictví, vědu, vzdělání, výzkum a pomoc sociálně slabším jedincům. Oproti tomu příspěvek ze státního rozpočtu bude ponechán policejním složkám, armádě, zpravodajským službám a soudcům. Toto rozdělení státního rozpočtu způsobí jen jediné – pokles „sociálních hodnot“, sociální propad určitých skupin, hrozba nenávratné likvidace významné složky základního i aplikovaného výzkumu a jiné sociální problémy. Bulharsko i Rumunsko se tak v evropském společenství budou prezentovat jako „svalnaté tělo s dutou hlavou“ – tento model není Evropskou unií podporován.

3.3 Nelegální imigranti

Tato situaci vyústí jen v jediné – k nárůstu nelegálních imigrantů, kteří hledají lepší podmínky pro život, zejména v ostatních zemích Evropské unie. Již v minulých letech čelila Evropa nájezdu nelegálních imigrantů z Bulharska a Rumunska, dokonce v roce 2010 Německo a Francie odeslaly tisíce nelegálních, převážně romských, obyvatel zpět do jejich vlasti. Tato situace se může opakovat i v dalších letech, pokud se nějak závratně nevyřeší problematika sociálního zabezpečení obyvatel (dle evropských statistik EUROSTAT se Bulharsko řadí na poslední místo, co se týče sociálního zabezpečení – vykazuje nejnižší státní výdaje do této oblasti).

Bulharsko a Rumunsko má také značné problémy s odstraňováním technických překážek vstupu do eurozóny. Často však odstraňování technických překážek neznamena nic jiného než masivní nákup západních technologií na sledování a kontrolu hranic a to vše prostřednictvím fondů poskytnutých těmito západními státy.

V případě vstupu Bulharska do Schengenu by to znamenalo nekontrolovatelný proud nelegálních imigrantů z ostatních zemí (zejména z Turecka), jež právě přes území Bulharska nejčastěji putují do Evropy. Počet imigrantů, kteří se snaží proklouznout přes děravou turecko-bulharskou hranici (vlivem úplatných celníků), se v rok od roku zvyšuje, proto je nezbytně nutné zpřísnit kontroly na hranicích Bulharska a Evropské unie alespoň do té doby, než budou připravena všechna nezbytná opatření vedoucích ke zlepšení celních kontrol na vnějších bulharských hranicích – zejména na hranicích s Tureckem.

3.4. Organizovaný zločin

Avšak nejdůležitější bariéru vstupu Bulharska a Rumunska do schengenského prostoru představuje organizovaný zločin. Oba státy se dlouhodobě nedokáží vypořádat s organizovaným zločinem (nelegální přeshraniční obchod s cigaretami, alkoholem, zbraněmi, drogami, nelegální imigrace zejména z Turecka), což by mohlo ve značné míře ohrozit Schengen a eurozónu. Evropská unie tedy po Bulharsku a Rumunsku požaduje, aby dostaly za mříže všechny vůdce organizovaného zločinu, pouze pak se dá započít případný dialog ve věci plného zapojení států do schengenského prostoru. Silný argument PROTI vstupu Bulharska a Rumunska také představuje setrvání bývalých politických leaderů a vysokých představitelů země na svobodě, jež sami nad tímto nelegálním obchodem přivírali oči či dokonce měli na nich sami podíl.

3.5 Názory občanů Bulharska a Rumunska

Nabízí se otázka, zda se Bulhaři a Rumuni přidají k protestům svých vlád. Nedávné průzkumy veřejného mínění ukázaly, že občané na nizozemském vetu nic doopravdy špatného nevidí. Každý třetí Bulhar dokonce soudí, že odklad vstupu jeho země do Schengenu je odůvodněný, i když už Bulharsko podmínky k přijetí splňuje. Občané chápou argument Nizozemí, podle něž obě země musejí ještě více pokročit v boji proti korupci a organizovanému zločinu.

V případě Rumunska a Bulharska nemusí být výsledky nutně méně úctyhodné. Zasáhnout je ale třeba teď anebo nikdy. Jakmile totiž dva nejchudší státy EU svou bitvu vyhrají, přestanou Brusel poslouchat.

Celých 73 % Rumunů se domnívá, že jejich země není na vstup do schengenského prostoru dostatečně připravena, a 85 % schvaluje veto, které proti jejich přijetí do prostoru volného pohybu osob vyslovilo Nizozemí. Průzkumy veřejného mínění, které provedly deníky Adevărul a Evenimentul Zilei, nenechávají nikoho na pochybách: Zdá se, že Rumuni znají velice dobře realitu týkající se korupce – kterou uvádí Amsterdam jako argument – a své vládě nedůvěřují. „Dalo se schengenskému neúspěchu předejít?“ táže se România liberă. Deník soudí, že „rumunská diplomacie bývala mohla nově se vynořující nacionalismus v Evropě, který je příčinou nizozemského a finského veta, předvídat a podle toho jednat“.

4 ZDROJE

- Do Schengenu vstup zakázán, 2011.
Dostupné z: <<http://www.presseurop.eu/cs/content/article/460641-do-schengenu-vstup-zakazan>>.
- Draží Bulhaři a Rumuni, máte odklad, 2011.
Dostupné z: <<http://www.presseurop.eu/cs/content/article/978701-drazi-bulhari-rumuni-mate-odklad>>.

- Bulharsko v Evropské unii, 2011. Dostupné z: <<http://www.euroskop.cz/389/sekce/bulharsko-v-evropske-unii/>>.
- Bulharsko a Rumunsko zatím Schengen nedoplní, 2011. Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/126765-bulharsko-s-rumunskem-zatim-schengen-nedoplni/>>.
- CIUCU, C. (2011): Romania's Schengen Accession Process: lesson learned, failed exam. Bucharest : Centrul Român de Politici Europene. 26 p. Dostupné online: <http://www.crpe.ro/eng/library/files/romania%E2%80%99s_schengen_accession_process.pdf>. Citováno 27. 10. 2011
- Long-term budget, Schengen enlargement, Russia on June Strasbourg plenary. Bulgaria, Romania ready to join Schengen area, says Parliament. dostupné online: <<http://www.europarl.europa.eu/en/headlines/content/20110526FCS20303/10/html/Bulgaria-Romania-ready-to-join-Schengen-area-says-Parliament>>. Citováno 27. 10. 2011.
- Zpráva o návrhu rozhodnutí Rady o plném uplatňování ustanovení schengenského acquis v Bulharské republice a Rumunsku. Dostupné online:<<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A7-2011-0185&language=CS#title3>>. Citováno 27. 10. 2011.
- Rozpravy - Úterý, 7. červen 2011 - Uplatňování schengenského acquis v Bulharsku a Rumunsku (rozprava). Dostupné online: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=CRE&reference=20110607&secondRef=ITEM-015&language=CS>>. Citováno 27. 10. 2011.
- Romania, Bulgaria demand full access to EU's labour market, July 2011. Dostupné online: <<http://www.euractiv.com/social/europe/romania-bulgaria-demand-full-access-eus-labour-market-news-506385>>. Citováno 27. 10. 2011
- MATOCHOVÁ Š.: Historie schengenské spolupráce, Dostupné on-line: <<http://www.euroskop.cz/301/437/clanek/historie-schengenske-spoluprace>>. Citováno 27. 10. 2011
- European Commission-Enlargement - Questions and Answers on Bulgaria 2010, Dostupné online: <http://ec.europa.eu/enlargement/questions_and_answers/bulgaria_en.htm>. Citováno 27. 10. 2010.
- MASON, D. (2011): Schengen row „a sign of things to come“. Public Service Europe. Dostupné online: <<http://www.publicserviceeurope.com/article/931/schengen-row-a-sign-of-things-to-come>>. Citováno 27. 10. 2011.

MIGRACE DO EVROPSKÉ UNIE

Hanousková Linda, Malý Jiří (GÚ PřF MU)

1 ÚVOD

Migrace osob mezi jednotlivými zeměmi a kontinenty je reálnou součástí dnešního světa. Migraci můžeme považovat za nejvýznamnější prostorový pohyb obyvatelstva. Ve svém důsledku může značně měnit kulturní, populační a ekonomické poměry jednotlivých zemí. Mezinárodní migrační proudy se však odehrávaly již v dávné minulosti, přičemž existuje řada příčin, které nutily obyvatelstvo změnit svá trvalá bydliště. Můžeme zmínit migraci za lepšími životními podmínkami a příležitostmi z důvodu špatných ekonomických podmínek a chudoby obyvatel v zaostalejších zemích. Z tohoto hlediska se především Severní Amerika a Evropa staly přistěhovaleckými oblastmi. Mnoho lidí bylo nuceno opustit své domovy z důvodu občanské války (např. válečný konflikt v bývalé Jugoslávii, občanská kmenová válka ve Rwandě), politického režimu (např. emigrace z řady komunistických zemí střední a východní Evropy) nebo přírodních katastrof. Migrace obyvatel je způsobována celou řadou faktorů, jejichž důležitost se v průběhu historického vývoje mění.

Rovněž směry migrace se vyvíjí podle ekonomických, politických a společenských poměrů v dané zemi. S určitou dávkou generalizace lze tvrdit, že cílovou destinací migrantů jsou vyspělé státy v západní Evropě a Severní Americe, které jim mohou poskytnout komfort a možnost pracovního uplatnění či seberealizace. V průběhu 19. století se však i z vyspělé průmyslové Evropy stěhovala značná část obyvatel především do USA. Svou roli sehrála revoluční léta a snaha národnostních menšin o osamostatnění, demografická situace (přelidněnost) Evropy a možnost zisku volné půdy v osidlované Severní Americe či hladomor v Irsku, který spustil masivní migrační vlnu do USA, Kanady či Austrálie.

Otázka přistěhovalectví a vytváření podmínek pro imigrující obyvatelstvo je záležitostí jednotlivých států a dokládá jejich suverenitu. Již značná část Evropy však vytváří hospodářsky provázaný celek, Evropskou unii. Výrazný počet přistěhovalců do zemí EU tak začal být tématem i pro hlavní představitele EU. Mezi jednotlivými členskými státy by podle nich mělo vzniknout společné řízení a větší spolupráce v dané problematice. Hospodářské propojení států EU je nesporné a volný pohyb osob mezi členskými státy je jedním z důvodů, proč se migrace z okolních států týká celé EU. Mnohé podniky a firmy z přistěhovalectví profitují. Imigranti jsou často levnou pracovní silou, která zaplní nepříliš žádoucí pracovní místa. Na druhou stranu dochází i k přílivu kvalifikovaných osob, které plní vyšší manažerské pozice. Problém nastává v nelegálních přistěhovalcích, kteří mohou narušovat sociální a kulturní prostředí občanů EU a často bývají zapojeni do šedé ekonomiky. Přistěhovalectví do zemí EU je a bude běžnou záležitostí, přičemž samotní přistěhovalci jsou součástí hospodářské a kulturní struktury EU (Příležitost a výzva, 2009). Je proto nutné nastavit podmínky tak, aby přistěhovalectví negativně neovlivňovalo členské státy a stalo se naopak přínosem. Na úrovni EU se

již podařilo rozvinout spolupráci v několika oblastech, a to především ve společné kontrole hranic, sjednocování azylového systému nebo povolení k trvalému pobytu. Navíc se v posledních letech řeší spolupráce v oblasti řízení pracovní migrace, problém nelegálních migrantů a také kooperace se zeměmi třetího světa za účelem lepšího propojení migrace a rozvoje (Migration online, 2011).

Příspěvek stručně diskutuje téma legální a nelegální migrace do členských zemí EU, problematiku přidělování azylu uprchlíkům a v závěru nastiňuje možné kontroverzní otázky vztahující se k danému tématu.

2 PODPORA LEGÁLNÍ MIGRACE NA EVROPSKÉ ÚROVNI

V moderní společnosti je nezbytné přistupovat k migraci jako k jednomu z nástrojů ekonomického rozvoje země. Přijímání ekonomických migrantů je základem politiky legální migrace a je nutné se jí zabývat na evropské úrovni, aby mohlo dojít k výraznému rozvoji komunitární imigrační politiky. V oblasti legální migrace je z hlediska politických priorit vycházejících z Haagského programu z roku 2004 stěžejní Plán politiky legální migrace. Evropská komise v tomto plánu navrhla konkrétní opatření vedoucí k postupné harmonizaci oblasti ekonomické migrace. Agenda legální migrace je v Radě EU projednávána na pracovní skupině Migrace – přijímání, SCIFA² a dalších tradičních stupních hierarchie Rady EU jako je COREPER³ a samotná Rada JHA⁴ (MVČR, 2010). V souvislosti s nárůstem počtu uprchlíků a přistěhovalců v posledních letech vyznačila Evropská komise několik základních bodů, které by měli proces migrace do EU korigovat (viz Tab. 1).

Přísun kvalifikované pracovní síly je důležitý nejen z ekonomického hlediska, ale také v souvislosti se stárnutím evropské populace. Počet lidí v důchodovém věku se neustále zvyšuje a podíl produktivní složky obyvatelstva naopak klesá. Nelze tedy opomenout ani demografické dopady migrace. Pozitivním dopadem může být omlazení populace, finanční zajištění důchodů a udržení nízké nezaměstnanosti. K tomu je však potřeba socializace a začlenění přistěhovalce do společnosti v příslušné zemi. V jednotlivých státech EU existují různé druhy programů, které se právě touto problematikou zabývají. Jejich cílem je především adaptace přistěhovalce na místní poměry a vytvoření vzájemné tolerance a respektu mezi migrantem a rodilým občanem daného státu. Přistěhovalcům jsou poskytovány jazykové kurzy, přístup ke zdravotní péči, rekvalifikace, programy na podporu podnikání či vzdělání pro jejich děti. EU dále například stanovila soubor společných pravidel pro sloučení rodiny, který umožňuje přímým rodinným příslušníkům připojit se k přistěhovalci, legálně žijícímu v EU po dobu nejméně jednoho roku (Příležitost a výzva, 2009).

² SCIFA - Strategic Committee on Immigration, Frontiers and Asylum (Strategický výbor pro přistěhovalce, hranice a azyl)

³ COREPER - Comité des représentants permanents (Výbor stálých zástupců)

⁴ JHA – Justice and home affairs (Rada pro spolupráci v oblastech justice a vnitra)

Tab. 1: Návrh Evropské komise na lepší řízení migrace do EU, 4.5.2011.

Iniciativy Evropské komise pro řízení migrace do EU
Dokončení společného evropského azylového systému do roku 2012, a to v souladu se základními hodnotami a mezinárodními závazky Unie.
Posílení ochrany hranic a schengenské správy pro řešení nedovoleného přistěhovalectví; zajištění toho, aby každý členský stát účinně chránil svoje části vnějších hranic EU v souladu s pravidly a duchem práva EU a budování důvěry v účinnost systému EU pro řízení migrace.
Lepší zaměření legální migrace do EU k usnadnění přistěhovalectví osob s kvalifikací potřebnou pro podporu EU při řešení očekávaného nedostatku pracovních sil a určitých odborností, a přispění tak k řešení očekávaného poklesu počtu obyvatel v produktivním věku.
Sdílení osvědčených postupů v přístupu členských států k integraci legálních přistěhovalců v EU, a to způsobem, který zajistí, že hospodářský přínos přistěhovalectví bude co největší, a tudíž se tak zajistí sociální smír v Unii.
Strategický přístup ke vztahům s třetími zeměmi v otázkách souvisejících s migrací, zaměřený na usnadnění pohybu osob prostřednictvím posílení legální migrace spolu s opatřeními pro zabránění migrace nelegální.

Zdroj: Evropská komise

2.1 Modrá karta

V rámci mezinárodní konkurence nepokládají vysoce kvalifikovaní odborníci EU jako celek za atraktivní destinaci. Z důvodů fragmentace pracovního trhu zůstává spíše na okraji jejich zájmu. Státy Evropské unie jsou hlavním cílem spíše pro pracovníky bez kvalifikace nebo se střední kvalifikací ze zemí Maghrebu (54 % vysoce kvalifikovaných přistěhovalců z těchto zemí pobývá ve Spojených státech a v Kanadě). Podíl vysoce kvalifikovaných pracovníků v EU je nyní 1,72 %. EU usiluje především o zlepšení schopnosti přilákat a v případě potřeby i udržet vysoce kvalifikované pracovníky z třetích zemí a zvýšit tak podíl legální migrace na posilování konkurenceschopnosti hospodářství EU (Euroskop, 2009). Projekt evropské „modré karty“, o které Evropská unie hovoří jako o podobě americké zelené karty (viz Tab. 2), by tím pádem měl přiliv kvalifikovaných pracovníků do EU umožňovat. Modrá karta je spíše motivačním nástrojem a měla by přilákat kvalifikovanou pracovní sílu na taková místa, která se v současnosti v určitých hospodářských odvětvích nedaří obsadit.

Dle definice Ministerstva vnitra České republiky modrá karta umožňuje: „dlouhodobý pobyt za účelem výkonu zaměstnání vyžadující vysokou kvalifikaci. Modrá karta opravňuje cizince k pobytu a zároveň výkonu zaměstnání, tj. cizinec nepotřebuje zvlášť pracovní povolení. Za vysokou kvalifikaci se považuje řádně ukončené vysokoškolské vzdělání nebo vyšší odborné vzdělání, které trvalo aspoň 3 roky“.

Modrá karta se vydává na konkrétní volné pracovní místo v centrální evidenci volných pracovních míst, které je možno držiteli modré karty obsadit. Kompletní unijní evidence volných pracovních míst

je v České republice dostupná na webových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí⁵. K žádosti o modrou kartu již však každý uchazeč musí předložit předem dohodnutou a podepsanou pracovní smlouvu na dobu nejméně jednoho roku se sjednanou mzdou, kterou s danou firmou uzavřel. Výše smluvené mzdy odpovídá alespoň 1,5násobku průměrné mzdy v Česku (či daného členského státu). Nutno je také předložit doklady potvrzující kvalifikaci. Žádost o modrou kartu se podává na českém zastupitelském úřadě nebo na pracovišti ministerstva vnitra (KLÁNOVÁ, 2011).

Tab. 2: Základní charakteristiky „zelené“ (USA) a „modré“ (EU) karty.

Charakteristika	"Zelená karta" (USA)	"Modrá karta" (EU)
Právo na trvalý pobyt	ano	ano, po 5 letech
Platnost karty	10 let, možnost prodloužení	3 roky, možnost prodloužení
Karta umožňuje	držitelům žít, pracovat a cestovat na území Spojených států amerických	držitelům a jejím rodinám žít, pracovat a cestovat na území EU
Právo na občanství	po 5 letech pobytu	ne

Zdroj: Projekt „modré karty“ v Evropské unii, VÚPSV

3 OMEZENÍ NEŽÁDANÉHO PŘÍSTĚHOVALECTVÍ

Podle odhadů Evropské komise se na území EU nachází více jak 4,5 milionů nelegálních imigrantů, přičemž každý rok orgány EU zadrží přibližně 0,5 milionů přistěhovalců, z nichž asi 40 % pošlou zpět do domovské země (Příležitost a výzva, 2009). Již z těchto základních statistik je patrné, že nelegální přistěhovalectví je problém, kterým by se EU měla vážně zabývat. Značné množství osob se pokouší nelegálně vstoupit na území EU v oblastech pobřeží Španělska, Itálie a Řecka. Jedná se především o obyvatelstvo afrických států, které připlouvá na lodích po Středozezemním moři. Ačkoliv je většina z nich zastavena a nepuštěna do unijního prostoru, provoz hlídek a kontrol na hranicích a při pobřeží je velmi ekonomicky náročný. Faktickou ochranou hranic je pověřena Evropská agentura pro řízení operativní spolupráce na vnějších hranicích členských států Unie se sídlem ve Varšavě – FRONTEX. Volný pohyb osob a zboží mezi členskými zeměmi EU a v Schengenském prostoru je umožněn zrušením kontrol na hranicích. Vnější hranice EU však znamenají určitou „narázníkovou zónu“ mezi jejími členy a okolními státy. Právě bezpečnostním systémem, kontrolou hranic a analýzami rizik ohrožení se zabývá agentura FRONTEX, která rovněž spolupracuje s členskými státy v oblasti imigrace a repatriace (ZBÍRAL, 2007).

Většina nelegálních imigrantů se do zemí EU přistěhuje na základě krátkodobého víza, po jehož vypršení dotčená osoba zůstává v příslušné zemi a stává se nelegálním přistěhovalcem. Vypátrání takového imigranta je pak ještě těžší z důvodu jeho volného pohybu mezi členskými zeměmi. Nelegálně zaměstnaní přistěhovalci pak nejsou pozitivním přínosem pro hospodářství daného státu a naopak se zaplétají do zločineckých organizací, které jim poskytují převaděče, padělané cestovní doklady či jsou napojeny na organizace s obchodováním s lidmi. Pro potlačení nelegálního

⁵ http://portal.mpsv.cz/sz/zahr_zam/modka/vm

přistěhovaectví je nutná aktivní mezinárodní spolupráce policejních oddělení a rovněž zvýšená kontrola na vnějších hranicích. Důležitějším prvkem a účinnějším bojem proti nelegální migraci se ale stává řešení její příčiny. Jeden možný způsob spočívá v zavádění právních předpisů proti zaměstnavatelům, kteří nelegální přistěhovalce zaměstnávají často bez zdravotního pojištění a sociální ochrany za mzdu nižší, než minimální (Příležitost a výzva, 2009). Údaje o zadržených nelegálních migrantech ukazuje tabulka č. 3 (viz níže).

Dalším účinným nástrojem na řešení nelegality cizinců je regularizace nelegální migrace. Prostřednictvím zákonu je pak možné změnit a legalizovat statut nelegálního přistěhovalce. „Regularizační programy mohou mít různé podoby, ovšem ve svých dopadech vždy znamenají možnost zlegalizování pobytu neregulérních migrantů na území implementujícího státu“ (JELÍNKOVÁ, VALENTOVÁ, 2011). Tento značně kontroverzní postup je již zaveden například ve Španělsku, Itálii či Portugalsku.

Tab. 3: Počet zadržených a navracených přistěhovalců, EU-27, 2008-2009.

Stát	Zadržení		Vydaná rozhodnutí o vyhoštění		Účinná navrácení		Rozhodnutí o vyhoštění / účinná navrácení (%)	
	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009
Belgie	13800	13710	32680	23900	3965	4060	12,1	17,0
Bulharsko	1415	1465	1405	1465	275	285	19,6	19,5
Česká republika	3335	3955	3770	3805	585	850	15,5	22,3
Dánsko	610	640			825	800		
Německo	53695	49555	11985	14595	14295	11900	119,3	81,5
Estonsko	1050	860	185	150	95	115	51,4	76,7
Irsko	3185	5035	1285	1615	690	830	53,7	51,4
Řecko	106715	108315	146335	126140	68565	62850	46,9	49,8
Španělsko	92730	90500	82940	103010	29785	28865	35,9	28,0
Francie	111690	76355	97515	88565	19470	18400	20,0	20,8
Itálie	68175	53440	68175	53440	7140	5315	10,5	9,9
Kypr	7000	8030	3355	3205	3480	4520	103,7	141,0
Lotyšsko	310	245	265	70	270	200	101,9	285,7
Litva	910	1495	910	1210	855	925	94,0	76,4
Lucembusko		260		185		105		56,8
Maďarsko	4845	8970	4205	4850	1190	2245	28,3	46,3
Malta	3015	1690	3015	1690	305	530	10,1	31,4
Nizozemsko	7505	7565	31700	43360	9350	8980	29,5	20,7
Rakousko	14500	17145	8870	10625	5855	6410	66,0	60,3
Polsko	5430	4520	8145	8520	8595	6945	105,5	81,5
Portugalsko	28605	11130	8185	10295	1345	1220	16,4	11,9
Rumunsko	3790	4365	3695	5125	3820	4670	103,4	91,1
Slovensko	1555	1065	1555	1065	1995	2220	128,3	208,5
Slovensko	2320	1715	1655	1180	1295	900	78,2	76,3
Finsko	5375	6660	1775	3125	910	1720	51,3	55,0
Švédsko	440	22230	12555	17820	9015	11980	71,8	67,2
Spojené království	69840	69745	69840	69745	47455	64945	67,9	93,1
EU	611840	570660	606000	598755	241425	252785	39,8	42,2

Zdroj: Evropská komise

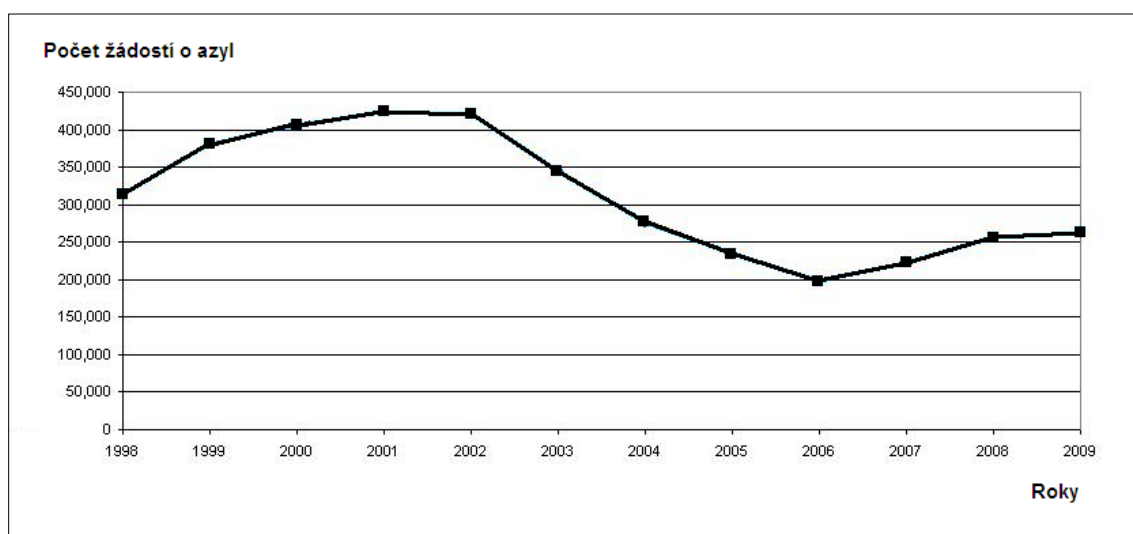
4 POSKYTNUTÍ AZYLU UPRCHLÍKŮM

V posledních několika letech se počet imigrantů do zemí EU zvyšuje. Politická stabilita vyspělé Evropy, zvětšování rozdílů mezi bohatými a chudými státy a rostoucí počet regionálních konfliktů v blízkosti EU vyvolávají stále silnější vlny přistěhovalců. Úmluva o právním postavení uprchlíků z roku 1951 definuje uprchlíka jako osobu, která „se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů, je neschopna přijmout, nebo vzhledem ke shora uvedeným obavám, odmítá ochranu své vlasti.“

Povinností EU je poskytnout azyl uprchlíkům, kteří byli nuceni opustit své domovy právě z důvodu válečného konfliktu nebo politického režimu v jejich rodné zemi. Evropská unie je zavázána jednak Ženevské úmluvě o postavení uprchlíků a také Základní listině lidských práv, které v podstatě vytváří institut uprchlictví a jeho smluvní povahu. Azyl spolu s doplňkovou (subsidiární) formou ochrany spadají pod pojem mezinárodní ochrana a jsou uplatňovány 144 státy světa (MVČR, 2011). Cílem EU je ochrana uprchlíků a jejich začlenění do společnosti, k čemuž je potřeba společný a efektivní azylový systém. Azylovou politiku představuje Společný evropský azylový systém, který by měl harmonizovat

veškeré fáze procesu, který zahrnuje udělení azylu, přijetí, integraci a s tím spojené administrativní úkony. Přijetí Společného evropského azylového systému je plánováno do roku 2012 (viz Tab. 1).

Ve srovnání s počtem legálních nebo nelegálních přistěhovalců je počet žadatelů o azyl nízký. Jejich počet se zvyšuje v případě probíhajícího konfliktu v okolních státech (viz Obr. 1), tak jak tomu bylo například mezi roky 1999 a 2003 v Kosovu, Afghánistánu a Iráku (Příležitost a výzva, 2009). Rozložení žadatelů o azyl je značně nerovnoměrné. Jak již bylo zmíněno výše, nejvíce se jich nachází v jižních částech Evropy a také ve Švédsku, které má nastavené přívětivé podmínky zejména pro uprchlíky z Iráku.

Obr. 1: Počet žádostí o azyl, EU-27, 1998-2009.

Zdroj: Eurostat

5 ZÁVĚR

Migrace do Evropské unie je podle jejích hlavních představitelů žádoucí jev, který může v mnoha ohledech pomoci celému společenství. Správně řízená legální migrace kvalifikovaných pracovníků se projevuje v ekonomickém růstu a udržování vyšší zaměstnanosti, tedy v prioritních cílech Lisabonské strategie. Kladně je hodnocen i demografický vliv přistěhovalectví na stárnoucí evropskou populaci. Otázkou zůstává, zda počet přistěhovalců může mít nějaké omezení či limit. Je pravděpodobné, že Evropa bude i v budoucnu cílovou destinací čím dál tím většího počtu obyvatel okolních států. A i když se jejich počet nebude zvyšovat absolutně, vlivem nízkého přirozeného přírůstku ve vyspělé Evropě se bude zvyšovat jejich podíl na obyvatelstvu v daných zemích EU. Další problém nastává s méně kvalifikovanou pracovní silou, která může v odlišných společenských poměrech vytvářet komunity a negativně působit na původní obyvatelstvo. V souvislosti s tím se mezi přistěhovalci a místním obyvatelstvem zvyšuje napětí a může docházet i k fyzickým potyčkám a nepokojům. Samozřejmě záleží na míře tolerance a celkovém společenském klimatu cílového státu. Reálně jsou i xenofobní projevy a rasová nenávisť vůči přistěhovalcům komunitám. Takovému problému by měly

předcházet programy na začleňování imigrantů do společnosti, které by měly v první řadě přistěhovalce upozornit na to, že se nacházejí v jiné zemi s totálně odlišnými tradicemi a společenskými normami. Naučit se jazyk příslušné země je v začátcích jedna z nejpodstatnějších věcí, které by měl imigrant zvládnout. S narůstajícím počtem imigrantů, ač v ideálním případě řádně začleněných do společnosti dané země, může vzrůstat i jakýsi pocit ohrožení národní hrdosti původního obyvatelstva. Dokladem stačí připomenout řadu nacionalistických politických stran, které se vůči přistěhovalcům staví velmi negativně.

Evropská unie se snaží migrační a azylovou politiku harmonizovat a jednotně zkoordinovat mezi všemi členskými státy. Obrovský vliv nadnárodních společností a jejich investic na ekonomiku celé EU však hraje významnou roli v oblasti nabídek pracovních příležitostí a nepřímo tak ovlivňuje i migraci mezi jednotlivými státy. Nařízení EU v migrační politice tak pravděpodobně příliv přistěhovalců nesníží, to ani není jejich cílem, ale měla by nastavit podmínky takovým způsobem, aby klesal počet nelegálních přistěhovalců a aby se integrace legálních imigrantů stala úspěšnější než doposud. Pokud se tak nestane, je otázkou, jak se bude nadále vyvíjet vztah mezi rodilými občany a přistěhovalci, který je již v současnosti v některých zemích velmi napjatý (Francie, Velká Británie). Rovněž i samotná idea implementace jednotných postupů a nařízení v oblasti migrace do všech členských zemí EU je diskutabilní. Státy EU se mezi sebou liší kulturně i hospodářsky a jednotná migrační politika může mít v každém ze států jiný výsledný efekt. Nabízí se tedy další otázka, jestli by v tomto ohledu neměla být ponechána státům větší suverenita a samostatnost.

6 ZDROJE

- DANĚK, Matěj. *Finance.cz* [online]. 3.9.2010 [cit. 2011-10-26]. Modrá karta EU rozšíří možnosti vstupu cizinců na český trh práce. Dostupné z WWW: <<http://www.finance.cz/zpravy/finance/278785-modra-karta-eu-rozsiri-moznosti-vstupu-cizincu-na-cesky-trh-prace/>>.
- JELÍNKOVÁ, Marie, VALENTOVÁ, Eva. *Migrace online* [online]. 30.5.2011 [cit. 2011-10-29]. Konference Regularizace nelegální migrace. Dostupné z WWW: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2291509>>.
- KLÁNOVÁ, Markéta. *Ekonom* [online]. 19.5.2011 [cit. 2011-10-26]. Chcete cizince? Vsaďte na modrou kartu. Dostupné z WWW: <<http://ekonom.ihned.cz/c1-51877970-chcete-cizince-vsadte-na-modrou-kartu>>.
- ZBÍRAL, Robert. *Institucionální rámec Evropské unie: Právně-politologický pohled*. Praha: Linde Praha, a.s., 2007. 239 s. ISBN 978-80-7201-682-2.
- *Euroskop.cz : věcně o Evropě* [online]. 10.01.2009 [cit. 2011-10-26]. Směrnice o modrých kartách. Dostupné z WWW: <<http://www.euroskop.cz/13/10221/clanek/smernice-o-modrych-kartach/>>.

- *Eurostat* [online]. 2010 [cit. 2011-10-29]. Asylum statistics. Dostupné z WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Figure_1_Asylum_applications_EU-27_1998-2009.JPG&filetimestamp=20101116155058>.
- *Evropská komise: Evropská unie v České republice* [online]. 2011 [cit. 2011-10-29]. Komise navrhla lepší řízení migrace do EU. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/ceskarepublika/press/press_releases/11_532_cs.htm>.
- *Migrace online* [online]. 2011 [cit. 2011-10-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.migraceonline.cz/temata/EU/>>.
- *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 2010 [cit. 2011-10-26]. Dlouhodobý pobyt. Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/obcane-tretich-zemi-dlouhodoby-pobyt.aspx?q=Y2hudW09OA%3D%3D>>.
- *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 2010 [cit. 2011-10-26]. Migrace. Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/migrace-novy-clanek-890951.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>>.
- *Projekt „modré karty“ v Evropské unii* [online]. Praha : VÚPSV, 2009 [cit. 2011-10-29]. Dostupné z WWW: <http://www.vupsv.cz/sites/File/knihovna/modre_karty-EU.pdf>.
- *Příležitost a výzva: Migrace v Evropské unii*. In *Evropa v pohybu*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2009. s. 1-16. Dostupné z WWW: <<http://ec.europa.eu/publications/booklets/move/81/cs.pdf>>. ISBN 978-92-79-12647-5.
- *Sdělení komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů: Sdělení o migraci* [online]. Brusel: Evropská komise, 2011 [cit. 2011-10-29]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/home-affairs/news/intro/docs/1_CS_ACT_part1_v3.pdf>.
- *Úmluva o právním postavení uprchlíků* [online]. Ženeva: UNHCR, 1951 [cit. 2011-10-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/pdf/zakladni-informace/umluvy/umluva-o-uprchlicich/umluva-o-pravnim-postaveni-uprchliku-z-roku-1951.html>>.

JE SOUČASNÁ PODPORA TRANSEUROPSKÝCH DOPRAVNÍCH SÍTÍ UŽITEČNÁ?

Prymš Dominik, Seduňková Anna (GÚ PřF MU)

Otázkou budoucí podoby transevropských dopravních sítí, nebo-li TEN-T, se v současné době aktivně zabývá i samotná Evropská unie (dále jen EU). Hlavním důkazem toho je i příprava vydání bílé knihy, jejímž účelem je „vymezit strategii evropské dopravní politiky a pomoci dopravnímu odvětví čelit budoucím výzvám“ (Přehled stanovisek přijatých na 472. zasedání EHSV: 22).

1 ÚVOD

Jak shrnuje Lukáš Folbrecht z odboru koordinace evropských politik v článku Zemětřesení v transevropské dopravní síti (Euroskop.cz 2010), technické a finanční provádění a řízení programu transevropské dopravní sítě (TEN-T) zajišťuje Výkonná agentura pro transevropskou dopravní síť (TEN-T EA) se sídlem v Bruselu. Založena byla v roce 2006. Spolupracuje s nadřízeným orgánem, kterým je generální ředitelství pro energetiku a dopravu (MOVE) Evropské komise. GŘ MOVE kromě správy hlavních projektů dopravní infrastruktury dále zodpovídá za celkovou politiku a plánování a hodnocení programu TEN-T.

2 HISTORIE SPOLEČNÉ DOPRAVNÍ POLITIKY V RÁMCI EU

Ačkoliv se záměr vytvořit společnou evropskou dopravní politiku objevuje už v Římských smlouvách (z r. 1958), až do 90. let 20. století k tomu nebyly učiněny žádné praktické kroky (Seidenglanz 2006: 37). „Změnu přináší až podpis Maastrichtské smlouvy (Smlouva o Evropské unii) v roce 1992, která posílila politické, institucionální a rozpočtové základy společné evropské dopravní politiky. Kromě jiného byl už přímo do této smlouvy zakomponován např. koncept tzv. transevropských sítí, což umožnilo přípravu plánu výstavby a modernizace dopravní infrastruktury na celoevropské úrovni s finanční podporou ze strany Evropského společenství.

Důsledkem podpisu Maastrichtské smlouvy byl v roce 1992 též vznik dokumentu „White paper on the Future Development of the Common Transport Policy“. (Pozn.: *white paper, nebo-li bílou knihou, se obecně rozumí dokument, jenž sděluje rozhodnutí nebo přístup v určité otázce; na rozdíl od zelené knihy není výchozím bodem pro konzultaci či debatu, je určena jakožto dané vyjádření.*(wikipedia)). Hlavním tehdejším cílem bylo otevření dopravního trhu, čehož se v podstatě s výjimkou železniční dopravy podařilo dosáhnout.“ (Seidenglanz 2006: 37).

I přes dílčí zlepšení (jako např. pokles cen v letecké a nákladní silniční dopravě díky zvýšené konkurenci), se zde však v průběhu 90. let vyskytovaly trendy, které se z pohledu EU vyvíjely špatným směrem, a to především: nerovnoměrný vývoj jednotlivých druhů dopravy, nezahrnutí všech externích nákladů do cen dopravy (hl. silniční), růst a množství kongescí na hlavních dopravních

trasách a růst negativních vlivů na životní prostředí a zdraví (Seidenglanz 2006: 37). Ze statistik např. vyplývá, že na evropských silnicích v EU zemře přibližně 45 tisíc lidí (Seidenglanz 2006: 54).

Z výše uvedených důvodů byla v roce 2001 společná evropská dopravní politika modifikována tak, aby byla schopna reflektovat tehdejší situaci na dopravním trhu. Hlavním cílem bylo dosažení tzv. udržitelného rozvoje, k němuž vedla cesta prostřednictvím rovnovážného rozvoje jednotlivých druhů dopravy, a byly vymezeny dílčí výzvy: pokles dopravně podmíněných exhalací, zvýšení kvality ovzduší, snížení úrovně hluku generovaného dopravou, pokles závislosti dopravy na ropných produktech (Seidenglanz 2006: 38).

„Společná evropská dopravní politika z roku 2001 obsahuje celkem asi 60 specifických opatření zacílených na dosažení výše uvedených cílů. Jednotlivá opatření lze seskupit do třinácti skupin věnovaných dosažení určitého konkrétního cíle.“ (Seidenglanz 2006: 40)

Mezi zmiňovaných 13 opatření patří (Seidenglanz 2006: 40-55):

- 1) Revitalizace železnic
- 2) Zlepšení kvality v oboru silniční dopravy
- 3) Podpora příbřežní námořní a vnitrozemské vodní dopravy
- 4) Dosažení rovnováhy mezi růstem letecké dopravy a environmentálním stavem
- 5) Intermodalita jako reálný prvek dopravního trhu
- 6) Výstavba transevropských dopravních sítí**
- 7) Zvýšení bezpečnosti silniční dopravy
- 8) Přijetí politiky cílené na efektivní zpoplatnění dopravy
- 9) Práva a povinnosti uživatelů
- 10) Rozvoj kvalitní městské dopravy
- 11) Výzkum a vývoj technologií jako podpora čisté a efektivní dopravy
- 12) Řízení dopadu globalizace
- 13) Rozvoj střednědobých a environmentálních cílů udržitelného dopravního systému

3 TRANSEVROPSKÉ DOPRAVNÍ SÍTĚ

„Politika transevropské dopravní sítě (TEN-T) má za cíl zajišťovat infrastrukturu nezbytnou pro hladké fungování vnitřního trhu a dosažení cílů lisabonské agendy pro růst a zaměstnanost. Má rovněž pomoci zabezpečit dostupnost a posílit hospodářskou, sociální a územní soudržnost. Podporuje právo všech občanů EU na volný pohyb v rámci území členských států. Navíc zahrnuje požadavky na ochranu životního prostředí, a podporuje tak udržitelný rozvoj.“ (Zelená kniha 2009: 2)

„Zatímco cílem dopravní politiky je podporovat z hospodářského hlediska i z hlediska životního prostředí účinné, bezpečné a zabezpečené dopravní služby v rámci vnitřního trhu i mimo něj, politika TEN-T musí zajistit, aby tyto služby fungovaly co nejlépe, na základě integrované a inovativní

infrastruktury, která odpovídá technologickému rozvoji v odvětvích energetiky, infrastruktury a vozidel. Měla by více než dosud odrážet stanovené evropské cíle, a to nejen v odvětví dopravy, ale také jejich širší politické, socioekonomické, environmentální a institucionální souvislosti.“ (Zelená kniha 2009: 3)

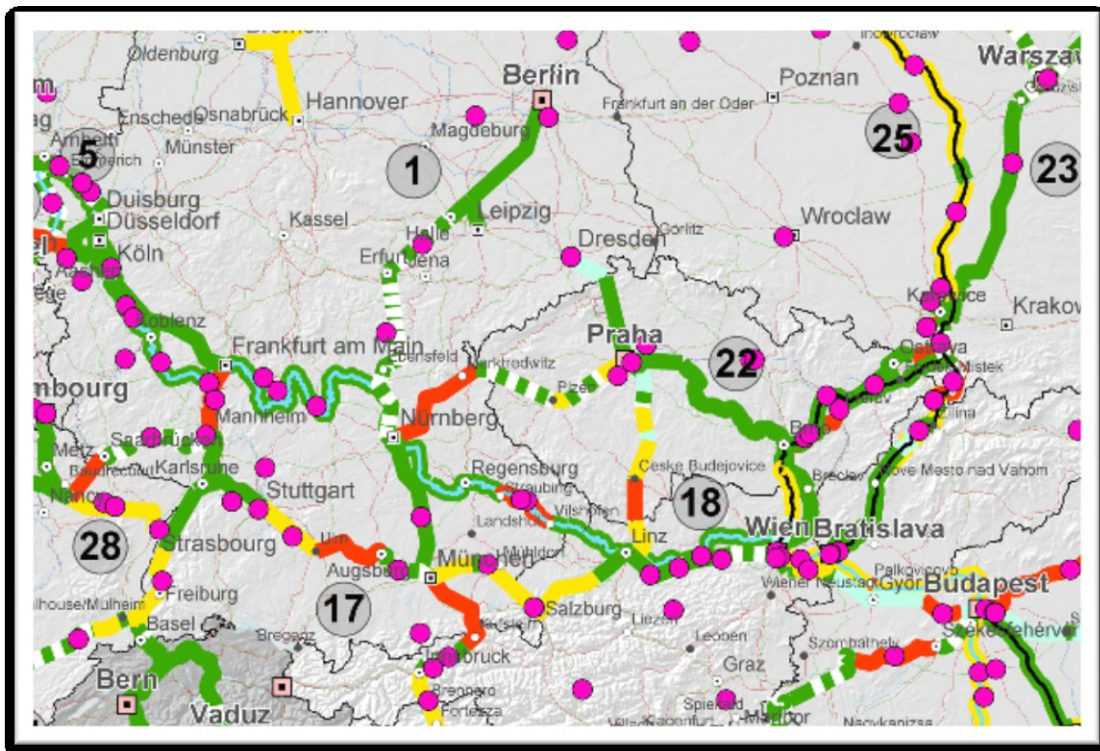
„Hlavní směry (TEN-T) přijaté v roce 1996 a naposledy pozměněné v roce 2004 zahrnují dvě úrovně plánování: úroveň globální sítě (plány pro železniční, silniční, vnitrozemskou vodní, kombinovanou dopravu, síť letišť a přístavů) a druhou úroveň v podobě 30 prioritních projektů, tj. vybraných projektů společného zájmu.“ (Zelená kniha 2009: 4)

3.1 Prioritní projekty TEN-T

„Velký rozsah investic spojených s výstavbou TEN-T vedl ke koncentraci úsilí na omezený počet vybraných klíčových projektů. Výchozím bodem při jejich výběru přitom byly národní infrastrukturní plány, z nichž postupně vzešly tzv. prioritní projekty, jejichž realizace je v eminentním zájmu celé EU. První soustava 14 prioritních projektů byla přijata na zasedání Evropské rady v Essenu v roce 1996 (odtud někdy používaný název Essenský seznam). Jejich počet se však několikrát změnil (důsledek postupu prací na jednotlivých projektech a náhrady dokončených projektů, vliv rozšíření EU o 10 nových středo- a východoevropských států), podle aktuální verze je těchto prioritních projektů vymezeno 30. Vzhledem k tomu, že EU věnuje velké úsilí revitalizaci evropských železnic, jsou více než dvě třetiny z nich (z celkem 21 projektů) věnovány železniční dopravě.“ (Seidenglanz 2006: 45)

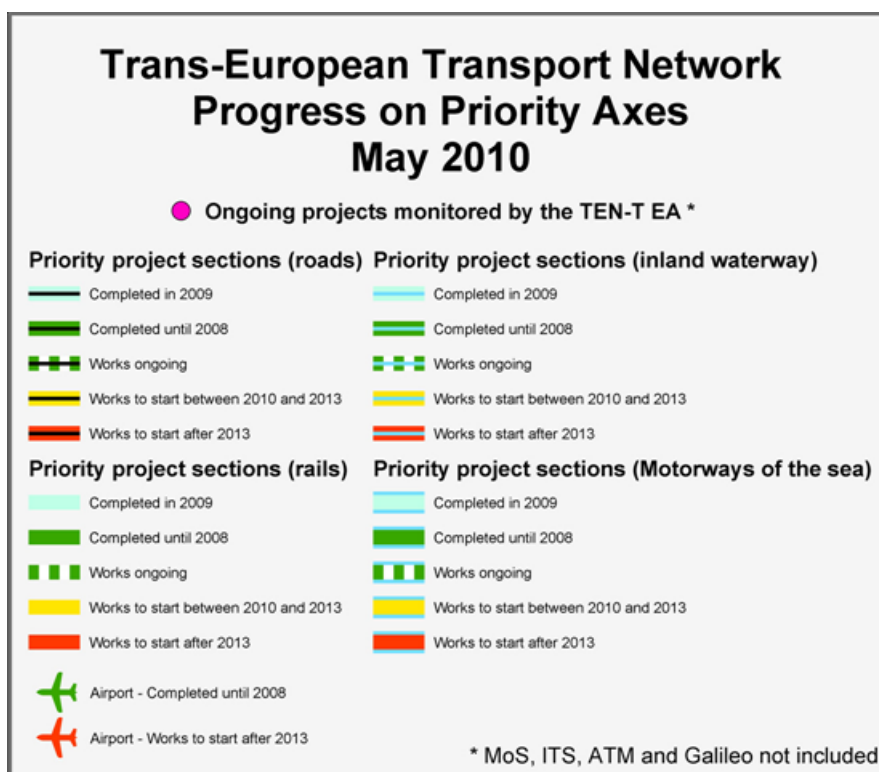
Přehled třiceti prioritních projektů TEN-T podle TEN-T Executive Agency:

1. Železniční trať Berlin-Verona/Milano-Bologna-Napoli-Messina-Palermo
2. Vysokorychlostní železniční trať Paris - Bruxelles/Brussel - Köln-Amsterdam - London: PBKAL
3. Vysokorychlostní železniční trať Jihozápadní Evropy
4. Vysokorychlostní železniční trať východu
5. Trať Betuwe: dokončena 2007
6. Železniční trať Lyon - Trieste - Divača/Koper - Divača - Ljubljana - Budapest – Ukrajinská hranice
7. Dálnice Igoumenitsa/Patra-Athina-Sofia-Budapest
8. Multimodální systém Portugalsko/Španělsko – zbytek Evropy
9. Železniční trať Cork–Dublin–Belfast–Stranraer: dokončeno 2001
10. Letiště Malpensa: dokončena 2001
11. Most Øresund: dokončeno 2000
12. Nordindcký trojúhelník železničních/silničních tras
13. Silniční síť V.británie/Irsko/Benelux
14. Železniční trať západního pobřeží: dokončeno 2009

Obr. 2 Detailní výřez na některé z prioritních projektů na území ČR a okolí (ke květnu 2010)

Zdroj: TEN-T Executive Agency, vlastní úprava

Obr. 3 Detailní náhled na legendu k mapě vyobrazené na Obr. 1 a Obr. 2

Zdroj: TEN-T Executive Agency, vlastní úprava

3.2 Změna situace v průběhu prvních let nového milénia

Od bílé knihy z roku 2001 došlo v následujících letech k několika zásadním změnám, kvůli kterým bylo potřeba upravit stanovené cíle dopravní politiky EU. Dokument Evropa v pohybu – Udržitelná mobilita pro náš kontinent (2006: 4-6), který představuje střednědobé hodnocení evropské dopravní politiky z roku 2001, poukazuje na nejvýznamnější změny obecných souvislostí dopravní politiky EU, ke kterým od roku 2001 došlo. Krom úpravy zadání s příchodem nových členských zemí je jedinou zásadní změnou oproti stavu z roku 2001 „opuštění teze o nutnosti postupného narušení vazby mezi růstem dopravy a růstem ekonomiky“ (Seidenglanz 2006: 56) jakožto nereálného záměru.

V roce 2009 pak mění se situace a rostoucí potřeba změny evropské dopravní politiky pro efektivní dosažení vytyčených cílů TEN-T vyústily v dokument (tzv. zelenou knihu) o transevropských dopravních sítích, ve kterém Komise přezkoumává dosavadní dopravní politiku. Za hlavní cíl si klade nalezení optimálního řešení, které by vedlo k lépe integrované transevropské dopravní síti. Za jeden z hlavních problémů totiž Komise považuje pouhé navýšení počtu prioritních projektů TEN-T bez další (kvalitativní) reflexe po té, co se EU rozšířila o nové členy, čímž se TEN-T stává „sumou sedmadvaceti samostatných sítí než jednou evropskou“ (Euroskop.cz – Zelené knihy 2009). Lze to považovat za možný důsledek plynoucí ze samotné podstaty výběru prioritních projektů, které vycházejí z národních infrastrukturních plánů (na což navazuje i investiční úsilí států, které se projevilo spíše jako vnitrostátní investice).

Dalším zásadním problémem je značné zpoždění výstavby TEN-T i přes vysoké vynaložené částky. Jak uvádí Seidenglanz (2006: 53), lze otázku financování označit za klíčový problém, který ovlivňuje tempo výstavby TEN-T. Podle Folbrechta (Euroskop – Nepřehlédněte 2010) nejsou evropské peníze na výstavbu dopravní infrastruktury využívány dostatečně efektivně a projektům chybí viditelná přidaná evropská hodnota.

„Realizace transevropských sítí je financována částečně Evropským společenstvím a částečně členskými státy. Finanční podpora Společenství slouží jako katalyzátor, přičemž většinu finančních prostředků musí získat členské státy. Financování TEN-T může být doplněno také prostředky ze strukturálních fondů, finanční dotací z Evropské investiční banky (EIB) nebo příspěvky pocházejícími ze soukromého sektoru.“ (Financování transevropských sítí)

Z Tab. 1 a Tab. 2 je dobře patrný nárůst objemu investic do TEN-T. Ze strukturálních fondů a Kohezního fondu mohou na výstavbu infrastruktury včetně TEN-T čerpat pouze některé, především ekonomicky slabší, regiony (Seidenglanz 2006: 53).

Tab. 1 Comprehensive Network EU 27, 2020 horizon

Transeuropean Transport Network	1996 – 1999 EU 27	2000 – 2006 EU 27	2007 – 2013 EU 27
Cost (€ billion)			
TEN-T Basic Network	106	302	390
- New Member States (EU 12)	5	27	72
- Old Member States (EU 15)	101	275	318
Community contribution (€ billion)			
Programme TEN-T	2.23	4.43	8.013
Cohesion Fund + ERDF (regions convergence)	15.74	25.1	44.2
EIB Loans and guarantees	26.50	41.4	53.00
Total Community contribution (€ billion)			
Grants	18.06 (17%)	29.53 (9.8%)	52.2 (13.4%)
Grants and Loans	44.56 (41 %)	70.93 (22.5%)	105 (27%)
Other resources (national)	63.4 (59%)	231.1 (76.5%)	285 (73%)

Zdroj: TEN-T funding in figures

Tab. 2 Priority projects (excluding Galileo) 30 priority projects (2020 horizon)

TEN-T Priority projects	1993/96 – 1999 EU 15	2000 – 2006 EU 27	2007 – 2013 EU 27
Cost (€ billion)			
TEN-T 30	32.65	93.7	154
- New Member States (EU 12)			16
- Old Member States (EU 15)			138
Community contribution (€ billion)			
Programme TEN-T	1.35	2.80	5.4
Cohesion Fund	3.83	7.0	12.3
ERDF	1.46	4.81	4.7
EIB Loans and guarantees	9.78	16.1	25
Total Community contribution (€ billion)			
Grants	6.64 (20.3%)	14.61 (15.6%)	22.4 (14.5%)
Grants and loans	16.42 (50.3%)	30.71 (32.8%)	47.4 (30.8%)
Other resources (national)	16.23 (49.7 %)	63 (67.2 %)	106.6 (69.2 %)

Zdroj: TEN-T funding in figures

Jak se uvádí v zelené knize (2009: 3), dosud bylo do TEN-T od roku 1996 investováno na 400 miliard EUR, přesto podle nejnovějších odhadů členských států má být vynaloženo ještě nejméně 500 miliard EUR (Zelená kniha 2009: 6) pro dostavbu či podstatné zdokonalení sítě.

„Klíčovým termínem celého dokumentu je „komodalita“, tedy možnost propojení různých módů dopravy do jednoho dopravního řetězce. Proto zelená kniha klade důraz např. na inovaci vybavení přístavů, propojení železničních koridorů s tzv. zelenými koridory, odstranění „zúžení“ (bottlenecks) na hlavních dopravních tazích a v neposlední řadě i na možnost cenových politik za účelem dosažení „efektivního využití infrastruktury“.“ (Euroskop.cz – Zelené knihy 2009)

V zelené knize jsou uvedeny některé dílčí otázky, na které bylo možné reagovat prostřednictvím Veřejných diskuzí (ukončeny v dubnu 2009). Na základě těchto otázek zvažuje Komise „tři alternativy dalšího možného rozvoje TEN-T:

- 1) Udržení současné struktury dvou úrovní s globální sítí a (neprovázanými) prioritními projekty.
- 2) Omezení TEN-T na jedinou úroveň (prioritní projekty, pokud možno provázané v prioritní sítí).
- 3) Struktura dvou úrovní s globální sítí a základní sítí sestávající z geograficky vymezené prioritní sítě a koncepčního pilíře na podporu integrace různých aspektů dopravní politiky a dopravní infrastruktury.“ (Zelená kniha 2009: 15-16)

Předpokládané výhody a nevýhody jsou uvedeny v Tab. 3.

Tab. 3 Strukturální alternativy pro koncipování TEN-T

Zdroj: Zelená kniha (2009: 17-18)

Alternativa	Název	Popis	Očekávané přínosy/nevýhody, které je třeba řešit
(1)	Dvě úrovně: globální síť a prioritní projekty (současná struktura)	<p>Úroveň 1: Globální síť (plány pro jednotlivé druhy dopravy a systémy uspořádání provozu, jak jsou zahrnuty v současných hlavních směrech TEN-T) zachovaná v současné podobě.</p> <p>Úroveň 2: Přístup založený na prioritních projektech zachovaný v současné podobě.</p> <p>Přezkum a případná revize založená na ustanoveních současných hlavních směrů TEN-T, článku 22 a čl. 23 odst. 3:</p> <p>Globální síť a prioritní projekty mohou být revidovány jako součást přezkumu hlavních směrů na základě dvouletých zpráv o realizaci.</p> <p>Prioritní projekty budou do roku 2010 předmětem zprávy o pokroku; v případě potřeby mohou být navrženy změny seznamu projektů.</p>	<p><u>Přínosy:</u></p> <p>Úroveň 1: významný prostředek pro různé cíle dopravní politiky (realizace interoperability, bezpečnosti a provádění dalších právních předpisů) a v budoucnu případně nových technologií, zpoplatnění infrastruktury atd. Zajišťuje rovněž funkci přístupu pro regiony.</p> <p>Úroveň 2: „viditelná část“ politiky TEN-T: je předmětem soustředěné finanční podpory Společenství a koordinačních iniciativ Komise. Měřitelné výsledky se zaznamenatelným účinkem na cíle v oblasti vnitřního trhu, soudržnosti a udržitelné dopravy.</p> <p><u>Nevýhody:</u></p> <p>Úroveň 1: žádné prostředky na úrovni Společenství pro zajištění úplné a včasné realizace projektů.</p> <p>Úroveň 2: účinek sítě není na evropské úrovni optimalizován.</p>
(2)	Jediná úroveň: prioritní projekty – případně v rozšířené podobě	<p>Jediná úroveň: Prioritní projekty v současné podobě (v případě nutnosti pozměněné) doplněné prioritními potřebami infrastruktury vyplývajícími z požadavků různých dopravních služeb. Prioritní projekty mohou být případně propojeny a v případě potřeby pozměněny v rámci prioritní sítě.</p>	<p><u>Přínosy:</u></p> <p>Umožňuje soustředění nástrojů Společenství na nejvyšší priority, nabízí lepší perspektivu pro úplné dokončení sítě v rámci stanoveného harmonogramu. Vysoká viditelnost a důvěryhodnost politiky Společenství.</p> <p><u>Nevýhody:</u></p> <p>Globální síť s dopravní politikou a funkcí přístupu zaniká coby síť Společenství v důsledku chybějících prostředků k zajištění řádné realizace.</p>
(3)	Dvě úrovně: globální síť a „základní síť“	<p>Úroveň 1: Globální síť (plány pro jednotlivé druhy dopravy a systémy uspořádání provozu, jak jsou zahrnuty v současných</p>	<p><u>Přínosy:</u></p> <p>Úroveň 1: jak je uvedeno v alternativě (1).</p>

hlavních směrech TEN-T) zachovaná v současné podobě.

Úroveň 2: „Základní síť“ sestávající z:

- a) „geografického pilíře“ (konkrétně geograficky vymezeného). To zahrnuje „prioritní síť“ (vychází ze současného přístupu založeného na prioritních projektech), která spojuje a dle potřeby rozšiřuje hlavní nadnárodní osy, významné uzly jako intermodální body sítě (přístavy, letiště, nákladní terminály atd.) a hlavní evropská opatření v oblasti inteligentních dopravních systémů;
- b) „koncepčního pilíře“ představujícího základ pro postupné určení projektů, koridorů a součástí sítě. Pilíř vychází z potřeb služeb v krátkodobém, střednědobém a dlouhodobém horizontu; je vysoce podnikatelsky zaměřený. Tento pilíř je vymezen pomocí koncepčních rysů jako cíle, kritéria atd. a poskytuje základ pro transparentní a objektivní určení projektu (rovněž jako základ pro možné financování ze strany Společenství).

Úroveň 2: má vyšší potenciál pro dosažení skutečných účinků sítě a následné zdůraznění závazků členských států k dokončení této sítě.

Poskytuje rovněž referenční základ pro dopravní politiku, budoucí inovace (účinné využití infrastruktury, komodální koncepci, logistiku, nové technologie atd.) a cíle týkající se omezení emisí.

Celkově: umožňuje soustředění (finančních a koordinačních) nástrojů Společenství na úplné dokončení sítě; zlepšuje účinnost, viditelnost a důvěryhodnost politiky. Vytváří solidní základ pro vyjednávání rozpočtu Společenství pro období 2014–2020.

Nevýhody:

Úroveň 1: nedostatek prostředků k plnému zajištění a včasné realizaci při současném zajištění významných funkcí pro dopravní politiku a přístup k síti.

Úroveň 2: zahrnutí „nejistých“ faktorů do plánování TEN-T, kterou lze vymežit pouze pomocí cílů a kritérií, nikoli konkrétních projektů.

4 KLADY A ZÁPORY

4.1 Zápory

Níže se nachází shrnutí kritických názorů od různých autorů na dopravní politiku EU, tak jak je v závěru své publikace popsal Seidenglanz_(2006:61-71).

- S dopravou by se mělo zacházet jako s jakýmkoliv jiným odvětvím, takže i v rámci dopravy a její efektivity se musí zachovat tržní principy. Jediný nástroj, který může zvrátit poměr silniční a železniční dopravy je racionální zpoplatnění silniční infrastruktury.
- Právě v dopravě je nejvíce vidět politická regulace k sledování určitých cílů, které ve finále vyvolají opačný efekt, jako např. výstavba nové komunikace na uvolnění kongescí na stávající komunikaci, která ve finále „přiláká“ další doplňkovou dopravu. Odmítnutí jakékoliv regulace ale také není řešením.
- Dopravní politika ve skutečnosti není cílena na dopravu, ale na dosažení politických a ekonomických cílů, přičemž doprava je jen nástroj, jak jich dosáhnout. To vše pak může vést k nežádoucím výsledkům v dopravním sektoru.
- Samotné zlepšení dopravní infrastruktury nemusí vést k hospodářským výsledkům.
- Samotná síť TEN-T může být až kontraproduktivní, protože tím, že selepší dostupnost periferie, se samozřejmělepší obslužnosti jádrových oblastí, a tím se bude stimulovat i jejich růst na úkor periferie. Firmy z jádrových oblastí zpravidla dokážou využít zlepšení dostupnosti a snížení nákladů lépe využít. Může růst rozdíl mezi periferií a jádrem a dojít k takzvanému „efektu pumpy“.
- Nedostatečná obeznámenost a studie vztahů prostorové dynamiky a mobility, jak se navzájem ovlivňují.
- Vzájemná provázanost projektů TEN-T je sporná a nemusí vést k určeným cílům.
- Každý stát EU se snaží do prioritních projektů „protlačit“ co nejvíce vlastních zájmů.
- Preference velkých projektů (jako např. tunel pod La Manche), na místo menších, ale důležitějších projektů, které ale nepřitáhnou takovou pozornost médií.
- Jsou prezentované cíle staveb skutečně reálné, může pevné spojení přes Oresund vytvořit region dvou národů. Prozatím je jasné, že postup integrace je mnohem pomalejší, než se čekalo, přesto probíhá.
- Výstavba vysokorychlostní tratě z Madridu přes Barcelonu do Francie má sice kohezní účinky a snižuje odlehlost Španělska na mezinárodní úrovni (tak jak byly stanoveny cíle EU), ale na národní úrovni vzniká divergence mezi oblastmi, jimiž prochází trať, a zbytkem.
- Nedostatečná úroveň inovace formou vysokorychlostní železnice, vhodnější technologie bezkontaktního magnetického vznášení (Maglev).

Dále můžeme zmínit ještě:

- Nekoordinace jednotlivých staveb
- Duplikace výstavby dálnic a železničních tratí (směr Vídeň – Ostrava – Gdansk)
- Nezajištěné financování z různých zdrojů
- Výběr projektů nevytváří jednotnou síť

4.2 Klady

Níže se nachází shrnutí kritických názorů od různých autorů na dopravní politiku EU, tak jak je v závěru své publikace popsal Seidenglanz_(2006:71-73).

- Zpomalení růstu potřeby dopravy
- Změna zastoupení jednotlivých druhů dopravy na trhu
- Zvýšení efektivity dopravního systému
- Technologická zlepšení vozidel a paliv
- Výstavba vysokorychlostních železnic
- Zlepšení dopravní infrastruktury na periferii a zlepšení obchodních vztahů periferie-jádro.
- Tvorba regionálních růstových center, které mohou narušovat typický vztah jádro – periferie a mohou do budoucna vytvořit předvoj polycentrického územního vývoje EU, např. trojúhelník Lyon – Barcelona – Nice, Bratislava – Vídeň, Praha – Mnichov

Dále můžeme zmínit ještě:

- Odstranění mezinárodních rozdílů, čili unifikace technologického, zabezpečovacího a provozního zařízení
- Interoperabilita
- Otevření trhu, zefektivnění zajištění jednotlivých druhů dopravy
- Snížení emisí
- Podpora jiných druhů dopravy, než individuální automobilové dopravy
- Podpora ekologičtějších forem dopravy a paliv

5 ZDROJE

- Euroskop.cz – Nepřehlédněte – Zeměřesení v Transevropské dopravní síti. (2010) Dostupné online: <<http://www.euroskop.cz/332/16542/clanek/zemetreseni-v-transevropske-dopravni-siti/>>. Citováno dne 27.10.2011
- Euroskop.cz – Zelené knihy – Zelená kniha o Transevropských dopravních sítích (TEN-T). (2009) Dostupné online: <<http://www.euroskop.cz/8460/10788/clanek/zelena-kniha-o-transevropskych-dopravnich-sitich-ten-t/>>. Citováno dne 26.10.2011
- Evropa v pohybu – Udržitelná mobilita pro náš kontinent. Přezkum Bílé knihy Evropské komise o dopravě z roku 2001 v polovině období. (2006) Dostupné online: <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0314:FIN:CS:PDF>>. 30 s. Citováno dne 26.10.2011.
- Financování transevropských sítí. Dostupné online: <http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/policies/transeuropean/article_7273_cs.htm>. Citováno dne 27.10.2011
- Přehled stanovisek přijatých na 472. zasedání EHSV. (2011) Dostupné online: <<http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=p%C5%99ehled%20stanovisek%20472.%20plen%C3%A1rn%C3%ADho%20zased%C3%A1n%C3%AD&source=web&cd=3&ved=0CCgQFjAC&url=http%3A%2F%2Fwww.komora.cz%2FDownloadHandler.aspx%3Fmethod%3DGetFileDownload%26fileID%3D1754%26DontParse%3Dtrue&ei=ZwasTvGfO8jHtAb9hIDdDw&usq=AFQjCNElx1Jexlch9roSalLsWao4wpqTUA>>. 27 s. Citováno dne 26.10.2011
- Seidenglanz, Daniel (2006): *Železnice v Evropě a evropská dopravní politika*. Brno: Masarykova univerzita.
- TEN-T Executive Agency // 30 Priority Projects. Dostupné online: <http://tentea.ec.europa.eu/en/ten-t_projects/30_priority_projects/>. Citováno dne 26.10.2011
- TEN-T fading in figures. Dostupné online: <http://ec.europa.eu/transport/infrastructure/ten-t-funding-and-financing/doc/funding_figs.pdf>. Citováno dne 28.10.2011
- Zelená kniha – TEN-T: Přezkum politiky. Směrem k lépe integrované transevropské dopravní síti ve službách společné dopravní politiky. (2009) Dostupné online: <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0044:FIN:CS:DOC>>. 18 s. Citováno dne 26.10.2011.

INTENZIVNÍ VERSUS EXTENZIVNÍ PODPORA REGIONÁLNÍHO ROZVOJE

Segeďová Lucie, Braun Martin (GÚ PŘF MU)

1 REGIONÁLNÍ POLITIKA EU

Evropská unie se snaží po celou dobu své existence prohloubit integraci, zvýšit blahobyt, spokojenost a životní úroveň svých obyvatel. K dosažení těchto cílů přispívá i regionální politika EU (neboli tzv. kohezní politika či politika hospodářské a sociální soudržnosti) jejíž hlavní prioritou je vyrovnávání rozdílů mezi jednotlivými regiony Unie a zvýšení hospodářské a sociální úrovně jejich obyvatel. (Nejedlová 2009, s. 13)

V současné době představuje regionální politika jeden z „pilířů“ a zaujímá významné místo mezi politikami EU. Původ kohezní politiky je možné vystopovat až k úplným počátkům Evropského společenství, kdy docházelo k podpoře regionů postižených útlumem těžkého průmyslu a zaostalých venkovských regionů, které bojovaly o finanční prostředky. Avšak teprve od 70. let můžeme datovat regionální politiku, tak jak ji známe dnes. V této době dochází k postupnému rozšiřování ES o státy s méně rozvinutou ekonomikou nebo naopak se silnými regionálními disparitami (Velká Británie, Dánsko, Irsko). V roce 1972 byl přijat dokument, který regionální politiku označil za „zásadní faktor posilování Společenství“, ale legislativa pro integrovanou regionální politiku byla zavedena až Jednotným evropským aktem (JAE) v roce 1986. Další impulzem pro regionální politiku bylo také rozšíření Unie o Řecko, Španělsko a Portugalsko a přijetí plánu na vznik jednotného trhu. (Euroskop.cz – Regionální politika)

Za dobu své existence prošla regionální politika významným vývojem a postupně byla zkoordinována s ostatními politikami, cíli a prioritami Unie. V tomto rámci je definován její hlavní záměr, aby napomáhala a naplňovala cíle, které si EU stanovila. (Nejedlová 2009, s. 13)

Hlavním úkolem politiky soudržnosti je snížení hospodářských, sociálních a územních rozdílů mezi jednotlivými regiony, které zaostávají za evropským průměrem. Koncepce politiky je postavena na projevu solidarity EU se znevýhodněnými zeměmi a regiony, která funguje prostřednictvím integrovaných programů na podporu udržitelného rozvoje jednotlivých regionů a celé EU. (businessinfo.cz)

Cílem je tedy napomáhat k dokončení myšlenky jednotného evropského trhu redistribucí finančních prostředků, od rozvinutějších bohatších států směrem k těm zaostalejším, prostřednictvím evropských strukturálních fondů a Kohezního fondu. Jedná se o solidaritu bohatších členů, protože jen tím, že budou rozdíly vyrovnávány, může dojít k ještě většímu rozkvětu využívání výhod jednotného evropského trhu, než pokud by státy jednaly individuálně.

Realizace regionální politiky probíhá na třech úrovních - místní, národní a nadnárodní. Regionální politika EU, jako politika komunitární, tedy neubírá členským státům všechny jejich kompetence, ba naopak členské státy zodpovídají za realizaci této politiky na regionální a národní úrovni. Celkově je však regionální politika koordinována na nadregionální úrovni - tedy orgány EU. (Nejedlová 2009, s. 13)

I finanční nástroje a iniciativy ES prošly během své existence určitým vývojem. Evropský sociální fond (ESF) vznikl v roce 1958 a o čtyři roky později byl založen Evropský zemědělský podpůrný a záruční fond (EAGGF). Roku 1975 byl vytvořen Evropský fond pro regionální rozvoj (ERDF) a na úrovni Evropské komise bylo v roce 1968 zřízeno Generální ředitelství pro regionální politiku. (Euroskop.cz - Regionální politika)

Regionální politika je neustále aktuálním tématem diskuzí jak na mezinárodní, tak národní úrovni. Prostředky, které jsou z rozpočtu EU na její provádění uvolňovány, mají rostoucí tendenci. Například v období 2007–2013 činí finanční prostředky na regionální politiku a politiku soudržnosti 35,7 % což představuje 347 miliard EUR z celkového rozpočtu Unie. (Financování – Regionální politika EU) [4] V letech 2014 až 2020 je plánováno zvýšit rozpočet pro kohezní politiku na 36 % z celkového rozpočtu 1 025 miliard euro. (Nová finanční perspektiva 2014-2020)

2 PRINCIPY REGIONÁLNÍ POLITIKY

Jak již bylo výše uvedeno, kohezní politika prošla během svého vývoje několika reformami, avšak hlavní priorita politiky zůstala identická a její zaměření se nezměnilo. První reforma z roku 1988 zavedla celou řadu principů pro tuto politiku a pro její nástroje, které od té doby zůstávají „mode d'emploi“ této politiky. Jsou to tyto principy:

- soustředit se na omezený počet cílů při současném zaměření na nejméně rozvinuté regiony;
- víceleté plánování založené na analýze, strategickém plánování a vyhodnocování;
- dodatečné ověření, že členské země nenahrazují národní výdaje výdaji EU;
- partnerství v navrhování a implementaci programů při začleňování účastníků na úrovních národních, oblastních a EU včetně sociálních partnerů a nevládních organizací, čímž je zajištěno vlastnictví a transparentnost akcí.

Dále bylo v roce 1988 odsouhlaseno pět prioritních cílů:

- Cíl 1: podpora rozvoje a strukturálních změn v regionech, jejichž rozvoj zaostává;
- Cíl 2: změny v regionech vážně ovlivněných průmyslovým poklesem;
- Cíl 3: boj s dlouhodobou nezaměstnaností;
- Cíl 4: usnadnění pracovní integrace mladých lidí;
- Cíl 5: (a) urychlení změn zemědělských struktur (b) podpora rozvoje venkovských oblastí.

- Cíl 6: podpora rozvoje regionů s mimořádně nízkou hustotou zalidnění (cíl spuštěn od r. 1995)

Každé programové období přineslo vždy něco nového, co vedlo ke zjednodušení celého systému a od kterého se poté odráží další vývoj regionální politiky a rozvoje. (businessinfo.cz, Nejedlová 2009, s. 48)

3 PROGRAMOVACÍ OBDOBÍ 2007 - 2013

Změny, zatím posledního programového období, se týkají dosud největšího soustředění zdrojů pro nejchudší členské státy a regiony, zapojení všech regionů a přesun priorit tak, aby byl podpořen růst, pracovní místa a inovace. Ve 27 státech EU žije nyní každý třetí obyvatel v těch nejchudších regionech, které získávají pomoc v rámci cíle „Sbližování“. (Regionální a strukturální politika Evropské unie - Businessinfo.cz)

Tento cíl programového období má určitou spojitost s posledním rozšiřováním Unie v roce 2007, kdy přijetím Bulharska a Rumunska, došlo k prohloubení rozdílů mezi regiony a tuto disperzi je potřeba zmírnit.

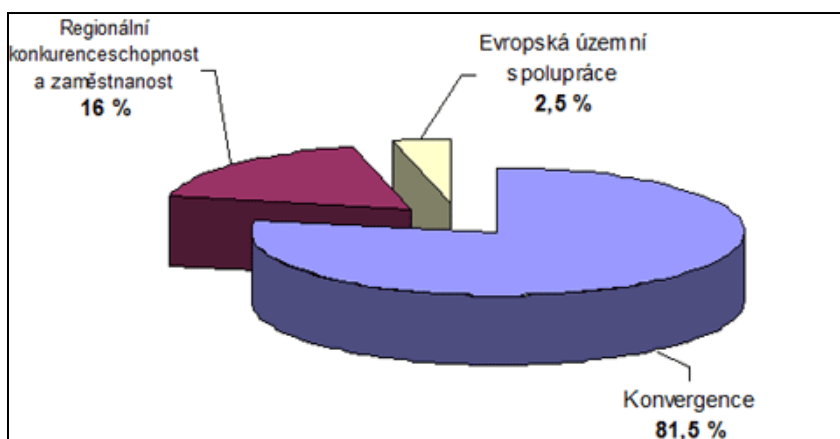
Evropská rada přijala 6. října 2006 - „strategické obecné zásady Společenství pro soudržnost“, které se staly základem nové politiky a stanovují zásady a priority na období 2007-2013. Na politiku soudržnosti bylo vyčleněno 35,7 % evropského rozpočtu, tedy 347,410 mld. eur. evropských fondů. Tato část evropského rozpočtu je v rámci politiky soudržnosti rozdělena na financování projektů v rámci tří cílů:

1. *Konvergence* (vede ke sbližování nejméně rozvinutých členských států a regionů¹)
2. *Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost* (posílení konkurenceschopnosti regionů a zaměstnanost pomocí rozvojových programů na urychlení hospodářských změn prostřednictvím inovací, podpora znalostní společnosti, ochrana životního prostředí atd.²)
3. *Evropská územní spolupráce* (podpora přeshraniční spolupráce na lokálních a regionálních projektech, nadnárodní spolupráci posilující integrovaný územní rozvoj, meziregionální spolupráci a výměna zkušeností)

V daném období se politika soudržnosti více orientuje na koncentraci zdrojů na nejchudší členské země, regiony a priority. Zároveň však směřuje i k podpoře růstu, zaměstnanosti a inovací. Podle tematických oblastí bude nejvíce prostředků směřovat do dopravy, lidských zdrojů, udržitelného rozvoje, vědy a výzkumu, inovací a informační společnosti. (Euroskop.cz – Regionální politika)

¹ regiony definované podle HDP na osobu menším než 75 % průměru EU

² týká se všech ostatních regionů

Obr. 1 Rozdělení prostředků

politiky soudržnosti mezi 3 cíle pro období 2007-2013.

Zdroj: Euroskop.cz - Evropská komise.

Tab. 1 Fondy podporující jednotlivé cíle stanovené pro období 2007 – 2013.

Cíle a Fundy 2007-2013			
Cíle	Fundy		
Konvergence	EFRR	ESF	Fond soudržnosti
Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost	EFRR	ESF	
Evropská územní spolupráce	EFRR		

Zdroj: Evropská komise.

Pro současné období došlo k zavedení dvou programových kroků místo tří, což vede ke značnému zjednodušení systému. Plánování vychází ze „Směrnice Společenství pro soudržnost“ a je realizováno na národní úrovni prostřednictvím Národních strategických referenčních rámců a implementace je ponechána na operačních programech. V nařízeních a směrnicích je zakotveno, že v nové generaci programů musí být část zdrojů „rezervována“ pro klíčové investice, které jsou spojené s obnovenou strategií pro růst a pracovní místa – tzn. výzkum a inovace, infrastruktury evropské důležitosti, průmyslová soutěž, obnovitelné energie, ekoinovace a lidské zdroje. V regionech programu „Sbližování“ musí tyto priority dostávat 60 % z celkových dostupných prostředků a v ostatních regionech 75 %.

Hlavní příjemci dostupných prostředků strukturálních fondů a Fondu soudržnosti: *Polsko* (67,3 miliardy eur), *Španělsko* (35,2 miliardy eur), *Itálie* (28,8 miliardy eur), *Česká republika* (26,7 miliardy eur), *Německo* (26,3 miliardy eur), *Maďarsko* (25,3 miliardy eur), *Portugalsko* (21,5 miliardy eur) a *Řecko* (20,4 miliardy eur). (Regionální a strukturální politika Evropské unie - Businessinfo.cz

4 PROGRAMOVACÍ OBDOBÍ PO ROCE 2013

Ještě před koncem stávajícího programového období se naplno rozhořely debaty o tom, jakým směrem se bude ubírat evropská kohezní politika. Tyto debaty byly odstartovány Čtvrtou zprávou o hospodářské a sociální soudržnosti společně s Fórem soudržnosti konaném ve dnech 27. a 28. září 2007. Hospodářská krize a s ní spojené negativní důsledky, které postihly také Evropu, mohou být zažehnány odhodlanější a soustřednější reakcí na politické úrovni, čehož by mělo být dosaženo novým programem – Strategie Evropa 2020.

4.1 Strategie Evropa 2020

A právě rok 2010 měl být rokem s novým začátkem pro Evropu, kdy byl schválen Evropskou radou základní dokument pro tvorbu rozvojových priorit pro evropskou kohezní politiku po roce 2013 – Strategie 2020. Obsahově pokračuje v dalším směřování EU v hospodářské politice, zvýšení konkurenceschopnosti a nalezení sociální stability a respektování životního prostředí. S vymezením tří celoevropských růstových priorit – inteligentního růstu, udržitelného růstu a začleňujícího růstu. (Rozvojové priority ČR pro kohezní politiku EU po roce 2013 - BusinessInfo.cz)

S představením této nové koncepce směřování Evropské unie, která se zaobírá novým rozpočtovým obdobím mezi lety 2014 až 2020, souvisí i příchod změny v již zaběhnutých evropských politikách. Strategie byla v první verzi představena v roce 2008. Strategie představuje 7 dílčích cílů, které podle představy EU povedou ke konkurenceschopné a úspěšné Evropské unii na konci rozpočtového období, tedy v roce 2020. Mezi tyto cíle patří:

- „Inovace v Unii“ – zlepšení rámcových podmínek a přístupu k financování výzkumu a inovací.
- „Mládež v pohybu“ – posílení výkonu systémů vzdělávání a usnadnění vstupu mladých lidí na pracovní trh.
- „Digitální program pro Evropu“ – urychlení rozvoje vysokorychlostního internetu.
- „Evropa méně náročná na zdroje“ – podpora oddělení hospodářského růstu od využívání zdrojů, podpora přechodu na nízkouhlíkovou ekonomiku, větší využití obnovitelných zdrojů, modernizace dopravy a podpora energetické účinnosti.
- „Průmyslová politika pro éru globalizace“ – zlepšení podnikatelského prostředí hlavně malých podniků, podpora rozvoje silné průmyslové základny konkurenceschopné v celosvětovém měřítku.
- „Program pro nové dovednosti a pracovní místa“ – modernizace pracovních trhů, celoživotní vzdělávání, zlepšení mobility pracovních sil.
- „Evropská platforma pro boj proti chudobě“ – zajištění sociální a územní soudržnosti tak, aby výhody vyplývající z růstu a zaměstnanosti byly ve velkém měřítku sdíleny a lidem postiženým chudobou a sociálním vyloučením bylo umožněno žít důstojně a aktivně se zapojovat do společnosti.

Z uvedené strategie dále vyplývá, že Evropu čekají nelehké časy. Hlavním důvodem je její strukturální postižení, ve smyslu struktury obyvatelstva, kdy stárnoucí populace nepředstavuje optimistický výhled ohledně pracovní síly. Evropský pracovní model s o 10 % kratší pracovní dobou, než například v USA nebo Japonsku, rovněž představuje konkurenční nevýhodu. Zaměstnanost obyvatelstva v produktivním věku je rovněž nižší. Dalším problémem je strnulost pracovního trhu a nedostatečné investice do výzkumu, vývoje a inovací. Tento problém je dlouhodobě připomínán, avšak je vládami nedostatečně reflektován. Přitom právě v tomto ohledu má Evropa potenciálně co nabídnout.

Dosavadní politika regionálního rozvoje vychází, jak již bylo zmíněno výše, z myšlenky rozšiřování „bohatství“ do zaostalejších regionů EU. Děje se tak na základě předpokladu, že s růstem investic a tím i s blahobytem přichází i vyšší koupěschopnost, rozvoj trhů a celkové nastartování problémových oblastí. Na tomto principu fungují například i předvstupní fondy EU, které zároveň i motivují k harmonizaci prostředí nových států s mechanismy běžnými v EU. Hlavním nástrojem pro politiku regionálního rozvoje a vyrovnávání rozdílů jsou fondy EU, které regionům s HDP nižším než 75 % průměru EU poskytují nemalé finanční investice. Tento model regionální politiky je v současné době přehodnocován a právě ve výše zmíněné strategii je nastíněn model podporující spíše méně regionů, méně projektů, ale větších a vyššími částkami. Předpokládá se nabalování dalších benefitů na tyto velké projekty, podporovaná centra, póly rozvoje a růstu, a spolu s posilující konkurenceschopností v celosvětovém měřítku i difúze inovací a výhod do zázemí a dalších regionů EU. Nutno podotknout, že tento přenos, tato spolupráce, může probíhat již za privátní prostředky. Strategie Evropa 2020 v tomto bodě reaguje a mnohem konkrétněji se tak zaměřuje, na globální konkurenceschopnost oproti konkurenceschopnosti na úrovni jednotlivých evropských regionů.

Schválené usnesení Evropského parlamentu (EP) ze dne 8. června roku 2011 tvrdí, že členské státy a regiony by měly soustředit unijní a vnitrostátní zdroje na **malý počet priorit a projektů**, které mají skutečně **evropský význam**, například výzkum, vývoj a inovace, a tím reagovat na specifické výzvy, kterým čelí; v této souvislosti EP žádá Komisi, aby vypracovala konkrétní návrhy na zajištění většího tematického zaměření fondů soudržnosti na priority strategie Evropa 2020, a domnívá se, že by měl být zaveden systém, který je více orientován na výsledky, než je současné „vyčlenění prostředků“, přičemž však musí být zajištěno, že budou řádně zohledňovány potřeby a priority konkrétních regionů; EP vítá v tomto ohledu úmysl Komise dohodnout s každým členským státem a jeho regiony nebo přímo s regiony konkrétní podmínky k dosažení stanovených cílů. Velkou rolí v tomto smyslu představují transevropské dopravní sítě (TEN-T), které uvažují v celoevropských měřítcích, na rozdíl od národních koncepcí. (Přijaté texty, europarl.europa.eu)

4.2 Pátá zpráva Evropské komise

Dokumentem, který vychází ze Strategie Evropa 2020 a situaci pojmenovává konkrétněji, je Pátá zpráva Evropské komise. Podle této zprávy bude nezbytné zajistit, aby členské státy a regiony

dokázaly soustředit unijní a vnitrostátní prostředky na malý počet priorit, které odpovídají jejich specifickým problémům, s nimiž se potýkají. Na specifika jednotlivých regionů a států upozorňují i národní strategie regionálního rozvoje. Například i ta česká, označovaná jako Strategie regionálního rozvoje České republiky pro období 2014+. (Rozvojové priority ČR pro kohezní politiku EU po roce 2013 - BusinessInfo.cz)

4.3 Nová finanční perspektiva 2014-2020 (Víceletý finanční rámec)

Na položku podpora tzv. inteligentního a inklusivního růstu směřuje největší část budoucí finanční perspektivy EU. Patří sem například kohezní politika podporující růst a konkurenceschopnost jednotlivých regionů. Význam politiky soudržnosti, jak již bylo zmíněno, mírně vzroste z 35,6 % na 36 % celkového rozpočtu EU. Návrh přichází s novým rozdělením regionů, a to na **regiony konvergence** (průměr HDP do 75 % průměru HDP EU), **transitní regiony** (od 75 - 90 % HDP EU) a **konkurenceschopné regiony** (od 90 -100 % HDP EU). Tím se kohezní politika zpřístupní většímu počtu regionů, především těm ze starých členských zemí EU, které na fondy kohezní politiky kvůli nízké nastavenému průměru HDP v předchozím období nedosáhly. Z fondů, ze kterých bude možno čerpat finanční pomoc, se jedná o ESF a nový speciální fond na infrastrukturu. Infrastrukturní fond by měl umožnit investice do dopravních, energetických a komunikačních sítí. Tento fond by měl být spravován centrálně EU. Unie také plánuje dlouhodobé velké projekty. Do některých z nich by měla být zahrnuta i Česká republika - Elektrické spojení ve středovýchodní a jihovýchodní Evropě (posílení vnitřních sítí) a dva evropské plynové koridory (Jižní plynový koridor a Severojižní plynové spojení ve středovýchodní a jihovýchodní Evropě zaměřené na zvýšení obousměrné kapacity či umožnění obousměrného toku). (Nová finanční perspektiva 2014-2020 – Evropsky-parlament.cz)

Dalším nástrojem podpory je rámcový program zaměřený na výzkum a inovace - Horizont 2020. Program do určité míry nahrazuje tzv. Sedmý rámcový program a současně Evropský technologický institut, program eko-inovace a další. Program by měl pomoci EU plnit závazek ohledně investic do výzkumu a inovací ve výši 3 % HDP EU. Oproti předchozímu období se tak jedná o 50 % nárůst financí na tuto položku. Cílem programu je propojit tři oblasti, tj. výzkum, vzdělání a inovace. V rámci podpory růstu se nachází také velký projekt Evropské unie nazvaný Galileo. (Nová finanční perspektiva 2014-2020 – Evropsky-parlament.cz) [12]

Nová finanční perspektiva je ještě před svým schválením terčem kritiky. Kvůli navýšení celkového rozpočtu žádalo 5 největších přispěvatelů rozpočtu Komisi o větší skromnost a zaznívají hlasy na restrukturalizaci skladby jednotlivých kapitol. Od velkého kritika posilování evropských struktur, europoslance Jana Zahradila, zaznělo toto: „Rozpočtové priority musí být nastaveny tak, aby odpovídaly novým příležitostem a výzvám, jako je vzestup nových ekonomických mocností (tzv. státy BRIC) a stejně silný **propad** naší konkurenceschopnosti, potenciál jednotného unijního trhu a Internetu, masové migrační toky, demografické změny nebo bezpečnostní otázky. Je pravdou,

že dojde k navýšení financí pro vědu a výzkum, a máme také náznaky, že strukturální fondy by měly být lépe zacíleny podle zásady „peníze za projekty“ a ne „projekty za peníze“. Jakkoliv jdou ale tyto změny obecně správným směrem, jejich tempo je naprosto nedostatečné.“ (Evropský rozpočet pro 21. století | Evropské instituce | Evropská unie - portál o EU | EurActiv.cz).

5 SHRNUTÍ

Evropa se snaží reagovat na dynamické změny ve světě a na nepříznivý vývoj v ní samotné. Evropa ztrácí. Podpora velkých, klíčových, celoevropských investic má napomoci tento trend změnit. Neopouští se model politiky soudržnosti a stírání regionálních rozdílů, ale prioritně budou podporovány projekty významnější, větší.

Návrh rozpočtu EU na období 2014 až 2020 vyčlenil na tyto programy částku ve výši 376 miliard eur. Komise také navrhuje nový přístup, díky němuž by se financování v tomto období mělo efektivněji podílet na plnění dlouhodobých cílů strategie Evropa 2020 v oblasti růstu a zaměstnanosti. Základním principem návrhů je poskytovat finanční pomoc menšímu počtu priorit, které jsou s těmito cíly úzce spjaty.

Hospodářská vyspělost, produktivita a pracovní příležitosti se v jednotlivých částech EU velmi liší.

Zjednoduší se žádosti o finanční prostředky z fondů. Dojde ke snížení administrativní zátěže, což uvítají především malé podniky, a všem zúčastněným se sníží náklady.

Každý stát také uzavře s Komisí smlouvu o partnerství, ve které budou definovány investiční priority a stanoveny cíle.

6 ZDROJE

[1] Diplomka_priority. Dostupné online:

<http://is.muni.cz/th/137480/esf_m/DIPLOMKA_PRIORITY.pdf>. Citováno 26. 10. 2011.

[2] Regionální a strukturální politika Evropské unie – BusinessInfo.cz, dostupné online:

<<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/politiky-eu/regionalni-a-strukturalni-politika/1000521/4283/>>.

Citováno 26. 10. 2011.

[3] Euroskop.cz – Regionální politika, dostupné online:

<<http://www.euroskop.cz/8948/sekce/regionalni-politika/>>. Citováno 26. 10. 2011.

[4] Financování – Regionální politika EU, dostupné online:

<http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/funding/index_cs.cfm>. Citováno 26. 10. 2011.

[5] Přijaté texty - Středa, 8. červen 2011 - Investice do budoucnosti: nový víceletý finanční rámec pro konkurenceschopnou, udržitelnou a inkluzivní Evropu - P7_TA-PROV(2011)0266, dostupné online:

<<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2011-0266+0+DOC+XML+V0//CS>>. Citováno 3. 11. 2011.

[6] Regionální a strukturální politika Evropské unie - Businessinfo.cz, dostupné online:

<<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/politiky-eu/regionalni-a-strukturalni-politika/1000521/4283/?page=2>>. Citováno 27. 10. 2011.

[7] Regionální a strukturální politika Evropské unie - Businessinfo.cz, dostupné online:

<<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/politiky-eu/regionalni-a-strukturalni-politika/1000521/4283/?page=5>>. Citováno 27. 10. 2011.

[8] Euroskop.cz – Regionální politika, dostupné online:

<<http://www.euroskop.cz/8948/sekce/regionalni-politika/>>. Citováno 27. 10. 2011.

[9] Regionální a strukturální politika Evropské unie - Businessinfo.cz, dostupné online:

<<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/politiky-eu/regionalni-a-strukturalni-politika/1000521/4283/?page=5>>. Citováno 27. 10. 2011.

[10] Tři cíle - Regionální politika EU, dostupné online:

<http://ec.europa.eu/regional_policy/how/index_cs.cfm>. Citováno 27. 10. 2011.

[11] Rozvojové priority ČR pro kohezní politiku EU po roce 2013 - BusinessInfo.cz, dostupné online:

<<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/rozvoj-regionu/rozvoj-priorit-cr-kohezni-politika-eu-13/1001179/61311/?page=2>>. Citováno 26. 10. 2011.

[12] Nová finanční perspektiva 2014-2020 – Evropsky-parlament.cz, dostupné online:

<http://www.evropsky-parlament.cz/ressource/static/files/20110920_reader_rozpo-et-eu.pdf>.

Citováno 3. 11. 2011.

[13] Evropský rozpočet pro 21. století | Evropské instituce | Evropská unie - portál o EU | EurActiv.cz, dostupné online: <<http://www.euractiv.cz/evropske-instituce/clanek/evropsky-rozpocet-pro-21-stoleti-008944>>.

Citováno 3. 11. 2011.

[14] Rozvojové priority ČR pro kohezní politiku EU po roce 2013 - BusinessInfo.cz, dostupné online: <<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/rozvoj-regionu/rozvoj-priorit-cr-kohezni-politika-eu-13/1001179/61311/?page=2>>. Citováno 3. 11. 2011.

MĚLA BY SE ČESKÁ REPUBLIKA SNAŽIT O PŘIJETÍ EURA?

Fogašová Daniela, Urbanová Markéta (GÚ PŘF MU)

Euro je jednotná evropská měna, která se stala národní měnou již v 17 státech Evropské unie. Vedle dolaru a jenu je jednou ze tří světových měn. A i když Česká republika s nadšením vstupovala do EU, se vstupem do eurozóny otálí. Správnost tohoto jednání je těžké posoudit a je častým předmětem odborných (nejen ekonomických) diskusí. Laik se pak může v množství argumentů lehce ztratit. Tato práce se proto snaží o shrnutí hlavních důvodů, proč vstoupit nebo nevstoupit do měnové unie.

1 HISTORIE MĚNOVÉ UNIE A EURA

Evropskou unii můžeme dnes definovat jako společenství států, které má hlavně politický charakter. Na jejím počátku však stálo Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO), které v roce 1951 založili Belgie, Francie, Itálie, Lucembursko, Německo a Nizozemsko s cílem vytvoření zóny volného obchodu a vzniku společného trhu se strategickými surovinami: uhlím, koksem, železnou rudou, ocelí a šrotem (Pajas 2000: 20). Integrace evropských států v hospodářské oblasti následně pokračovala vznikem Evropského hospodářského společenství (EHS) a Evropského společenství atomové energie (EUROATOM). Všechny tyto smlouvy sloužily k harmonizaci ekonomických politik jednotlivých států a vytvoření jednotného společného trhu.

Smlouva o EHS měla vést k dosažení cenové a kurzové stability mezi členskými zeměmi, i když o jednotné měně se ještě neuvažovalo. Do roku 1973 fungoval mezi jednotlivými státy EHS tzv. Brettonwoodský systém, který vázal všechny měny členských států na dolar a dolar na zlato, přičemž flukuační pásmo jednotlivých měn vůči dolaru bylo velmi úzké (Euroskop.cz, 2011). Myšlenku na zavedení evropského měnového systému s jednotnou evropskou měnou definoval jako první prof. Triffin již v 50-tých letech, ale k jejímu uskutečnění došlo až v roce 1979, když na základě snahy Německa a Francie byl vytvořen Evropský měnový systém, který měl tři základní prvky (Zavedení eura v České republice, 2011):

- Evropská měnová jednotka ECU (*European Currency Unit*)
- Mechanismus měnových kurzů ERM (*Exchange Rate Mechanism*)
- Úvěrové nástroje Evropského fondu pro měnovou spolupráci

Evropská měnová jednotka ECU neměla nahradit stávající měny členských států, ale být měnou rezervní. ECU nikdy nebyla emitována, byl to jen koš měn členských států, jejichž podíl byl dán ekonomickou silou dané země (objem hrubého národního produktu a podíl na vzájemném obchodu). Kurz národních měn vůči ECU byl předem daný spolu s přípustnými odchylkami. Jako platební jednotka se ECU využívala jen mezi institucemi ES. (Pajas 2000: 120)

1.1 Delorosa zpráva a Maastrichtská smlouva

Završením ekonomické integrace evropských států mělo být vytvoření hospodářské a měnové unie (HMU). V roce 1988 rozhodla Evropská rada o vypracování zprávy s návrhem konkrétních etap k jejímu uskutečnění. Tato tzv. Delorosa zpráva předložena v roce 1989 navrhovala vybudovat měnovou unii ve třech etapách, přičemž nehovořila o jejich načasování. Tento projekt byl zabudován do Smlouvy o Evropské unii podepsané 7. 2. 1992 v Maastrichtu, která definovala zásady pro koordinovanou hospodářskou politiku, podmínky členství a termíny pro start druhé a třetí etapy budování HMU.

Stádia budování Hospodářské a měnové unie (Lacina 2007:209-220):

1. Přípravná a startovací fáze (1990-1993) – v první fázi došlo k realizaci volného pohybu zboží, osob, kapitálu a služeb a ke koordinaci rozpočtových politik států. ECU bylo možno využívat i v soukromém sektoru a bankovní sektor s ní obchodoval jako s běžnou měnou.
2. Přejídná a klíčová fáze (1994-1998) – vytvořila institucionální, ekonomické a právní předpoklady pro zavedení společné měny. V tomto období vznikl také Evropský měnový institut (EMI) jako předchůdce Evropské centrální banky (ECB), byly definovány konvergenční kritéria a pravidla pro snížení národních rozpočtových deficitů.
3. Závěrečná a cílová fáze (1999-2002) – pevně se zafixovali měnové kurzy mezi měnami členských států a eurem a byl spuštěn kurzový mechanismus ERM II. V roce 1991 vstoupilo do HMU 11 členských států. Kromě Řecka a Švédska, které nesplnili konvergenční kritéria, nevstoupili také Velká Británie a Dánsko, které si vymohli výjimku od povinné účasti. V prvních dvou letech se euro využívalo jen k bezhotovostnímu styku, od 1. ledna 2002 pak došlo k fyzickému zavedení eura do oběhu, což je považováno za završení měnové integrace.

2 KONVERGENČNÍ KRITÉRIA A JEJICH NAPLŇOVANÍ ČESKOU REPUBLIKOU

Členské státy Evropské unie můžeme rozdělit do 3 skupin – země, kterých oficiální měnou je euro, země, které mají dojednanou výjimku ze smlouvy (opt-outs) a země, které se mají o zavedení jednotné měny snažit. Podle De-Grauweho (Lacina 2010:17) je země připravená na přijetí eura, pokud přínosy z přijetí společné měny budou minimálně stejné nebo vyšší než náklady s tímto krokem spojené. Závaznou podmínkou pro vstup do měnové unie je plnění tzv. Maastrichtských kritérií, kterými aspirantské země dokazují Evropské centrální bance a Evropské komisi, že dosáhly uspokojivého stupně stability, ekonomické sladěnosti a podobnosti s členskými zeměmi eurozóny a jsou schopné se vyrovnat s případnými ekonomickými šoky i jinou cestou než pomocí centrální banky (Lacina 2010:18). K hodnocení výhodnosti přijetí eura se využívají také kritéria optimality měnových oblastí (tzv. teorie optimálních měnových oblastí OCA).

V Maastrichtské smlouvě bylo definováno pět konvergenčních kritérií, které lze rozdělit do dvou skupin – rozpočtová (maximální výši schodku státní rozpočtu a veřejného dluhu) a měnová (míra

inflace, výše úrokových sazeb a stabilita měnového kurzu). Dále uváděné definice a stupeň naplnění jednotlivých kritérií vychází z oficiálního dokumentu Ministerstva financí ČR, který bývá zpracován každoročně na podzim - Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou (2010):

1. Kritérium cenové stability

Podle článku 140 Smlouvy o fungování Evropské unie se vyžaduje dosažení „vysokého stupně cenové stability patrné z míry inflace, která se blíží míře inflace nejvýš tří členských států, jež dosáhly v oblasti cenové stability nejlepších výsledků“ Do výpočtu kritéria cenové stability byly v roce 2010 zahrnuty Portugalsko, Estonsko a Belgie, jejich průměrná míra inflace dosáhla nárůst 0,4%. Česká republika dosáhla hodnotu 0,6%, čím splnila podmínku, že průměrnou míru inflace členský stát nepřekračuje o více než 1,5 p.b. míru inflace tří zemí s nejnižší inflací. Kritérium cenové stability plní ČR od září 2009 a podle ekonomické prognózy z roku 2010 by ho měla plnit i v následujících dvou letech.

2. Kritérium udržitelnosti veřejných financí

Udržitelnost veřejných financí se hodnotí dvěma kritériemi – kritériem vládního deficitu a veřejným dluhem. Smlouva vyžaduje, aby „stav veřejných financí patrný ze stavu veřejných rozpočtů nevykazoval nadměrný schodek“ (-3%) a „poměr vládního zadlužení k hrubému domácímu produktu nepřekračoval doporučenou hodnotu“. Referenční hodnota vládního dluhu byla stanovena 60% HDP a i když dluh ČR v minulých letech narůstal a předpokládá se jeho další rast, tato hodnota by do roku 2013 neměla být překročena. Dlouhodobě je však problém s plněním kritéria vládního deficitu. Zatímco v letech 2007-2008 bylo saldo veřejných financí ještě pod kritickou hodnotou 3%, v roce 2009 došlo v důsledku zpomalení ekonomického růstu a recese k jejímu překročení. V krátkodobém výhledu by však mělo dojít k jeho opětovnému snižování a v roce 2013 by měla ČR splnit i toto kritérium.

3. Kritérium stability směnného kurzu

Začlenění nového státu do eurozóny je podmíněno minimálně dvouletou účastí v Evropském mechanismu měnových kurzů (ERM II), čím se dodrží zachování maximálního stanoveného kolísání měnového kurzu vůči euru. Česká republika se zatím do ERM II nezapojila, proto není možné hodnotit plnění tohoto kritéria. Podle Aktualizované strategie přistoupení ČR k eurozóně (2007) by ČR neměla zůstat v ERM II déle než je nezbytně nutné, a proto by měla do něj vstupovat až se zárukou splnění ostatních konvergenčních kritérií.

4. Kritérium dlouhodobých úrokových sazeb

Kritérium vyžaduje, aby průměrná dlouhodobá nominální úroková sazba členského státu za poslední rok nepřekračovala o více než 2 p.b. úrokovou sazbu nejvýš tří členských států, které dosáhly

v oblasti cenové stability nejlepších výsledků. V letech 2007-2009 tohle konvergenční kritérium ČR vždy splňovala a na základě předpokládaného vývoje by měla splňovat i nadále.

5. Kritérium konvergence v oblasti národní legislativy

Pro přijetí jednotné měny je kromě splnění ekonomických podmínek stanovena i podmínka úpravy národní legislativy. Ta by měla být slučitelná s čl. 130-131 Smlouvy o fungování EU a statutem Evropského systému centrálních bank. Tento požadavek byl ECB zatím hodnocen negativně, i když ČNB k tomu zaujímá opačný postoj.

Na základě hodnocení maastrichtských kritérií (nominální konvergence) a kritérií reálné konvergence (ekonomické sladění ČR a eurozóny) dospělo MF a Česká národní banka k závěru, že „za dané vnitřní i vnější situace nebylo dosaženo dostatečného pokroku při vytváření podmínek pro přijetí eura, aby mohlo dojít ke stanovení cílového data vstupu do eurozóny“ (Zavedení eura v České republice, 2011)

Tab. 1: Vyhodnocení plnění Maastrichtských kritérií Českou republikou.

Kritérium	Hodnota kritéria ¹⁾	Hodnota ČR ¹⁾	splněno
Cenová stabilita	1,5%	0,6%	ano
Úrokové míry	6,0%	4,2%	ano
Vládní deficit	-3,0%	-5,8%	ne
Veřejný dluh	60%	35,3%	ano
Stabilita měnového kurzu	účast ERM II	-	Ne

¹⁾ rok 2009

Zdroj: Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou (2010)

3 VÝHODY A NEVÝHODY Z ČLENSTVÍ V MĚNOVÉ UNII

Zavedení jednotné evropské měny je výrazný krok, který by měl vycházet nejenom z analýzy ekonomické připravenosti států ale i z budoucích pozitivních i negativních důsledků, které jsou s tím spojené. Některé dopady jsou společné pro všechny přistupující státy, jiné závisí na konkrétním případě. Stručný přehled možných dopadů je shrnutý v tab. 2. Množství autorů se už od vstupu České republiky do EU zabývá tím, jaké dopady bude mít přijetí eura pro národní ekonomiku a občany. Jako příklad možno uvést práce Helíska (2009), Laciny (2010, 2007), Pečinková (2008), Zatloukalová (2007), Hložánek (2010) a mnohé další.

3.1 Výhody zavedení jednotné měny v ČR

Ekonomičtí experti se shodují, že zavedení eura bude mít na domácnosti a firmy veskrze pozitivní vliv a bude pro ně přínosem (Hložánek 2004:19). U makroekonomických ukazatelů to však už není tak jednoznačné. Mezi nejčastěji uváděnými výhodami v různých zdrojích můžeme najít:

- Eliminace transakčních nákladů

Transakčními náklady se rozumí rozdíl mezi nákupním a prodejním kurzem. Jejich odstranění je výhodné nejen pro občany, ale hlavně pro firmy, kterým odpadne kurzové riziko při obchodu s ostatními členy eurozóny. Tím, že ČR přijme euro jako oficiální měnu, se zároveň ulehčí kalkulace budoucích nákladů mnohým podnikatelům (Zatloukalová 2009:34).

- Vyšší cenová transparentnost

Díky společné měně bude pro spotřebitele snadnější porovnání cen a nákladů firem v jednotlivých členských státech, což by mělo vést k motivování konkurence. Kromě cen je možné porovnávat i mzdy, důchody, HDP, státní rozpočet, státní dluh a jiné (Zatloukalová 2009:34). Na základě empirických výzkumů (blíže popsanych v Lacina 2009:79-84) však ani zvýšením cenové transparentnosti nedojde ke srovnání cen mezi zeměmi eurozóny a nadále se budou projevovat regionální rozdíly.

- Motivační vliv na hospodářskou politiku

Podmínkou pro přijetí eura je nejen dosáhnoutí, ale i předpokládané udržení maastrichtských kritérií. Členství v eurozóně ovlivňuje domácí hospodářské politiky, protože požaduje střednědobé vyrovnané veřejné rozpočty či nutnost provedení strukturálních reforem, které kladně ovlivňují ekonomický růst. To by pro ČR mohl být argument, proč zavést euro co nejdříve (Zatloukalová 2009:35). Pro vlády ČR by to mohla být dobrá motivace proč provádět ekonomické reformy a pokračovat v nich bez ohledu na politickou příslušnost.

- Snížení rizika vzniku měnových turbulencí

Zafixování měny může zvýšit její stabilitu. „Členství v eurozóně nabízí více než standardní kotvu měnové politiky, kterou původně zajímal pevný kurz a nyní je to inflační cíl. Namísto kotvy lze spíše hovořit, při veřejnosti námořnické terminologii, o bezpečném přístavu, který bude chránit otevřenou českou ekonomiku proti často rozbouraným vodám stále sílící globalizace.“ (Dědek IN Hložánek 2010:42).

- Eliminace kurzového rizika vůči zemím EU

Kurzové riziko je riziko změny kurzu, které ovlivňuje export i import. Při mezinárodních obchodních transakcích změna měnových kurzů mezi dnem uzavření obchodu a dnem jeho vypořádání dopadá na všechny zúčastněné subjekty. Efekt odstranění kurzového rizika vůči euru je trvalým a okamžitým přínosem pro národní ekonomiku, díky němu můžeme očekávat zvýšení zahraničního obchodu doprovázené zvýšením zaměstnanosti a celkové životní úrovně v ČR (Lacina 2010:40-41).

Mezi další výhody zavedení jednotné měny euro v ČR můžeme zařadit i stabilizaci dlouhodobých úrokových sazeb, účast na realizaci společné měnové politiky a jiné.

3.2 Nevýhody zavedení jednotné měny v ČR

Množství výhod, které by zavedení eura v ČR neslo, je vyvážené riziky, které z tohoto kroku plynou. Ty mohou být přímého i nepřímého charakteru. Následující výčet je opět kompilací vícero prací:

- Ztráta samostatné měnové politiky

Po přijetí eura ČNB nebude moct provádět národní měnovou politiku a tím ovlivňovat makroekonomické prostředí státu., ale bude jen jedním z členů ECB. Evropská centrální banka přitom řeší problémy z pohledu celé eurozóny a ne jednotlivých států.

- Možnost asymetrických šoků

Asymetrickým šokem je označována událost, která postihuje pouze určitou národní ekonomiku či která vyvolává v různých ekonomikách diferencované dopady (Zavedení eura v České republice, 2011). Mohou být následkem špatného řízení hospodářských politik členských zemí, nebo jejich rozdílnými zájmy z hlediska inflace a nezaměstnanosti. Jejich vysoká pravděpodobnost nastane taky v případě, že k měnové unii přistoupí země s výrazně nižší ekonomickou úrovní, nebo poroste jejich specializace (Hložánek 2004:31).

- Nedostatečná flexibilita trhu práce

Český pracovní trh vykazuje nízkou pracovní a kvalifikační mobilitu a nedostatečně pružné mzdy. Snaha EU sjednocovat legislativu a sociální systémy může mít nepříznivé důsledky v chudších zemích, i v ČR (Hložánek 2004:32).

- Riziko vnímané inflace

S přechodem na euro je vázané i riziko zvýšení inflace. Z průzkumu Eurostatu z roku 2003 vyplynulo, že dopad zdražování kvůli zavedení eura se na celkové inflaci 12 států eurozóny podílel jen 0,12-0,29%. A i když se skutečná inflace způsobená zavedením jednotné měny neprokázala, lidé zvyšování cenové úrovně vnímají a obávají se ho. Největší obavy bývají ze zaokrouhlování cen při přepočtu na euro (Lacina 2010:47-48).

- Jednorázové náklady na zavedení eura

Zavedení eura má i přímé náklady na podnikový a státní sektor. Před rozhodným okamžikem je nutné upravit účetnické sw, přecenit všechno zboží, vydat nové oficiální tiskopisy, oznámení a jiné. To všechno vyžaduje určité finanční prostředky, které si bude muset každý podnik najít sám.

V posledním období silnější váhu proti začlenění se do eurozóny má argument neexistence harmonizující fiskální politiky. Podle teorie optimálních měnových oblastí, pokud v jedné části měnové unie dojde k poklesu poptávky (asymetrickému šoku), v druhé dojde k růstu poptávky, měl by na utlumení dopadů posloužit jejich společný centralizovaný rozpočet. EU má však centralizovaný rozpočet jen s velice omezenými prostředky a proto situace v Řecku a Španělsku, které mají vážné

hospodářské problémy, nemůže být řešena fiskálním transferem, ale jen dobrovolným příspěvkem jiných zemí (Hložánek 2010:51).

Tab. 2: Přínosy a náklady zavedení společné měny.

Přímé dopady	Nepřímé dopady
přínosy	přínosy
-omezení kurzového rizika (trvalé, okamžité, po zavedení)	-růst zahraničního obchodu (trvalé, střednědobý/dlouhodobý horizont, po zavedení)
-snížení transakčních nákladů (trvalé, okamžité, po zavedení)	-příliv zahraničních investic (trvalé, střednědobý/dlouhodobý horizont, po zavedení)
-nižší náklady na obstarání kapitálu (trvalé, střednědobý/dlouhodobý horizont, po zavedení)	-stabilizace veřejných financí (trvalé, střednědobý/dlouhodobý horizont, před i po zavedení)
-vyšší transparentnost cen (trvalé, střednědobý/dlouhodobý horizont, po zavedení)	
náklady	náklady
-ztráta autonomní měnové politiky a ztráta kurzové politiky (trvalé, okamžité, před i po zavedení)	-dlouhodobý růst cenové hladiny (trvalé, okamžité, po zavedení)
-bezprostřední růst cenové hladiny (jednorázové, okamžité, po zavedení)	
-administrativní a technické náklady přechodu na euro (jednorázové, okamžité, před i po zavedení)	
-specifické náklady bankovního sektoru (jednorázové i trvalé, okamžité, před i po zavedení)	

Zdroj: Lacina 2010, 40.

4 EURO V ČESKÉ REPUBLICE

Odpověď na otázku, jestli se má ČR snažit o přijetí eura, je poměrně jednoduchá. Česká republika se při vstupu do Evropské unie zavázala, že se o to bude snažit, a proto musí svého závazku dostát. I navzdory tomu je možné najít názory, že by si ČR měla zachovat svojí měnu a euro odmítnout. Tyto názory vycházejí z příkladu Švédska, které v referendu odmítlo přijetí eura a doposud neplní konvergenční kritéria. Podle Krutílka (IN Pečinková 2008:178-183) je však tenhle postup v případě ČR obtížně opakovatelný. Možnost úplně odmítnout euro tedy neexistuje, ale je možné ho oddálit.

Oficiální dokumentem, kterým se řídí zavádění eura v ČR, je Strategie přistoupení České republiky k eurozóně, kterou vypracovala ČNB v roce 2003. Ta původně předpokládala přijetí jednotné měny v letech 2009-2010, její aktualizovaná verze z roku 2007 však už žádný termín neuváděla. Postupné odkládání zapojení se do měnové unie je jednak způsobeno zhoršením ekonomické situace ČR a Evropy, a také její odmítání jak ze strany obyvatel, tak vrcholných představitelů.

Jak vyplývá z průzkumu SOU AV ČR z června 2011, až 39% obyvatel České republiky se zavedením eura rozhodně nesouhlasí. Celkově vyjádřilo odmítavý postoj k nové měně 68%, zatímco pro její přijetí se vyjádřilo jen 21% obyvatel. Kromě veřejnosti se negativně k euru staví i prezident Klaus, který definoval svá kritéria pro přijetí společné evropské měny, protože „maastrichtské kritéria formulují státy společné evropské měny vůči těm, kteří se k této měně chtějí připojit. Jsou to kritéria jejich“ (Klaus 2006 IN Mach 2007). ČR by podle něj měla zjišťovat, jestli bude přijetí eura pro ni výhodou, jestli bude vlastní ekonomiku stabilizovat a zda bude přispívat k ekonomickému růstu. Zároveň taky pokládá otázku, zda je v jejím zájmu participovat na další integraci a vytváření evropského superstátu, nebo ne.

Kromě Václava Klause je za odklad přijetí eura také rada ekonomů. Podle euroskeptiků je eurozóna více politický subjekt než ekonomický a po jejím přistoupení je nutné dodržovat pravidla a být solidární i tehdy, kdy je to pro danou zemi nevýhodné. Eurozóna taky nemá společnou fiskální politiku a pro její dlouhodobé fungování je nutné provést harmonizaci daňových systémů, proti čemu se staví i její samotní představitelé. Nejednotnost názorů panuje taky ohledně fixních kurzů. Plavající kurz je totiž účinným nástrojem, který může v případě potřeby ekonomice pomoci. To je taky hlavní argument odpůrců eura v ČR.

Naproti nim za brzké přijetí eura jsou hlavně podnikatelé, protože vstup do eurozóny by vytvořil stabilnější ekonomické prostředí a snížil by množství finančních a měnových turbulencí. Pro Českou republiku je zároveň výhodné zavést společnou měnu s těmi zeměmi, které tvoří až 90% celkového zahraničního obchodu ČR (Zatloukalova 2009:33,37). Kromě ekonomických výhod argumentují zastánci eura v ČR také politickou prestiží a nutností ČR více se zapojit do tvorby evropské měnové politiky.

Závěrem lze říct, že zavedení nové měny nikdy nebude bezproblémové a nepotká se s úplným souhlasem. Navíc se jedná o dlouhodobý a těžko navratitelný proces, a proto je třeba tento krok dobře rozmyslet. I s ohledem na současnou politickou a ekonomickou situaci v Evropě, ale i ve světě. Nelze tedy jednoznačně říci, zda ano, nebo ne, protože to bude mít své klady i zápory a záleží na tom, z jaké pozice a úhlu pohledu k tomu bude jedinec nebo i společnost přistupovat.

5 ZDROJE

- HELÍSEK M.: *Euro v ČR z pohledu ekonomů*. Aleš Čeněk, Plzeň 2009. 206 s. ISBN 978-80-7380-182-3
- HLOŽÁNEK T.: *Zavedení eura v České republice coby mimořádně problematický krok*. Masarykova univerzita, Brno 2004.
- HLOŽÁNEK T.: *Měnová politika ČNB v procesu vstupu do EMU*. Masarykova univerzita, Brno 2010. 82 s.
- KLAUS V.: *Klausova kritéria pro přijetí (či nepřijetí) společné evropské měny* In MACH P. (ed.): *Euro dříve, nebo později?* 1. vyd., CEP, Praha 2007, s.85-89. ISBN 80-86547-63-9
- LACINA L.: *Měnová integrace. Náklady a přínosy členství v měnové unii*. 1. vyd., C.H.Beck, Praha 2007. 538 s. ISBN 978-80-7179-560-5
- LACINA L.: *Euro: ano/ne?*. 1. vyd., Alfa Nakladatelství, Praha 2010. 319 s. ISBN 978-80-87197-26-4
- PAJAS P., ROSSITER T.: *O Evropské unii*. . Ministerstvo zahraničních věcí ČR, Praha 2000. 179 s. ISBN 8086345041
- PEČINKOVÁ I.: *Euro versus koruna: rizika a přínosy jednotné evropské měny pro ČR*. 2.vyd., CDK, Brno 2008. 215 s. ISBN 9788073251383
- ZATLOUKALOVÁ L.: *Analýza výhod a nevýhod pozdějšího přijetí eura*. Masarykova univerzita, Brno 2009. 63 s.
- *Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladěnosti ČR s eurozónou*. Dokument Ministerstva financí ČR a ČNB, 2010
- *Aktualizovaná strategie přistoupení České republiky k eurozóně*. Dokument vlády ČR a ČNB 29.8.2007
- Centrum pro výzkum veřejného mínění SOÚ AV ČR, v.v.i.: *Občané o přijetí eura-červen 2011* [on- line]. [cit.14. 10. 2011] Dostupný na WWW: <<http://www.cvvm.cas.cz/index.php?lang=0&disp=zpravy&r=1&s=1&offset=104>>
- Ministerstvo financí: *Zavedení eura v České republice* [on- line]. [cit.14. 10. 2011] Dostupný na WWW: <<http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/index.html?filter=verejnost&rdeLocale=cs>>.
- Vláda ČR: *Euroskop.cz* [on- line]. [cit.14. 10. 2011] Dostupný na WWW: <<http://www.euroskop.cz/319/sekce/pocatky-jednotne-meny/>>.

EVROPSKÁ UNIE A ZELENÁ ENERGIE

Ležiková Klára, Románková Lucie (GÚ PřF MU)

1 OBNOVITELNÉ ZDROJE ENERGIE

Dle zákona o životním prostředí 17/1992 Sb. (MŽP) jsou obnovitelné zdroje energie (dále OZE) definovány takto:

„Obnovitelné přírodní zdroje mají schopnost se při postupném spotřebovávání částečně nebo úplně obnovovat, a to samy nebo za přispění člověka.“

V praxi se tedy jedná o energii získávanou z větru, slunečního záření, vody, biomasy a energii geotermální.

Palivové dřevo, dřevěné uhlí, rašelina, voda a vítr stejně jako síla koní a volů byly až do poloviny 19. století hlavní energetickou základnou nejen v Českých zemích. Již v průběhu minulých staletí docházelo k místním i rozsáhlejším energetickým krizím z důvodu nedostatku paliva, především palivového dřeva. Sklárny se musely stěhovat na nová působiště v dosud nevyrabovaných lesích, spotřeba dřeva pro hutnictví a hornictví musela být regulována lesními řády, pro poddané obyvatelstvo byly vysazovány vrby na zimní otop. Opravdová krize však nastala až v druhé čtvrtině 19. století s rozvojem průmyslové spotřeby parních strojů. Cena palivového dřeva vzlétla prudce vzhůru, lokálně se projevoval jeho naprostý nedostatek, který mohl být postupně nahrazován pouze vyšší produkcí uhlí. Podíl OZE od této doby stabilně klesal až do první poloviny 60. let, kdy stagnoval na hranici dvou procent. (Biom)

Obnovitelné zdroje, s výjimkou biomasy, mají ve srovnání s konvenčními zdroji nízké provozní náklady - "palivo" je zdarma. Rovněž emise při výrobě elektřiny jsou téměř nulové. Naopak investiční náročnost OZE a emise při jejich výrobě mohou být vyšší. Pro porovnání různých zdrojů energie je třeba vyhodnotit celý životní cyklus elektrárny. Hodnocení zdrojů energie zahrnuje těžbu a zpracování surovin, případně paliva, jejich dopravu, výrobu polotovarů a konečných výrobků, výrobu a distribuci energie a likvidaci nebo recyklaci na konci životnosti včetně nakládání s odpady. V dohledné době lze postupně očekávat i dosažení konkurenceschopnosti z finančního hlediska.

Environmentální dopady jsou u všech OZE řádově nižší než při spalování fosilních paliv, proto je dnes snaha tyto zdroje podporovat. Z konvenčních zdrojů jediné jaderná energie dosahuje v některých parametrech srovnatelných hodnot, má však vyšší nároky na nerostné zdroje a emise látek poškozujících ozonovou vrstvu jsou vyšší dokonce o dva řády. (TZBinfo)

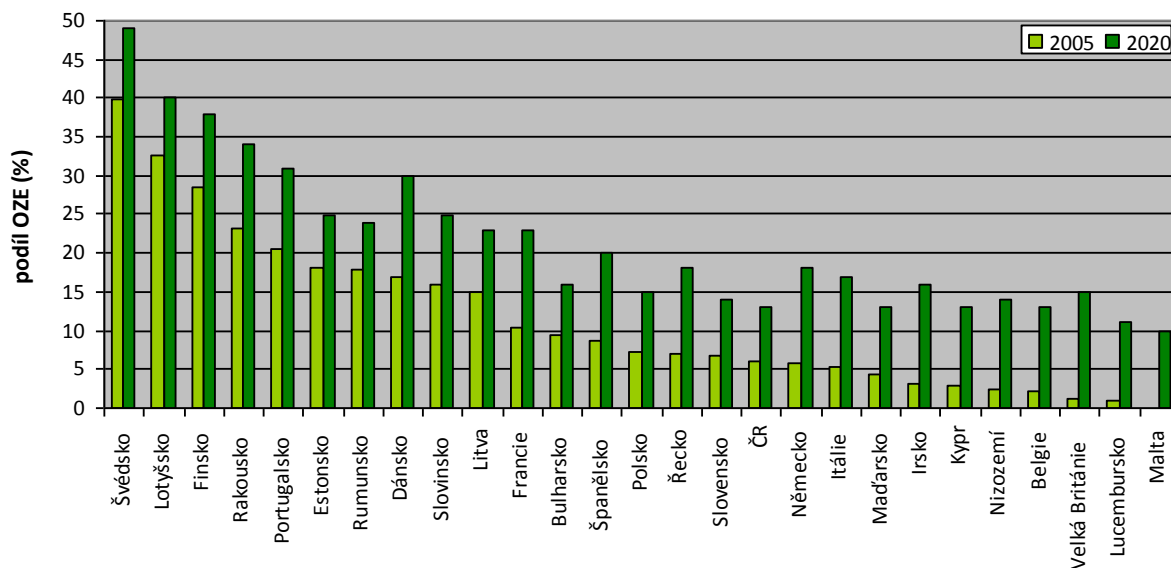
2 EVROPSKÁ LEGISLATIVA V OBLASTI OBNOVITELNÝCH ZDROJŮ

První pokusy o environmentální politiku v Evropské unii se objevily na summitu konaném v říjnu 1972 v Paříži, kde Evropská rada vyzvala Komisi k přípravě konkrétních opatření řešících otázku životního prostředí. Tato opatření se ale v primárním právu vyskytla až od poloviny 80. let 20. stol. v rámci Jednotného evropského aktu a nejprve se zaměřila hlavně na průmyslové a zemědělské znečištění. Obnovitelnými zdroji se začalo více zabývat až v souvislosti se snižováním emisí skleníkových plynů. Dočíst se o nich můžeme i v Kjótském protokolu z prosince 1997 k Rámcové úmluvě OSN o změně klimatu, který ratifikovaly všechny členské země EU. (Euroskop.cz)

Základním evropským právním předpisem v oblasti podpory energie vyrobené z obnovitelných zdrojů je směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/77/ES o podpoře elektřiny vyrobené z obnovitelných zdrojů energie na vnitřním trhu s elektřinou. Tato směrnice určila tzv. státní směrné cíle, což jsou vlastně plány k dosažení určitého podílu elektřiny z obnovitelných zdrojů na celkové hrubé spotřebě elektřiny v konkrétním státě v roce 2010. Po přistoupení ČR k Evropské unii byl stanoven podíl pro náš stát ve výši 8% a k jeho dosažení se přijal zákon č. 180/2005 Sb., o podpoře využívání obnovitelných zdrojů, který vstoupil v platnost i přes to, že jej nepodepsal prezident. Směrnice 2001/77/ES se nicméně zrušila poté, co vstoupila v platnost směrnice nová. (Koniček 2011: 29-31)

Nejnovejším dokumentem je směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/28/ES ze dne 23. dubna 2009 o podpoře využívání energie z obnovitelných zdrojů, která vstoupila v platnost 25.6.2009. Tato směrnice obsahuje 97 článků, kde klíčovým prvkem je stanovení „vhodných a dosažitelných cílů“ v podobě závazného (ne již dobrovolného) zvýšení podílu energie z OZE na hrubé konečné spotřebě energie na 20% a podílu biopaliv na celkové spotřebě benzínu a nafty v dopravě na 10% do roku 2020, což je ještě navíc doplněno o 20% zvýšení energetické účinnosti. Kromě těchto cílů je zdůrazněna také kontrola spotřeby a úspora energie v Evropě. Vše by mělo v konečném důsledku vést k zabezpečení dodávek energie, technologickému vývoji a inovacím, pracovním příležitostem a regionálnímu rozvoji, zejména ve venkovských a izolovaných oblastech.

Celkový cíl – 20% podíl energie z OZE, byla snaha spravedlivě rozdělit do jednotlivých národních cílů pro každý členský stát. Zohledněny přitom byly odlišné výchozí pozice států a jejich možnosti, včetně skladby zdrojů energie a stávajícího podílu obnovitelných zdrojů (použity byly poslední spolehlivé údaje, tzn. situace z roku 2005). Naopak 10% podíl OZE v dopravě zůstává pro všechny členské státy stejný. Pro splnění těchto cílů se doporučuje vypracovat národní akční plán zaměřený na jednotlivá odvětví. Jeho minimální obsah je možné nalézt v příloze směrnice, od 30. 6. 2010 by již měl existovat ve fyzické podobě. Do 5. 12. 2010 byly členské státy povinny uvést v účinnost právní a správní předpisy nezbytné pro dosažení souladu se směrnicí.

Obr. 1: Podíl energie z OZE v členských státech v roce 2005 a závazný podíl do roku 2020

Zdroj: Směrnice EU – Energostat.

V dokumentu se rovněž uvádí některá konkrétnější opatření, která mají plnění cílů ulehčit. Podle nich by se měla např.:

- zvýšit účinnost již stávajících zařízení, která vyrábí energii z obnovitelných zdrojů
- používat OZE nejen na výrobu energie, ale i na vytápění či chlazení
- stanovit takové ceny energie, které odráží externí náklady na její výrobu a spotřebu i případné environmentální, sociální a zdravotní náklady
- podporovat vyšší využívání stávajících zásob dřeva a rozvoj nových systémů v oblasti lesního hospodářství
- podporovat místní a regionální malé či střední podniky, protože výhodami decentralizované výroby je využití místních zdrojů, lepší zabezpečení dodávek energie na místní úrovni, kratší přepravní vzdálenost a nižší ztráty při přenosu
- využívat úspory z rozsahu
- věnovat značné finanční prostředky na výzkum a vývoj v oblasti technologií
- používat funkční režimy podpory energie z OZE
- využívat dobrovolné přeshraniční spolupráce jak s ostatními členskými, tak i s dalšími zeměmi (Je možné rozpočítat podíl energie ze společného projektu na jednotlivé země nebo započítat energii z OZE vyrobenou na území daného státu, spotřebovanou v jiném státě.)
- podporovat obnovitelné zdroje v oblasti stavebnictví, zejména jejich využití v nově postavených nebo přestavěných budovách či zařízeních
- odstranit nedostatky v informovanosti a vzdělávání

- používat systémy skladování energie pro integrovanou výrobu energie z OZE, která není nepřetržitá
- sdílet a optimálně využívat přenosovou kapacitu, což by vedlo ke snížené potřebě budovat kapacity nové
- umožnit připojeným výrobcům elektřiny z OZE přednostní přístup k distribuční soustavě, zároveň provést opatření proti narušení spolehlivosti a bezpečnosti distribuční soustavy
- zohlednit v nákladech na připojení nových výrobců elektřiny a plynu z OZE prospěch tohoto druhu energie

V oblasti dopravy by členské státy měly usilovat zase o:

- lepší plánování dopravy
- podporu veřejné dopravy
- zvyšování podílu vyráběných elektrických vozidel
- vyrábění energeticky účinnějších vozidel o menší velikosti a s nižším objemem motoru
- diverzifikaci skladby energie z OZE ve všech odvětvích dopravy

Je přitom vhodné a žádoucí, aby cíle bylo dosaženo kombinací domácí výroby a dovozu. U států jako je Kypr nebo Malta, závislých na letecké dopravě, kde se zatím nedaří používat biopaliva, je možné vyjednat výjimku a celkový 10% podíl snížit.

Evropská unie si zároveň uvědomuje, že při prosazování obnovitelných zdrojů se nesmí zapomínat na několik věcí. V první řadě musí být provedeno podrobné posouzení environmentálních a sociálních dopadů výroby a spotřeby biopaliv. Je nutné posoudit také dopady výroby biopaliv na zemědělské potravinářské produkty. (Produkce biopaliva nesmí být na úkor produkce potravin.) Dále je potřeba zajistit soulad směrnice s ostatními právními předpisy v oblasti ŽP. Zvyšování poptávky po biopalivech by nemělo mít za následek ničení biologické rozmanitosti dotčených oblastí. Pro kontrolu plnění výše zmíněných závazků je také třeba stanovit transparentní a jednoznačná pravidla pro výpočet podílu energie z OZE, pro definici těchto zdrojů a pro výpočet emisí skleníkových plynů z biopaliv a referenčních fosilních paliv. Zároveň by členské státy měly pravidelně vydávat zprávy o aktuální situaci, stejně tak i Evropská komise, která má na věc dohlížet. Nápomocný by měl být i Výbor pro obnovitelné zdroje energie a Výbor pro udržitelnost biopaliv a biokapalin. (Směrnice EU – Energostat)

Ve směrnici bychom nenašli žádné bližší pokyny k jednotlivým druhům obnovitelných zdrojů, protože jejich možnosti a způsob využití se v každém státě liší. Doporučuje se pouze rozvoj biopaliv druhé generace. Pod tímto pojmem se rozumí nepotravinářská biomasa jako je lesní biomasa včetně těžebních zbytků, zemědělský odpad (sláma, seno, kukuřičné, řepkové a jiné zbytky, hnůj, kejda), energetické rostliny (křídlatka, čirok, štovík apod.) či biologický odpad z domácností, z nichž se dá

získat bioplyn nebo biokapaliny sloužící jako pohonné hmoty. Jejich zpracování je ale oproti klasickým zdrojům mnohem náročnější. (Ekoporadny.cz)

Z obsahu dokumentu vyplývá, že je důraz kladen na trvalou udržitelnost a zároveň konkurenceschopnost energetické politiky. Poměrně značně se dbá i na podporu a informovanost veřejnosti s čímž souvisí často zmiňované termíny „transparentní“ a „nediskriminační“. Pamatuje se například na to, že spotřebitelé mají právo vědět, jaký podíl energie dodávané určitou společností pochází z obnovitelných zdrojů. Příjemným překvapením je také několik zmínek o „snaze vyhnout se nepřiměřené administrativní zátěži“. Konkrétní opatření k této problematice jsou ale dost skromná.

3 VYUŽÍVÁNÍ OZE V ČLENSKÝCH STÁTECH EU

Využití obnovitelných zdrojů energie je v rámci EU značně nevyrovnané. Mezi premianty patří Švédsko, kde podíl „čistých“ zdrojů činí 40% V Evropě se mu však může rovnat jen Lotyšsko (35 %), za ním Finsko (29 %) a Rakousko (23 %). Na opačném konci žebříčku se překvapivě drží Benelux, Irsko a Británie, tedy státy poměrně vyspělé. Přesto přírodní zdroje tvoří necelá 3 % jejich spotřeby. (Nazeleno.cz)

Důsledkem úspěšného rozvoje průmyslu v oblasti energetiky z obnovitelných zdrojů by již roce 2020 mohla Evropa spotřebovávat 35-40% elektřiny, která bude vyrobena z čistých zdrojů energie. Obrovská příležitost totiž ještě čeká biomasu, a to zejména v zemích jako je Itálie, Maďarsko, Švédsko, Finsko, Litva, Rumunsko nebo Bulharsko. Také v České republice se využití biomasy jako paliva rozvíjí velmi rychlým tempem. (Ekologické bydlení)

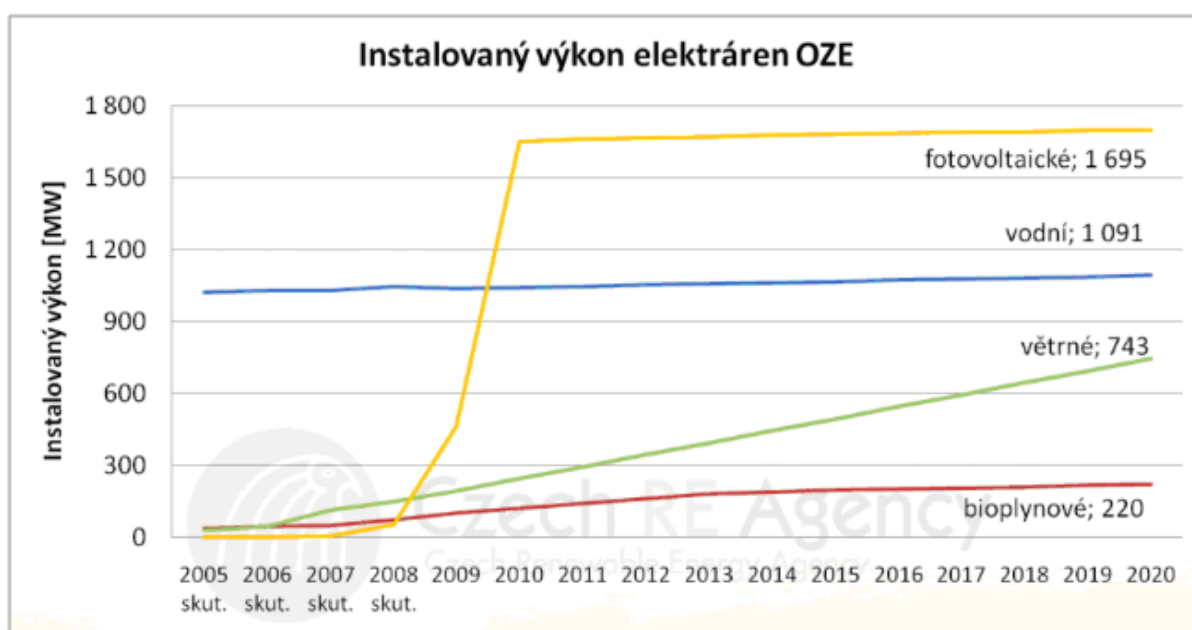
V České republice se OZE v roce 2005 podílely na energetickém mixu pouze z 6,1 %. V roce 2010 byl jejich podíl na celkové spotřebě energie již 8,3%. Byl tedy splněn dílčí cíl daný zástupci České republiky v rámci vstupu do EU, i když se podíl jednotlivých OZE poměrně značně lišil od prvotních prognóz. Ve směrných cílech pro ČR se totiž počítalo hlavně s rozvojem využití biomasy, méně pak větrné energie a částečně i malých vodních elektráren. Ve skutečnosti ale u nás nastal bouřlivý vývoj fotovoltaiky. Ještě v roce 2006 nečinil celkový instalovaný výkon solárních elektráren ani 1 MW, na začátku roku 2010 to bylo 463 MW a na začátku roku 2011 již 1953 MW. (Datex) Podíly jednotlivých OZE jsou více popsány v Tab. 1.: Obr. 2: pak ukazuje plánovaný rozvoj OZE podle Národního akčního plánu. Obr. 3: poskytuje srovnání zastoupení využití jednotlivých OZE v jednotlivých regionech světa.

Tab. 1: Výroba elektřiny z obnovitelných zdrojů v České republice v roce 2010

Zdroj	Výroba v roce 2010 GWh	Podíl na elektřině z OZE %	Podíl na konečné spotřebě %
Vodní elektrárny	2792,7	47,7%	3,9%
Větrné elektrárny	335,5	5,7%	0,5%
Spalování biomasy	1513,5	25,9%	2,1%
Bioplynové stanice ¹	597,1	10,2%	0,8%
Fotovoltaické elektrárny	615,7	10,5%	0,9%
Celkem elektřina z OZE	5854,5	100,0%	8,3%

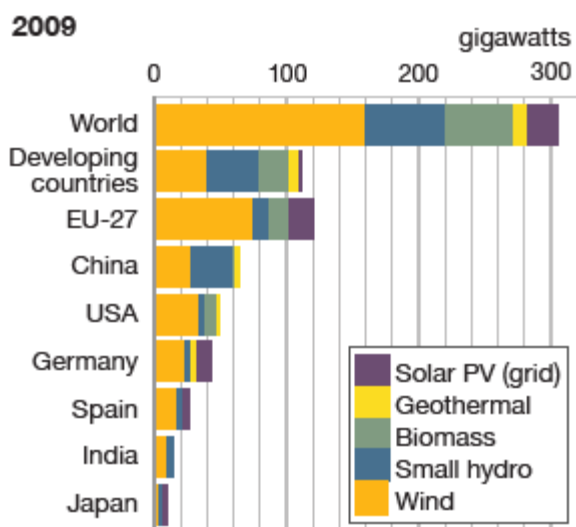
¹ včetně spalování skládkového plynu

Zdroj: TZBinfo.

Obr. 3 Plánovaný rozvoj OZE v České republice podle Národního akčního plánu.

Zdroj: Czech RE Agency.

Source: REN21

Obr. 3: Zastoupení obnovitelných zdrojů energie ve světových regionech v roce 2009

Zdroj: Ekologické bydlení

Například Čína, jeden z největších světových znečišťovatelů, je dnes zároveň národem, který má nejlepší předpoklady rozvoje obnovitelných zdrojů energie. V roce 2009 bylo v Číně instalováno 37 GW obnovitelných zdrojů. Zároveň se tam vyrábí 40% světové produkce fotovoltaických panelů a 30% světové výroby větrných turbín. (Ekologické bydlení)

4 KDO MŮŽE DO PODPORY OBNOVITELNÝCH ZDROJŮ ZASAHOVAT?

- Výbor Evropského parlamentu pro průmysl, výzkum a energetiku (ITRE) – návrh znění směrnice
- Evropský parlament a Rada – vydávání směrnic
- Evropská komise – dohled na plnění závazných cílů
- Výbor regionů – přimomínky ke směrnici, výzvy k úpravě některých bodů
- ministerstva (MŽP, MPO, MF) – vydávání zákonů a vyhlášek (energetický zákon, zákon o cenách, o ochraně ŽP apod.)
- Výbor pro regionální rozvoj, územní správu a životní prostředí – projednávání návrhů zákonů, jejich pozměnění
- Energetický regulační úřad – regulace cen, podpora využívání obnovitelných a druhotných zdrojů energie a kombinované výroby elektřiny a tepla, výkon dohledu nad trhy v energetických odvětvích
- národní a nadnárodní odvětvově zaměřené organizace (např. The European Wind Energy Association, Česká společnost pro větrnou energii, International Solar Energy Society, Československá společnost pro sluneční energii, Czech Biomass Team, Česká geotermální

asociace ČGTA) – sdružování jednotlivých subjektů, možnost výměny informací a technologií, vytváření společných iniciativ, právní zastoupení apod.

- Asociace pro využití obnovitelných zdrojů energie, o.s. – informační a osvětová kampaň na podporu využívání obnovitelných zdrojů energie v roce 2002, spolupráce s Technologickým centrem AV ČR a Českým ekologickým institutem, v současné době nečinná
- veřejnost – možnost změny dodavatele energie

5 NÁMĚT K DISKUZI

Jsou stanovené cíle vůbec dosažitelné? Má se je EU snažit prosadit, i když dnes převažuje názor, že se to nepovede?

5.1 Ano

1. České republice se podařilo splnit dílčí cíl, stanovený směrnicí 2001/77/ES, a zvednout podíl OZE na celkové spotřebě na požadovaných 8% do roku 2010. I když je pravda, že to bylo za cenu velmi nešťastné podpory a následného rozvoje fotovoltaiky. Vláda schválila, že maximální možný meziroční pokles výkupních cen může činit pouze 5%, ačkoliv investiční náklady na vybudování solární elektrárny klesaly meziročně o mnohem vyšší hodnotu. Navíc stanovené výkupní ceny elektřiny z OZE v daném roce nesmí klesnout a jsou garantovány na 20 let. Cena elektřiny je tak mnohdy značně předražená.

Nicméně ze Sdělení Komise z letošního roku vyplývá, že téměř polovina členských států (Bulharsko, Česká republika, Dánsko, Francie, Litva, Malta, Německo, Nizozemsko, Rakousko, Řecko, Slovinsko, Španělsko a Švédsko) má v plánu překročit své vlastní cíle do roku 2020 a být schopna poskytnout přebytky dalším členským státům. V konečném důsledku by tak stanovený 20% podíl OZE byl splněn. (EURLex)

2. úspora emisí CO₂ o 600–900 milionů tun za rok, snížení spotřeby fosilních paliv o 200–300 milionů tun ročně (EUROPA)
3. fosilní paliva stejně jednou dojdou a je dobré se na to dopředu připravit
4. Lars Josefsson, prezident evropské organizace sdružující energetiky Eurelectric, si myslí, že pokud budou členské státy tlačit na prosazování společných nástrojů podpory OZE a dalších flexibilních mechanismů obsažených ve směrnici, dočkáme se „extrémně pozitivního efektu v podobě propojování regionálních trhů“. To je navíc nezbytné ke zvládnutí nestabilního přísunu elektrické energie z OZE, čemuž lze napomoci právě zvýšením přeshraničních toků. „Obchodování se zelenou elektřinou mezi členskými státy by přineslo snížení nákladů, protože by se výstavba realizovala v těch – z hlediska nákladů a výnosů – nejvýhodnějších podmínkách.“ (EurActiv.cz)

5.2 Ne

1. V současné době by řada zemí musela vynaložit značné množství finančních prostředků k tomu, aby splnění cíle dosáhla. Tyto prostředky by navíc mohly v krátkodobém horizontu překročit náklady na odstranění případných následků, které by neprovedená opatření způsobila. (nutno hledat efektivní opatření)
2. vysoké investiční náklady na nové elektrárny: v řadě případů převyšují náklady na vybudování zařízení pro využití obnovitelných zdrojů cenu elektráren na fosilní paliva (nutný technologický pokrok a zavedení sériové výroby zařízení na využívání OZE)
3. dotace pro fosilní a jaderné zdroje: uhelný a jaderný průmysl dostal před liberalizací energetických trhů obrovské dotace, které jej před obnovitelnými zdroji konkurenčně zvýhodňují (nutné zavedení pevných výkupních cen)
4. nedostatečné ocenění ekologické šetrnosti: současné legislativní podmínky stále umožňují provozovatelům uhelných a jaderných elektráren, aby do nákladů na výrobu elektřiny nezapočítávali škody, které působí na životním prostředí, ekologická šetrnost obnovitelných zdrojů se tak dosud nepromítá do ekonomických rozvah (nutno započítat do konečné ceny)
5. nevhodné využívání obnovitelného zdroje: podpora využívání motorových biopaliv, která nebyla dostatečně regulována, vedla k vážným ekologickým škodám, zejména v Asii a latinské Americe (nutno vyhovět ekologickým organizacím, které prosazují zpřísnění standardů pro produkci biopaliv, jež má zabránit například ničení pralesů kvůli výrobě palmového oleje) (Energy union)

6 ZDROJE

- Biom.cz, dostupné online: <www.biom.cz/cz/odborne-clanky/statiskika-oze-pohled-do-historie>. Citováno dne 23.10.2011.
- Czech RE Agency, dostupné online: <www.czrea.org/cs/energetika-a-legislativa-v-cr/2010-vyvoj-legislativa-OZE>. Citováno dne 23.10.2011.
- DATEX, dostupné on-line: <http://www.datex.cz/clanek_110530_2.htm>. Citováno dne: 26.10.2010.
- Ekologické bydlení, dostupné online: <<http://www.ekobydleni.eu/energie/nove-zdroje-energie-v-usa-a-evrope-vic-nez-polovina-jsou-obnovitelne>>. Citováno dne 24.10.2011.
- Ekoporadny.cz, dostupné on-line: <<http://www.ekoporadny.cz/faq/co-jsou-to-biopaliva-prvni-a-druhe-generace-jaky-je-mezi-nimi-rozdil.htm>>. Citováno dne: 22.11.2011.
- Energy union, dostupné on-line: <<http://www.energyunion.eu/cs/node/293>>. Citováno dne: 24.10.2011.
- EurActiv.cz, dostupné on-line: <<http://www.euractiv.cz/energetika/clanek/obnovitelne-zdroje-energie-mohou-propojit-unijni-trhy-006177>>. Citováno dne: 26.10.2010.
- EUR-Lex, dostupné on-line: <http://eur-lex.europa.eu/Result.do?arg0=sd%C4%9Blen%C3%AD+komise&arg1=obnoviteln*&arg2=&titre=titre&chlang=cs&RechType=RECH_mot&Submit=Hledat>. Citováno dne: 27.10.2010.
- Euroskop.cz, dostupné on-line: <<http://www.euroskop.cz/8926/sekce/zivotni-prostredi/>>. Citováno dne: 24.10.2011.
- EUROPA, dostupné on-line: <http://ec.europa.eu/climateaction/eu_action/renewable_energy/index_cs.htm>. Citováno dne: 27.10.2011.
- Koníček, Josef (2011): Právní úpravy výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita.
- MŽP – Zákon o životním prostředí, dostupné on-line: <www.mzp.cz/www/platnalegislativa.nsf/d79c09c54250df0dc1256e8900296e32/5b17dd457274213ec12572f3002827de?OpenDocument>. Citováno dne: 23.10.2011.
- Nazeleno.cz, dostupné on-line: <www.nazeleno.cz/energie/energetika/cez-obnovitelne-zdroje-rostou-solarni-a-vetrna-energie-ne.aspx>. Citováno dne: 24.10.2011.
- Směrnice EU – Energostat, dostupné on-line: <<http://www.energostat.cz/eu-smernice.html>>. Citováno dne: 22.11.2011.
- TZBinfo, dostupné online: <<http://energie.tzb-info.cz/energeticka-politika/7240-obnovitelne-zdroje-indikativni-cil-8-elektřiny-v-roce-2010-splnen>>. Citováno dne: 23.10.2011.

HISTORIE EVROPSKÉHO SPOLEČENSTVÍ (OKOLNOSTI VZNIKU, ZAKLÁDAJÍCÍ INSTITUCE, KLÍČOVÉ SMLOUVY)

Barbora Khunová, Ivo Hambálek (KGG PřF UP)

1 PRVNÍ POKUSY EVROPSKÉ INTEGRACE

Na území Evropy se už odedávna vyvíjely snahy o různé formy sjednocení. První myšlenky vznikaly již v antickém Řecku a Římě. Dále se snahy rozvíjely i ve středověku, kde se do úsilí o sjednocení Evropy zapojil i český král Jiří z Poděbrad (1420-1471). Myšlenkou evropské federace se zabýval také např. německý filosof Immanuel Kant (1724-1804).

1.1 Panevropská unie

Nejvýznamnějším předchůdcem Evropské unie v oblasti evropské integraci bylo Panevropské hnutí. Hlavním představitelem tohoto hnutí byl Richard Nicolaus hrabě Coudenhove-Kalergi (1894-1972). Jehož stěžejní prací byla Paneuropa z roku 1923. Posláním knihy je probudit politické hnutí, které dříve ve všech evropských národech. V této knize prezentoval jako odpověď na válku a válečné důsledky program evropského sjednocení, který zamýšlel uskutečňovat po etapách. Podle jeho plánu měla být nejprve svolána evropská konference a poté se měly řešit mezistátní rozhodčí a záruční úmluvy. Nakonec, po dosažení evropské celní unie, chtěl ustanovit po vzoru USA Spojené státy evropské (bez VB a SSSR). Pro svou politickou práci našel půdu uprostřed organizace známé jako Panevropská unie. Cílem bylo sjednocení evropských národů na demokratických základech s plným vědomím křesťanských kořenů našeho kontinentu.

Předpoklady byly následující:

- a) Evropa musí být federací a musí hrát roli po boku USA, Ruska, Commonwealthu a Číny
- b) Tzv. Paneuropa měla být alternativou vůči expanzi Ruska a ohrožení z východu

První kongres Panevropské unie byl ve Vídni (1926) účastnilo se ho 2000 Evropanů z 24 národů. Evropa by měla podle něho mít společnou hymnu, měnu, armádu, trh, vládu, občanství i ústavu. Poprvé navrhl postupné odstranění cel mezi evropskými zeměmi a vytvoření evropské politické unie na základech Společnosti národů. V roce 1933 byla Panevropská unie nacistickým Německem zakázána a aktivisté pronásledováni.

1.2 Spojené státy evropské

Myšlenkami Panevropy R. Coudenhova-Kalergie se inspiroval také Aristide Briand. Cílem hospodářského sjednocení mělo být vytvoření společného trhu s podmíněnou a omezenou liberalizací pohybu zboží, osob a kapitálu. Cílem tohoto uskupení měly být Spojené státy evropské (regionální společenství Společnosti národů) s institucemi jako Evropská konference, Evropský výbor a jejich sekretariát.

Francouzská vláda rozeslala memorandum dne 17.5.1930 27 evropským státům. Hlavním cílem memoranda mělo být odstranění rozporů mezi státy, ale spory byly natolik silné, že jednání o Spojených státech evropských, vedená A. Briandem na půdě Společnosti národů, zůstala zcela bez výsledku. A z obavy před francouzskou hegemonií nebyl projekt realizován.

2 EVROPA PO 2. SVĚTOVÉ VÁLCE

2.1 Poválečná Evropa a myšlenky sjednocení

Evropa po druhé světové válce stála na křižovatce, kdy děsivé memento zkázy nutilo k přehodnocení pohledu na tradiční struktury organizace politického života. Evropské státy v první polovině 20. století dvakrát kriticky selhaly ve své stěžejní funkci - ochrany životů a bezpečnosti svých obyvatel. Myšlenka evropské jednoty jako nástroje umožňujícího mírové soužití národů obývajících starý kontinent, která se po staletí vracela v pracích politických myslitelů a občas i v úsilí politických činitelů, měla v této situaci výjimečnou příležitost k uplatnění.

Již během války vznikaly iniciativy navrhuující konkrétní formy organizace, jejímž úkolem by bylo udržovat mírové vztahy mezi evropskými národy a regulací jejich ekonomik zajistit obyvatelům kontinentu důstojné životní podmínky. Hospodářská krize 30. let, která přinesla zbídačení širokým vrstvám obyvatel, byla totiž chápána jako jeden z hlavních faktorů, které narušily společenské struktury a otevřely cestu pro podporu extremistických nacionalistických hnutí v řadě států Evropy.

Návrhy na celoevropskou organizaci, které se v poválečném období objevovaly, proto reflektovaly potřebu zásadní změny jak v politické tak ekonomické sféře. Konflikt mezi evropskými národy nemohl být odstraněn, dokud nebyly vyřešeny nejpalčivější problémy hospodářských vztahů, tj. odstraněna ochrannářská obchodní politika a zajištěn rovný přístup k surovinám a trhům.

K iniciativám, které významně ovlivnily pohled na otázku uspořádání poválečné Evropy, patřil projev Winstona Churchilla v březnu 1943 v BBC, v němž navrhl ustavení Rady Evropy jako organizace na ochranu evropské kultury před barbarstvím, ať již nacistického či bolševického typu. Hlasy po evropské jednotě zaznívaly i z prostředí odboje.

Altiero Spinelli, italský socialista dlouhá léta vězněný fašisty, sepsal již v roce 1941 manifest z Ventotene vyzývající ke sjednocení evropských národů pod jednou organizací, která by zajistila spravedlivější uspořádání vztahů mezi národy a hospodářský vzestup všech vrstev společnosti. Italské federalistické hnutí v závěru války pak ovlivnilo postoje i dalších evropských odbojových organizací.

Tyto iniciativy vedly v poválečném období ke vzniku celé řady organizací, které podporovaly myšlenku evropského sjednocení, lišily se však jak představami o formě politického uspořádání, tak politickou orientací, představovanou zejm. socialisty a křesťanskými demokraty. Jejich vliv na rozhodnutí formující politický i ekonomický vývoj poválečné Evropy byl nicméně zásadně omezen dvěma vzájemně propojenými faktory: rozhodnutím o osudu poraženého Německa a vznikající studenou válkou.

Proces poválečné obnovy byl proto zahájen v tradičním národním rámci, který nebyl narušen ani realizací Marshallova plánu - amerického projektu, jenž v letech 1948-1952 splnil dvojjedinou funkci politické a ekonomické stabilizace západní Evropy a posílení koupěschopné poptávky po americkém zboží. Jeho nástrojem se stala Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci (OEEC), jejímž prostřednictvím se USA snažily přimět západoevropské státy k užší ekonomické spolupráci. Dokud však nebylo rozhodnuto o osudu Německa, všechny tyto země se užší integraci bránily, neboť by tak omezily možnosti ochrany svých zájmů.

2.2 Marshallův plán

Oficiálně Plán evropské obnovy, byl plán přijatý Kongresem 3. dubna 1948 s cílem organizovaně zabezpečit americké úsilí pomoci poválečné Evropě. V důsledku odmítnutí ze strany zemí východního bloku byl plán omezený jen na západní Evropu.

Plán poprvé vyhlásil státní tajemník USA George C. Marshall 5. června 1947 v projevu na Harvardu. Byl iniciátorem a tvůrcem plánu. V letech 1948–1952 poskytly Spojené státy v rámci tohoto plánu západní Evropě pomoc ve výši přibližně 13 miliard dolarů. Marshallův plán přispěl k hospodářské rekonstrukci západní Evropy, obnovil průmysl, zemědělství a oživil mezinárodní obchod. USA si touto hospodářskou pomocí zabezpečily vliv a prestiž v Evropě, která se postupně rozdělila na bohatnoucí Západ a zaostávající Východ. Generál Marshall byl v roce 1953 za svoji celoživotní práci oceněn Nobelovou cenou za mír.

Marshallův plán se tak stal vlastně startovním můstkem pro další organizace. Vznikla Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OEEC) a i další organizace se staly tzv. „dětmi“ Marshallova plánu. Ať to bylo již Evropské společenství uhlí a oceli či Evropské hospodářské společenství. Nešlo však jen o hospodářské organizace. Přinesl i schopnost jednotlivých států zasednout za jeden stůl a rokovat o společné obraně. Jedním z mnoha „dětí“ Marshallova plánu se tak vlastně stalo i NATO.

2.3 Rada Evropy

Uspořádání politických i ekonomických vztahů v poválečné Evropě bylo určováno vývojem konfliktu studené války, myšlenka evropské jednoty však nebyla zapomenuta. Projev Winstona Churchilla v září 1946 ve švýcarském Zürichu navázal na předchozí iniciativy a vyzýval k ustavení Spojených států evropských. Jádrem mělo být francouzsko-německé partnerství, obnovující duchovní význam těchto dvou národů i Evropy jako celku.

Hnutí za evropskou jednotu uspořádala v roce 1947 v Montreux kongres, na něm byly předneseny návrhy konkrétních projektů - společný trh uhlí a oceli, celní unie, společná zemědělská politika, společné řešení výzkumu a využití atomové energie, hospodářská a měnová unie. Na květen 1948 byl svolán Evropský kongres. Ten se sešel v Haagu a jednal o možnosti ustavení evropské organizace, která by institucionalizovala spolupráci členských zemí v oblasti politické, kulturní a hospodářské. Rezoluce přijatá kongresem vyzývala vlády k urychlenému vytvoření evropské organizace. Byly v ní obsaženy i konkrétní podmínky členství (členem nové evropské organizace se nemohla stát nedemokratická země).

Rada Evropy, jež vznikla v květnu 1949, byla jediným výsledkem hnutí za evropskou jednotu vyjadřujícím široce sdílený pocit nutnosti organizovat vztahy mezi evropskými státy na novém základě. Jako první evropská organizace získala parlamentní orgán, Poradní shromáždění, ač jeho pravomoci zůstaly skutečně pouze poradní.

2.4 Bruselský pakt

Bruselský pakt (Západní unie) byl uzavřen mezi Belgií, Francií, Lucemburskem, Nizozemskem a Spojeným královstvím na základě smlouvy podepsané 17. března 1948 na příštích 50 let. Jejím předmětem byla sociální, kulturní, hospodářská a především vojenská spolupráce. V roce 1954 byla modifikována a stala se základem pro uzavření Pařížských dohod, kterými byla založena vojenská a obranná aliance Západoevropská unie.

Původně tak byla označována již Smlouva z Dunkerque signovaná 4. března 1947 ve formě obranné aliance a vzájemné pomoci mezi Francií a Spojeným královstvím proti potenciálnímu útoku Německa v ovzduší obav po druhé světové válce. Tato dohoda se stala základem Bruselského paktu podepsaného v březnu 1948.

2.5 Západoevropská unie

Byla mezivládní vojenská a obranná organizace, která vznikla rozšířením Bruselského paktu (Západní unie) o dva nové členské státy Německou spolkovou republiku a Itálii prostřednictvím Pařížských dohod uzavřených 23. října 1954, které vstoupily v platnost na 55 let a završily londýnskou a pařížskou konferenci.

Tvořilo ji 10 členů, kteří byli současně členy EU a NATO: Belgie, Francie, Německo, Řecko (1995), Itálie, Lucembursko, Nizozemsko, Portugalsko (1990), Španělsko (1990), Spojené království.

Pařížské dohody skončily svojí platností po 55 letech (doba, na kterou byly uzavřeny) dne 31. března 2010. Bylo rozhodnuto, že pravomoci a funkce ZEU budou postupně do roku 2011 převedeny pod orgány EU.

2.6 Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Okolnosti hrotícího se konfliktu studené války připravily novou organizaci o možnost stát se nástrojem regulace vztahů evropských států v klíčových oblastech: v dubnu 1949 byla podepsána Washingtonská smlouva zakládající Severoatlantickou alianci (NATO), která se stala garantem bezpečnosti západní Evropy. Koordinace hospodářské obnovy evropských zemí zůstala v rukou OEEC. Doménou nové organizace se tak stala ochrana demokracie, jejím nástrojem se stala Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, přijatá Radou Evropy v roce 1950.

3 POČÁTKY EVROPSKÉHO SPOLEČENSTVÍ

OEEC a NATO řešily dílčí otázky poválečného uspořádání v počátcích studené války, neřešily však základní problém poválečné Evropy: postavení Německa a institucionální záruky proti obnovení německé agrese. Ustavení Spolkové republiky Německo v září 1949 bylo prvním krokem, zbývalo však řešit otázku kontroly německé ekonomiky, zvláště těžkého průmyslu, a podmínky znovunabytí práv suverénního státu, který byl okupován spojeneckými armádami.

Těžký průmysl německého Porúří, zejména těžba černého uhlí a ocelářský průmysl, byl klíčem k řešení. Jednak tyto kapacity umožnily Německu vyzbrojit se do dvou světových válek, jednak porúřské koksovateľné uhlí potřeboval francouzský železářský a ocelářský průmysl, opora poválečné hospodářské rekonstrukce. Otázkou bylo, jakým způsobem zajistit Francii podíl na vytěženém uhlí z Porúří, aniž by byla závislá na německé vládě. Francie proto po válce chtěla, aby Porúří zůstalo mimo kontrolu německé vlády.

3.1 Schumanův plán

Po druhé světové válce se přemýšlelo jak zabránit dalším válečným konfliktům. Francouzský politik Jean Monet předložil návrh na vytvoření společného trhu uhlí a oceli francouzskému ministru zahraničí Robertu Schumanovi a německému kancléři Konradu Adenauerovi. Tento návrh, známý jako Schumanův plán byl 9. května 1950 oficiálně vyhlášen Francií. Návrh byl přijat Německem, Itálií, Nizozemskem, Belgií a Lucemburskem a vedl k vytvoření smlouvy a institucí společného trhu s uhlím a ocelí

3.2 Evropské společenství uhlí a oceli

Sdružení bylo založeno, aby zabránilo soustředění strategických surovin a aby se neopakoval scénář před druhou světovou válkou. Kontrola měla zamezit pokračování historického soupeření především Německa s Francií a vytvořit podmínky pro další sjednocování Evropy.

Smlouva o vytvoření Evropského společenství uhlí a oceli (ESUO) byla podepsána v **Paříži šesti evropskými státy 18. dubna 1951**. Smlouva byla uzavřena na dobu 50 let. Zakládajícími státy se staly Západní Německo, Francie, Itálie, Belgie, Nizozemsko a Lucembursko. V platnost smlouva vstoupila 23. července 1952 po ratifikaci v těchto zemích. Podle zakládající smlouvy členské státy vytvořily společenství uhlí a oceli, jehož základem se staly společný trh, společné instituce a společné cíle. Sdružení mělo přispívat k hospodářskému rozvoji, ke zvyšování životní úrovně v zapojených státech a k dělbě práce na co nejvyšší úrovni produktivity. Uvnitř společenství byly zakázány dovozní nebo vývozní cla a kvóty, diskriminace mezi výrobci, dotace od státu a omezující praktiky směřující k rozdělování nebo zneužívání trhů uhlí a oceli.

Tyto změny měly významný dopad na podniky v těchto sektorech. Byl usnadněn obchod mezi jednotlivými státy a také koordinace hospodářské politiky v těchto významných oblastech. Společenství bylo právníkou osobou a zastupovaly ho jeho instituce. Těmi byly Vysoký komisariát (také Vysoký úřad) s pomocným Poradním výborem, Společné shromáždění, Zvláštní rada ministrů a Soudní dvůr. Členové Vysokého komisariátu (VK) byly nezávislí na vládě státu, ze kterého byli zvoleni a vykonávají svoji funkci pro obecné blaho. Vysoký komisariát vydával rozhodnutí, která byla závazná, doporučení, u kterých byla možnost si vybrat postupy jak je splnit. A posudky, které byly nezávazné. Při vysokém komisariátu byl zřízen poradní výbor, jehož členy jmenovala Rada. Poradní výbor se skládal z pracujících, výrobců, obchodníků a uživatelů. Shromáždění vykonávalo kontrolní funkci. Rada měla koordinovat spolupráci Vysokého komisariátu s vládami smluvních států. V Radě byli zastoupeni členové vlád zemí, které byly sdružené v ESUO. Soud zajišťoval dodržování práva při výkladu a provádění této smlouvy. Vysoký komisariát získával prostředky z dávek z výroby uhlí a oceli, z půjček a darů.

Prostředky z dávek byly určeny na administrativu, umořování půjček, usnadnění investic, podporu týkající se readaptace a na výzkum. Dávky byly vyměřeny ročně z hodnoty výrobků. Prostředky z půjček mohly být použity pouze k poskytnutí půjček. Vysoký komisariát se mohl zaručit za podniky při půjčování od třetích osob. Dále Vysoký komisariát mohl financovat rozšíření produkce, usnadnění odbytu a snížení výrobních cen výrobků, které podléhají jeho pravomoci.

V případě snížené poptávky Vysoký komisariát mohl zavést režim výrobních kvót. Při nedostatku z některých výrobků mohla Rada rozdělit zdroje uhlí a oceli mezi průmyslová odvětví, vývoz a jiné druhy spotřeby. Vysoký komisariát mohl stanovit maximální a minimální ceny uvnitř společného trhu. A také mohl udělovat pokuty podnikům vytvářejícím nekalé politiky a monopolní postavení.

Rada mohla stanovit minimální a maximální celní sazby pro uhlí a ocel vůči třetím státům. Vysoký komisariát měl tedy významné nástroje. Stanovení maximální nebo minimální ceny mohlo deformovat trh a vytvářet neefektivní ceny. Naopak dohlížení na nekalé praktiky a jejich pokutování má pozitivní význam.

ESUO se tedy stalo první významnou institucí poválečné Evropy. Mělo za úkol koordinovat obchod se strategickými surovinami uhlím a ocelí.

3.3 Evropské obranné společenství

Vyhrocený konflikt studené války přispěl na počátku 50. let k pokusům využít vytvořené platformy ekonomické integrace k řešení politického ukotvení Spolkové republiky ve strukturách Západu. Po vypuknutí války v Koreji vznikla potřeba posílení obranných kapacit Evropy, která položila otázku, jak využít potenciálu SRN, aniž by řešením bylo znovuvyzbrojené Německo. Inspirována plánem ESUO předložila francouzská vláda v říjnu 1950 **Plévenův plán** na vytvoření Evropského obranného společenství (EOS).

Projekt EOS předpokládal, že nové společenství bude fungovat na základě společné evropské armády, s jedním ministerstvem obrany, jednotným rozpočtem i zbrojním programem. Přizvány byly evropské státy NATO a SRN. Zájem však projevil pouze pět států, které jednaly o smlouvě o ESUO, tj. Belgie, Itálie, Lucembursko, Nizozemsko a SRN, ostatní země vyslaly jen pozorovatele. Smlouva o EOS byla podepsána v Paříži v květnu 1952. Na ni pak byly navázány další dohody o budoucím postavení SRN, především ukončení okupačního statutu a obnovení suverenity SRN (tzv. bonnská smlouva). Projekt EOS však zůstal nenaplněn, protože francouzský parlament odmítl v roce 1954 smlouvu ratifikovat. Stejný osud pak čekal i návrh smlouvy o Evropském politickém společenství (EPS), který v návaznosti na EOS připravovali členové parlamentních shromáždění ESUO a RE.

3.4 Evropské hospodářské společenství a Euratom

Další nový projekt nicméně navázal na část iniciativ diskutovaných v rámci nerealizovaného EPS. Beyenův plán celní unie se stal východiskem pro memorandum zemí Beneluxu, na jehož základě státy Šestky přijaly v červnu 1955 na konferenci v Messině rozhodnutí ustavit společný trh a rozšířit sektorovou spolupráci do oblasti jaderné energetiky.

Po složitých jednáních byl v listopadu 1955 dosažen konsensus o cílech i formě nových organizací a do jara 1956 Spaakův výbor vypracoval zprávu, která již byla konkrétním návrhem dvou organizací - **Evropského hospodářského společenství (EHS) a Evropského společenství pro atomovou energii (Euratom)**. Myšlenka postupné sektorové integrace byla odmítnuta (s výjimkou atomové energie) a nahrazena nástroji celní unie, která však potřebovala dlouhé přechodné období, během něhož by byla harmonizována opatření upravujících vzájemný obchod i obchod s nečlenskými státy. Zpráva Spaakova výboru pak byla základem pro jednání mezivládní konference, završené po deseti měsících podpisem tzv. Římské smlouvy o Evropském hospodářském společenství a Evropském společenství pro atomovou energii. Smlouvy byly podepsány v Římě 25. března 1957. Obě vstoupily v platnost 1. ledna 1958. Tyto Římské smlouvy byly jedním ze základů pozdější evropské integrace.

Smlouvy o EHS a Euratomu je třeba chápat jako celek, do něhož se promítl obsah kompromisu mezi zakládajícími státy. Jaderná energetika byla jako jediné odvětví vyčleněna pro sektorový přístup. Hlavním důvodem byl zájem Francie na vytvoření nástroje kontroly jaderného programu SRN. Řešení bylo nalezeno v podobě výsadního práva orgánů společenství uzavírat smlouvy na dodávky štěpných materiálů, které nebyly určeny pro vojenské účely, a následně i provádět kontroly, zda tyto materiály byly členskými státy užity pro účely, pro něž byly objednávané. Tím byl splněno hlavní politické poslání Euratomu. Ostatní funkce spočívaly v harmonizaci a koordinaci mírového výzkumu jaderné energie členských států, aniž by však omezovaly možnosti členských států budovat vlastní národní programy.

Smlouva o EHS také odrážela kompromisy vyplynuvší z přirozeně nekonzistentních zájmů členských států. Francie si v obavách z nedostatečné konkurenceschopnosti vlastní ekonomiky vynutila možnost ponechat po omezenou dobu ochranná opatření, pokud hrozila újma určitému odvětví, příp. celému

národnímu hospodářství. Oblastí rozporů byl i harmonogram ustavení celní unie a konečná úroveň společného celního tarifu pro jednotlivé druhy zboží. Na jednom pólu stála Francie se svou silně ochranářskou politikou, na druhém pak Nizozemí s tradičně liberální politikou volného obchodu. Zemědělství bylo zahrnuto do společného trhu a bylo rozhodnuto o vypracování společné zemědělské politiky. Rozdíly mezi národními systémy podpory zemědělské výroby však byly tak velké, že rozhodnutí o konkrétních nástrojích této politiky bylo odloženo na pozdější dobu. Přejícné období, během něhož měla být přijata veškerá opatření nutná k ustavení společného trhu, bylo stanoveno na dvanáct let.

Dlouhodobý charakter projektu společného trhu i dosavadní zkušenost z fungování ESUO si vyžádaly odlišná řešení institucionálního rámce EHS. Nadnárodnímu orgánu, Komisi, byla ponechána pravomoc legislativní iniciativy, rozhodovací pravomoc však byla přesunuta na orgán zastupující vlády členských států, Radu ministrů. Byla tak posílena vazba mezi politickým rozhodnutím o společných pravidlech přijatých na úrovni společenství a naplňováním těchto pravidel, za něž nesly odpovědnost vlády členských států.

Ratifikace Římských smluv proběhla bez větších problémů, počátkem roku 1958 smlouvy vstoupily v platnost a EHS i Euratom se staly skutečností.

4 EVROPSKÁ SPOLEČENSTVÍ

Odhodlání ke sjednocení tří společenství (ESUO, EHS, EURATOM) vyústilo dne 8. dubna 1965 v Bruselu podepsáním Smlouvy o Evropských společenstvích nebo také Smlouvou o jednotných orgánech. Patřily zde Belgie, Spolkové republiky Německo, Francouzské republiky, Italské republiky, Lucemburského království a Nizozemského království. Po splnění všech podmínek tato smlouva vstoupila v platnost 1. července 1967.

Na základě této smlouvy byla založena Rada Evropských společenství, která nahradila. Zvláštní radu ministrů ESUO, Radu EHS a Radu EURATOMU. Také byla zřízena Komise Evropských společenství. Ta nahradila Vysoký komisariát ESUO a Komisi EHS a EURATOMU.

Použité prameny:

Europa : Portál Evropské unie [online]. 2005 [cit. 2011-10-26]. Europa. Dostupné z WWW:

<http://europa.eu/about-eu/eu-history/index_cs.htm>.

Euroskop.cz : *Věcně o Evropě* [online]. 2005 [cit. 2011-10-26]. Euroskop. Dostupné z WWW:

<<http://www.euroskop.cz/8/sekce/evropska-unie/>>.

GIBALA, Martin. *PŘÍNOSY A RIZIKA SPOJENÉ SE VSTUPEM ČESKÉ REPUBLIKY DO EVROPSKÉ UNIE*. Brno, 2011. 87 s. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/206523/esf_m/Diplomova_prace.pdf>.

Evropská unie [online]. 2007 [cit. 2011-10-26]. Evropská unie. Dostupné z WWW: <<http://eu-euweb.cz/EU.htm>>.

Evropská unie [online]. 1997 [cit. 2011-10-26]. BusinessInfo.cz. Dostupné z WWW:

<<http://www.businessinfo.cz/cz/rubrika/evropska-unie/1000442/>>.

SMLOUVY EU: OD ŘÍMA PO NICE

Blanka Rokytová, Miroslav Šibrava (KGG PřF UP)

1 ŘÍMSKÉ SMLOUVY – SMLOUVY O EHS A EURATOMU (1958)

Na základě úspěchu Smlouvy o založení Evropského společenství uhlí a oceli šest zemí rozšiřuje Římskými smlouvami spolupráci na další hospodářské oblasti. Je to neformální název pro dvě smlouvy, které byly podepsány v Římě 25. března 1957. Jedná se o Smlouvu o založení Evropského hospodářského společenství (EHS) a Smlouvu o založení Evropského společenství pro atomovou energii (Euratom). Smlouvy podepsala Francie, Spolková republika Německo, Itálie, Belgie, Lucembursko a Nizozemsko. Hlavní myšlenkou je zajistit volný pohyb osob, zboží a služeb přes hranice - zajištění hospodářské prosperity vytvořením společného trhu.

Do popředí diskuse o prohloubení sektorové integrace se dostala doprava, zemědělství a výzkum a rozvoj jaderné technologie

Motivem k vypracování návrhů na integraci sektoru atomové energetiky byla potřeba kontrolovat rozvoj této oblasti, snaha podpořit rozvoj této oblasti, usměrňovat investice a společně stanovit a rozvíjet bezpečnostní záruky

Výběr oblastí vhodných pro integraci a rozhodnutí, jakým způsobem by měla být prováděna, se stal předmětem jednání ministrů zahraničních věcí zemí ESUO v Mesině 1.-2.6.1955. Byly zde dvě základní koncepce projednávány-podle první koncepce by se zúčastněné země snažily o vytvoření nadnárodní organizace spravující trh s jadernou energetikou a dopravou. Tyto sektorové integrace měly být doplněny zřízením celní unie. Podle druhé koncepce obhajované Belgií, Lucemburskem, Nizozemím a Itálií mělo dojít ke zřízení integrovaného ekonomického prostoru, který by nebyl vázán sektorovým principem-tento návrh nezískal podporu.

Představitelé členských států ESUO pověřili 20.6.1955 dalším jednáním tzv.Spaakův výbor vedený belgickým ministerským předsedou Paulem-Henri Spaakem.V únoru 1956 bylo na úrovni ministrů zahraničních věcí potvrzeno paralelní budování evropské organizace pro podporu a kontrolu jaderného výzkumu a společného trhu.

Zpráva Spaakova výboru, v níž bylo navrženo vytvoření společného trhu, byla schválena Shromážděním ESUO 29.5.1956. V roce 1957 se tak přistoupilo k jednání o samotném textu zakládajících smluv –vypracováním byl pověřen opět Spaakův výbor. Výsledné dokumenty –Smlouva o zřízení Evropského hospodářského společenství(Smlouva o EHS) a Smlouva o zřízení Evropského společenství pro atomovou energii(Smlouva o EURATOM) byly podepsány 27.března 1957 v Římě. Na základě těchto textů, známých jako Římské smlouvy, byly založeny další 2 organizace, čímž označení „evropská společenství“ zahrnovala již tři samostatné subjekty (ESUO,EHS,EURATOM).

2 SLUČOVACÍ SMLOUVA – BRUSELSKÁ SMLOUVA (1967)

Na základě této smlouvy ze dne 8. dubna 1965 vznikly společné orgány pro Evropské atomové společenství, Evropské společenství uhlí a oceli a Evropské hospodářské společenství. Dne 1. července 1967 vstoupila v platnost Smlouva o zřízení společné Rady a společné Komise Evropských společenství. Evropský parlament a Evropský soudní dvůr byly od založení EHS a Evropského atomového společenství příslušné pro všechny tři společenství.

Doposud mělo každé společenství (ESUO, EHS a EURATOM) svoji vlastní Komisi, resp. Vysoký úřad a Radu, které byly touto smlouvou sloučeny, aby byly společné pro všechna společenství. Pokud jde o další orgány (Evropský parlament, Soudní dvůr a Hospodářský a sociální výbor), jejich sloučení nebylo třeba, neboť byly společné od počátku svého vzniku.

3 JEDNOTNÝ EVROPSKÝ AKT

Německo a Itálie předložily v roce 1981 Evropské radě dokument nazvaný Evropský akt, který vyzýval k prohloubení ekonomické spolupráce členů ES a k rozšíření spektra politik i mimo hospodářskou sféru, zejména na poli zahraniční a bezpečnostní politiky. Ve stejné době se ujal iniciativy i Evropský parlament, v němž poprvé zasedli přímo volení poslanci. Altiero Spinelli předsedal výboru, který připravil návrh smlouvy o Evropské unii schválený Evropským parlamentem v únoru 1984. Evropská unie se měla stát nadnárodní organizací s vymezenými oblastmi působnosti a s odstupňovanou mírou integrace v různých oblastech.

Tyto a další iniciativy vedly k rozhodnutí Evropské rady v Miláně v červnu 1985 o svolání mezivládní konference, která měla projednat otázky Evropské unie a dobudování jednotného trhu. Výsledkem mezivládní konference, která se sešla koncem roku 1985 v Lucemburku, byl Jednotný evropský akt, úprava zakládajících smluv, která odrážela dohodu o nutných krocích k oživení integračního procesu.

Jednotný evropský pakt spojoval řešení dvou zásadních problémů, před nimiž ES stála - členské státy se zavázaly do počátku roku 1993 odstranit zbývající překážky, které dosud bránily volnému pohybu zboží, kapitálu a osob mezi členy společenství, a o konkrétních rozhodnutích měla Rada ministrů rozhodovat na základě kvalifikované většiny. Jednotný evropský pakt posílil legislativní pravomoci EP zavedením „procedury spolupráce“, která nutila Radu k větším ohledům na stanovisko EP, a „procedurou souhlasu“ v oblasti schvalování mezinárodních smluv. Jednotný evropský pakt otevíral cestu pro budoucí smlouvu o Evropské unii.

Smlouva o JEA podpořila používání hlasování kvalifikovanou většinou na úkor hlasování jednomyslného. Dále nabyl na důležitosti Evropský parlament. Do té doby s ním musela Rada jen konzultovat, ale nemusela jeho názor respektovat. JEA rozšířil pravomoc EP o tzv. spolupracující proceduru. I při ní měla poslední slovo Rada, ale v případě nesouhlasu Parlamentu ho mohla přehlasovat již jen jednomyslně.

Jednotný evropský akt nebo také Akt o jednotné Evropě se řadí mezi klíčové smlouvy Evropských společenství a představuje první revizi Římských smluv. Podepsán byl v únoru 1986, platnost nabyl v červenci 1987.

4 SMLOUVA O EVROPSKÉ UNII – MAASTRICHTSKÁ SMLOUVA

Revoluční zvrát v Evropě v letech 1989-90 urychlil přípravy ustavení Evropské unie. Konec studené války vyvolal jednak obavy z možného rozkladu Severoatlantické aliance jako účelového spojení motivovaného existencí studené války, jednak z dalšího mocenského vzestupu německého státu. Sjednání Německa na podzim 1990 proto bylo nejvýraznějším motivem zrychleného tempa integrace států Evropského společenství (ES). Mezivládní konference o hospodářské a měnové unii svolaná na prosinec 1990 byla doplněna konferencí o politické unii, se snahou zahrnout většinu již diskutovaných oblastí prohloubené spolupráce do nového a pevnějšího rámce Smlouvy o Evropské unii, známé také jako Maastrichtská smlouva. Ta byla podepsána dvanácti členy ES v únoru 1992 v nizozemském Maastrichtu.

Jednalo se zejména o zavedení Hospodářské a monetární unie, která v rámci EHS měla přinést rozsáhlou spolupráci v oblasti hospodářské politiky. Hospodářská a monetární unie zahrnovala tři fáze, přičemž tou poslední mělo být nejpozději v roce 1999 zavedení jednotné měny spravované společnou evropskou centrální bankou. V souvislosti s tím měly státy zahájit závaznou spolupráci v oblasti veřejných rozpočtů. ES se mělo v budoucnu jmenovat EU, samozřejmě jen co členské státy přijmou Maastrichtskou smlouvu. Ve většině států měla unijní idea mnoho odpůrců. To platilo zejména o Dánsku. Došlo k referendu, které dopadlo záporně a Dánsko tak smlouvu zamítlo. Zažehlo tak odpor i v ostatních zemích.

Na sklonku léta 1992 dospěla dánská politická garnitura k dohodě, která nesla název Národní kompromis. V dohodě stálo, že Dánsko Maastrichtskou smlouvu přijme, pokud mu nová jednání o smlouvě zaručí, že unijní občanství nenahradí občanství dánské, Dánsko se nezapojí do třetí fáze hospodářské měnové unie, a nezavede tak společnou evropskou měnu, atd.

Kompromis byl podpořen, předložen k referendu a tentokrát přijat. Po splnění tohoto posledního bodu Maastrichtské smlouvy už nestálo existenci EU nic v cestě a v listopadu 1993 se stala skutečností.

5 AMSTERODAMSKÁ SMLOUVA

Tato smlouva je výsledkem mezivládní konference zahájené zasedáním Evropské rady v Turínu 29. března 1996. Byla přijata na zasedání Evropské rady v Amsterdamu 16.-17. června 1997. Ministři zahraničních věcí patnácti členských států ji pak podepsali 2. října 1997. Smlouva vstoupila v platnost 1. května 1999 poté, co byla ratifikována všemi členskými státy v souladu s jejich ústavními procedurami.

Preambule Amsterodamské smlouvy obsahuje rozhodnutí členských států uskutečňovat Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku, jakož i postupně vymezovat Společnou obrannou politiku podle článku 17 Smlouvy o EU, která by mohla vést ke společné obraně, a posilovat tak evropskou identitu a nezávislost, "...a to v zájmu podpory míru, bezpečnosti a pokroku v Evropě a ve světě...". Amsterodamská smlouva obsahuje dodatky k hlavě V. (Maastrichtské smlouvy), jejichž cílem je nastolit politickou solidaritu. Členské státy se přijetím Amsterodamské smlouvy zavázaly "společně pracovat na rozšiřování a rozvíjení své vzájemné politické solidarity".

Amsterodamská smlouva ponechala podstatné rozhodovací pravomoci i nadále na Evropské radě, tedy shromáždění hlav států a vlád členských států, která stanoví obecné směrnice zahraniční a bezpečnostní politiky. Tato smlouva nově definovala koncept tzv. společných strategií. O společných strategiích rozhoduje Evropská rada. Společné strategie umožňují EU přijímat konkrétní opatření v oblastech, ve kterých existují důležité společné zájmy členských států. Společné strategie stanoví své cíle, prostředky a dobu trvání. Revidovaná smlouva se také snaží jasněji vymezit dělící čáru mezi "společnými akcemi" a "společnými postoji". Tzv. společné akce se zaměřují na konkrétní situace, kde se má za to, že je zapotřebí operativního postupu. Stanoví své cíle, rozsah, nástroje, které se Unii mají dát k dispozici, v případě potřeby i své trvání a podmínky svého provedení. Tzv. společný postoj definuje přístup Unie ke konkrétní věci zeměpisné nebo tematické povahy. Členské státy jsou povinny uvést svou politiku do souladu s těmito společnými stanovisky. Nová ustanovení upřesňují jednotlivé rozhodovací fáze v rámci vnější politiky, aby se provádění této politiky stalo rychlejším a účinnějším. Podobně jako v Maastrichtské smlouvě i Amsterodamská smlouva ponechala Evropskému parlamentu funkci konzultativní.

Tento zásadní dokument se také zabývá dosti významně otázkou nezaměstnanosti. Podle kapitoly, která byla do Smlouvy nově zařazena, je cílem Unie nadále snížení nezaměstnanosti, avšak nepočítá se

s harmonizací pracovních předpisů a podobných regulí mezi členskými státy. Většinovým rozhodnutím může EU podněcovat zahájení velkých veřejných staveb k vytváření pracovních míst, ale jejich financování je pak záležitostí národních států. Dále pak byla nově ve smlouvě zakotvena možnost sankcí EU vůči členským státům, které se proviní proti zásadám ve smlouvě citovaným. Možnost vyloučení členských států z EU v případě porušení demokratických pravidel smlouva neobsahuje, ale Rada Unie může kvalifikovanou většinou hlasů rozhodnout o přerušení práv dotyčných členských států.

Amsterodamská smlouva posiluje řadu dalších politik, které mají vliv na pozitivní vztah veřejnosti k Unii, ať již jde o podporu vysoké úrovně zaměstnanosti, rozšíření dohody o sociální politice, zvýšení ochrany životního prostředí, zvýšení ochrany lidského zdraví, zajištění ochrany spotřebitelů, dále také boj proti podvodům, respektování, nebo podporu rozdílnosti kultur atd.

6 NICESKÁ SMLOUVA

Důvodem přijetí této smlouvy byla reforma evropských institucí zaměřená na jejich zefektivnění po té, co se počet členských států zvýšil na 25, nicméně i přes to obsahuje změny týkající se jednotlivých politik. Listinu základních práv podepsali předšedové Evropského parlamentu, Komise a Rady při zasedání Evropské rady ve francouzském městě Nice, dne 26. února 2001. Niceská smlouva pozměňující Smlouvu o EU, Smlouvy o založení Evropského společenství a některé související akty, byla podepsána za přítomnosti předsedkyně Evropského parlamentu Nicole Fontainové.

Jště před začátkem summitu bylo v nejvyšších politických kruzích EU cítit napětí a nervozita. Francie a Německo se vyjadřovaly s mírným optimismem, ale ostatní členové neskrývali pesimismus z nadcházejícího setkání. Schůzku nejvyšších představitelů států EU v Nice předcházelo neformální setkání hlav států v Biarritzu v září 2000. Tato "minikonference" měla za úkol připravit půdu pro následné jednání v Nice a hlavně projednat jednotlivé názory na vnitřní reformu Unie. Ovšem i toto setkání bylo doprovázeno neochotou najít konsensuální řešení.

Po ratifikaci ve všech členských zemích EU vstoupila v platnost 1. února v roce 2003. Kvůli této smlouvě se např. v Irsku konalo referendum.

Hlavním obsahem smlouvy, která zachovává členění Amsterodamské smlouvy včetně připojených protokolů, jsou ustanovení revidující pravomoci a složení evropských orgánů a také vzájemná podmíněnost procesů rozšiřování EU a jejího institucionálního přerodu. Vztah mezi procesem institucionální reformy existuje již od počátku devadesátých let, kdy bylo zřejmé, že tento proces musí být spojen s reformou institucí. Nejdůležitější otázkou stále je, jak rozšířit EU a zároveň zachovat její operační efektivitu. Smlouva z Nice řeší především kvantitativní aspekt rozšíření EU přerozdělením vlivu členských států v základním institucionálním trojúhelníku Rady, Komise a Evropského parlamentu. Velikost Komise byla omezena na 27 členů. Zmenšení velikosti Komise kompenzované zvýšením podílu velkých členských zemí jak v Radě, tak i na půdě Evropského parlamentu. Počet poslanců se změnil ze 700 osob, stanovených Amsterdamskou smlouvou, na 732 mandátů. Klíčem k určení velikosti vlivu jednotlivých států byl počet obyvatel. Rozložení hlasů v Radě, ale také křeslo v Evropském parlamentu se v tomto ohledu stalo velice kontroverzní otázkou. Především u některých kandidátských zemí (včetně České republiky) je upozorňováno na nedostatečné zohlednění velikosti a počtu obyvatel.

Smlouva z Nice je často představována jako reakce EU na požadavky kandidátských zemí s ohledem na budoucí rozšíření. Tato reforma však obsahuje i změny, které jsou výrazem potřeby zasáhnout do institucionálního schématu Společenství. Jejím hlavním cílem má být zvýšení operativnosti a

transparentnosti rozhodovacího procesu EU. Tyto změny by měly zajistit lepší kontrolu a legitimitu přijímaných rozhodnutí.

Použité prameny:

JAKŠ, J.(1998): *Quo Vadis Evropská unie*. Praha: ETC Publishing.

PITROVÁ, M.;Fiala,P.(2009): *Evropská unie*. Brno: CDK

KÖNIG, P., LACINA, L., PŘENOSIL, J.(2006): *Učebnice evropské integrace. 1. vyd.* Brno: Barrister & Principál

EUROSKOP: Základní fakta,dostupné online: <[http://www.euroskop.cz/57770/clanek/zakladni-fakta-
/](http://www.euroskop.cz/57770/clanek/zakladni-fakta/)>. Citováno dne 28.10.2011

PORTÁL EVROPSKÉ UNIE, dostupné online: < http://europa.eu/index_cs.htm >. Citováno dne 27.10.2011

LISABONSKÁ STRATEGIE – BYLA ÚSPĚŠNÁ?

Barbora Soukupová, Iva Svobodová (KGG PřF UP)

1 ÚVOD

Na jaře roku 2000 přijala Evropská rada tzv. Lisabonskou strategii, nazvanou podle místa schválení tohoto nového strategického plánu, v té době ještě patnácti členskými zeměmi. Tato komplexní strategie byla rozvržena na období let 2000 až 2010. Jejím výsledkem se má stát dle slov Evropské rady unie „nejkonkurenceschopnější a nejdynamičtější znalostní ekonomikou, schopnou udržitelného hospodářského růstu s více a lepšími pracovními místy a s větší sociální soudržností“. (Businessinfo.cz)

Lisabonská strategie obsahuje celkem osm směrů, které můžeme dále rozdělit do tří hlavních pilířů, a to ekonomického, sociálního a ekologického:

1. Informační společnost pro všechny
2. Vytvoření evropského výzkumného prostoru
3. Odstranění překážek pro podnikání, zejména pro malé střední podniky
4. Ekonomická reforma spojená s dokončováním vnitřního trhu
5. Vytvoření integrovaných finančních trhů
6. Lepší koordinace makroekonomických politik
7. Aktivní politika zaměstnanosti
8. Modernizace evropského sociálního modelu

Na zasedání Evropské rady ve Stockholmu v březnu 2001 byl přidán ještě jeden směr:

9. Udržitelný rozvoj a kvalita života (Lisabonská strategie)

2 OBSAH LISABONSKÉ STRATEGIE

2.1 Ekonomický pilíř

2.1.1 Informační společnost pro všechny

Základním bodem lisabonské strategie je přechod k ekonomice, která se bude opírat o nové technologie. Očekává se, že tato strategie bude hlavním důvodem růstu konkurenceschopnosti a vytváření nových pracovních míst. Také by měla zlepšit kvalitu života a životního prostředí. Byl připraven komplexní akční plán e-Europe, jehož základními prvky jsou levnější, rychlejší a bezpečnější internet pro všechny, zvýšení investic do lidí a jejich dovedností a všestranné podporování používání internetu. Což také znamená mít přístup ke znalostem, vzdělání, ke službám veřejné správy, zdravotnictví, ale také ke kultuře a zábavě. Přístup k internetu se stává základním právem každého občana a členské vlády mají za úkol toto právo zajistit. (Lisabonská strategie)

2.1.2 Vytvoření evropského výzkumného prostoru

Výzkumná činnost by měla být mezi jednotlivými státy lépe provázána a koordinována, čímž by přinášela větší efekt a více inovací. Nadaným pracovníkům mají být nabídnuty lákavé podmínky. Prostřednictvím patentové ochrany mají být odměňovány patenty a inovace v evropském výzkumném prostoru. Na summitu v Barceloně bylo rozhodnuto o zvyšování investic do tohoto sektoru, přičemž dvě třetiny nových investic by měly přicházet ze soukromého sektoru. (Lisabonská strategie)

2.1.3 Odstranění překážek pro podnikání, zejména u malých a středních podniků

Lisabonská strategie, přihlíží na skutečnost, že polovinu pracovních příležitostí vytváří malé a střední podniky, proto se zejména na tyto zaměřuje při své pomoci a snaží se vytvořit příznivé prostředí pro jejich zakládání a rozvoj.

Cílem bylo vyhodnocení řady otázek, týkajících se např. doby a nákladů nutných k založení firmy, objemu rizikového kapitálu, počtu absolventů vysokých škol v komerčních a přírodovědeckých oborech, příležitostí pro získání odborné přípravy pro podnikání atd. (Lisabonská strategie)

2.1.4 Ekonomická reforma a dokončování vnitřního trhu

Vytvoření plně funkčního vnitřního trhu spolu s řadou ekonomických reforem se stalo dalším cílem lisabonské strategie. Ekonomické reformy měly rozšířit konkurenční prostředí a odstranit slabá místa vnitřního trhu především v sektoru služeb, hospodářské soutěže a veřejných zakázek. Postupné odstranění překážek volného pohybu služeb mezi členskými zeměmi, liberalizace sektorů zemního plynu, elektrické energie, dopravy a poštovních služeb má přispět k naplnění cílů lisabonské strategie. (Lisabonská strategie)

2.1.5 Vytvoření integrovaných finančních trhů

Tento směr souvisí s podporou růstu zaměstnanosti, dokončení vnitřního trhu, podporou inovací, přístupem k novým technologiím atd. Tento úkol je také podstatný pro vytvoření společného měnového systému. Hlavním cílem pro podporu je tedy usnadnění přístupu k investičnímu kapitálu na celém území Evropské unie především pro malé a střední podniky, odstranění překážek investování z penzijních fondů atd. (Klířová 2009: 12)

2.1.6 Lepší koordinace makroekonomických politik

Cílem zlepšení makroekonomických politik je především snížení daňové zátěže zaměstnanců, zejména těch s nízkou kvalifikací a malými příjmy. Posílení vlivu daňového systému a systémů podpor na stimulaci zaměstnanosti a odborné přípravy. Úkolem je také přesměrovat veřejné výdaje na podporu výzkumu a technologického rozvoje a udržitelnosti veřejných financí s ohledem na stárnutí populace a tudíž dopady na penzijní systém. (Lisabonská strategie)

2.2 Sociální pilíř

2.2.1 Aktivní politika zaměstnanosti

Snahou je dosáhnout vyšší kvalifikace pracovníků v souladu s pracovní nabídkou. Nejdůležitější roli v tomto procesu mají národní služby, které se mohou opírat o celoevropskou databázi volných pracovních míst a vzdělávacích programů. Jsou tak podporovány speciální programy pro nezaměstnané, které jim umožňují získat větší kvalifikaci.

Velký význam a podporu má celoživotní vzdělávání, k němuž je nutné různých dohod mezi zaměstnavateli, odbory atd. Také se předpokládá zavedení pružných úprav pracovní doby. Mezi cíle aktivní politiky zaměstnanosti patří také podpora zaměstnanosti znevýhodněných osob, rovné příležitosti pro muže a ženy, s čímž souvisí skloubení pracovního s rodinným životem. (Klířová 2009: 12,13)

2.2.2 Modernizace evropského sociálního modelu

Lisabonská strategie počítá se zvyšováním investic do lidských zdrojů, a to tak že chce snížit počet osob, které mají pouze nižší středoškolské vzdělání, rozšiřovat gramotnost v informačních

technologiích, cizích jazycích a podnikání. Také se objevila snaha o odstranění překážek mobility studentů a učitelů mezi členskými zeměmi a samozřejmě uznávání dosažené kvalifikace. (Klírová 2009: 13)

2.3 Ekologický pilíř

2.3.1 Udržitelný rozvoj a kvalita života

Evropská unie se celosvětově nejvíce zapojuje do řešení problémů s životním prostředím, a tudíž se v lisabonské strategii zabývá také tímto problémem. Nejenže se snaží vypořádat se škodami na životním prostředí, zdraví a biodiverzitě, ale zároveň také spatřuje v podpoře tohoto sektoru vytváření nových trhů a pracovních míst a nabízí šance pro inovace. Zároveň se také snaží, aby se udržitelný rozvoj stal prioritou celosvětově. (Klírová 2009: 14)

3 HODNOCENÍ ÚSPĚŠNOSTI

Jak už bylo výše nastíněno, základním cílem Lisabonské strategie z roku 2000 bylo učinit z Evropské unie do roku 2010 nejkonkurenceschopnější a nejdynamičtější ekonomiku světa – zajistit udržitelný ekonomický růst, vytvořit dostatečný počet pracovních míst, zajistit sociální soudržnost.

K dosažení tohoto se EU měla zaměřit na tři následující priority:

- “připravovat se na přechod k ekonomice a společnosti založené na znalostech prostřednictvím lepších politik na podporu informační společnosti a výzkumu a vývoje, vystupňováním strukturálních reforem podporujících konkurenceschopnost a inovace a dotvořením vnitřního trhu;
- modernizovat evropský sociální model, investovat do lidských zdrojů a bojovat proti vyloučením, zvýšit v EU míru zaměstnanosti z počátečních 62 % k 70 % v roce 2010 a míru zaměstnanosti žen z počátečních 53 % na více než 60 % v roce 2010;
- udržovat zdravý ekonomický výhled a možnost dosahování budoucího ekonomického růstu prostřednictvím vhodného mixu hospodářských politik“.

Podařilo se tyto tři priority uskutečnit?

Většinový názor a to i včetně Evropské komise, Evropské rady či Parlamentu je takový, že Lisabonskou strategii se nepodařilo naplnit v celé její šíři. Realizace strategie přinesla pouze určité dílčí úspěchy. Nedostatečné plnění cílů bylo zřetelné již v průběhu prvních pěti let. Právě z tohoto důvodu byla v roce 2005 revidována. Ani revidovaná strategie, její opatření nepřinesly očekávané výsledky.

Původní Lisabonská strategie z roku 2000 jako nejvýraznější negativum uváděla nízkou míru zaměstnanosti, nedostatečné zapojení žen a starších osob na trhu práce, přetrvávající regionální dlouhodobou nezaměstnanost, nedostatečnou rozvinutost sektoru služeb - zejména v oblasti telekomunikací a internetu, nedostatečné znalosti obyvatelstva v této oblasti.

Na druhé straně strategie jmenovala celou řadu silných stránek. V roce 2000 unie těšila nejlepšímu makroekonomickému výhledu, inflace a úrokové sazby byly nízké, rozpočtové deficity byly významně sníženy, platební bilance EU byla zdravá.

Protože evropská ekonomika se jevila víceméně pozitivně, mělo k dalšímu úspěšnému ekonomickému vývoji stačit pouze odstranit výše zmiňované slabé stránky.

Revidovaná Lisabonská strategie z roku 2005 již reagovala na nedostatečný pokrok při plnění strategie, k výše zmíněným slabým stránkám dále bylo přiřazeno zpomalení růstu produktivity, nedostatečné investice do výzkumu, vývoje a inovací a zhoršující se ukazatele ekonomického růstu v EU. Výčet silných stránek ekonomik EU se v revidované Lisabonské strategii zúžil. (Vyhodnocení Lisabonské strategie: vliv na konkurenceschopnost EU a členských států)

Zhodnotit dopad Lisabonské strategie není jednoduché, neboť rozhodující úlohu hrají - stav hospodářství, veřejné politiky a další vnější okolnosti. Unie se za toto období rozšířila z 15 států na současných 27 členských států. Eurozóna se rozrostla z 12 členských zemí na současných 16 zemí. Evropská unie byla zasažena hospodářskou krizí. HDP klesl v roce 2009 o 4 %. Nezaměstnanost se blíží 10 %. Veřejné finance vykazují značné trhliny. Úroveň zadlužení se za dva roky zvýšila o 20%. Obecně řečeno, nástup krize znehodnotil požadovaný pokrok.

Vyhodnocení Lisabonské strategie provedla Evropská komise prostřednictvím dokumentu s názvem Hodnocení Lisabonské strategie. Jsou zde hodnocena, jak pozitivní efekty strategie, tak cíle, které se nepodařilo splnit. Z daného hodnocení jasně vyplývá uvědomění si, že Evropská unie není nejkonkurenceschopnější ekonomika světa.

Roční tempo růstu HDP Evropské unie se podle údajů Eurostatu zrychlilo cca o 3 % v letech 2006 a 2007 oproti 1-2 % v období 2001 až 2005. V důsledku globální krize se v roce 2008 ekonomický růst prudce zpomalil. V roce 2009 HDP pokleslo o 4 %.

Nepodařilo se naplnit ani cíle v zaměstnanosti. Lisabonská strategie předpokládala zvýšení celkové míry zaměstnanosti k 70 % a míry zaměstnanosti žen na více než 60 % v roce 2010. Míra zaměstnanosti oproti úrovním v letech 2000 a 2005 vzrostla na 65,9 % u osob ve věku 15-64 let, míra zaměstnanosti žen se pak zvýšila na 59,1 % ve věkové skupině 15-64 let. Pokles těchto ukazatelů následoval s krizí. V roce 2009 činila celková míra zaměstnanosti ve věkové skupině 15-64 let 64,6 % a míra zaměstnanosti žen ve věku 15-64 let dosahovala 58,6 %. (Vyhodnocení Lisabonské strategie: vliv na konkurenceschopnost EU a členských států) Avšak velké přínosy strategie nepřinesla zejména těm, kteří čelí dlouhodobé nezaměstnanosti a chudobě. Mezi nedostatečně jsou poskytovány podpůrné programy jako školení osob s nízkou rekvalifikací. Neustále přetrvává segmentace trhu práce. (Hodnocení Lisabonské strategie)

Téměř žádného pokroku nebylo docíleno v oblasti výzkumu. Lisabonská strategie požadovala nárůst investic do výzkumu na 3 % HDP Evropské unie do roku 2010. Dle údajů Eurostatu celkové výdaje na výzkum se zvýšily z 1,85 % HDP na 1,9 % HDP v roce 2008.

Největšího pokroku tedy Lisabonská strategie dosáhla v případě zvyšování míry zaměstnanosti, i když krize tento ukazatel opět zhoršila. (Vyhodnocení Lisabonské strategie: vliv na konkurenceschopnost EU a členských států)

Podle názoru Evropské komise Lisabonská strategie také projevila svou pružnost, v případě, kdy dokázala reagovat na skutečný vývoj a nastolila novou agendu, v případě energetické politiky a boje proti změně klimatu. Když však porovnáme tato tvrzení se skutečností, je vidět, že pouhé nastolení určité politické agendy opravdu není zárukou řešení tohoto problému. Ambice schválené na nejvyšší politické úrovni ne vždy vedou k rychlejšímu rozhodování, rychlejšímu docílení cílů.

Co se nedá popřít a je shledáváno jako pozitivní dopad je, že Lisabonská strategie napomohla vyčlenit finanční zdroje do strukturálních fondů pomohla (zhruba 228 miliard EUR za finanční období 2007–2013) na investice posilující růst, jako je například podpora inovace, výzkumu a vývoje a podpora podniků. Využíváním těchto fondů se tak stala Lisabonská strategie hmatatelnou i pro regionální a místní orgány atd.

Evropská komise při zpětném pohledu uznává, že dostatečně nevnímala důsledky hospodářské globální krize, které ji pomohly odstartovat. Komise se nezaměřila na krizové oblasti, které hráli hlavní roli v propuknutí této globální krize a to zejména nebrala dostatečný zřetel na dohled nad finančními trhy, vznik spekulativních bublin (například na trzích s nemovitostmi), konzumní způsob života - nadměrný poskytování úvěrů, nárůst schodku běžného účtu. Makroekonomická nerovnováha a problémy s konkurenceschopností nebyly časně adekvátně řešeny v rámci rozpočtového a hospodářského dohledu v rámci unie. (Hodnocení Lisabonské strategie)

Eurozóna dokázala udržet makroekonomickou stabilitu, avšak zejména v těch zemích, které byly před krizí jedny z nejstabilnějších, jedny s nejzdravější ekonomikou. Země s menší ekonomickou rovnováhou se začaly potýkat s velkými problémy a tím ohrožovat eurozónu. Evropská komise zejména velmi podcenila vzájemnou závislost ekonomik členských států. Právě krize tuto závislost dosti zviditelnila. (Vyhodnocení Lisabonské strategie: vliv na konkurenceschopnost EU a členských států)

Dále bylo shledáno, že Lisabonská strategie se více orientuje na to, jak Evropskou unii připravit na globalizaci než aby přímočaře načrtla podobu globalizace. Evropská unie se pak dostává do pozice, kdy je nucena se přizpůsobit vnějším vlivům nikoli tomu, jak toto globální prostředí utvářet.

Dále se objevily mezi jednotlivými členskými státy velké rozdíly v plnění a tempu realizování cílů Lisabonské strategie. Celkové tempo provádění reforem bylo pomalé a značně nerovnoměrné. Totéž lze říci o jednotlivých politikách Lisabonské strategie, neboť v některých oblastech politiky byl zaznamenán větší pokrok než v jiných. Pokrok v mikroekonomické oblasti zaostával za pokrokem makroekonomiky. Strategie přispěla k usměrnění členských států, kam se mají ubírat jejich vnitrostátní politiky. Samotné národní programy a jejich nástroje se však velmi lišily. Některé země počítaly s ambiciózními reformami, některé navrhovaly pouze obecné cíle. (Hodnocení Lisabonské strategie)

V rámci celého období realizace Lisabonské strategie je vidět, že celý svět prošel proměnami, kterých bylo více a které proběhly zcela jinak než analytici v době příprav strategie předpovídali. Ale strategii se podařilo splnit aspoň částečně, některým zemím lépe, některým zemím hůře. Úspěchy i neúspěchy této strategie poté byly podkladem pro vytvoření nové, současné lisabonské strategie 2020, na další desetiletou dekádu. (Vyhodnocení Lisabonské strategie: vliv na konkurenceschopnost EU a členských států)

Výše byl zohledněn názor panující v evropského prostoru, nyní bychom zohlednily názor na naší národní úrovni. I zde se objevuje názor, že strategie nebyla plně úspěšná. Hospodářský růst je pomalejší, zaměstnanost nižší. Dokonce i sociální rozdíly jsou nyní v Evropské unii větší. I zde je položena otázka „Proč plán EU nevyšel?“. Asi nejvíce Lisabonské strategii je vytýkáno, že politici EU nedokázali rozpoznat pravé příčiny ztráty ekonomické stability. A důsledku toho poté špatně a nedostatečně reagovali. Dále sami politici uznali, že bylo přijímáno velké množství národních plánů a programů v rámci realizace strategie, ale jejich úspěšnost nebyla nijak zásadní. (EU portál)

Názor Petra Macha v časopise Euro: „ V mezičase začalo být jasné, že se cíle jaksi nedaří plnit. Lisabonská strategie si tyto otázky nepřipouštěla, protože byla centrálním plánem. Nenabízela řešení problému pomalého hospodářského růstu a vysoké nezaměstnanosti tím, že by se lidem nechalo více svobody. Naopak přinášela jen nové sociálně-inženýrské vizea další přesměrování peněz daňových poplatníků. Žádný centrální plán nemůže zajistit lepší využití vzácných zdrojů než miliony nezávislých plánů lidí, kteří se rozhodují sami za sebe. Ani kdyby byli eurokomisaři dvakrát chytřejší než my ostatní. (EU portál)

Dokud budou evropští politici věřit, že dokážou pomocí centrálních plánů, pobídek, dotací a regulací řídit ekonomiku lépe než jednotlivci vstupující do kontraktů na dobrovolné bázi, bude evropská ekonomika dále trpět.“ (EU portál)

4 ZÁVĚR

V červnu 2010 Evropská unie přijala novou strategii názvem Evropa 2020, jejíž cílem je opět zvyšování konkurenceschopnosti Evropské unie. V cílech této nové strategie je již zohledněna globální ekonomická krize. Strategie se snaží určit cesty k ekonomické stabilitě, k modelu evropské sociální tržní ekonomice v tomto pokrmovém období.

První dva odstavce strategie Evropa 2020 zní následovně: „Evropa prochází dobou plnou změn. Krize zcela znehodnotila léta hospodářského a sociálního pokroku a odhalila strukturální nedostatky v evropském hospodářství. Mezitím se svět rychle pohybuje a dlouhodobé problémy, jako je globalizace, tlak na zdroje a stárnoucí populace, se prohlubují. Evropská unie se nyní musí postarat o svou budoucnost. Evropa může uspět pouze tehdy, bude-li jednat kolektivně – jako Unie. Potřebujeme strategii, která by přispěla k tomu, abychom z krize vyšli posílení, a která by z EU učinila inteligentní a udržitelnou ekonomiku podporující začlenění a vykazující vysokou úroveň zaměstnanosti, produktivity a sociální soudržnosti. Evropa 2020 stanoví vizi evropského sociálně tržního hospodářství pro 21. století.“

Je však otázkou, zda tyto základní cíle strategie Evropa 2020 budou nakonec naplněny, zda i tuto strategii nebudou provázet disproporce mezi schválenými cíli a skutečnými výsledky. (Vyhodnocení Lisabonské strategie: vliv na konkurenceschopnost EU a členských států)

Použité prameny:

Lisabonská strategie, citováno dne 25. 10. 2011, dostupné z:

http://ec.europa.eu/ceskarepublika/abc/policies/art2377_cs.htm.

Klířová, Andrea (2009): Postoj vybraných aktérů v České republice k Lisabonské strategii a jejímu budoucímu vývoji. Brno. Bakalářská práce. Citováno dne 25. 10. 2011, online dostupné z: is.muni.cz/th/219075/fss_b/text.doc

Businessinfo.cz, citováno dne 26. 10. 2011, dostupné z:

<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/politiky-eu/lisabonska-strategie/1000521/9599/>

Vyhodnocení Lisabonské strategie: vliv na konkurenceschopnost EU a členských států, citováno dne 24. 10. 2011, dostupné z: http://www.eu-vyzkum.eu/pdf/Podklad_seminar_4.pdf

Hodnocení Lisabonské strategie, citováno dne 25. 10. 2011, dostupné z:

http://ec.europa.eu/archives/growthandjobs_2009/pdf/lisbon_strategy_evaluation_cs.pdf.

EU portál, citováno dne 26. 10. 2011, dostupné z: <http://euportal.parlamentnilisty.cz/articles/5740-debakl-lisabonske-strategie.aspx>

SCHENGENSKÝ SYSTÉM A ZVLÁŠTNÍ POSTAVENÍ DÁNSKA, IRSKA A VELKÉ BRITÁNIE

Zuzana Slotíková, Radek Poledníček (KGG PřF UP)

1 SCHENGENSKÁ DOHODA – OBSAH A DEJINY

Na základe iniciatívy francúzskeho prezidenta Francois Mitterranda a nemeckého kancelára Helmuta Kohla bola 14. júna 1985 podpísaná „Dohoda medzi vládami štátov Hospodárskej únie Beneluxu, Spolkovej republiky Nemecko a Francúzskej republiky o postupnom odstraňovaní kontrol na ich spoločných hraniciach“.) Táto dohoda bola podpísaná v pohraničnom luxemburskom mestečku Schengen a dnes je známa pod názvom „Schengenská dohoda“.

Hlavným cieľom Schengenskej dohody bolo postupné odstránenie prekážok voľného pohybu cez tzv. „vnútorné hranice“ pre štátnych príslušníkov členských štátov Európskych spoločenstiev a umožnenie voľného pohyb osôb, tovaru a služieb.

Už pri podpise Schengenskej dohody bolo zrejmé, že integračný proces v oblasti spolupráce jej členských štátov pri ochrane vonkajších hraníc bude ďalej pokračovať a preto bude potrebné posilniť najmä spoločný boj proti nelegálnej migrácii a organizovanému zločinu. Výsledkom tohto úsilia bolo podpísanie „Schengenského dohovoru“. Po ratifikácii jednotlivými štátmi vstúpil Schengenský dohovor do platnosti v roku 1995.

Schengenský dohovor bol prvou dohodou, ktorá definitívne zrušila vykonávanie hraničných kontrol osôb na vnútorných hraniciach signatárskych štátov, zharmonizovala vykonávanie hraničných kontrol na vonkajších hraniciach schengenského priestoru a ustanovila spoločnú politiku vo veci vydávania víz a súvisiacich opatrení, ako je spolupráca polícií a súdov jej členských štátov. Signatári Schengenského dohovoru súhlasili s tým, že každý členský štát môže znovu zaviesť hraničné kontroly na spoločných hraniciach iba za určitých špecifických okolností. V ďalších rokoch sa k Schengenskej dohode a Schengenskému dohovoru postupne pripojili ďalšie štáty Európy, medzi ktorými boli najmä členské štáty Európskej únie, ale takisto aj štáty, ktoré nie sú jej členmi (Nórsko a Island). Veľká Británia a Írsko sú štátmi Európskej únie, ktoré sa k Schengenskej dohode zatiaľ nepripojili v plnom rozsahu (zatiaľ uplatňujú iba ustanovenia týkajúce sa policajnej spolupráce). Podpisom Zmluvy, ktorá mení a dopĺňa Zmluvu o Európskej únii, Zmluvy o založení Európskych spoločenstiev a niektoré súvisiace akty“) (Amsterdamská zmluva) bolo Schengenské acquis začlenené do Zmlúv o Európskej únii, čím nadobudlo inštitucionálny a právny rámec a stalo sa súčasťou acquis Spoločenstva. Oblasť Schengenského acquis, ktoré bolo začlenené do tzv. „I. piliera“ Európskej únie, je uvedená v protokole B. pripojenom k Zmluve o Európskej únii a Zmluve o založení Európskeho spoločenstva (Protokol, ktorým sa začleňuje Schengenské acquis do rámca Európskej únie, tzv. „schengenský protokol“).

Podľa čl. 8 schengenského protokolu musia štáty, ktoré chcú vstúpiť do Európskej únie prijať Schengenské acquis. Táto skutočnosť bola premietnutá aj do prístupových procesov nových členských štátov, ktoré k 1. máju 2004 na základe „Zmluvy o pristúpení“) vstúpili do spoločenstva štátov Európskej únie. Závazok prevziať Schengenské acquis je uvedený v čl. 3 Aktu o podmienkach pristúpenia Českej republiky, Estónskej republiky, Cyperskej republiky, Lotyšskej republiky, Litovskej republiky, Maďarskej republiky, Maltskej republiky, Poľskej republiky, Slovinskej republiky a Slovenskej republiky a o úpravách Zmlúv, na ktorých je založená Európska únia (ďalej len „Akt o podmienkach pristúpenia“) a čl. 3 Aktu o podmienkach pristúpenia Bulharskej republiky a Rumunskej republiky a o úpravách Zmlúv, na ktorých je založená Európska únia (ďalej len „Akt o podmienkach pristúpenia z roku 2005“). Vzhľadom na skutočnosť, že nové členské štáty sa nemohli

ku dňu vstupu do Európskej únie pripojiť do Schengenského informačného systému (ďalej len „SIS“) a vydávať jednotné schengenské víza, začali aplikovať Schengenské acquis iba v obmedzenom rozsahu. Na tento účel bolo Schengenské acquis pre novo prístupujúce štáty rozdelené do dvoch kategórií.

Prvú kategóriu Schengenského acquis museli nové členské štáty podľa čl. 3 ods. 1 Aktu o prístupení uplatňovať už odo dňa vstupu do Európskej únie a je uvedené v Prílohe I v „Zozname ustanovení Schengenského acquis, ako je zahrnuté do rámca Európskej únie, a aktov na ňom založených alebo inak s ním súvisiacich, ktoré sú od prístúpenia záväzné a uplatniteľné v nových členských štátoch“.

Schengenské acquis týkajúce sa zrušenia hraničných kontrol na vnútorných hraniciach a spoločnej vízovej politiky začali nové členské štáty aplikovať podľa čl. 3 ods. 2 Aktu o prístupení až po rozhodnutí Rady Európskej únie prijatom po preverení splnenia podmienky uplatňovania celého príslušného acquis schengenským hodnotiacim výborom. Rada Európskej únie prijala toto rozhodnutie až po porade s Európskym parlamentom.)

Schengenské acquis v plnom rozsahu aplikujú Belgicko, Dánsko, Nemecko, Grécko, Španielsko, Francúzsko, Taliansko, Luxembursko, Holandsko, Rakúsko, Portugalsko, Fínsko, Švédsko a na základe osobitnej dohody s Európskou úniou aj nečlenské štáty Nórsko a Island a od 21. decembra 2007 Schengenské acquis v plnom rozsahu aplikuje Slovensko, Česká republika, Poľsko, Maďarsko, Litva, Lotyšsko, Estónsko, Malta a Slovinsko. Schengenské acquis v obmedzenom rozsahu v súčasnosti uplatňuje iba Cyprus a na základe Aktu o prístupení z roku 2005 Rumunsko a Bulharsko, ktoré do spoločného schengenského priestoru plánujú vstúpiť v roku 2011. Rozhodnutie vstúpiť do spoločného priestoru prijalo aj Švajčiarsko (vstúpilo v roku 2008) a Lichtenštajnsko, ktoré sa tiež plánuje stať členom Schengenskej dohody (chcelo vstúpiť v roku 2009, ale zatiaľ sa tak nestalo).

1.1 Prekračovanie hraníc

Primárnym právnym základom úpravy prekračovania hraníc je Zmluva o založení Európskeho spoločenstva (článok 62). Cieľom je zabezpečiť, aby občania Únie alebo štátni príslušníci tretích krajín neboli podrobovaní hraničným kontrolám pri prekračovaní vnútorných hraníc Európskej únie. Naopak na druhej strane je potrebné stanoviť spoločné pravidlá a postupy, ktoré majú uplatňovať členské štáty pri vykonávaní hraničných kontrol na svojich vonkajších hraniciach.

Sekundárnym právnym aktom, ktorý podrobným spôsobom upravuje oblasť prekračovania hraníc členských štátov Európskej únie je nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 562/2006 z 15. marca 2006, ktorým sa ustanovuje kódex Spoločenstva o pravidlách upravujúcich pohyb osôb cez hranice (Kódex schengenských hraníc).

Prijatím Kódexu schengenských hraníc bolo zavŕšené úsilie na vykonanie kodifikácie právnej úpravy v oblasti prekračovania hraníc. Týmto predpisom boli nahradené ustanovenia článkov 2 až 8 Schengenského dohovoru.

Zavedením spoločných pravidiel a postupov vykonávania hraničných kontrol na vonkajších hraniciach je v záujme všetkých členských štátov. Spoločné postupy majú pomáhať v boji proti nelegálnemu prisťahovalectvu a obchodovaniu s ľuďmi, v boji proti organizovanému zločinu a terorizmu a zabrániť akémukoľvek ohrozeniu vnútornej bezpečnosti, verejného poriadku, verejného zdravia a medzinárodných vzťahov členských štátov. Základným pravidlom pri vykonávaní hraničných kontrol osôb na hraniciach je, že občania Európskej únie sú podrobovaní iba minimálnym kontrolám spočívajúcim v preverení totožnosti na základe predložených cestovných dokladov. Naopak štátni

príslušníci tretích krajín sú podrobovaní systematickým dôkladným kontrolám. Podrobnosti o vykonávaní hraničných kontrol osôb a iných otázkach týkajúcich sa prekračovania hraníc sú uvedené tu.

Víza

Primárnym právnym základom upravujúcim vízovú politiku je IV hlava Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva, ktorá upravuje vízovú, azylovú, prísťahovaleckú politiku a iné politiky, ktoré sa týkajú voľného pohybu osôb. Článok 62 ods. 2 písm. b) Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva konkrétne ustanovuje povinnosť prijať vízové predpisy pre predpokladaný pobyt do najviac troch mesiacov ako napr. stanovenie zoznamu krajín, ktorých štátni príslušníci musia mať vízum pri prekračovaní vonkajších hraníc a krajín, ktorí sú od tejto povinnosti oslobodení, podmienky a postupy vydávania víz a jednotný formát víz. Ods. 3 tohto článku pojednáva o opatreniach na stanovenie podmienok, za ktorých sa štátni príslušníci tretích krajín môžu do troch mesiacov voľne pohybovať na území členských štátov.

Tento základný rámec bol rozpracovaný do série sekundárnych právnych aktov, ktoré detailne upravujú všetky oblasti spoločnej vízovej politiky. Najpodstatnejším z nich je Schengenský dohovor, v ktorom sú v článkoch 9 až 18 stanovené základné kritéria pre krátkodobé víza a krátkodobý pobyt, podmienky udeľovania víz konzulárnymi úradmi a diplomatickými misiami a taktiež nadväznosť krátkodobého a dlhodobého pobytu (národné dlhodobé víza ostávajú v kompetencii členských štátov). Ďalším podstatným právnym aktom je nariadenie Rady (ES) č. 539/2001 z 15. marca 2001 uvádzajúce zoznam tretích krajín, ktorých štátni príslušníci musia mať víza pri prekračovaní vonkajších hraníc členských štátov a krajín, ktorých štátni príslušníci sú oslobodení od tejto povinnosti. Uvedené nariadenie bolo niekoľkokrát menené a dopĺňané a jeho konsolidovanú verziu je možné nájsť na internetovej stránke <http://eur-lex.europa.eu/sk/index.htm>. Nariadenie v prílohe uvádza vízové a bezvízové krajiny a dáva možnosť členskému štátu stanoviť výnimky z vízovej povinnosti pre isté kategórie osôb. Pre postup udeľovania víz na diplomatických misiách a konzulárných úradoch členských štátov v zahraničí sú dôležité Spoločné konzulárne pokyny týkajúce sa víz pre diplomatické misia a konzulárne úrady (verzia platná k 30. júnu 2008 je uverejnená v Úradnom vestníku ES C 326 dňa 22. decembra 2005).

Policajná spolupráca

Zrušením kontrol na vnútorných hraniciach schengenského priestoru sa otvárajú na jednej strane samotné hranice pre voľný pohyb osôb a vecí, avšak aj priestor nových možností pre páchanie trestnej činnosti. Z tohto dôvodu sa oprávnene zvyšuje potreba posilnenia cezhraničnej spolupráce policajných, justičných a iných orgánov, a to formami prevencie, ale aj následným odhaľovaním a objasňovaním trestnej činnosti prostredníctvom užšej policajnej spolupráce.

Formy a metódy policajnej spolupráce upravuje samotný Schengenský dohovor, ako aj jednotlivé bilaterálne zmluvy, v ktorých sa už odzrkadľujú národné špecifiká bilaterálnej spolupráce s tou ktorou krajinou.

Základnými formami cezhraničnej policajnej spolupráce, ktorých vykonávanie na základe medzinárodných zmlúv, ako aj schengenského dohovoru, ktorý tvorí spolu s tzv. švédskou iniciatívou) základ pre oblasť policajnej spolupráce v rámci jednotlivých štátov schengenského priestoru, sú nasledovné:

- vzájomná pomoc a výmena informácií za účelom predchádzania, odhaľovania a objasňovania trestných činov

- cezhraničné sledovanie osôb a vecí
- cezhraničné prenasledovanie
- vysielanie styčných dôstojníkov
- poskytovanie informácií aj bez predchádzajúcej žiadosti a spolupráca pri ochrane verejného poriadku a národnej bezpečnosti

So slobodou pohybu v schengenskom priestore nesúvisia len právne predpisy, ale aj informačné systémy, prostredníctvom ktorých je možné zabezpečiť výmenu dôležitých informácií potrebných pre určené orgány a subjekty, zodpovedné predovšetkým za bezpečnosť, ochranu verejného poriadku, osôb a majetku.

2 SCHENGENSKÝ INFORMAČNÝ SYSTÉM (SIS)

Jedným z týchto informačných systémov je Schengenský informačný systém (SIS). Tento informačný systém je jedným z hlavných kompenzačných opatrení na zaistenie bezpečnosti a verejného poriadku na území členských krajín spoločného schengenského priestoru a je jedným z najdôležitejších predpokladov na zrušenie kontrol na ich vnútorných hraniciach.

Schengenský informačný systém umožňuje príslušníkom bezpečnostných zložiek členských krajín pristupovať k údajom o pátraní po osobách a veciach, ktoré boli do SIS vložené ktoroukoľvek členskou krajinou a v konkrétnych prípadoch adekvátne na takéto záznamy reagovať – napríklad zabrániť vstupu na územie schengenského priestoru osobe, ktorej bol udelený zákaz vstupu v inej členskej krajine, alebo naopak zadržať osobu hľadanú v inom členskom štáte pokúšajúcu sa opustiť územie schengenského priestoru, pátrať po nezvestnej osobe alebo stratených či odcudzených predmetoch.

SIS sa nepoužíva len na hraničných priechodoch krajín schengenského priestoru, ale napomáha odhaľovaniu trestnej činnosti aj v rámci ich vnútrozemia. Údaje do SIS sú vkladané každou členskou krajinou a následne sú tieto údaje on-line prístupné každej zo zúčastnených krajín. SIS obsahuje výlučne tie kategórie údajov, ktoré sú potrebné pre policajné a colné zložky v súvislosti s vykonávaním kontrol osôb a vecí, pre justičné orgány a tiež pre orgány zodpovedné za vydávanie povolení k pobytu či udeľovanie víz. Každá členská krajina má v tejto súvislosti zriadený úrad SIRENE, ktorý zodpovedá za kvalitu národných údajov spracúvaných v Schengenskom informačnom systéme a zároveň predstavuje osobitný útvar zabezpečujúci výmenu doplňujúcich informácií k záznamom v SIS medzi jednotlivými členskými krajinami. Úrad SIRENE je kompetentný aj v oblasti ochrany osobných údajov a rieši otázky práv dotknutých osôb, ktorých osobné údaje sú evidované v rámci záznamov v SIS.

Historickým dôvodom vytvorenia SIS bola potreba všetkým dotknutým bezpečnostným zložkám členských krajín bezprostredne a efektívne sprístupniť údaje o nezvestných či hľadaných osobách a veciach a tiež osobách, ktorým má byť odoprený vstup do Európskej únie. SIS sa začal budovať v roku 1988, kedy vznikali prvé úvahy o nutnosti spoločného informačného systému, ktorý by obsahoval policajné informácie z každej členskej krajiny. Pôvodná technická koncepcia bola určená pre 12 členských krajín Európskej únie. Neskôr došlo k úprave na SIS 1+, ktorý mohol zahrnúť maximálne 18 krajín.

V priebehu roku 2000 začali vznikať prvotné úvahy o ďalšom vývoji a zefektívnení SIS, nakoľko ten vo svojej vtedajšej podobe nebol schopný poskytovať služby pre viac ako 18 krajín, a tak bola schválená koncepcia vývoja druhej generácie tohto systému (SIS II). Ide o rozsiahle technické a technologické zmeny, ktoré ovplyvnia jeho údajovú štruktúru a poskytnú viaceré nové funkcionality.

Z dôvodu objektívnych skutočností a rôznych prekážok sa vývoj systému neustále odkláňa od pôvodného časového harmonogramu jeho výstavby.

V dôsledku tohto oneskorenia Rada Európskej únie v decembri 2006 rozhodla, že sa vybuduje verzia tzv. SISone4all, riešenie poskytnuté Portugalskom, ktoré umožnilo v septembri roku 2007 pristupujúcim členským krajinám pripojenie k SIS 1+. Týkalo sa to 9 členských krajín, ktoré pristúpili k Európskej únii dňa 1. mája 2004. Výnimkou je Cyprus, ktorý plánuje pripojenie až k SIS II. V súčasnej dobe využíva databázu SIS 27 krajín.

Členské krajiny EÚ, ktoré sú súčasťou Schengenu: **Belgicko, Česká republika, Dánsko, Estónsko, Fínsko, Francúzsko, Grécko, Holandsko, Litva, Lotyšsko, Luxembursko, Maďarsko, Malta, Nemecko, Poľsko, Portugalsko, Rakúsko, Slovensko, Slovinsko, Španielsko, Švédsko, Taliansko**

Členské krajiny EÚ, ktoré sú čiastočne súčasťou Schengenu (zúčastňujú sa spolupráce členských krajín EÚ v oblasti súdnictva a bezpečnosti, ale ponechali si hraničné a colné kontroly): **Írsko** (od roku 2002) a **Veľká Británia** (od roku 2000)

Krajiny, ktoré sú súčasťou Schengenu, ale nie sú členmi EÚ: **Island, Nórsko a Švajčiarsko**

Členské krajiny EÚ, ktoré zatiaľ nespĺnili kritériá na vstup do Schengenského priestoru: **Bulharsko, Cyperská republika, Rumunsko**

Iné európske krajiny, ktoré aj napriek tomu, že nie sú oficiálne súčasťou Schengenu, neuplatňujú hraničné kontroly: **Monako, San Marino a Vatikán**

Osobitné nečlenské krajiny Schengenu: **Andorra** (nie je súčasťou Schengenu, na jej hraniciach teda zostali hraničné kontroly, ale občanom členských krajín EÚ stačí pri kontrolách na hraniciach Andorry občiansky preukaz, kým občania nečlenských krajín EÚ sa musia preukázať cestovným pasom.

3 ZVLÁŠTNÍ POSTAVENÍ DÁNSKA, ÍRSKA A VB

Po roce 1996 vznikají problémy vykládání závazku zajistit volný pohyb osob. Velká Británie, Irsko a Dánsko vykládaly volný pohyb, jako pohyb přes vnitřní hranice států jen osobám států společenství a ne osobám států jiných zemí, kteří mají trvalý pobyt

na území společenství. To se nelíbilo ostatním státům ani Evropské komise, kteří zastávaly názor, že svoboda pohybu se má aplikovat bez jakékoliv diskriminace.

Nepodařilo se dohodnout a výsledkem toho je Amsterdamská smlouva, která dává právo Velké Británii a Irsku provádět jakékoliv kontroly příslušníků třetích zemí, kteří přicházejí z území členských států, které považuje za nutné.

V této době vznikla nejdůležitější opatření v rámci schengenského prostoru:

- Zrušení kontrol na společných hranicích a přesunutí na vnější hranice
- Společné stanovení podmínek pro překračování vnějších hranic
- Oddělené odbavování cestujících ze schengenského prostoru a cestujících, kteří z tohoto prostoru nepocházejí, na letištích a v přístavech
- Harmonizaci podmínek pro vstup a udělování krátkodobých víz
- Koordinaci mezi příslušnými orgány za účelem ostrahy vnějších hranic
- Stanovení úlohy přepravců při potírání nedovoleného přistěhovalectví

- Povinné ohlašování státních příslušníků třetích zemí, kteří cestují z jednoho členského státu do druhého
- Stanovování pravidel týkající se příslušnosti pro žádosti o azyl (od 1. Zář 1997 tato pravidla upravuje tzv. Dublinská smlouva)
- Zavedení práva a podmínek příhraničního sledování a pronásledování osoby
- Zavedení práva a podmínek příhraničního sledování a pronásledování osoby
- Zřízení Schengenského informačního systému

3.1 Po Amsterodamské smlouvě

Vzrůstá politický význam schengenské spolupráce a tak byla začleněna do právního a institucionálního rámce Smlouvy založení ES a Smlouvy o EU. Tedy Amsterodamská smlouva začlenila Schengenský systém do rámce Evropské unie. Narůstal počet předpisů a další opatření související s ochranou společného území (Schengenské Acquis). Vzniká základní právní dokument pro tento proces a nazýváme ho Schengenský protokol.

Toto je reakce na stále sílící kritiku, že oblast justice a vnitřních věcí byla mimo kontrolu Evropského parlamentu a Evropského soudního dvora. Pro státy, které jednájí o přistoupení k Evropské unii je důležité, že Schengenský protokol jim udává podmínku, že při jednání nových členských států do EU platí schengenské acquis a musí toto acquis všichni kandidáti na přijetí převzít v plném rozsahu.

Ne všechny státy Evropské unie jsou členy Schengenského systému, ale mají možnost přístupu k Schengenským dohodám a přitom můžou využívat výhody plynoucí z těchto dohod. Rada v souladu se Schengenským protokolem jednomyslně určila právní základ všech dokumentů, které tvoří schengenské acquis.

Dánsko má výjimku v tom, že pokud bude mít námitky proti začlenění kterékoliv části schengenského acquis, budou námitky považovány za nástroje nové IV. hlavy Smlouvy o EU a budou mít pouze mezivládní základ. Takže Dánsko má právo volby neúčastnit se plné spolupráce v rámci nové IV. hlavy. Ostatní práva a povinnosti Dánska k ostatním státům Schengenu zůstávají nedotčeny.

Velká Británie a Irsko mohou kdykoliv rozhodnout o přijetí části nebo celého Schengenského acquis. Rozhoduje o tom Rada a zástupce státu, který žádost podává.

Použité prameny:

<http://absolventi.gymcheb.cz/2010/pedocek/schengen/historieavyvoj.html>

<http://www.minv.sk/?schengen-a-eu>

<http://www.euroinfo.gov.sk/schengenska-dohoda-a-eu/>

JEDNOTNÝ TRH, JEHO VÝVOJ, REALIZACE ČTYŘ SVOBOD, OCHRANA HOSPODÁŘSKÉ SOUTĚŽE, HOSPODÁŘSKÉ VAZBY

Jan Bludský, Věra Zítková (KGG PrF UP)

1 HISTORIE VNITŘNÍHO TRHU

Jednotný trh byl prioritou zakládajících států Evropského hospodářského společenství. Jeho vytvoření je zakotveno v tzv. Římské smlouvě, která byla podepsána 25. října 1957 v Římě. Hlavní myšlenkou je zajistit volný pohyb osob, zboží, služeb a kapitálu přes hranice a v neposlední řadě zaručení hospodářské prosperity vytvořením společného trhu.

Původní termín dokončení projektu vnitřního trhu měl být v roce 1969, tedy dvanáct let po jeho přijetí. Avšak realizace byla neuskutečnitelná, bránily tomu mnohé aspekty, jako byly odlišné národní technické předpisy tzv. mimotarifní bariéry, odlišné národní předpisy v oblasti volného pohybu služeb, či obava z odlivu kapitálu do jiných zemí. Jako největší pokrok se hodnotilo především zavedení daně z přidané hodnoty bez harmonizace daňových sazeb. Hlavní bariéry, které znemožňovaly vytvoření funkčního jednotného trhu, poprvé shrnula Bílá kniha o dokončení vnitřního trhu z roku 1985. Byly rozděleny do tří kategorií, fyzické, technické a daňové. Fyzické přetrvávaly na vnitřních hranicích členských států, kde se nadále udržovaly kontroly jak osob, tak i kapitálu. Technické v sobě zahrnovaly rozsáhlé rejstříky odlišných národních předpisů, které brzdily volný pohyb zboží, pracovníků i služeb. Rozdílné sazby nepřímých daní, které nejen deformovaly obchod a vynucovaly si kontrolu na hranicích členských států, tvořily třetí, tedy daňovou bariéru. Členské země si uvědomovaly, že nedokončený jednotný trh oslabuje jejich ekonomickou výkonnost a konkurenceschopnost vůči USA či Japonsku. Velkou pozornost přinesla Cecchiniho zpráva z roku 1988, kde byly zdokumentovány ztráty, které nese Unie kvůli nedokončenému vnitřnímu trhu.

S nástupem nové Komise, v jejím čele stál J. Dolores, a díky přijetí Bílé knihy byl roku 1985 znovu nastartován nedokončený program jednotného trhu. Bylo nutné doplnit Římskou smlouvu. Na základě doporučení Bílé knihy, kde bylo navrženo skoro 300 směrnic, byl roku 1987 přijat Jednotný evropský akt. Legislativa, která upravovala vnitřní trh, byla nadále přijímána kvalifikovanou většinou hlasů. Pouze u malé části byla při přijímání nutná jednomyslnost, především u otázek daní, volného pohybu osob či problematice upravující sociální politiku. Program vnitřního trhu se rozšířil za rámec čtyř svobod, legislativa se zaměřila i na předpisy týkající se sociálních otázek, ochrany životního prostředí, ekonomické i sociální soudržnosti, výzkumu a technického rozvoje.

„Dokončení“ vnitřního trhu je datováno roku 1993, kdy bylo přijato 90 % návrhů, které obsahovala Bílá kniha. Výsledkem bylo odstranění kontrol pohybu zboží na hranicích členských zemí, volný pohyb pracovníků a uznávání získaných diplomů, svoboda pro usazování podnikatelů, výběr povolání v členských zemích a v neposlední volný prostor pro poskytování služeb a přenos kapitálu. Vnitřní trh byl také doplněn Maastrichtskou smlouvou, která byla přijata též roku 1993 a byl v ní uveden i časový plán a rozvrh pro vytvoření hospodářské a měnové politiky. Společná měna a její přijetí bylo logickým a nezbytným krokem integračního procesu. Liberalizace vnitřního trhu během 90. let zasáhla i tzv. síťová odvětví, která byla do té doby, ve většině případů, státními monopoly a nebyly tak vystaveny konkurenci. Jednalo se o telekomunikační trhy, energetiku, automobilovou, leteckou či železniční dopravu, později i o poštovní služby.

Nová Komise se pod vedením J. Barosse na jaře 2006 odhodlala k provedení celkové revize dosavadních přístupů vnitřního trhu. Podněty, které vyvolaly toto odhodlání, byly především: neuspokojivé výsledky Lisabonské strategie, řada kritických zpráv, výtky podnikatelských svazů,

kteře byly adresovány Komisi či členským státům, které vyzývaly k větší intervenci ve vnitřním trhu. Evropská rada, vyzvala Komisi, aby přezkoumala jednotný trh a uvedla konkrétní návrhy a opatření. Díky tomuto byl přijat program vnitřního trhu odpovídající 21. století.

Dokončení vnitřního trhu, jako pojem nelze považovat za konečný stav, především proto, že je to nepřetržitý proces a tudíž nelze nikdy považovat za ukončený. Je důležité, aby neustále reagoval na nové podněty (např.: klimatické změny, globalizace, stárnutí populace, dopady hospodářské krize aj.).

2 LISABONSKÁ STRATEGIE A VNITŘNÍ TRH

Na jaře roku 2000 přijala Evropská rada tzv. lisabonskou strategii, která byla schválena všemi patnácti členskými zeměmi. Tato strategie, která byla rozvržena na celé desetiletí 2000-2010, byla v závěrech lisabonského zasedání Evropské rady formulována takto: Unie se má stát „nejkonkurenceschopnější a nejdynamičtější znalostní ekonomikou, schopnou udržitelného hospodářského růstu s více a lepšími pracovními místy a s větší sociální soudržností“.

Vlivem intenzivních globalizačních procesů, které probíhaly ve světě, bylo před Evropskou unií postaveno mnoho nových výzev. Pokrok informačních technologií přesunul těžiště hospodářské politiky do jiných oblastí, které vyžadovaly kvalifikovanou pracovní sílu, vyšší požadavky na stupeň znalostí či širší prostor pro inovační činnost podniků. Těmto změnám bylo nutno přizpůsobit nejen systém sociálního zabezpečení, ale i ekonomické prostředí a systém vzdělávání. Koncem 90. let měla EU za sebou mnoho úspěchů (poměrně dlouhé období růstu, nízká inflace, vyrovnaná platební bilance a veřejné rozpočty, „dokončený“ vnitřní trh, úspěšný přechod na společnou měnu aj.). I přes to se EU potýkala i s negativy, kterými byly především vysoká nezaměstnanost, slabiny vnitřního trhu v oblasti služeb, nízké výdaje na výzkum a na inovační činnost. Tyto pasiva snižovaly ekonomickou výkonnost a konkurenceschopnost EU a hrozilo, že se postavení ve světě zhorší a bude oslabena její globální pozice. Původní záměr lisabonské strategie byl zvýšení ekonomického růstu, dosažení vyšší míry zaměstnanosti prostřednictvím znalostí a jejich aplikací ve vědě, inovacích a ekonomických reformách.

Koncem roku 2004 byla skupinou odporníků, které pověřila Komise, předložena hodnotící zpráva za pět let lisabonské strategie. Wim Kokova zpráva, která toto období hodnotila, byla velmi kritická. Zmiňovala množství „promarněných šancí“ a „zklamání nad vývojem evropské ekonomiky“. Vyjádřila se, že splnění lisabonské smlouvy, jako celku je do roku 2010 nereálné. Nová Komise, kterou vedl J. Barosso, je spojována s novým počátkem lisabonské strategie. Byly stanoveny nové priority: dosažení vyššího a trvalého růstu, vytvoření nových pracovních míst a členské země musí každoročně předkládat Národní program pro růst a zaměstnanost.

V dubnu 2011 vstoupil v platnost Akt o jednotném trhu, který vytvořil dvanáct nástrojů k podnícení hospodářského růstu a posílení důvěry. Evropská Komise se v něm zabývá těmito oblastmi: Přístup k financování pro malé a střední podniky, mobilitou občanů, právy duševního vlastnictví, službami, sítěmi, jednotným digitálním trhem, sociálním podnikáním, zdaněním sociální soudržností, regulačním prostředím pro podniky, veřejnými zakázkami a spotřebiteli jako aktéry na jednom trhu. K tomu aby byla navržena opatření úspěšná a přinesla očekávané výsledky, jsou dle Komise důležité, aby i občanská společnost byla těsněji zapojena do rozvoje jednotného trhu, aby se vytvářela partnerství mezi všemi aktéry jednotného trhu (členské státy a Komise). Díky této spolupráci dojde k posílení právního zabezpečení elektronického systému pro výměnu informací o vnitřním trhu. A v neposlední řadě by jednotný trh měl přinášet plný prospěch podnikům a občanům, především díky lepší informovanosti a lepšímu provádění pravidel vnitřního trhu.

Na tyto priority se bude Komise soustředit do roku 2012, tedy 18 měsíců, od jejich stanovení. Po roce 2012 musí být jednotný trh přesměřován a oživen právě tak, aby vyhovoval a sloužil cílům strategie Evropa 2020. Měl by přispívat cílům udržitelnosti, být účinnější ve využívání zdrojů, sociálním začleňování, územní soudržnosti a také v oblasti strategie pro zaměstnanost. Na konci roku 2012 by měly být podané podněty k nové etapě jednotného trhu. Díky rozsáhlé hospodářské studii, budou identifikovány oblasti, ve kterých jsou nevyužité potenciály růstu.

3 ZÁKLADNÍ SVOBODY

Vnitřní trh Evropské Unie tvoří území všech členských států EU. Cílem vytvoření tohoto trhu bylo a je dát vzniknout prostoru, ve kterém platí tzv. čtyři základní svobody, a to volný pohyb zboží, osob, služeb a kapitálu. Od roku 2008 je přiřazena pátá svoboda: volný pohyb poznatků. Jedním z prvotních cílů vnitřního trhu bylo vytvoření takových podmínek, aby byl umožněn právě tak volný obchod, který probíhá uvnitř každé země, bez ohledu na hranice mezi členskými státy. Pouze ve jmenovaných případech, při kterých by dovoz mohl ohrozit zdraví, bezpečnost či mravnost občanů měla členská země právo zakázat dovoz či tranzit zboží. Nejzávažnější překážky, které znesnadňovaly vnitřní trh, byly rozdílné národní technické požadavky a rozdílné daně národních sazeb z přidané hodnoty. Právě tyto rozdíly vynucovaly zastavování zboží na hranicích a následné kontroly.

Jednotný vnitřní trh EU je charakterizován čtyřmi základními svobodami, kterými jsou:

- volný pohyb zboží
- volný pohyb služeb
- volný pohyb kapitálu
- volný pohyb osob
- volný pohyb poznatků

Těchto pět svobod platí nejen na území členských zemí EU, ale dle dohody o EHP jsou také tři další státy (Island, Lichtenštejnsko a Norsko) součástí jednotného vnitřního trhu, který podléhá sjednoceným pravidlům. Součástí jednotného trhu je na základě několika smluv s EU také Švýcarsko.

3.1 Volný pohyb zboží

Volný pohyb zboží je chápán tak, že zboží vyrobené nebo uvedené na trh v kterémkoliv členském státě EU se uvádí na trhy dalších členských států bez celních či jiných kvantitativních omezení, což znamená, že se může na trzích dalších členských zemí volně pohybovat. Postupně byly odstraněny celní, technické a fyzické bariéry, které bránily volnému pohybu zboží.

Jedním z nástrojů je harmonizační systém v oblasti nepřímých daní, jehož zavedením EU prosadila sjednocovací předpis pro úpravu daně z přidané hodnoty. Daňová politika je pro každý stát velmi významná a je považována za jeden z pilířů státní suverenity, proto má unijní úprava daně z přidané hodnoty pouze formu evropské směrnice. Ta určuje, v jakém rozsahu mají státy svůj vlastní systém harmonizovat, ale konkrétní úprava je na nich. Harmonizovaný systém úpravy DPH probíhá díky Šesté směrnici, která byla od data svého přijetí již mnohokrát novelizována. Důsledkem této přechodnosti je skutečnost, že jednotlivé členské státy mají různé výjimky z obecné sjednocené úpravy tak, jak si je vyjednaly buď při svém vstupu do EU, nebo při zavádění této jednotné úpravy.

Šestá směrnice současně umožňuje, aby členské země použily ve své národní úpravě i jednu nebo dvě snížené sazby DPH s tím, že snížení DPH by nemělo být nižší než 5 procentních bodů. Avšak je sepsán přesný seznam zboží a služeb, u kterých mohou členské státy sníženou sazbu využít, aby byla zajištěna určitá harmonizace.

3.1.1 Česká republika a volný pohyb zboží

Již před datem vstupu do EU rozšířenou legislativu v oblasti volného pohybu zboží v zásadě plně harmonizovanou. Po vstupu ČR do EU došlo tedy z tohoto pohledu ke zjednodušení potřebných formalit pro dovozce a vývozce. Problematika DPH byla zajištěna novelami Zákona o DPH (snížení základní sazby z 22 % na 19 % a přeřazení služeb a zboží v rámci předepsaného rozdělení sazeb, kromě výjimek vyjednaných ve Smlouvě o přistoupení ČR k EU.)

3.2 Volný pohyb služeb

Obecná právní úprava o volném pohybu služeb je obsažena ve Smlouvě o založení Evropského společenství. Svoboda poskytování služeb spočívá v právu firem ale i živnostníků poskytovat služby přes hranice domovského státu, aniž by přesídlili do země zákazníka. Stát zákazníka nesmí poskytovateli služby klást překážky, které by jej znevýhodnily proti domácí konkurenci. Široká kategorie služeb zahrnuje průmyslové, obchodní i řemeslné činnosti vykonávané za úplatu. Zejména požadavek ochrany spotřebitelů může vést k některým doplňkovým požadavkům na poskytovatele služeb, které však nesmějí mít diskriminační charakter. Za služby se podle této smlouvy pokládají úkony poskytované zpravidla za úplatu, pokud nejsou upraveny ustanoveními o volném pohybu zboží, kapitálu a osob.

Služby zahrnují zejména:

- činnosti průmyslové,
- činnosti obchodní,
- činnosti řemeslné,
- činnosti v oblasti svobodných povolání.

3.3 Volný pohyb kapitálu

Firmy i občané EU mohou z podnikatelských či osobních důvodů investovat, převádět peníze, nebo spořit kdekoli v EU. V 90. letech byly odstraněny překážky pro pohyb kapitálu a jednotná měna umožnila snadné srovnání výnosů z jeho umístění. Pohyb kapitálu je uvolněn i mezi EU a třetími státy. Avšak existují i různá omezení, která se využívají v případě vážných politických důvodů nebo při ohrožení stability hospodářské a měnové unie zemí EU. Jsou však i výjimky mezi členskými státy (např. Dánsko má právo neumožnit nákup objektů k rekreaci občany z jiných států EU). Pojem "volný pohyb kapitálu" zahrnuje pohyb movitého kapitálu ale i nemovitého kapitálu.

3.4 Volný pohyb osob

Právo osob cestovat, pracovat nebo usadit se kdekoli v EU má pro členské státy velký politický i hospodářský význam. Z hlediska občanů EU jde o nejvýraznější svobodu, kterou díky integraci získali. Každý občan členského země EU je zároveň občanem Unie.

Občané EU mohou volně studovat, podnikat, pracovat, hledat zaměstnání nebo pobývat na penzi v kterékoli členské zemi. Podmínkou je, že nesmějí ohrozit bezpečnost země svým pobytem, být přítěží pro sociální systém a jsou pro tyto občany uzavřena některá strategická zaměstnání (policie, armáda, diplomacie) i politická kariéra (vyjma voleb do místních orgánů a Evropského parlamentu). Avšak

diskriminace podle země původu je zakázána jak v přijímání do zaměstnání, tak v platových a kariérních podmínkách.

Migrace občanů EU je v sociální oblasti řešena ustanoveními Společenství. Ty by měly zajistit, že migrující občané nebudou v sociální oblasti znevýhodněni. Odpracovaná léta i sociální pojištění se kumulují, aby zaměstnanec nepřicházel o podporu a penzi v důsledku své migrace mezi státy EU. Také zdravotní pojištění občanů EU při pohybu po území členských zemí je poměrně detailně řešeno. Datem 1. června 2004 došlo ke zjednodušení, od tohoto data začal být v členských státech vydáván Evropský průkaz zdravotního pojištění.

3.5 Volný pohyb poznatků

Po hodnocení neuspokojivých výsledků lisabonské strategie se ukázalo, že v době globalizace, při které se na světových trzích objevují noví aktéři se silnou ekonomikou a vlivem rozšíření informačních technologií, závisí ekonomické postavení na zcela nových faktorech. Od této doby se stále častějším tématem stal tzv. znalostní trojúhelník, tedy dosažená úroveň vzdělání společnosti, výsledky vědeckého výzkumu a rychlost zavádění nových poznatků do praxe, inovace. Ve všech zmíněných oblastech EU zaostává, především proto, že jednotný trh nereaguje dostatečně rychle na zmíněné výzvy, chybí mu mechanismus, který by podněcoval k inovaci a který by posunul EU k vyšší konkurenceschopnosti a výkonnosti. Především díky těmto argumentům Evropská rada v březnu 2008 navrhla přidání k již stávajícím čtyřem svobodám ještě pátou. Tato svoboda zpracovává další výzvy, které nejsou rozvíjeny ani v jedné z výše uvedených.

Volný pohyb poznatků zahrnuje:

- Zesílení mobility vědeckých pracovníků, studentů či akademiků přes hranice členských zemí
- Přilákat do EU odborníky ze třetích zemí
- Vybudovat moderní vědeckou infrastrukturu, špičková pracoviště
- Zajistit přenos poznatků do praxe díky propojení univerzit
- Zajistit volný přístup ke znalostem, inovacím
- Chránit duševní a průmyslové vlastnictví

4 OCHRANA HOSPODÁŘSKÉ SOUTĚŽE NA VNITŘNÍM TRHU

Základem úspěšného fungování vnitřního trhu je vytvoření prostoru pro čtyři (resp. pět) základních svobod. Navíc je však nutno zabezpečit, aby ekonomické vztahy mezi členskými zeměmi a zejména jejich vzájemný obchod nebyly omezovány praktikami narušující rovnost podmínek. K takovému stavu může dojít buď jednáním podniků nebo zásahy státu. V případě, že by docházelo k narušování vnitřního tržního prostředí zmíněnými praktikami, hrozí, že potenciál stávajících ekonomik nebude plně využit. Fungující konkurenční prostředí, které stojí na jasně formulovaných pravidlech, je předpokladem zdravého a funkčního jednotného vnitřního trhu. Evropská soutěžní politika má charakter nadnárodní a prosoutěžní.

Všechny demokratické státy se starají o ochranu hospodářské soutěže stanovením přísných pravidel. Se vznikem vnitřního trhu bylo také potřeba zakotvit taková pravidla v právním řádu, aby nebyly omezeny základní svobody chováním podniků či zásahy státu, zejména v obchodě mezi členskými zeměmi. Ustanovení upravující ochranu hospodářské soutěže byla již ve smlouvě o Evropském sdružení uhlí a oceli (1951), i v Římské smlouvě zakládající Evropské hospodářské společenství z roku 1957, vztahují se však pouze na případy, kdy došlo k jejich porušení v obchodě mezi členskými

státy. Nevztahují se na případy, kdy jsou pravidla hospodářské soutěže porušována uvnitř členské země, má-li toto jednání pouze lokální charakter a nejsou-li dotčeny zájmy subjektů jiných zemí EU.

Porušování pravidel hospodářské soutěže řeší v takovýchto situacích příslušné národní antimonopolní úřady. Mezi hlavní prvky soutěžní politiky EU patří:

- zákaz dohod mezi podniky, které mohou narušovat soutěž na vnitřním trhu
- zákaz zneužití dominantního postavení podniků na trhu
- dozor nad fúzemi s evropskou dimenzí, které vedou k tržní dominanci
- monitoring a regulace poskytování veřejných podpor
- liberalizace sektorů, které ovládají státem garantované monopoly, například telekomunikace, poštovní služby, energetika

Na dodržování pravidel hospodářské soutěže dohlíží Evropská komise, která má v této oblasti široké pravomoci. V její diki je možnost zahájit řízení proti narušiteli hospodářské soutěže vždy, kdy je podána stížnost nebo také jestliže sama zjistí, že k porušení pravidel skutečně došlo. V rámci správního jednání může uložit peněžité pokuty a zakázat určité jednání. Evropská komise má výhradní pravomoc udělovat výjimky, včetně blokových. Proti rozhodnutí Komise se může postižený subjekt odvolat k Evropskému soudu prvního stupně, jenž rozhodne s konečnou platností.

Evropská komise a antimonopolní úřady ve všech členských státech EU spolupracují prostřednictvím Evropské sítě pro hospodářskou soutěž (ESHS). Úřady a Komise se vzájemně informují o nových případech a rozhodnutích, v případě potřeby koordinují vyšetřování a vyměňují si důkazy. Při vyšetřování si Komise může od vlád členských zemí vyžádat nezbytné informace nebo požádat příslušný antimonopolní úřad o vedení šetření.

4.1 Zákaz kartelů narušujících soutěž na vnitřním trhu

Evropské právo zakazuje a od počátku zneplatňuje dohody mezi podniky, které mohou ovlivnit obchod mezi členskými státy. Společnostem účastným na fungování kartelu může EK udělit pokutu až do výše 10 % jejich světového obrátu.

V některých případech je uzavírání dohod mezi podniky dovoleno, pokud přispívá ke zlepšení výroby, podporuje technický pokrok a spotřebitel má z dohody prokazatelnou výhodu. Tolerovány jsou také dohody týkající se specializace, spolupráce ve výzkumu apod.

Příklady zakázaných dohod:

- určování cen
- omezování nebo kontrolování výroby, odbytu, technického rozvoje a investic
- rozdělování trhů nebo zdrojů zásobování
- uplatňování rozdílných podmínek při transakcích stejné povahy
- podmiňování uzavření smluv nutností přijmout další plnění, která s předmětem těchto smluv nesouvisí

4.2 Zneužití dominantního postavení

Dominantní společnosti mají díky svému podílu na trhu významnou ekonomickou sílu na to, aby mohly jednat bez ohledu na své konkurenty či spotřebitele. Komise nepostihuje dominantní postavení, ale pouze jednání vedoucí k jeho zneužití při soutěži na vnitřním trhu EU. Chování, které má vliv pouze na národní trh evropské úřady neposuzují.

Mezi příklady zneužití dominantního postavení patří účtování nepřiměřeně vysokých cen, účtování nerealisticky nízkých cen s cílem vytlačit konkurenci z trhu, diskriminování obchodních partnerů atd.

Komise také sleduje chování podniků ze zemí mimo EU na evropských trzích. Americké firmy (Microsoft, IBM) už byly účastníky ostře sledovaných soudních sporů týkajících se jejich monopolního postavení.

Pojem dominantní postavení vymezil Evropský soudní dvůr ve věci United Brands (rozhodnutí č. 27/76 z února 1978). Hlavním ukazatelem dominantního postavení je velký podíl na trhu; k ostatním faktorům patří hospodářsky slabé postavení konkurentů, neexistence skryté hospodářské soutěže a kontroly zdrojů a technologií.

4.3 Kontrola fúzí

Jednou z dalších pravomocí Komise je posuzovat spojování velkých podniků s dopadem na zahraniční trhy. Takové spojení schválí v případě, že nově-vzniklý subjekt neomezí hospodářskou soutěž nebo nezúží možnost výběru pro spotřebitele. V opačném případě jsou uplatňovány právní kroky vedoucí k ochraně hospodářské soutěže. To se týká případů, kdy se slučují podniky se sídlem v nejméně dvou členských zemích, pokud souhrnný obrat slučovaných firem překročí stanovený limit (2,5 mld € u tzv. evropská dimenze a 5 mld € v případě tzv. globální dimenze slučování). V ostatních případech je fúze vnitřní záležitostí příslušné země a o jejím povolení rozhoduje národní antimonopolní úřad.

Společnosti navrhující fúzi musí do týdne od uzavření dohody tuto skutečnost oznámit Komisi, která v právně závazném termínu posoudí, zda navrhovaná fúze vytváří nebo posiluje nedovolené dominantní postavení na příslušném trhu. Pokud ano, fúzi zakáže. Pokud ne, Komise potvrdí, že fúze je slučitelná se společným trhem a schválí fúzi bezpodmínečně nebo s jistými podmínkami.

4.4 Kontrola veřejných subvencí

Zakládající smlouva rozděluje povolené státní podpory na slučitelné s vnitřním trhem a na ty, které mohou být považovány za slučitelné. Mezi slučitelné formy podpory patří např. sociální dávky nebo pomoc určená k nápravě škod způsobených přírodními katastrofami. Výjimky možné za určitých okolností zahrnují podporu regionům postiženým vysokou nezaměstnaností, podporu významným projektům v zájmu celé Evropské unie, podporu malým a středním podnikům, podporu výzkumu, ochranu životního prostředí, rekvalifikace, podporu za účelem zachování kulturního dědictví.

V poslední době byla státní podpora (zpravidla ve formě zvýhodněných půjček) poskytnuta podnikům nebo sektorům postiženým hospodářskou krizí.

4.5 Liberalizace veřejných služeb

Komise usiluje o to, aby bývalé státní monopoly nezneužívaly svou tržní sílu a nepoškozovaly nové účastníky na trhu. Současně, aby byly finančně dostupné služby k dispozici i pro chudé či zdravotně postižené spotřebitele nebo pro ty, kteří žijí ve vzdálených nebo odlehlých regionech. Například poštovní služby se na základě směrnice EU začaly otevírat hospodářské soutěži, ale kvůli požadavku členských států na zajištění minimální úrovně služeb v rámci tzv. univerzální služby však některé činnosti zůstaly vyhrazeny pro jednoho nebo pro několik provozovatelů.

4.6 Instituce EU a ochrana hospodářské soutěže

4.6.1 Evropská komise - Generálního ředitelství pro hospodářskou soutěž

V čele Generálního ředitelství pro hospodářskou soutěž je Nizozemec Alexander Italianer. Pod vedením španělského komisaře Joaquína Almunij prosazuje GR dodržování pravidel hospodářské soutěže vyplývajících ze Smluv.

4.6.2 Rada ministrů pro konkurenceschopnost

Rada vznikla v roce 2002 sloučením tří dřívějších konfigurací Rady - pro vnitřní trh, průmysl a výzkum. Podle programu jednání je složená z ministrů pro evropské záležitosti, ministrů pro průmysl nebo výzkum. Schází se přibližně pětkrát až šestkrát ročně.

4.6.3 Evropský parlament - Výbor pro vnitřní trh a ochranu spotřebitelů

Výboru předsedá britský europoslanec Harbour Malcolm z Evropské konzervativní a reformní frakce. ČR v něm zastupuje Zuzana Roithová z KDU-ČSL, Edvard Kožušník z ODS a jako náhradnice Olga Sehnalová z ČSSD.

4.6.4 Evropská síť pro hospodářskou soutěž (ESHS)

Vznikla jako fórum pro diskuzi a spolupráci evropských soutěžních úřadu v případech, kdy je aplikováno soutěžní právo EU. V rámci ESHS řeší skupiny odborníků na určité oblasti (například pojištění nebo železnice) problémy, které se týkají hospodářské soutěže a zaujímají k nim společný postoj.

4.7 Ochrana hospodářské soutěže v ČR

V současné době je ochrana hospodářské soutěže v České republice institucionálně zajišťována Úřadem pro ochranu hospodářské soutěže se sídlem v Brně. Úřad je řízen předsedou, který je jmenován prezidentem republiky na šestileté funkční období. Úřad začal pod tímto názvem fungovat od 1. listopadu 1996, přičemž navázal na činnost dřívějšího Ministerstva pro hospodářskou soutěž, jehož kompetence byly v plném rozsahu zachovány.

Použité prameny:

Euroskop.cz - Hospodářská soutěž [online]. 2011 [cit. 2011-11-05]. Euroskop. Dostupné z WWW: <<http://www.euroskop.cz/8927/sekce/hospodarska-soutez/>>.

Euroskop.cz - Ochrana hospodářské soutěže na vnitřním trhu [online]. 2011 [cit. 2011-11-05].

Euroskop. Dostupné z WWW: <<http://www.euroskop.cz/8927/sekce/hospodarska-soutez/>>.

Akt o jednotném trhu - Evropská komise [online]. 2011 [cit. 2011-11-05]. Akt o jednotném trhu - Evropská komise. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/internal_market/smact/index_cs.htm>.

Euroskop.cz - Stručná historie vnitřního trhu [online]. 2011 [cit. 2011-11-05]. Euroskop. Dostupné z WWW: <<http://www.euroskop.cz/8732/sekce/strucna-historie-vnitriho-trhu/>>.

MPO | Vnitřní trh EU - základní principy [online]. 2011 [cit. 2011-11-05]. MPO. Dostupné z WWW: <<http://www.mpo.cz/dokument90996.html>>.

Logo-business-info1029.png [online]. 2011 [cit. 2011-11-05]. Business-info. Dostupné z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/z/zakladni-svobody/1000719/6484/>>.

EUR-Lex - 52011DC0206 - CS [online]. 2011 [cit. 2011-11-05]. EUR-Lex - 52011DC0206 - CS. Dostupné z WWW:

<<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52011DC0206:CS:NOT>>.

HOSPODÁŘSKÁ POLITIKA A HOSPODÁŘSKÁ MĚNOVÁ UNIE

Jiří Kutálek, Lukáš Tobiáš (KGG PŘF UP)

1 WERNEROVA ZPRÁVA

Vytvoření měnové unie stanovil za cíl na summit představitelů EHS v roce 1969 v Haagu. O rok později se Rada dohodla na existenci společné měny, jenž bude vytvořena v cílové etapě měnové integrace. Jednotlivé země však měli odlišnou představu dosažení tohoto cíle. Francie, Belgie a Komise prosazovaly cestu trvale fixovaných devizových kursů a nekladly takový důraz na předchozí koordinaci hospodářské politiky. V jejich přístupu tzv. "teorie lokomotivy", představuje jednotná měna tahouna vývoje konvergence. Tato teorie vychází z vize, že budou-li stanoveny mezi měnami pevné kurzy, budou se jim muset přizpůsobit hospodářské politiky jednotlivých zemí, kvůli dosažení rovnováhy mezi jednotlivými ekonomikami.

Německo vnímalo v definitivním stanovení parity devizových kurzů konečný cíl měnové integrace, kterému mělo předcházet dosažení rovnováhy mezi jednotlivými ekonomikami na základě harmonizace hospodářských politik. Jejich obava spočívala ve stanovení pevných devizových kurzů na počátku integrace, což by vyvolalo nadměrný tlak na vztahy mezi zeměmi. Především se jednalo o předčasné spojení s ekonomikami s vyšší inflací, které by znamenalo oslabení Německa čelit takovéto inflaci. Tento přístup podporovalo také Nizozemsko a byl označován jako "korunovační teorie". Federalistický koncept však Francie odmítala. (Euroskop.cz, 2011)

Jelikož se státy nemohly dohodnout, byla vytvořena pracovní skupina pod vedením ministerského předsedy Lucemburska Pierra Wenera. Jejím úkolem bylo vypracování analýzy stávajících názorů a nalezení sporných otázek v budování měnové unie. Wernerova zpráva byla představena 7. října 1970 a definovala atributy hospodářské a měnové unie: neodvolatelná konvertibilita měn členských zemí, volný pohyb kapitálu a pevně stanovené devizové kurzy mezi měnami členských zemí, nebo náhrada jednotlivých měn měnou jednotnou. Tohoto cíle mělo být dosaženo nejdříve v roce 1980 a mělo dojít k neodvolatelnému zafixování vzájemných kurzů. Měnovou politiku by řídila Evropská centrální banka spravující také devizové rezervy. Přes počáteční odpor Francie bylo dohodnuto etapovitě budování hospodářské a měnové unie. (Euroskop.cz, 2011, Zavedenieura, 2006)

První etapa měla ověřit funkčnost plánu. Skončila však neúspěchem, jelikož přišla v době krize mezinárodního měnového systému. Došlo k rozpadu bretton-woodského měnového systému a vyspělé země se vrátily k systému plovoucích kursů. (Euroskop.cz, 2011)

Náhradou za rozpadlý brettonwoodský systém se stal tzv. had v tunelu, přijaty v dubnu 1972. Měny jednotlivých států byly na sebe navázány v pevně daném fluktuálním rozmezí a pohybovaly se v rozšířeném fluktuálním pásmu vůči dolaru, v dolarovém tunelu. V březnu 1973 dochází k uvolnění kurzu amerického dolaru, čímž dochází k zániku tunelu tvořeného maximálním rozpětím jeho směnného kurzu. Had příliš nefungoval. Některé státy nedokázaly udržet stabilitu měny a hada dočasně nebo trvale opustily (Velká Británie, Francie). Wernerův plán se nezdařil. Zásadní vliv měla nepříznivá mezinárodní hospodářská situace a také absence politické vůle. (Euroskop.cz, 2011, KLOUČKOVÁ, M., 2008 str. 13)

Obr. 1: Bývalý ministerský předseda Lucemburska Pierre Werner
Zdroj: European Commission (2011)

2 EVROPSKÝ MĚNOVÝ SYSTÉM

Jelikož Wernerův plán a měnový had nepřinesly očekávaný efekt, bylo zapotřebí najít nový způsob stabilizace měn. Na zasedání v roce 1978 v Kodani představili německý kancléř Helmut Schmidt a francouzský prezident Valéry Giscardem d'Estaing plán na zajištění kurzové stability měn.

Evropský měnový systém (EMS) začal fungovat oproti původním plánům s drobným zpožděním v polovině března 1979. Zakládá se na třech prvcích: měnové jednotce ECU, směnném mechanismu ERM a na úvěrovém mechanismu. ECU byla tvořena váženým košem evropských měn, v němž měla každá měna podíl odpovídající průměru podílu země na HDP ES, podílu na vnitřním obchodu ES a podílu na finančních zdrojích EMS. (KLOUČKOVÁ, M., 2008, str 14-16)

Součástí ECU byly pouze měny států, jež vstoupily do ES před uzavřením Maastrichtské smlouvy. Využití ECU spočívalo v platbách mezi centrálními bankami při intervencích na podporu stability kurzů a na zmírňování deficitů platebních bilancí. Existovala také i tzv. Soukromá ECU používaná k finančním operacím na mezinárodních trzích.

ERM byl podobně jako bretonwoodský systém založen na pevně stanovených ale přizpůsobitelných směnných kurzech. Měny členských států byly vzájemně svázané ve dvojicích v paritní mřížce s povoleným flukтуаčním rozpětím $\pm 2,25\%$ okolo centrální hodnoty stanovené kurzem měny k ECU. (Dočasné širší flukтуаční pásmo $\pm 6\%$ využívali Španělsko, Velká Británie, Itálie a Portugalsko.) Ne všichni členové Společenství a EMS byli členy ERM, účast nebyla povinná.

Úvěrový mechanismus měl pomáhat k udržení měnové stability. Členským státům poskytoval EMCF různé typy úvěrů: velmi krátkodobé pro devizové intervence, krátkodobé pro vyrovnání deficitů platební bilance a střednědobé pro případ vážných poruch platební bilance, které by mohly poškodit celé Společenství, tento úvěr musely schvalovat členské státy. Směnné kurzy se díky EMS stabilizovaly a jejich výkyvy se zmenšily o víc jak polovinu. Ve druhé polovině 80. let došlo také k poklesu inflace. V letech 1992 a 1993 došlo ke krizi EMS především jako následek sjednocení Německa a jeho restriktivní politiky.

Dále se přidaly problémy se spekulativní útoky na oslabené měny. Následované sérií devalvací a vystoupením Itálie a Velké Británie z EMS. Bylo rozhodnuto o rozšíření flukтуаčního pásma na $\pm 15\%$, aby se EMS udržel. (KLOUČKOVÁ, M., 2008, str 14-16)

3 HOSPODÁŘSKÁ A MĚNOVÁ UNIE

Hospodářská a měnová unie (HMU) představuje důležitý krok v integraci ekonomik EU. Zahrnuje koordinaci hospodářských a fiskálních politik, společnou měnovou politiku a společnou měnu – euro. Hospodářské unie se účastní všech 27 členských států EU, avšak některé země postoupily v integraci dále a přijaly euro. Tyto země společně tvoří eurozónu.

Rozhodnutí vytvořit hospodářskou a měnovou unii přijala Evropská rada v nizozemském městě Maastrichtu v prosinci 1991 a později bylo zakotveno ve Smlouvě o Evropské unii (Maastrichtské smlouvě). Hospodářská a měnová unie představuje další stupeň procesu hospodářské integrace EU, který začal v roce 1957. Hospodářská integrace přináší hospodářství EU jako celku i ekonomikám jednotlivých členských států výhody většího rozsahu, vnitřní účinnost a odolnost. To zase poskytuje příležitosti k hospodářské stabilitě, většímu růstu a vyšší zaměstnanosti.

Obecně vzato, je komplexní systém hospodářské a měnové unie rozdělen do několika hlavních bodů, neboli stupňů integrace:

1. oblast preferenčního obchodu (s nižšími celními sazbami mezi některými zeměmi)
2. zóna volného obchodu (bez vnitřních celních sazeb u některého nebo veškerého zboží mezi zúčastněnými stranami)
3. celní unie (se stejnými vnějšími celními sazbami pro třetí země a společnou obchodní politikou)
4. jednotný trh (se společnými právními předpisy týkajícími se výrobků a volným pohybem zboží, kapitálu, pracovních sil a služeb)
5. hospodářská a měnová unie (jednotný trh se společnou měnou a měnovou politikou)
6. úplná hospodářská integrace (všechno výše uvedené a navíc harmonizované fiskální a jiné hospodářské politiky). (Evropská komise, 2010)

Měnovou unii v současném evropském modelu lze v právním smyslu vymezit existencí jednotné měny (euro) a jednotnou centrální bankou (Evropská centrální banka), která je odpovědná za provádění jednotné měnové politiky. (Euroskop, 2010)

4 KONVERGENČNÍ KRITÉRIA

Ke kontrole, zda jsou vytvořeny předpoklady přechodu ke třetí, závěrečné etapě měnové unie, která zahrnovala vlastní zavedení jednotné měny, byla v Maastrichtské smlouvě stanovena tzv. kritéria konvergence. Tato kritéria byla určena na základě teoretických úvah o podmínkách nutných pro udržitelnost společné měny pro skupinu více států. Jsou zde vyjádřeny v první řadě požadavky na nízkou míru inflace a dlouhodobé stability vzájemných směnných kurzů.

Další kritéria jsou zaměřena na udržitelnost veřejných financí tím, že stanoví maximální poměr schodku veřejných rozpočtů k hrubému domácímu produktu a dále poměr absolutního objemu veřejného dluhu rovněž k hrubému domácímu produktu v tržních cenách. Zároveň bylo stanoveno kritérium vedoucí ke sblížení úrokového zatížení dlouhodobých veřejných výpůjček. Poměrně detailní fiskální kritéria vyplývala z toho, že v politických jednáních o podmínkách fungování nové měny se prosadila myšlenka společné měny a tudíž i jednotné měnové politiky. (ČNB, 2011)

Konkrétně se tedy konvergenční kritéria vztahují na vývoj cen, vývoj ve fiskální oblasti, vývoj směnných kurzů a dlouhodobých úrokových sazeb.

Ustanovení obsažená ve smlouvě vzhledem k vývoji cen jsou především:

1. Dosažení vysokého stupně cenové stability patrného z míry inflace, která se blíží míře inflace nejvýše tří členských států, jež dosáhly v oblasti cenové stability nejlepších výsledků.
2. Kritérium cenové stability, což znamená, že členský stát vykazuje dlouhodobě udržitelnou cenovou stabilitu a průměrnou míru inflace měřenou v průběhu jednoho roku před provedeným šetřením, jež nepřekračuje o více než 1,5 procentního bodu míru inflace nejvýše tří členských států, které v oblasti cenové stability dosáhly nejlepších výsledků. Inflace se měří pomocí indexu spotřebitelských cen na srovnatelném základě s přihlédnutím k rozdílnému vymezení pojmů v jednotlivých členských státech.

Uplatňování těchto ustanovení obsažených ve smlouvě se provádí standardizovanými šetřeními.

Míra inflace se vypočítává pomocí přírůstku aktuálního průměru harmonizovaného indexu spotřebitelských cen za posledních 12 měsíců ve srovnání s předchozím průměrem za 12 měsíců. Vymezení „nejvýše tří členských států, které v oblasti cenové stability dosáhly nejlepších výsledků“, které je použito v definici referenční hodnoty, se v praxi uplatňuje jako nevážený aritmetický průměr míry inflace ve třech zemích, které dosáhly nejnižší míry inflace, za předpokladu, že tato míra inflace je v souladu s požadavky cenové stability.(ECB,2011)

Ustanovení obsažená ve smlouvě vzhledem k vývoji ve fiskální oblasti jsou:

1. Dlouhodobě udržitelný stav veřejných financí patrný ze stavu veřejných rozpočtů nevykazujících nadměrný schodek.
2. V době šetření se na členský stát nevztahuje rozhodnutí Rady podle čl. 104 odst. 6 této smlouvy o existenci nadměrného schodku. Právě při nadměrném schodku, se postupuje tak, že Evropská komise vypracuje zprávu, pokud onen členský stát EU nesplňuje požadavky dodržování rozpočtové kázně, a to zejména pokud:
 - a) poměr plánovaného nebo skutečného schodku veřejných financí k hrubému domácímu produktu překročí referenční hodnotu (stanovenou v protokolu o postupu při nadměrném schodku jako 3 % HDP). Ovšem s výjimkou, že by buď poměr podstatně a nepřetržitě klesal a dosáhl úrovně, která se blíží doporučené hodnotě, nebo by překročení doporučené hodnoty bylo pouze výjimečné a dočasné a poměr zůstával blízko k doporučené hodnotě.
 - b) pokud poměr veřejného zadlužení k hrubému domácímu produktu překročí doporučenou hodnotu (stanovenou v protokolu o postupu při nadměrném schodku jako 60 % HDP). S výjimkou, pokud se poměr dostatečně snižuje a blíží se uspokojivým tempem k doporučené hodnotě.

Ustanovení obsažená ve smlouvě vzhledem k vývoji směnných kurzů jsou:

1. Dodržování normálního flukтуаčního rozpětí stanoveného mechanismem směnných kurzů Evropského měnového systému po dobu alespoň dvou let, aniž by došlo k devalvaci vůči měně jiného členského státu.
2. kritérium účasti v mechanismu směnných kurzů Evropského měnového systému, což znamená, že členský stát alespoň po dobu posledních dvou let před šetřením dodržoval flukтуаční rozpětí stanovené mechanismem směnných kurzů Evropského měnového systému, aniž by byl směnný kurz vystaven silným tlakům. Zejména pak nesměl členský stát v tomto

období z vlastního podnětu devalvovat dvoustranný střední kurz své měny vůči měně kteréhokoli jiného členského státu. (ECB 2011)

Ustanovení obsažená ve smlouvě vzhledem k vývoji dlouhodobých úrokových sazeb jsou:

1. Stálost konvergence dosažené členským státem a jeho účasti v mechanismu směnných kurzů Evropského měnového systému, která se odráží v úrovních dlouhodobých úrokových sazeb.
2. Kritérium konvergence úrokových sazeb, což znamená, že v průběhu jednoho roku před šetřením průměrná dlouhodobá úroková sazba členského státu nepřekračovala o více než 2 procentní body úrokovou sazbu nejvýše tří členských států, které dosáhly v oblasti cenové stability nejlepších výsledků. Úrokové sazby se zjišťují na základě dlouhodobých státních dluhopisů nebo srovnatelných cenných papírů. (ECB 2011)

5 POSTUP PŘI ROZHODOVÁNÍ PRO PŘIJETÍ DO HOSPODÁŘSKÉ A MĚNOVÉ UNIE

Časová souslednost a způsob zapojení institucí EU do rozhodování o členských zemích eurozóny:

1. zpráva o plnění závazků od Evropského měnového institutu
2. Zpráva o plnění závazků a doporučení Evropské komise
3. Doporučení Rady EU (ECOFIN: kvalifikovaná většina)
4. Stanovisko Evropského parlamentu
5. Rozhodnutí Rady EU (představitelé států a vlád: kvalifikovaná většina)

V rámci smluvně zakotveného postupu vypracovávají průběžně Evropská komise a EMI (před vznikem HMU), nebo Evropská komise a ECB (po vzniku HMU) pravidelně tzv. konvergenční zprávy o pokroku dosaženém členskými státy při plnění závazků, týkajících se HMU a předkládají je Radě. (SYCHRA, Z., 2007, str. 105)

6 POSTAVENÍ NEZÚČASTNĚNÝCH ZEMÍ K HOSPODÁŘSKÉ A MĚNOVÉ UNII

Myšlenka, která zasáhla tak citlivý sektor, jakým jsou národní měny, vyvolala u některých členských zemí otázku, zda se této formy integrace zúčastní. U jiných států, zda budou schopny splnit podmínky, aby se zúčastnit mohly. Hned zpočátku konstrukce celého projektu bylo zřetelné, že bude i přes svůj integrační potenciál jednou z oblastí, kde nebudou všechny členské státy postupovat stejným tempem a uplatní se tu koncept flexibilní integrace.

Samotná koncepce HMU zakotvená ve Smlouvě o ES sice nevyklučovala možnost, že dojde k zavedení společné měny ve všech tehdejších členských státech, ale vyjednaná

britská výjimka tuto teoretickou možnost rozbila. (SYCHRA, Z., 2007, str.105)

Se začátkem vzniku HMU a se vstupem do třetího stupně od 1. ledna 1999, se členské státy rozdělily do následujících kategorií:

1. Ins: tuto skupinu tvoří země, které jsou členy HMU. Tvojí ji třináct členských států, které přijaly společnou měnu.
2. Pre-Ins: skupina členských států, jejichž členství bylo odloženo z důvodu nesplnění vstupních podmínek. Do této kategorie patří Švédsko (jediná ze zemí, které byly členy Společenství ještě

před vznikem HMU) a státy východního rozšíření EU v roce 2004 a 2007: Bulharsko, Česko, Estonsko, Kypr, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Malta, Polsko, Rumunsko. Švédsko a skupinu nových členských států je ale třeba rozlišovat, existuje tu totiž jeden zásadní rozdíl. Zatímco nové státy zatím neuspěly ve snaze o členství z ekonomických důvodů a krátkého časového odstupu od vstupu do EU, Švédsko se tak rozhodlo dobrovolně úmyslným postavením švédské koruny mimo kurzový mechanismus ERM a nesladěním národní legislativy s legislativou EU. Tímto způsobem Švédsko de facto uplatnilo výjimku, kterou nedisponuje a vyhnulo se závazkům ve smlouvě, z nichž vyplývá povinnost plnit konvergenční kritéria a následně vstoupit do HMU. Tudíž je možné de facto řadit Švédsko do kategorie Opt-outs.

3. Opt-outs: do této skupiny patří Velká Británie a Dánsko, které si vyjednaly zvláštní smluvní úpravy (výjimku, která je součástí Smlouvy o ES) a na jejich základě se rozhodly nezúčastnit třetího stupně HMU.

V současnosti v souvislosti s dluhovou krizí v eurozóně se ale začínají ozývat některé země skupiny Pre-ins s návrhy na přesunutí do skupiny Opt-outs. Nejlepším příkladem je zřejmě Česká Republika, která prostřednictvím prezidenta Klause o tuto výjimku usiluje, nicméně zatím tento návrh neprošel parlamentem. (SYCHRA, Z., 2007, str.105)

Použité prameny:

- KLOUČKOVÁ, Marta. Španělé a HMU [online]. Brno, 2008. 70 s. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/39988/ff_m/Spa%C5%99el%C3%A9_a_HMU.pdf>
- SYCHRA, Zdeněk. Realizace Hospodářské a měnové unie v EU [online]. Brno, 2007. 187 s. Rigorózní práce. Masarykova univerzita. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/7697/fss_r/Rigorozni_prace.txt>.
- ČNB, Hospodářská a měnová politika v EU.[online] 2010 [cit. 2011-10-26]. Dostupné z WWW: http://www.cnb.cz/cs/mezinarodni_vztahy/cr_eu_integrace/
- ECB, Eurosystem – konvergenční kritéria. [online] 2011 [cit. 2011-10-26]. Dostupné z WWW: <http://www.ecb.int/ecb/history/emu/html/index.cs.html>
- European Commission [online]. 2011 [cit. 2011-10-29]. Photo Download. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/avservices/download/photo_download_en.cfm?id=171751>.
- Euroskop.cz, Měnová politika. [online] 2010 [cit. 2011-10-26]. Dostupné z WWW: <http://www.euroskop.cz/674/sekce/menova-politika/>
- Euroskop.cz [online]. 2011 [cit. 2011-10-27]. Počátky jednotné měny . Dostupné z WWW: <<http://www.euroskop.cz/319/sekce/pocatky-jednotne-meny/>>.
- Evropská komise, Hospodářské a finanční věci. [online] 2010 [cit. 2011-10-26]. Dostupné z WWW: http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/emu/index_cs.htm
- Zavedenieura.cz [online]. 2006 [cit. 2011-10-27]. Wernerova zpráva (Werner report). Dostupné z WWW: <http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/vyklad_slovník.html?PG=W>.

SPOLEČNÁ ZEMĚDĚLSKÁ POLITIKA EVROPSKÉ UNIE

David Roušal, Roman Stříž (KGG PřF UP)

1 ÚVOD

Společná zemědělská politika (SZP) se stala jednou z nejdiskutabilnějších politik již od samotného zavedení při podpisu smlouvy o Evropském hospodářském společenství (EHS), kdy při jejím počátku bylo nutné vyjednat společný kompromis mezi agrární Francií a průmyslovým Německem. Tento kompromis byl nutnou součástí pro vytvoření společného trhu, čímž se SZP stala nedílnou součástí pro hladké fungování vnitřního trhu a měnové unie v eurozóně. Jakožto jedna ze čtyř společných politik, kde se státy vzdaly své suverenity a přenesly rozhodovací pravomoci na unijní instituce, prošla vlnou kritiky, především u hygienických opatření a reforem. SZP se také stala jednou z nejnákladnějších politik Společenství. Mezi hlavní důvody vzniku SZP se řadily ekonomické rozměry, zajištění potravinové soběstačnosti, kultivace krajiny, uchování kultury a tradice a opatření proti vysídlování venkovských oblastí. Na pomoc při realizaci cílů SZP byl v roce 1962 založen Evropský zemědělský orientační a záruční fond (EAGGF), který měl především za úkol zajistit odbyt drahých zemědělských produktů ze zemí jako je Francie a Nizozemí a také zamezit dovozu levných potravin ze zahraničí. Některé metody, které se při tomto procesu uplatňovaly, jsou např. variabilní přírážky nebo dohoda o ceně. Tento proces sice vedl k vyšší motivaci zemědělců produkovat své výrobky, ale také je přiměl se více zaměřit na kvantitu než na kvalitu daného produktu.

V 70. letech byly veškeré snahy o nutnou reformu SZP zmařeny tlakem agrárních zemí a zemědělských zájmových skupin. Až rozšíření Společenství o nové agrární země (Řecko, Španělsko a Portugalsko) přimělo v roce 1984 zavést přímou redukci výdajů na SZP. Jenže pokles světových cen potravin ukázal, že reformy jsou nedostačující a proto Společenství přijímá na přelomu 80. a 90. let razantnější změny. Snížení výdajů na SZP, snížení cla na import a snížení garantované minimální ceny, což se pochopitelně nelíbilo zemědělským zájmovým skupinám, kompenzovaly přímé platby zemědělcům.

Hlavními body 90. let se stala konkurenceschopnost zemědělských výrobků a ekologický rozměr výroby. Agenda 2000 definovala nové principy SZP, čímž byly posíleny přímé platby zemědělcům. Tento postup chápou především nové členské země jako diskriminující a proto byl založen na plánovací období 2007 – 2013 nový fond, a to Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova (EAFRD), který měl rozdíly mezi členy zmenšit. Česká republika nehraje až tak zásadní roli ve SZP jako je tomu v případě Polska a proto se alespoň snaží dosáhnout vyššího potenciálu pro vyjednávání v rámci Visegrádské čtyřky.

2 HISTORICKÝ VÝVOJ SZP

Společná zemědělská politika má poměrně obsáhlou historii neboť se jedná o nejstarší společnou politiku Evropské unie. Z tohoto je zřejmý její význam. Zemědělství je poměrně specifický obor průmyslu, který vždy vyžadoval určité zásahy státu. Navíc v poválečném období byl ještě stále patrný význam nedostatku kvalitních potravin. Za dobu svého trvání se stala předmětem řady debat, především z důvodů vysokého stupně financování.

Její základní myšlenky byly obsaženy již v Římské smlouvě z roku 1957. V této době měla na její zavedení zájem především Francie, která byla tou dobou poměrně silně zemědělsky zaměřenou zemí a v zemědělství bylo zaměstnáno velké procento obyvatel. Proti zavedení Společné zemědělské politiky bylo především Německo, které se obávalo vyšších cen zemědělských produktů, neboť v té době bylo

Německo závislé na dovozu obilí ze zahraničí. Navíc francouzští zemědělci znamenali velkou konkurenci pro německé zemědělce. Názorové rozdíly mezi oběma zeměmi byly vyřešeny francouzským ústupkem při zrušení vývozních cel na průmyslové výrobky. Toto je první příklad jednání po tzv. balících, kdy se hledá vyváženost zájmů jednotlivých států unie.

Společným zájmem všech členů bylo zvýšení celkové produkce potravin, tak aby společenství bylo potravinově soběstačné. K dosažení tohoto cíle mohly jednotlivé země využít svých komparativních výhod. Dalším záměrem byla celková modernizace zemědělství. Zaostalost evropského zemědělství byla zřejmá především při srovnání se Spojenými státy. Koncem 60. let živilo v zemích EHS 17,5 mil. zemědělců celkem 150 mil. obyvatel, zatímco v USA živilo 4 mil. zemědělců celkem 200 mil. obyvatel.

Jednání o člancích Římské smlouvy byly velmi náročné. Konečná smlouva neobsahovala žádná konkrétní ustanovení. Byl určen pouze cíl, základní principy a časový rámec. Mezi základní principy patřily:

- zvýšení produktivity zemědělství
- zajištění životní úrovně zemědělské politiky
- stabilizace trhů
- zajištění plynulého zásobování
- zajištění dodávek spotřebitelům za rozumné ceny

I když byly některé cíle těžko slučitelné (např. vyšší životní úroveň zemědělců x rozumné ceny), vyjadřují poměrně jasně zájmy zúčastněných států. Časový rámec byl stanoven do 1. ledna 1962, kdy měla být společná zemědělská politika již na stole.

V červenci 1958 proběhla v Italském městě Stresse konference ministrů zemědělství, expertů a organizací hájících zájmy zemědělců. Na základě této konference byly vypracovány návrhy, které byly předloženy členským státům. Další jednání byla poměrně složitá, ale nakonec bylo po dlouhých vyjednáváních dosaženo v lednu 1962 společné dohody. Velký podíl na konečné dohodě měl německý kancléř Adenauer, který svým ústupkem dovilil zavedení dovozních dávek, zdražujících zahraniční dovozy. Tato dohoda dávala zemědělcům určité záruky. Zde jsou některé z nich:

- byl zaručen volný pohyb zboží pro zemědělské komodity
- zemědělci měli cenovou záruku
- ceny byly určovány na úrovni Společenství a platily ve všech zemích stejně
- ve vztahu ke třetím zemím byl zaveden princip komunitární preference
- pro každou skupinu zboží se počítalo se zavedením společné organizace trhu

V roce 1965 prodělalo Společenství krizi, která byla nakonec vyřešena tzv. lucemburským kompromisem. Tato krize byla způsobena neshodami okolo financování. V březnu 1965 vypracovala komise návrh na řešení problému financování Společné zemědělské politiky. Peníze měly být získány z klouzavých dovozních dávek a velké části cel uvalených na průmyslové výrobky. Tento návrh ale nakonec odmítla Francie a také Itálie a Nizozemí. Francouzský nesouhlas byl ovšem způsoben spíše nesouhlasem se způsobem hlasování, než nesouhlasem se samostatnou Společnou zemědělskou politikou. Francouzská politika uplatňovaná taktikou „prázdných židlí“ byla v roce 1966 vyřešena lucemburským kompromisem, který stanovil, že pokud některá z jednajících stran považuje projednávanou záležitost za klíčovou pro svůj národní zájem, bude se hlasovat jednomyslně.

Až v roce 1970 přijala rada nařízení o vlastních zdrojích společenství a byly stanoveny 3 hlavní zdroje příjmů:

- zemědělské dávky (prémie, přírážky a vyrovnávací dávky, které jsou uvaleny na obchod se zemědělskými produkty se třetími státy)
- cla
- příjmy z daně z přidané hodnoty vybírané v členských státech

V roce 1988 byl zaveden čtvrtý zdroj, který vycházel z podílu států na HDP společenství.

Financování Společné zemědělské politiky si vždy vyžadovalo vysoké náklady, jak je vidět i z následující tabulky. Proto byla, je a bude Společná zemědělská politika doprovázena řadou sporů mezi jednotlivými stranami.

Tab. 1: Struktura rozpočtu ES/EU

	1958	1960	1970	1980	1990	1994
Celkové výdaje	8,6	82,3	5448,4	16057,1	46604,6	70013,5
Zemědělský fond	-	-	5228,3	11596,1	27233,8	40222
Sociální fond	-	-	64	502	3212	5819
Regionální fond	-	-	-	751,8	4554,1	7701,9
Průmysl	-	-	-	212,8	1738,7	2593
Správa	8,6	23,4	114,7	938,3	2298,1	2428,1
Ostatní	-	4,9	41,4	2056,1	7567,9	11249,6

Zdroj: Evropská unie od A do Z, 1997

Do konce 80. let se podařilo splnit původní cíle společenství. Produkce byla během této doby navýšena a zemědělství výrazně modernizováno. Bylo dosaženo vysoké výnosnosti půdy. Zemědělci měli díky státním intervencím nízké výkyvy na trhu a zvyšovala se také jejich životní úroveň. Z pohledu původně stanovených cílů se tedy jednalo jednoznačně o úspěch. Z pohledu daňových poplatníků se už ale o takový úspěch nejednalo. Celý úspěch byl vykoupen obrovskými finančními prostředky. V roce 1980 byl podíl Společné zemědělské politiky přes 72 % na všech výdajích rozpočtu. V zemědělství docházelo díky dotacím k silné nadprodukci, která nemohla najít odbytiště. Nejhorší byla situace na trhu s mlékem. Na tomto trhu se díky vysokým zárukám Společenství již brzy vytvořil obrovský nadbytek produkce. Na tento stav muselo Společenství reagovat a v roce 1984. Rada zavedla systém mléčných kvót. Kontrola výroby se uskutečňovala přímo u výrobce, který byl za dodržení kvóty zodpovědný.

2.1 Reforma SZP v roce 1992

Na konci 90. let bylo zřejmé, že SZP potřebuje výrazné změny. Problémy byly především s trhem s obilninami, které se hromadily ve skladech a nenacházely odbytiště. Dalším faktorem bylo také tlačení ostatních států, především USA, na liberalizaci zemědělství ve Společenství. USA měly obavy z rostoucího podílu evropských států na trhu s obilninami, kde měly v té době USA dominantní

postavení. USA naléhaly především na zrušení, případně snížení, vývozních podpor a dovozních cel. Toto však bylo nepřijatelné pro evropské státy, které by tím ztratili svoji konkurenceschopnost. Nakonec bylo v roce 1992 dosaženo dohody, ve které se signatářské státy dohodly na:

- redukci vývozních dávek – státy se zavázaly, že do roku 2000 sníží množství poskytovaných podpor o 21 %
- přístupu na trhy – byly zakázány klouzavé dávky uvalené na dovážené zboží a byly nahrazeny systémem fixních cel
- redukci domácích podpor – státy se zavázaly, že dojde ke snížení domácích podpor zemědělcům o 20 % v porovnání s lety 1986 – 1988

Evropské společenství muselo na základě této dohody přijít s reformou dosavadní Společné zemědělské politiky. Proto byl v roce 1992 přijat balíček opatření, k zásadní reformě SZP. Tento balíček je znám jako MacSharryho reforma. Cíle tohoto balíčku byly jasně dané:

- zvýšení konkurenceschopnosti evropského zemědělství
- snížení výdajů na zemědělství
- snížení přebytků

Ke splnění těchto cílů bylo přijato několik zásadních opatření:

- snížení intervenčních cen
- omezení rozlohy orné půdy – poskytování podpor bylo podmíněno ponecháním části půdy ladem
- snaha o využívání části půdy jiným způsobem – agroturistika, zalesňování
- intervenční mechanismus se stal pružnější
- podpora agroenvironmentálních programů

Reforma se jeví jako poměrně úspěšná a splnila své účely. Společenství se podařilo splnit závazky, ke kterým se zavázalo a také se podařilo snížit přebytečné zásoby obilnin. Reforma ovšem příliš neuspěla v ekonomické náročnosti, neboť i nadále na ní byly vynakládány vysoké finanční prostředky.

2.2 Agenda 2000

Jak již bylo výše zmíněno, náklady na SPZ byly i přes úspěch MacSharryho reformy stále velmi vysoké. Tyto náklady se ještě zvýšily kvůli nemoci šílených krav, která vypukla v letech 1996 a 1999 a vyžádala si vysoké finanční náklady. Bylo zřejmé, že je nutné provést další změny ve Společné zemědělské politice. Tyto kroky měly vést především k vyšším zdravotním standardům a k ohledu na životní prostředí.

V roce 1997 byla předložena Agenda 2000, která je pokračováním reformy z roku 1992. Zaměřovala se na období 2000 – 2006. Konečná verze Agendy 2000 byla přijata v Berlíně v roce 1999. Hlavními body reformy jsou:

- snižování intervenčních cen u významných komodit (obilí, hovězí maso, mléko)
- podpora tržního chování zemědělců
- důraz na nezávadnost a kvalitu potravin
- ochrana životního prostředí a zacházení se zvířaty
- problematika venkova

2.3 Reforma SZP v roce 2003

Nová reforma byla přijata v roce 2003. Tato reforma se dá považovat za nejzásadnější přijatou reformu, neboť zcela změnila způsob podpory zemědělců v Evropské unii. Nový způsob financování nutí zemědělce více k tržnímu chování, ale zároveň jim zaručuje určitý standart příjmů. Reforma také vylepšila pozici Evropské unie při jednání s WTO. Mezi hlavní body reformy patří:

- stanovení 18 standardů, které musí rolník dodržovat, jinak mu hrozí sankce – tyto standardy se týkají především životního prostředí, kvality potravin a chování ke zvířatům
- zavedení zemědělského poradního systému
- přesun částí plateb do fondů venkovského rozvoje

Reforma se týkala i dalších bodů, ale výše zmíněné jsou nejvýznamnější. Největší dopad měla reforma na obiloviny, bílkovinná krmiva, škrob, ořechy a mléčné výrobky.

2.4 Rozšíření Evropského společenství

Další změny ve Společné zemědělské politice přišly se vstupem nových členských států. Tímto přístupem se výrazně zvýšil počet zemědělců a rozloha orné půdy Evropské unie. I přes toto výrazné rozšíření se celková produkce Evropské unie zvýšila o 10 – 20 %. Z toho je patrné, že nové členské státy nevyužívaly svůj zemědělský potenciál, tak jako státy stávající. Unie se snaží pomoci především venkovským oblastem těchto států, které jsou často zaostalé. O toto pozvednutí venkovských oblastí se snaží přijetím nových opatření v rámci politik rozvoje venkova. Rozložení příjmů dotací ze zemědělství je poměrně nerovnoměrné. Prvních 7 států přijímá 82 % všech dotací, zatímco zbývajících 20 států jen 18 %.

Jak již bylo výše zmíněno, Evropská unie se výrazně angažuje v rozvoji venkova. Politika rozvoje venkova v období 2007 – 2013 se zaměřuje na:

- zlepšení konkurenceschopnosti zemědělství a lesnictví
- zlepšení životního prostředí a krajiny
- podpora kvality života na venkově a diverzifikaci hospodářství venkova
- opatření založená na místních strategiích rozvoje

2.5 Health check

V roce 2007 byl představen nový plán reformy Společné zemědělské politiky. Tento plán spočívá v „kontrolě stavu“. Jeho úkolem je především modernizovat a zefektivnit evropské zemědělství a také přizpůsobit reformy z roku 2003 vyššímu počtu členských států. V rámci přípravy plánu nejdříve probíhaly rozsáhlé konzultace. Konečné dohoda mezi členskými státy byla dosažena v roce 2008. Dohoda měla zemědělství lépe přizpůsobit tržnímu systému a novým výzvám (vyšší počet členů, klimatické změny, atp.).

Mezi hlavní body plánu patří:

- zrušení hektarové podpory pěstování energetických plodin
- snížení přímých plateb zemědělcům a převedení finančních prostředků do fondu pro rozvoj venkova
- odstranění kvót na mléko a mléčné výrobky do roku 2015
- zvýšení investiční podpory pro mladé zemědělce
- důraz na životní prostředí, kvalitu potravin a zacházení se zvířaty

3 PRINCIPY A NÁSTROJE SZP

3.1 Principy SZP

Základní principy SZP byly stanoveny na konferenci ve Stresse v roce 1958. Vycházejí z aktuální potřeby členských států formou zajištění vyšší produkce a stabilizací zemědělského sektoru. SZP je založena na třech hlavních principech:

- společný zemědělský trh

V rámci společného zemědělského trhu je zajištěn volný pohyb všech zemědělských produktů a jsou odstraněna cla, kvóty a další opatření jako jsou např. národní dotace. Jsou zavedeny společné ceny zemědělských produktů, které na základě návrhu Komise stanovuje každoročně Rada ministrů.

- preference zemědělských produktů

Tento princip spočívá v ochraně Evropských zemědělců před konkurenčním dovozem, který je nabízen za nižší ceny, pocházející ze zemí mimo Společenství. Dovozní clo, zavedeno roku 1995, pokrývá rozdíl mezi nižší cenou na světovém trhu a vyšší cenou na trhu Evropského společenství. Domácí produkty tak jsou pro spotřebitele cenově zvýhodněné. Tento princip zároveň podporuje i export zemědělských produktů na světové trhy tzv. zvláštními vývozními subvencemi.

- finanční solidarita

SZP zahrnuje dva druhy nákladů. Prvním nákladem jsou dotace, týkají se domácích výrobců, čímž motivují zemědělce, aby zvyšovali svou zemědělskou produkci. Druhým nákladem jsou dotace při vývozu výrobků na světové trhy. Tyto dotace jsou hrazeny všemi členskými zeměmi společně a nezávisle na míře produkce jejich zemědělství.

3.2 Nástroje SZP

Mezi hlavní nástroje, jak ovlivnit SZP, se řadí především regulační a ekonomické instrumenty. Regulační opatření zemědělského trhu se jeví jako hlavní nástroj pro dosažení stanovených cílů SZP a může mít jednu z těchto následujících podob:

- 1) společná soutěžní pravidla
- 2) povinná koordinace různých národních systémů regulování trhu
- 3) evropské (komunitární) regulování, organizování trhu

(Maryáš, 2006, str. 104)

Z těchto třech podob, se v praxi nejvíce využívá třetí forma, ta je vždy koncipována pro určitý zemědělský produkt. Tato společná regulace trhu může zahrnovat regulaci cen, podporu výroby, podporu při odbytu produktů, skladovací a překlenovací opatření a mechanismy při stabilizaci importu nebo exportu.

Po přijetí základních principů následoval krok, který vedl k uzavření vnějších hranic Společenství. Díky této nepropustnosti, mohla být garantována spotřeba produktů Společenství. Tato nepropustnost měla být řešena systémem tzv. variabilních přírážek, jejímž autorem je Sicco Mansholt. Variabilní přírážky chránily Společenství před levným dovozem a zároveň řešili otázku případné nadprodukce potravin vývozem na světový trh. Dalším evolučním stupněm, určující nástroje SZP, byla dohoda o cenách. Jelikož ceny měly za úkol popohnat zemědělce k vyšší výrobě, bylo staveno několik cenových hladin pro zemědělskou produkci. Prvním z nich je cílová cena, která určuje hodnotu samotného produktu na trhu. Tuto cenu schvaluje Rada ministrů pro potřeby orientace zemědělců a veřejnosti. Druhou hodnotou je prahová cena, která je nejnižší možnou cenou, za kterou lze dovést konkurenční

výrobek ze zahraničí. Tato cena se dále používá pro výpočet dávek na základě variabilních přírůzků, tedy k tomu, jak vysoké clo bude danému produktu přiděleno. Minimální neboli intervenční cena stanovuje minimální hodnotu, na kterou je Společenství ochotno přistoupit při odkoupení produkce od zemědělců v případě poklesu tržních cen. Minimální cena dále pomáhá zemědělcům při přípravě plánování s jejich produkční strategií, spojenou s plánovanou nadprodukcí. Tyto stanovy se neobejdou bez přísných pravidel v podobě tržních řádů. Tento regulační systém nastavuje cenové hladiny a další podmínky pro jejich pohyb. Dalším instrumentem SZP jsou tzv. garantované ceny. Tento nástroj ovšem způsobil nadměrnou produkci, čímž vyvolal značné přebytky v zemědělském sektoru, které zvýšili celkové finanční nároky SZP. Následné ekonomické nástroje se tak museli soustředit na omezení tvorby přebytků při udržení ceny nad tržní úroveň. Toho lze docílit dvěma způsoby: zvýšením spotřeby nebo omezením výroby. Dalším nástrojem se staly kompenzační platby, které představují nejvýznamnější nástroj zemědělské politiky a tvoří nejvyšší výdaje zemědělského rozpočtu. Jako další můžeme už jen pro ilustraci zmínit např. přímé platby nebo vyrovnávací finanční platby.

V roce 1962 vznikl Evropský zemědělský orientační a záruční fond (EAGGF), pomocí něhož se řídí prostředky vynaložené na zemědělství. Tento fond byl v roce 2005 rozdělen na dva současné fondy, které se uplatňují v rámci SZP. Prvním fondem je Evropský zemědělský garanční fond (EAGF). Prostředky z tohoto fondu, který spravuje Rada a Komise, dále putují do jednotlivých členských zemí, kde jsou zřízeny pro prosazování SZP zvláštní intervenční orgány (agentury). Tento fond financuje přímé platby zemědělcům a spravuje společný zemědělský trh. Druhým fondem uplatňovaným v rámci SZP je Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova (EAFRD). Tento nástroj se uplatňuje při financování rozvoje venkova v rámci konkurenceschopnosti zemědělství a lesnictví, zlepšení životního prostředí a krajiny nebo kvality života ve venkovských oblastech a při diverzifikaci hospodářství venkova.

4 SPOLEČNÁ RYBOLOVNÁ POLITIKA

Společná rybolovná politika (SRP) je zakotvena v článku 38 Smlouvy o EHS a to pouze vytvořením vnějšího obchodního tarifu bez dalších opatření. Samotné řešení této problematiky nastalo až v 80. letech minulého století, kdy sílily tlaky na vytvoření SRP. Mimo tlak vyvolaný ze strany rybářů, se na zavedení podílel spor členských zemí na ustanovení výhradního národního rybolovného teritoria a situace, která měla vést k vytvoření podmínek pro stabilizaci rybolovu a mořských ekosystémů. Samotné principy SRP byly schváleny v červnu roku 1970 a založeny na čtyřech podmínkách:

- 1) jednotné a rovné právo všech lodí na vstup do teritoriálních vod všech členských států s výjimkou třímílové oblasti okolo pobřeží
- 2) strukturální pomoc rybářskému průmyslu
- 3) vytvořena organizace výrobců pro správu trhu s rybími produkty
- 4) stanovení referenční ceny pro dovoz rybích produktů

Mezi další dohody členských států o SRP patří stanovení rybolovné zóny v rozsahu 200 mil od pobřeží a upřesnění celkového povoleného objemu výlovu pro jednotlivé druhy ryb. Dále byly přijaty mechanismy týkající se lovu ohrožených druhů a jejich ochrany, povoleného způsobu lovu a rybářského vybavení. Odpovědnost za stav v jednotlivých státech nese Komise, která také navrhuje celkový objem rybolovu. Stanovení těchto objemů závisí jednak na spotřebě členských zemí, ale také na expertních studiích, které se zabývají konkrétní problematikou jednotlivých druhů ryb. Tento mechanismus SRP je od roku 1993 dotován Finančním nástrojem pro řízení rybolovu (FIG), který je součástí strukturálních fondů.

5 SOUČASNOST A BUDOUCNOST SZP

Současná Společná zemědělská politika je jednou z nejkontroverznějších politik Unie a je důvodem řady sporů mezi členskými zeměmi. Tyto spory se týkají především toho, že některé země z ní mají vyšší výhody než jiné. Nejvíce na Společnou zemědělskou politiku přispívají Německo, Holandsko a Belgie, zatímco nejvyšší zisky z ní mají Francie, Španělsko a Řecko. Vysoké dotace zemědělcům, také vedou k vysokým přebytkům a vyšší ceně potravin na evropských trzích oproti světovým trhům. Jako poměrně nespravedlivá se také jeví role plátců daní, ze kterých je SZP dotována a která v konečném výsledku zvyšuje ceny potravin, které pak plátcí daní kupují.

Je patrné, že hlavním úkolem pro další reformy Společné zemědělské politiky bude snížení její nákladnosti a lepší přizpůsobení evropského zemědělství tržní ekonomice. Je otázkou, do jaké míry je vhodná současná silná státní intervence v tomto průmyslovém oboru. I když je jasné, že takto strategický sektor, který je navíc významně ovlivňován přírodními faktory, nemůže být ponechán plně bez státní podpory, tak by bylo dobré se zamyslet nad jeho zefektivněním. V průběhu následujících let bude nutné zaměřit se na zjednodušení Společné zemědělské politiky, která je nyní administrativně velmi náročná. Dalšími body, na které se SZP bude muset zaměřit, jsou životní prostředí, biodiverzita, kvalita potravin, rozvoj venkova a větší konkurenceschopnost podniků.

Přednesené legislativní návrhy Evropské komise, zveřejněné 12. října 2011, k reformě SZP po roce 2013 se drží svého původního stanoviska a připomínky jednotlivých členských států z roku 2010 zpracovala minimálně. Mezi nejdůležitější nové prvky, o které se povede tvrdé vyjednávání, patří: ozeleňování přímých plateb ve výši 30%, zavedení povinné platby pro mladé farmáře do 40 let, povinné platby pro malé farmy, dobrovolné platby pro méně příznivé oblasti, možnost převodu části prostředků přímých plateb na rozvoj venkova, zastropování přímých plateb podle velikosti podniků tzv. capping a sblížení úrovně přímých plateb mezi členskými státy.

„Pokud jde o předběžné hodnocení návrhů, z pohledu MZe, jsou spíše zklamáním, protože nepřinášejí žádné podstatné zjednodušení SZP, ani zásadnější přínos v její transparentnosti. Také významně nesnižují byrokracii a administrativní náročnost a nezvyšují konkurenceschopnost evropských podniků vůči třetím zemím.“

Juraj Chmiel, náměstek ministra zemědělství

Použité prameny

BusinessInfo.cz [online] [cit. 2011-10-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/>>.

Eurostat [online] [cit. 2011-10-29]. Dostupný z WWW:

<<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home>>.

Europa – gateway to the EU - agriculture [online] [cit. 2011-10-29]. Dostupný z WWW:

<http://europa.eu/pol/agr/index_en.htm>.

Fiala, P., Pitrová, M. Evropská unie. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003.

Maryáš, J., Oháňková, L. Evropská unie a euroregiony : distanční studijní opora. Brno : Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, 2006.

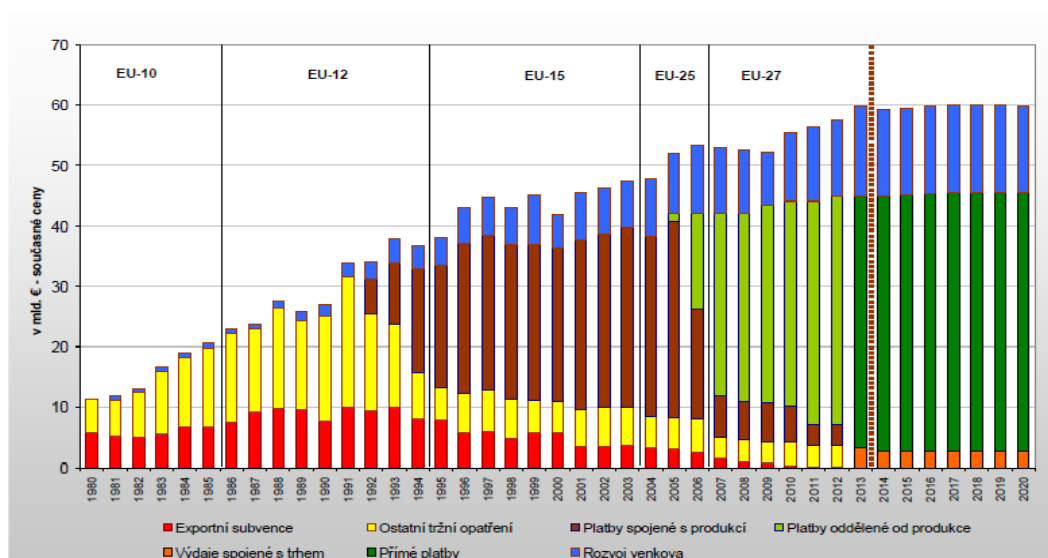
Portál ministerstva zemědělství [online] [cit. 2011-10-28]. Dostupný z WWW:

<<http://eagri.cz/public/web/mze/>>.

Rumpel, P. et al. Geografické aspekty evropské integrace. Ostrava: Ostravská univerzita, 2007.

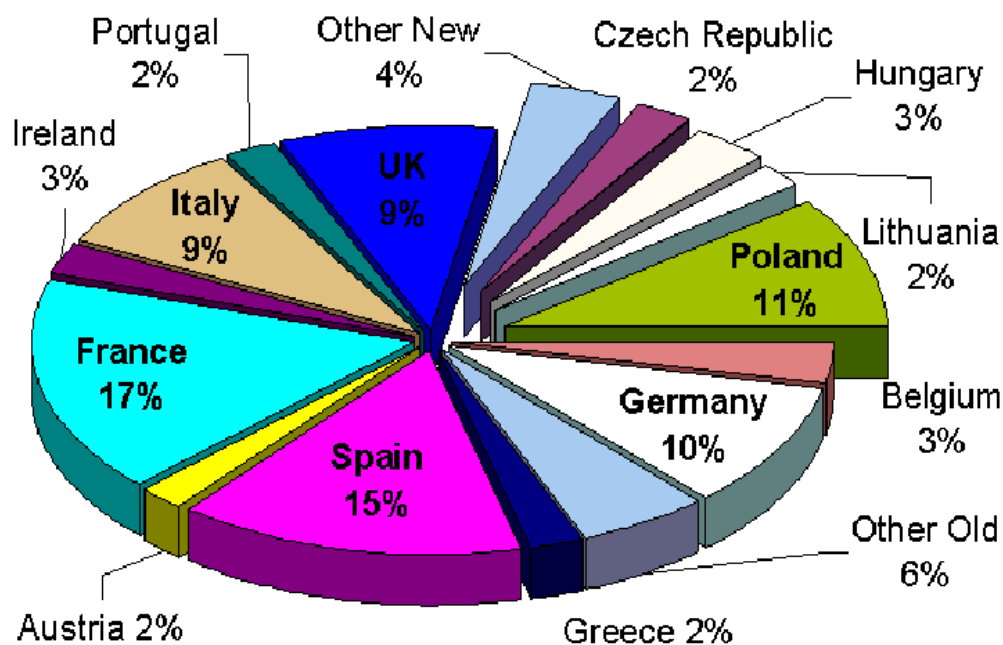
Přílohy

1 - Výdaje SZP

Obr. 1: Výdaje SZP 1980-2020
Zdroj: GŘ zemědělství a rozvoj venkova

2 – Zemědělské plochy vybraných států

Obr. 2: Zemědělské plochy vybraných států EU (v %)
Zdroj: Eurostat

DOPRAVNÍ POLITIKA EU: BUDOVÁNÍ INFRASTRUKTURY SOUČÁSTÍ DOPRAVNÍ POLITIKY?

Michal Bubeník (KGG PřF UP)

„Doprava je a zůstane podstatnou součástí našeho každodenního života. Významným dílem přispěla k rozvoji, k integraci a k růstu vnitřního trhu s hmatatelným užitekem pro evropské hospodářství. Vedle toho evropská dopravní politika v podobě lepších pracovních podmínek, vyšší bezpečnosti a větších práv cestujících pozvedla úroveň norem v daném odvětví. Myslím, že přišel čas tuto politiku posunout dále. K tomu je v první řadě třeba podpořit integraci jednotlivých druhů dopravy, dále by EU měla zaujmout vedoucí postavení, pokud jde o dopravní služby a technologie, a v neposlední řadě musí být v centru pozornosti při utváření budoucí dopravní politiky uživatelé dopravy, jakož i zaměstnanci odvětví se svými potřebami a právy,“

Antonio Tajani, místopředseda Komise zodpovědný za dopravu

ÚVOD

Evropský dopravní systém je jedním z klíčových faktorů správného fungování vnitřního trhu Evropské unie. Dopravní systém zásadním způsobem přispívá k naplnění jednoho z primárních cílů EU, a to volného pohybu osob a zboží mezi členskými státy. Dopravní sektor představuje přibližně sedm procent hrubého domácího produktu EU, vytváří pět procent všech pracovních míst v zemích EU a pohlcuje v zemích Unie až 40 procent veřejných investic. Jeho fungování ovlivňuje mnoho dalších odvětví. Rychlá, účinná a levná přeprava lidí a zboží je součástí jednoho z hlavních cílů EU, jímž je dynamické hospodářství a soudržná společnost. Odvětví dopravy vytváří 10 % hrubého domácího produktu (HDP) EU a zajišťuje práci více než deseti milionům lidí. Trvalý růst dopravy představuje velkou zátěž pro dopravní systémy. Důsledkem je přetížení, zejména silnic a leteckých cest, což vede ke snížení hospodářské účinnosti a ke zvýšení spotřeby paliva a znečištění.

Období reflexe v době celosvětové finanční krize, které zahájila Evropská komise spolu se zainteresovanými stranami a odborníky na dopravu, vyústilo v identifikování šesti důležitých trendů a výzev, které budou v příštích desetiletích utvářet dopravní politiku. Mezi 6 nejdůležitějších částí patří, stárnutí populace, migrace a vnitřní mobilita, životní prostředí, dostupnost energetických zdrojů, urbanizace a globalizace. Ukazuje se tudíž nutnost zaměřit se v evropské dopravní politice na rozvoj integrovaného, technologicky a uživatelsky orientovaného dopravního systému. K tomu aby dopravní systém fungoval, je důležitá kvalitní dopravní infrastruktura, která zvláště u nově přistoupivších zemí není vyhovující a dostačující. Evropská dopravní politika přispěla k tomu, že občanům a podnikům EU byl dán k dispozici výkonný systém mobility. Nyní musí zaručit, aby tato mobilita byla udržitelná i v budoucnosti. Jedním z faktorů je spolufinancování výstavby dopravní infrastruktury nebo jejího zdokonalování, které je založeno na získávání finančních prostředků z evropských fondů, ale také především na politikách jednotlivých členských států. Dále se jedná o udržitelnost z hlediska životního prostředí, stárnutí populace, migrace, ubývání zásob fosilních paliv, urbanizace a globalizace, které jsou, jak už bylo uvedeno hlavní trendy, kterým čelí dnešní společnost a které dnešní systém evropské dopravní politiky postaví před nové výzvy. Pro řešení této problematiky se zrychluje zavádění inovativních technologií a zavádí se úplná integrace různých druhů dopravy, která má rozhodující význam pro řešení těchto úkolů. Musí se tak dít v rámci kontextu, kde uživatelé dopravy a zaměstnanci odvětví se svými potřebami a právy stojí stále v centru pozornosti při utváření politiky státu. Dále musí být nadále rozvíjena vnější dimenze evropské dopravní politiky, aby byla zajištěna další integrace se sousedními zeměmi a globální sledování zájmu Evropy v oblasti hospodářství a životního prostředí.

1 HISTORIE A VÝVOJ EVROPSKÉ DOPRAVNÍ POLITIKY

Základy dopravní politiky jsou obsaženy již ve smlouvách z Říma, které zavádějí společná pravidla mezinárodní dopravy, volný přístup k poskytování dopravních služeb pro všechny členské státy či zákaz diskriminace jednotlivých dopravních odvětví. Římská smlouva se týkala jen vybraných odvětví dopravy a dopravy na vnitřních vodních cestách, nezahrnovala námořní a leteckou dopravu. Až do zahájení společného vnitřního trhu však nebyl ve společné dopravní politice zaznamenán žádný významnější pokrok. Členské státy bránily své národní zájmy a dotovaly některé dopravní odvětví, především železnice a leteckou dopravu. V roce 1983 Evropský parlament podal na Evropskou Radu stížnost ohledně nečinnosti k Evropskému soudnímu dvoru a v roce 1985 dal ESD Evropskému parlamentu za pravdu a žádala Radu, aby proces harmonizace v dopravě urychlila. V silniční dopravě přetrvávaly různé národní kvóty zvýhodňující domácí přepravce až do začátku 80. let, dopravní infrastruktura nebyla budována s ohledem na potřeby Unie a námořní a letecká doprava zůstávala mimo společnou dopravní politiku. Situace se začala měnit až od poloviny 80. let 20. století. V roce 1986 byla do společné dopravní politiky zapojena námořní doprava a v roce 1987 letecká doprava. Dále byla v roce 1987 smlouvou tzv. Jednotným evropským aktem (JEA) bylo pro oblast dopravy zavedeno hlasování kvalifikovanou většinou. Liberalizovaná letecká doprava přinesla zvýšení konkurenceschopnosti a nižší tarify a také lepší spojení mezi členskými státy. Velkým problémem v historii evropské dopravní politiky představovala tzv. kabotáž (provozování nákladní dopravy v jednom nebo více členských státech, v nichž dopravce nemá pobočku). Do konce roku 1992 platil systém kvót umožňující rozdělovat ročně mezi členskými státy nanejvýš 15 000 kabotážních povolení. V tom samém roce Evropská Rada vydala nařízení, že dopravci z členské země a s platnou licencí mohou provozovat své služby v rámci celého společného trhu a to nejprve pro oblast nákladní dopravy, osobní doprava byla vyřešena teprve v r. 1997.

Po letech vyjednávání podepsala Unie v roce 2007 dohodu se Spojenými státy o „otevřeném nebi“, díky které může každá letecká společnost z EU provozovat lety z kteréhokoli letiště v EU do kteréhokoli města v USA. V roce 1988 došlo k liberalizaci nákladní automobilové dopravy, na níž v zemích EU spočívá hlavní tíha přepravy nákladů. V důsledku toho mohou nákladní automobily provozovat dopravu i v jiných zemích než ve své vlastní, takže se už nevracejí prázdné z mezinárodních cest. V roce 2003 otevřel první liberalizační balíček asi 70-80 % dálkové nákladní železniční dopravy hospodářské soutěži.

2 DŮVODY SPOLEČNÉ DOPRAVNÍ POLITIKY

V současné době dochází v Evropské Unii k trvalému nárůstu dopravy, což představuje velkou zátěž pro evropské dopravní systémy, které jsou roztržité. Důsledkem je přetížení silnic a leteckých cest, což vede ke snížení hospodářské účinnosti a ke zvýšení spotřeby paliva a znečištění životního prostředí. Proto je potřeba neustále vytvářet společná pravidla pro dopravní politiku v členských zemích EU a harmonizovat dopravní předpisy s ohledem na životní prostředí. Úkol je to složitý, neboť sektor dopravy tvoří silniční, železniční, letecká a námořní doprava a doprava po vodních cestách, které se od sebe významně odlišují. Mnohé aspekty dopravní politiky spadají do kompetence vlád jednotlivých států, Evropská Unie však usiluje o jednotnou dopravní infrastrukturu. Dopravní politika patří spolu s obchodní, zemědělskou a měnovou (platí pro 12 členských zemí eurozóny) politikou mezi společné politiky EU, což znamená, že členské státy zcela delegovaly své pravomoci na orgány Evropské unie, resp. Evropských společenství (Radu, Parlament a Komisi).

Tabulka 1: Odpovědné instituce EU

Instituce EU odpovědné za dopravu		
Evropská komise	Rada EU	Evropský parlament
Generální ředitelství pro dopravu a energetiku	Rada pro dopravu, telekomunikace a energetiku	Výbor pro dopravu a cestovní ruch

Zdroj: Euroskop.cz. Vlastní zpracování

3 CÍLE DOPRAVNÍ POLITIKY

Základními dokumenty evropské dopravní politiky jsou Bílá kniha a itinerář Doprava 2050, které přijala Evropská komise na konci března 2011. Tyto dokumenty nastiňují základní strategické vize, jež by měly být v nadcházejícím období naplňovány v sektoru dopravy. Cílem komplexní strategie je zavést v Evropě konkurenceschopný dopravní systém, který zvýší mobilitu, odstraní největší překážky v klíčových oblastech a podpoří růst a zaměstnanost. Dramaticky by se také měla snížit závislost Evropy na dovozu ropy a emise uhlíku v dopravě by měli klesnout do roku 2050 o 60 %.

Tabulka 2: Předpokládaný nárůst dopravy

Nejpravděpodobnější nárůst dopravy v EU-25 v období 2000-2020	
Silniční nákladní doprava	55 %
Železniční nákladní doprava	13 %
Námořní doprava na krátké vzdálenosti	59 %
Vnitrozemská vodní doprava	28 %
Osobní automobily	36 %
Železniční osobní doprava	19 %
Letecká doprava	108 %
Celková nákladní doprava	50 %
Celková osobní doprava	35 %

Zdroj: Euroskop.cz. Vlastní zpracování

K dosažení tohoto cíle bude třeba transformovat současný dopravní systém v Evropě. Uvedená opatření do roku 2050 přispějí k 60% snížení emisí z dopravy. Hlavní cíle, jichž je třeba dosáhnout do roku 2050, jsou následující:

- žádná vozidla s konvenčním palivem ve městech;
- 40% využívání udržitelných nízkouhlíkových paliv v letecké dopravě
- nejméně 40% snížení emisí z lodní dopravy;
- 50% přesun cest na střední vzdálenosti v meziměstské osobní a nákladní dopravě ze silniční
- dopravy na železniční a vodní dopravu;

4 BÍLÁ KNIHA EU

V terminologii Evropské unie se „Bílými knihami“ označují návrhy koncepcí, které Evropská komise zpracovává k určitým oblastem politiky. Bílé knihy pak předkládá Evropskému parlamentu a

jednotlivým radám ministrů. Potom, na základě diskusí, Evropská komise rozhoduje, které návrhy budou zapracovány do textů směrnic.

Komise Evropských společenství vydala v roce 2001 Bílou knihu – Evropská dopravní politika pro rok 2010, kde se zabývá obecnými zásadami dopravní politiky se zaměřením na změnu disproporcí mezi jednotlivými druhy dopravy, eliminaci dopravně přetížených míst, zaměřuje se na uživatele jako ústřední bod dopravní politiky a zabývá se zvládnutím globalizace dopravy.

Podrobné návrhy, které ještě podléhají schválení Komisí, jsou založeny na následujících obecných zásadách:

- Revitalizace železnic
- Zlepšení kvality v sektoru silniční dopravy.
- Podpora námořní a vnitrozemské vodní dopravy
- Dosažení rovnováhy mezi růstem letecké dopravy a ochranou životního prostředí
- Přenesení intermodality do praxe.
- Budování transevropské dopravní sítě
- Zlepšení bezpečnosti silniční dopravy.
- Přijetí politiky zaměřené na efektivní výběr poplatků za dopravu.
- Respektování práv a povinností uživatelů.
- Rozvoj vysoce kvalitní městské dopravy.
- Orientace výzkumu a technologie na potřeby čisté a efektivní dopravy.
- Zvládnutí vlivů globalizace.
- Vývoj střednědobých a dlouhodobých environmentálních cílů pro udržitelný dopravní systém.

5 PROJEKT TRANSEVROPSKÝCH SÍTÍ TEN

Po přijetí Maastrichtské smlouvy v roce 1993 začala Evropská unie rozvíjet aktivity v nové oblasti nazvané transevropské sítě. Jedná se o vybudování sítí v dopravě, telekomunikacích a energetice, včetně ropovodů a plynovodů. Projekt transevropských sítí je dovršením úkolu vytvořit prostor bez vnitřních hranic, usnadnit propojení různých částí Unie a zkrátit přepravní vzdálenosti.

Projekt transevropských sítí si vedle základního poslání, kterým je fungování společného trhu, vytyčil i další cíle:

1. Přispět k sociální a ekonomické soudržnosti bohatších regionů Unie s méně vyspělými regiony.
2. Spolehlivější komunikace a snadnější a lacinější doprava mezi těmito oblastmi má urychlit ekonomický rozvoj zaostalých regionů a snížit rozdíly v HDP na obyvatele.

3. Stanovit priority při rozvíjení infrastruktury, což má příznivě ovlivnit především odlehlejší a méně vyspělé regiony Unie.
4. Upevnit konkurenceschopnost Unie, vytvořit nové trhy a nové pracovní příležitosti.
5. Vytvořit potřebné spojení s přidruženými zeměmi střední a východní Evropy a se zeměmi Středomoří.

Mezi významné projekty transevropské sítě patří odstranění problémových míst na hlavní východo-západní vnitrozemské vodní cestě spojující Rýn, Mohan a Dunaj, dále program na regulaci dopravy na rušných plavebních cestách u pobřeží EUa modernizace několika severojižních a východo-západních železničních tras. Investice potřebné k dokončení a modernizaci transevropské dopravní sítě, přesahují možnosti veřejných finančních prostředků. Na období 2007–2013 se potřebné investice do infrastruktury transevropské sítě odhadují celkem na přibližně 300 miliard EUR. Nedostatek finančních prostředků ve veřejném sektoru bude doplněn soukromými investicemi do velkých projektů infrastruktury. V únoru 2009 zveřejnila Komise zelenou knihu „TEN-T: Přezkum politiky. Směrem k lépe integrované transevropské dopravní síti ve službách společné dopravní politiky“. Dokument naznačuje možnosti, jak propojit stávající projekty transevropských sítí s problematikou boje proti klimatickým změnám a posílením vazeb na sousedy EU. Důraz je kladen také na realizovatelnost jednotlivých opatření. Projekt TEN-T běží zhruba patnáct let bez větších změn. Zelená kniha by měla napomoci jej „aktualizovat“, resp. přizpůsobit jej potřebám dnešních unijních politik, protože po rozšíření EU v letech 2004 a 2007 došlo pouze k navýšení počtu prioritních projektů TEN-T, což vedlo k tomu, že v současnosti je TEN-T sumou sedmadvaceti samostatných sítí a ne jednou evropskou.

Transevropské sítě se mají skládat z 95 700 km silnic, 106 tis. km železnic, 13 tis. km vnitrozemských vodních cest, 411 letišť a 404 námořních přístavů. V současnosti nicméně chybí vybudovat či zrekonstruovat zhruba 20 tis. km silnic a 600 km vnitrozemských vodních cest - v celkové hodnotě 500 mld. €. Transevropské sítě by měly být integrovány tak, aby kombinovaly všechny druhy dopravy, využívaly inteligentních interoperabilních dopravních systémů a propojovaly nové dopravní a energetické technologie. Ve výsledku by to mělo vést i k posílení potenciálu železniční dopravy, a to především nákladní. Klíčovým termínem zelené knihy je „komodalita“, tedy možnost propojení různých druhů dopravy do jednoho dopravního řetězce. Proto zelená kniha klade důraz např. na inovaci vybavení přístavů, propojení železničních koridorů s tzv. zelenými koridory, odstranění „zúžení“ na hlavních dopravních tazích a v neposlední řadě i na možnost nových cenových politik za účelem dosažení vyšší efektivity infrastruktury, včetně např. jízdenek s možností využití více druhů dopravy najednou. Zelená kniha počítá jak s finančními, tak i nefinančními pobídkami.

Tabulka. 3: Vývoj délky dálnic ve vybraných Evropských zemích mezi roky 1995–2005 v km

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2002	2003	2004	2005
Belgie	1 674	1 679	1 679	1 691	1 702	1 702	1 729	1 729	1 747	1 747
Česká republika	414	423	485	498	499	499	518	518	546	564
Dánsko	786	832	855	861	892	953	1 010	*	1 027	1 032
Finsko	394	431	444	473	512	549	603	653	653	693
Francie	8 275	8 596	8 864	9 303	9 626	9 766	10 223	10 379	10 383	10 804
Irsko	70	80	94	103	103	103	125	176	192	247
Itálie	8 860	6 440	6 469	6 478	6 478	6 478	6 487	*	6 532	6 542
Lucembursko	115	118	115	115	115	115	126	*	147	147
Maďarsko	335	365	382	448	448	448	533	542	569	636
Německo	11 190	11 246	11 309	11 427	11 515	11 712	12 037	*	12 174	12 363
Nizozemí	2 207	2 223	2 235	2 225	2 291	2 265	2 281	2 308	2 342	2 342

Polsko	246	258	264	268	268	358	405	405	552	552
Portugalsko	687	710	797	1 252	1 441	1 482	1 835	*	2 100	2 341
Rakousko	1 596	1 607	1 613	1 613	1 634	1 633	1 645	1 670	1 677	1 677
Řecko	*	*	*	*	*	707	*	*	*	*
Slovenská republika	198	215	219	288	295	296	302	313	316	328
Spojené království	3 307	3 344	3 412	3 473	3 579	3 600	3 611	3 611	3 638	3 634
Španělsko	7 747	7 295	7 750	8 269	8 893	9 049	9 739	10 286	10 747	11 432
Švédsko	1 262	1 350	1 428	1 439	1 484	1 499	1 544	1 591	1 650	1 684

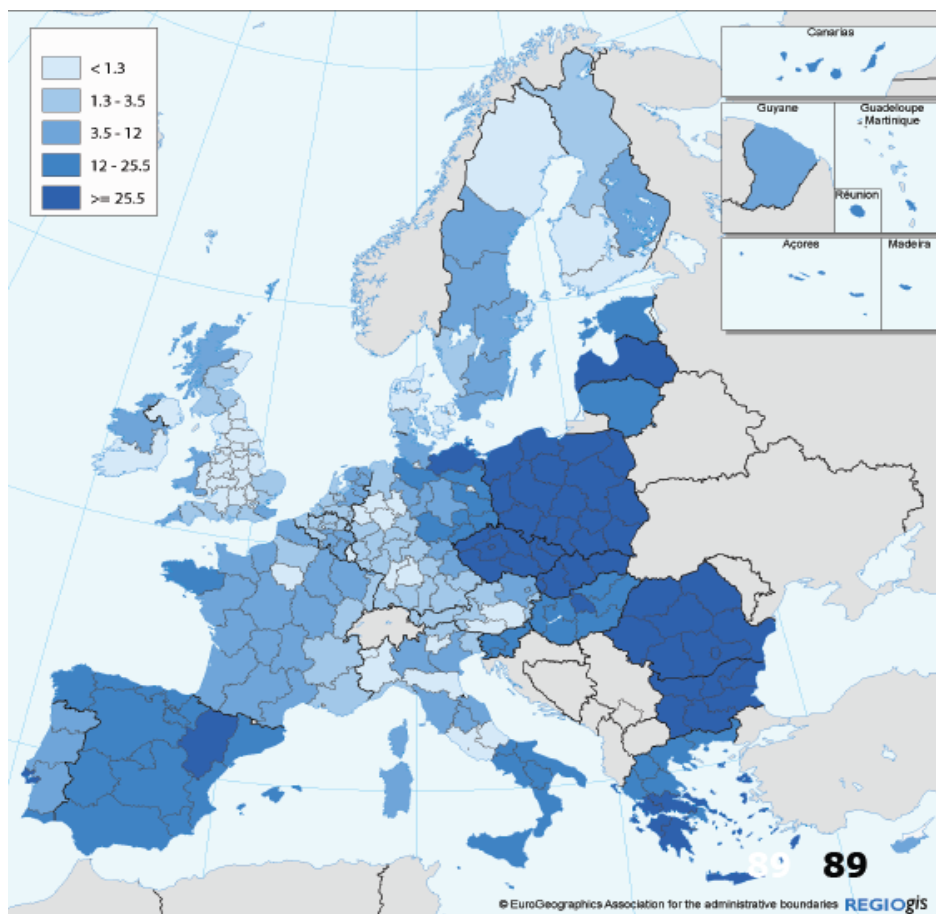
Zdroj: Ministerstvo dopravy ČR, Ročenka dopravy 2002, 2008. Vlastní zpracování

6 ZLEPŠENÍ DOPRAVNÍ INFRASTRUKTURY PROSTŘEDNICTVÍM FONDU SOUDRŽNOSTI

Evropská komise tento měsíc, to znamená říjen roku 2011, předložila plán, díky němuž budou poskytnuty prostředky u z kohezního fondu EU na investice v hodnotě 50 miliard EUR ke zlepšení evropských dopravních, energetických a digitálních sítí. Cílené investice do nejdůležitější infrastruktury pomohou vytvořit pracovní místa a zvýšit konkurenceschopnost Evropy v době, kdy je to nejvíce zapotřebí, zároveň budou práce a modernizace probíhat v souladu se strategií Evropa 2020, ekonomika bude ekologičtější a bude se zaměřovat na čistější druhy dopravy.

Prostřednictvím nástroje pro propojení Evropy budou uskutečněny investice ve výši 31,7 miliardy EUR za účelem modernizace evropské dopravní infrastruktury, vybudování chybějících článků a odstranění problematických míst. Tato částka se skládá z 10 miliard EUR vyčleněných ve Fondu soudržnosti na dopravní projekty v zemích, které tohoto fondu využívají, a z 21,7 miliardy EUR, jež mohou jako investice do dopravní infrastruktury použít všechny členské státy. Záměrem je zlepšit propojení různých částí EU, aby se usnadnila výměna zboží a osob mezi jednotlivými zeměmi.

Nástroj pro propojení Evropy bude klást důraz na méně znečišťující druhy dopravy, a zajistí tak, že náš dopravní systém bude udržitelnější. Pro spotřebitele také rozšíří výběru možností, jak cestovat.

Obr. 1: Plánované investice z fondu soudržnosti do dopravní infrastruktury v členských zemích EU (v % z celkového rozpočtu) Zdroj: Karl Franzens Universität Graz (vlastní zdroj)

Dopravní systémy v Evropě se tradičně vyvíjely na vnitrostátní bázi. Evropská unie nyní musí sehrát rozhodující úlohu jako koordinátor členských států při plánování, řízení a financování přeshraničních projektů. Dobře fungující síť je nezbytná pro řádný chod jednotného trhu a navíc posílí konkurenceschopnost. Komise navrhla vytvoření koridorů pro nejdůležitější přeshraniční projekty. Podle jejích odhadů bude do roku 2020 k vybudování skutečně celoevropské sítě potřeba 500 miliard EUR, což zahrnuje 250 miliard EUR na odstranění problematických míst a doplnění chybějících článků v hlavní síti.

7 ZAPOJENÍ ČESKÉ REPUBLIKY

Při modernizaci dopravní infrastruktury v České republice se přihlíží k projektu transevropských sítí a jsou využívány zdroje nabídnuté Evropskou unií. To se týká mimo jiné výstavby dálnic a modernizace železničního koridoru spojujícího Českou republiku s Německem a Rakouskem. Finanční podpora z fondů Evropské unie pro sektor dopravy v České republice bude pro období 2007-2013 realizována zejména prostřednictvím Operačního programu Doprava. Roli Řídícího orgánu pro tento operační program vykonává Ministerstvo dopravy. Operační program Doprava je největší operační program v České republice - připadá na něj 5,774 mld. EUR, tj. zhruba 22 % ze všech prostředků pro ČR z fondů EU pro období 2007-2013. Operačním programem Doprava jsou realizovány zejména dopravní aspekty hlavních strategických cílů Národního rozvojového plánu. OP Doprava je zaměřen na sledování priorit evropského a nadregionálního významu, přičemž je v jejich plnění komplementární s

dopravními intervencemi v rámci Regionálních operačních programů. Naplňování priorit a cílů bude prováděno i respektováním cílů udržitelného rozvoje.

— Dálnice a rychlostní silnice v provozu

Dálniční síť

výhledový stav

Obr. 2: Výhledový stav rozsahu dálniční sítě v České republice
Zdroj: Ředitelství silnic a dálnic ČR, 2010

Specifickými cíli operačního programu Doprava jsou:

1. výstavba a modernizace sítě transevropských sítí a sítí na ně navazujících
2. výstavba a modernizace regionálních sítí železniční dopravy
3. výstavba a rozvoj dálniční sítě a sítě silnic I. třídy mimo transevropských sítí
4. zlepšování kvality dopravy a ochrany životního prostředí z hlediska problematiky dopravy
5. výstavba a modernizace důležitých dopravních spojení na území hl. m. Prahy

Podpora z EU pro sektor dopravy prostřednictvím OP Doprava přímo navazuje na podporu realizovanou v období 2004 – 2006, kdy byla pro sektor dopravy poskytována podpora z fondů EU zejména prostřednictvím Fondu soudržnosti 2004-2006 a Operačního programu Infrastruktura 2004-2006.

Použité prameny:

Bubeník, M. (2010) Dopravněgeografická analýza plánované rychlostní silnice R35 (úsek Vysoké Mýto–Mohelnice) [Bakalářská práce]. UP v Olomouci.

České dálnice, [online]. Poslední aktualizace 30.9.2010 [cit 2011-03-11]. Dostupné z:

<<http://www.ceskedalnice.cz>>

Dopravní politika České republika na léta 2005 – 2013 – BusinessInfo.cz [online], poslední aktualizace 23.04.2010 [cit. 2011-03-11]. Dostupné z <<http://www.businessinfo.cz/cz/files/file5667.pdf>>

Evropská dopravní politika. Poslední aktualizace 23.04.2010 [cit. 2011-04-11]. Dostupné z <<http://www.businessinfo.cz/cz/files/file5667.pdf>>

Strategie Doprava 2050. Poslední aktualizace 23.04.2011 [cit. 2010-04-11]. Dostupné z <<http://www.businessinfo.cz/cz/files/file5667.pdf>>

Ministerstvo dopravy České republiky, [online]. Poslední aktualizace 04.11.2011. [cit 2011-04-11]. Dostupné z: <<http://www.mdcz.cz/cs/default.htm>>

Europa – portál o Evropské unii, [online]. Poslední aktualizace 04.11.2011 [cit 2011-04-11]. Dostupné z: <<http://ec.europa.eu/ceskarepublika>>

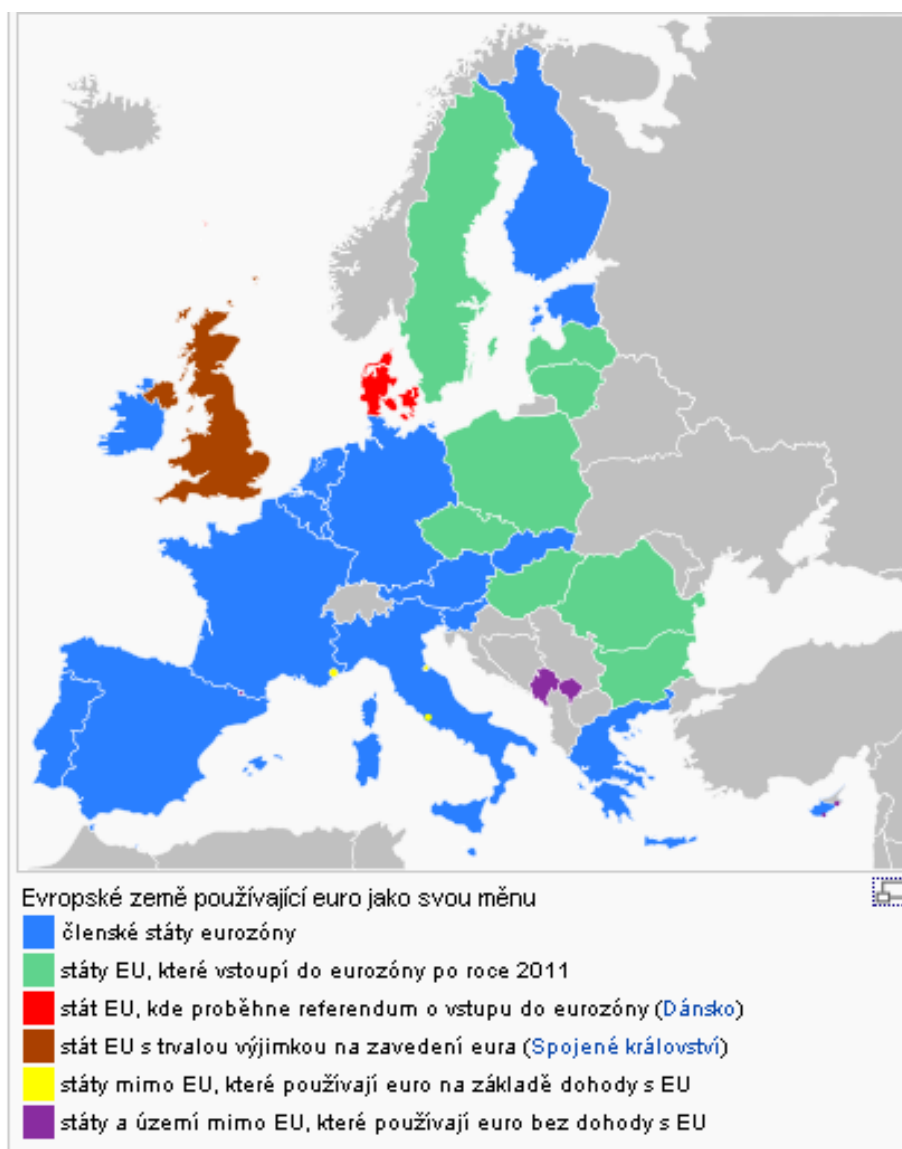
Euroskop – věcně o Evropě, [online]. Poslední aktualizace 04.11.2011 [cit 2011-04-11]. Dostupné z: <<http://www.euroskop.cz/8949/18040/clanek/dopravni-politika/>>

EU A DLUHOVÁ KRIZE

Tomáš Körner, Martina Tomanová (KGG PrF UP)

1 EUROZÓNA A JEJÍ HISTORIE

Jedná se o seskupení zemí Evropské unie na jejichž území se používá stejná měna – euro. Členy se stávají země, které vstoupí do třetí fáze evropské měnové unie. V současnosti je členy eurozóny 17 zemí (Belgie, Estonsko, Finsko, Francie, Irsko, Itálie, Kypr, Lucembursko, Malta, Německo, Nizozemsko, Portugalsko, Rakousko, Řecko, Slovensko, Slovinsko a Španělsko). Členské státy Evropské unie mají povinnost vstoupit do eurozóny, této povinnosti jsou zbaveny pouze Spojené království, Dánsko, které mají sjednané výjimky a Švédsko, které zatím nevstoupilo ani do druhé fáze. Podle smlouvy s Evropskou unií mohou euro používat také Monako, San Marino a Vatikán. Bez dohody s Evropskou unií zavedly euro pouze Andorra, Černá Hora a Kosovo. Založení eurozóny se váže k 1. 1. 1999, kdy 11 zemí EU vstoupilo do třetí fáze EMU.

Obr. 1: Země eurozóny. Zdroj: Wikipedie.

2 CO JE TO EUROVAL?

Euroval je jednou z několika částí komplexního balíku opatření, o kterých rozhodla dne 9. 5. 2010 rada ECOFINu (The Economic and Financial Affairs Council), tedy Rada ministrů hospodářství a financí všech zemí EU. Za Českou republiku byl na jednání přítomen ministr financí Eduard Janota a jeho náměstek Tomáš Zidek.

Tato rada zasedá zpravidla jednou měsíčně v Bruselu, popřípadě v Lucemburku. Den před zasedáním Rady ECOFIN se schází takzvaná eurogroup – což je skupina ministrů hospodářství a financí států, které přijaly euro jako svou oficiální měnu. Ve druhé polovině roku zasedá dvakrát takzvaný rozpočtový ECOFIN, aby projednal rozpočet EU na následující rok. V každém půlroce se ministři financí a hospodářství také jednou setkají neformálně v předsedající zemi (spolu s guvernéry centrálních bank).¹

Celý záchranný balík či systém má za cíl **umožnit úvěr zemím, které se ocitnou ve finanční tísní a nemají možnost zajistit si dlouhodobý úvěr za rozumný úrok na trhu.**

Tento záchranný systém se skládá z několika částí:

- **EFSF** – Evropský fond (nástroj) finanční stability (European Financial Stability Facility), tedy již zmiňovaný euroval (týká se jen států eurozóny)
- **EFSM** – k dispozici je rovněž tzv. Evropský mechanismus finanční stabilizace (European Financial Stabilisation Mechanism), který opravňuje Evropskou komisi mobilizovat finanční prostředky až do výše 60 mld. eur se zárukou rozpočtu EU, tuto pomoc mohou čerpat všechny členské země EU
- **MMF** – částku 250 mld. eur přislíbil přispět i Mezinárodní měnový fond

EFSF může poskytnout finanční prostředky teprve poté, co členský stát eurozóny požádá o pomoc, uzavřena jsou jednání s Evropskou komisí a Mezinárodním měnovým fondem o podobě stabilizačního programu a tento program jednomyslně schválí ministři financí zemí eurozóny (tzv. Euroskupiny). EFSF může poskytovat pomoc členům eurozóny do 30. 6. 2013 (tedy na období tří let) a bude existovat do vyrovnání posledního finančního závazku.

Tento záchranný systém je aktuální reakcí EU na zhoršující se finanční situaci některých zemích EMU, často médií a některými analytiky označovaných jako PIGS (potažmo PIIGS). Jedná se o anglický akronym, odkazující na problémové státy, kterými jsou Portugalsko, Itálie, (Irsko), Řecko a Španělsko. Některé organizace a instituce toto označení odmítají a považují ho vzhledem k jeho podtextu za nevhodné a urážlivé.

Jak již bylo zmíněno, tento fond je jen dočasný. EFSF je totiž jen dočasný nástroj s platností do roku 2013, avšak již teď má stanoveného nástupce. Evropští lídři se již dohodli na jeho pokračovateli. Bude jím Evropský stabilizační mechanismus (ESM), tedy nový trvalý euroval. Smlouvu o založení tohoto permanentního eurovalu, který má být jakýmsi evropským měnovým fondem, členské státy eurozóny podepsaly v červenci tohoto roku, ratifikována by měla být do konce roku 2012. V něm se mají země kromě záruk zúčastnit už i reálnými vklady.

¹ <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ecofin.html>

3 JAKÝMI PROSTŘEDKY POMÁHÁ EFSF CHRÁNIT STÁTY EU?

Může nakupovat dluhopisy členských států, které požádaly o pomoc, jedná se tedy o poskytnutí záchranné půjčky. Záchranné půjčky pro Irsko a Portugalsko byly částečně financovány právě z eurovalu.

Podpora Irsku byla schválena v listopadu 2010 v celkovém objemu 85 mld. eur. Podíl z eurovalu činí 17,7 mld. eur, zbývající peníze jdou z národních zdrojů Irska, také Mezinárodního měnového fondu, již zmiňovaného EFSM (Evropský mechanismus finanční stabilizace) a menší podíly i ve formě dvoustranných půjček Velké Británie, Dánska a Švédska.

Program pro Portugalsko byl odsouhlasen v dubnu letošního roku. Jeho výška činí 78 miliard eur, přičemž tato částka byla proporcionalně rozdělena po 26 miliardách eur mezi EFSM, euroval a Mezinárodní měnový fond.

Zdrojem eurovalu jsou tedy vlastní úvěrové nástroje nebo úvěrové smlouvy s finančními institucemi, za které ale státy eurozóny musí ručit. Euroval tedy není přímo financován z vkladů států eurozóny. Emituje vlastní obligace a jiné dluhové nástroje v prostředí kapitálového trhu, tedy sám si půjčuje od investorů, a právě tyto emise jsou garantovány členskými zeměmi eurozóny. Euroval tedy dokáže fungovat bez přímých vkladů členských států, které se jen zaručily za jeho závazky. Platit by museli tehdy, pokud by zadlužené státy, kterým EFSF poskytl pomoc, nesplácely půjčky eurovalu a neplnily své závazky.

Díky uvedeným státním garancím má EFSF nejlepší možné kreditní hodnocení od všech hlavních ratingových agentur. Z takto získaných prostředků jsou poskytovány půjčky zemím s finančními problémy.² Je důležité zmínit, že úrok, za který EFSF půjčuje problémovým státům, je vyšší než úrok, za který si EFSF sám půjčuje.

Ke schválení úvěru jednotlivým státům je potřeba souhlasu všech členů eurozóny. Pokud stát požádá o pomoc a tato pomoc je schválena všemi členy, euroval uskuteční emisi obligací a tím pádem tak získá prostředky pro úvěr. Pomoc je však poskytována státům výměnou za tvrdá úsporná opatření. Na dodržování podmínek dohlíží Evropská komise, která také tyto podmínky smlouvy vyjednává.

Díky již zmíněným státním garancím je o dluhopisy velký zájem. Jedním z investorů byla například japonská vláda, která začátkem tohoto roku odkoupila více jak pětinu obligací. Nákup bude financovat ze svých devizových rezerv.³ Tímto krokem se tedy Japonsko (vedle jiných investorů) podílelo například na záchraně Irska.

Poslední zprávy hovoří o tom, že Japonsko zvýšilo objem financí, určených na nákup dluhopisů a bude se tedy ve větší míře podílet na podpoře fondu EFSF.⁴ Dalším z důležitých hráčů, co se nákupu evropských dluhopisů týče, je Čína, která již určitou část evropských obligací nakoupila, ovšem další vývoj a případná pomoc je zatím ve fázi vyjednávání.^{5,6}

4 SUMMIT EU O DLUHOVÉ KRIZI

² <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/zavedeni-eura-v-cr/evropsky-nastroj-financni-stability/1001759/59363/>

³ <http://hn.ihned.cz/c1-49447260-japonsko-pomuze-euru-nakoupi-statni-dluhopisy>

⁴ <http://www.finance.cz/zpravy/finance/330654-japonska-centralni-banka-rozsirila-program-nakupu-dluhopisu/>

⁵ <http://www.finance.cz/zpravy/finance/330878-cina-bude-podle-sefa-efsf-pokracovat-v-nakupu-obligaci-fondu/>

⁶ <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/140858-cinska-ruka-je-otevrena-chce-pomoci-eu-s-krizi/>

Důležitým mezníkem při řešení dluhové krize evropských zemí se stal summit konaný dne 26. 10. 2011 v Bruselu. Po tomto summitu následovala schůzka vrcholných představitelů států eurozóny, kteří se snažili dohodnout na komplexní strategii, vedoucí k řešení dluhové krize eurozóny. Tato krize ohrožuje nejen státy, v nichž je euro oficiálním platidlem, ale mohla by ohrozit i zbylé státy Evropské unie.

Výsledkem této schůzky bylo přistoupení soukromého sektoru na požadavek lídrů eurozóny, kteří požadovali seškrtnání části řeckých dluhů. Soukromí věřitelé odepsali Řecku polovinu jeho dluhů ve výši asi 100 miliard eur. Unijní prezident Herman van Rompuy uvedl, že evropský plán by měl zredukovat řecký dluh do roku 2020 na zhruba 120 procent řeckého hrubého domácího produktu.

Eurozóna se dále dohodla, že zvýší "palební sílu" záchranného fondu EFSF na bilion eur, aniž by musela navyšovat vklady nebo záruky jednotlivých členských států. Ty dosahují výše 780 miliard eur a EFSF díky nim má reálnou úvěrovou kapacitu 440 miliard eur. Jakým způsobem toho dosáhne, představí v listopadu.

Dále by měl být připraven druhý záchranný balík pro zadlužený řecký stát, který má být, jak uvedl na tiskové konferenci předseda Evropské komise José Manuel Barroso, připraven do konce roku. Podle německé kancléřky Angely Merkelové bude Řecko více kontrolováno v tom, jak plní dohodnutá pravidla, stanovená smlouvami.

Dalším ze schválených bodů byl požadavek na rekapitalizaci bank. Dočasné opatření požaduje, aby banky do června 2012 zvýšily svou kapitálovou vybavenost na 9 %.⁷

Slovensko si na tomto summitu sjednalo výjimku, jako jediná země se nebude podílet na navýšení účasti veřejných financí na pomoci Řecku.

5 SLOVENSKÉ NE EUROVALU

Dne 11.10. 2011 proběhlo na Slovensku hlasování o navýšení eurovalu o 340 miliard eur (z 440 miliard schválených v červenci na 780 miliard eur). Slovensko se k tomuto navýšení postavilo odmítavě a jako jediné ze všech členských států eurozóny toto navýšení neschválilo. Premiérka Iveta Radičová tuto úpravu eurovalu spojila s hlasováním o vyslovení důvěry vládě, v důsledku čehož tato vláda padla. V druhém hlasování, které se konalo o dva dny později, euroval podpořilo 114 poslanců, 30 se vyslovalo proti, 3 zákonodárci se zdrželi hlasování. Ke schválení bylo třeba minimálně 76 hlasů. Parlament toho dne schválil i předčasné volby.

6 JE EUROVAL ŘEŠENÍ?

Mnoho odborníků a kritiků eurovalu poukazuje na ten fakt, že dluhová opatření vedou pouze k odkladu závažných problémů, nikoli k jejich řešení, jedná se jen o získání cenného času. Záchranná opatření, která byla dohodnuta na summitu 26. 10. 2011, považují mnozí za zmatené a nepřesvědčivé, protože postrádá příliš mnoho detailů.

⁷ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/125644.pdf

7 EUROZÓNA A ŘECKO

Počátkem roku 2001 docházelo k údajnému zlepšování ekonomiky Řecka, tento jev byl spojený se zpřísněním rozpočtové politiky v přípravě na vstup této země do eurozóny. Nejvíce expandujícím sektorem byli služby a telekomunikační průmysl. V roce 2004 byl očekáván ekonomický růst okolo 4 %, nová řecká vláda však odhalila, že předešlé statistické údaje poskytnuté Eurostatu, vedoucí ke vstupu Řecka do eurozóny, jsou nepravdivé. Po dohodě dala Evropská unie Řecku dva roky (rozpočty na rok 2005 a 2006), aby dostalo svoji ekonomiku do pořádku v souladu s paktem stability a růstu. Podle posledních údajů ze strany EU však schodek řeckého rozpočtu dosáhl 15,4 %. Tedy více, než pětinašobek povolených 3 % v paktu stability (www.bussinessinfo.cz). Největším současným problémem je tedy rostoucí neufinancovatelný dluh a rostoucí nezaměstnanost. Obyvatelstvo postupně ztrácí důvěru v ekonomické oživení země. Veřejné výdaje dále narůstají, čímž dochází k ohrožení vznikajících plánů navrhovaných Evropskou unií a Mezinárodním měnovým fondem. Opatření, jakými jsou privatizace ekonomiky a snížení počtu státních zaměstnanců, nejsou zaváděna řeckou vládou dostatečně rychle a důrazně. Veřejné podniky a státní úřady, kterých je nadbytek, nebyly zavřeny a dohodnuté propouštění a snižování mezd také nebyly provedeny. Do konce roku deficit domácností s největší pravděpodobností vzroste na více než 8,6 % HDP (www.bussinessinfo.cz). Spotřeba také neposiluje hospodářství a to z důvodu vysoké úrovně nezaměstnanosti a rostoucích daní, které nutí řecké obyvatelstvo provádět jen nejnужnější nákupy.

První záchranný balík připravila eurozóna Řekům potýkajícím se s dluhovým potížením loni. Časem se ale ukázalo, že tyto prostředky na záchranu Řecka stačit nebudou, takže v červenci letošního roku byl odsouhlasen druhý záchranný balík ve výši 109 miliard eur (Euractiv.cz). Jihoevropský stát tak dostane už šestou část z balíku pomoci, kterou Řecko postupně od partnerů formou půjček dostává.

V současnosti existuje několik opatření, kterými chce Evropská Unie zastavit krizi.

- **Odpisy řeckého dluhu**

Největší otazníky panují kolem toho, kolik dluhů by banky Řekům měly odpustit. Podle červencové dohody evropských politiků a bank by to mělo být 21 procent. Ukázalo se ale, že to nemusí stačit. Evropa tak nyní požaduje seškrtnání až o 60 procent. Finanční domy ale nabízejí 40 procent.

- **Rekapitalizace evropských bank**

Evropská unie se dohodla, že velké evropské banky budou muset posílit kapitál. Hovoří se o částce kolem 100 miliard eur.

- **Posílení záchranného fondu eurozóny**

Klíčový bod strategie, který teď provázejí zřejmě největší debaty. Jde o to, aby záchranný fond získal více pravomocí a peněz, ale bez nutnosti navyšovat garance od členských zemí. Ty nyní čítají 780 miliard eur. Část už ale byla použita při záchraně Portugalska a Irska. Bez dalšího posílení by tak hrozilo, že by fond neměl dost peněz na záchranu Itálie či Španělska, nad nimiž se vznáší hrozba, že by se do nich mohla naplno přelít dluhová krize.

- **Posílení ekonomického vládnutí a dohledu**

Lídrů eurozóny se dohodli na přísnějších pravidlech, která mají zajistit stabilitu veřejných financí. Jde mimo jiné o možnost uvalení citelných sankcí za porušení pravidel, že maximální rozpočtový deficit

může být tři procenta HDP a dluh maximálně 60 procent HDP. Vše bude navíc podrobeno většímu dohledu. Eurozóna se také nově bude na úrovni šéfů států a vlád scházet pravidelně dvakrát do roka.

8 EUROZÓNA A ČR

Pokud jde o Česko, nespĺňuje kritérium fiskálního deficitu, a proto nemůže vstoupit do eurozóny dříve než v roce 2015. Nové členské země EU včetně ČR se chtějí vyhnout euru. Členské státy, které do EU vstoupily v období mezi 2004 až 2007, znepokojuje jejich závazek přijetí společné měny eura. Eurozóna je v důsledku dluhové krize totiž úplně jiná, než v okamžiku jejich přistupování. Země, které se členy evropské sedmadvacítky staly v zatím poslední, páté, vlně rozšiřování (2004-2007), při podpisu přístupové smlouvy přijaly závazek, že v budoucnosti vstoupí do eurozóny. Tento fakt by ale vůbec nemusel nastat. O jeho přepsání totiž uvažuje hned sedm členských zemí EU – Bulharsko, Česká republika, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Polsko a Rumunsko. Všechny sedm zemí se shodne na tom, že jiný právní základ eurozóny může změnit podmínky jejich smlouvy.

9 PROGNÓZY

Již dnes existují názory mnohých vrcholných politiků, že eurozóna nepřinesla očekávané pozitivní efekty v podobě vyššího hospodářského růstu, ochranou před inflací nebo vnějšími šoky. I přes všechny tyto komplikace je velmi pravděpodobné, že euro nyní v dluhové krizi překoná a to především z důvodu, že do něj bylo vloženo velké množství úsilí největších evropských zemí. Evropu, ale díky udržení eura čeká pravděpodobně dlouhé období hospodářské stagnace. Musí být nastoleny radikálnější opatření, která budou důkladněji a častěji kontrolována ze strany Evropské unie. Státy se budou muset připravit na snížení rozpočtových výdajů, vytvořit lepší podmínky pro ekonomický růst. Evropská státníci, kteří na summitu EU 23. 10. 2011 hledali řešení dluhové krize v eurozóně, se shodli na tom, že v případě nutnosti mohou sáhnout i k změnám Lisabonské smlouvy. Jedná se především o přenesení pravomocí z národní úrovně na evropskou. Tento krok by v mnoha zemích obnášel vyhlášení referenda, což by proces řešení krize značně zpomalil. Tyto změny by např. mohly zajistit, že státy, které budou čerpat ze záchranného fondu eurozóny, bude možné dát pod zahraniční rozpočtový dohled.

Použité prameny:

Businessinfo.cz 1997-2011: Evropská unie. [online]. [cit. 2011-10-25]. Dostupný z WWW:

<<http://www.businessinfo.cz/cz/rubrika/evropska-unie/1000442/>>.

Central Intelligence Agency – The World Factbook – Greece. [online]. [cit. 2011-10-25]. Dostupný z

WWW: <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gr.html>>.

Euractiv.cz – Ekonomika a euro. [online]. [cit. 2011-10-25]. Dostupný z WWW:

<<http://www.euractiv.cz/ekonomika-a-euro>>.

Wikipedia, the free encyclopedia – European Union. [online]. [cit. 2011-10-25]. Dostupný z WWW:

<http://en.wikipedia.org/wiki/European_Union>.

Wikipedie, otevřená encyklopedie – Eurozóna. [online]. [cit. 2011-10-25]. Dostupný z

WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Euroz%C3%B3na>>.

Idnes.cz – Ekonomika. [online]. [cit. 2011-10-25]. Dostupný z WWW: <<http://ekonomika.idnes.cz/>>.

JAKÉ JSOU ROZHODUJÍCÍ SCHOPNOSTI, KTERÉ BY BYLO TŘEBA ROZVINOUT NA REGIONÁLNÍ ÚROVNI, ABY BYLY REGIONY KONKURENCESCHOPNÉ NA CELOSVĚTOVÉ ÚROVNI?

Pavel Machala, Petr Novák (KGG PřF UP)

1 TEORIE ROZVOJE NA REGIONÁLNÍ ÚROVNI

Region je základní prvek, od kterého se v této seminární práci budeme odrážet. Abychom mohli v rámci jakéhokoli regionu konkurovat ať už v rámci České republiky, Evropy nebo celého světa je zapotřebí dodržení hospodářské stability regionu. V rámci každého regionu je zahrnuto několik primárních prvků, které hospodářskou stabilitu regionu ovlivňují. Jedná se o regionální zdrojové vybavení - infrastrukturu, regionální objem pracovních sil, lidský kapitál, disponibilní plochy pro investice a životní prostředí. Nejdůležitějším zdrojem pro fungování regionu je infrastruktura. Jde o soubor několika dílčích prvků, kde se zdůrazňují zejména:

- Doprava
- Telekomunikace
- Zásobování
- Likvidace odpadů
- Vzdělání
- Zdravotnictví
- Sociální záležitosti
- Rekreace
- Bydlení

Vliv infrastruktury se projevuje hlavně v regionech, kde je vysoká diverzifikace infrastruktury nebo tam, kde stávající infrastruktura v důsledku jejího přetížení již není výkonná. Základním kamenem rozvoje infrastruktury je podpora dílčích prvků regionu, a sice obcí. Předpokladem podpory obcí je jejich dobré vedení, což je podmínka rozvoje místní infrastruktury, která dále dává možnost realizace dalších regionálních záměrů.

Významná v tomto ohledu je komunikační a dopravní infrastruktura. Dobře fungující telekomunikační síť je důležitý předpoklad rozvoje regionu. Neméně významná je doprava. Napojení na dálniční síť se stalo s rozmachem automobilového průmyslu obrovským pilířem rozvoje každého regionu. Dá se předpokládat, že regiony které nebudou na dálnice napojeny, budou zaostávat za jinými, které jsou na dálnice napojeny. Významnou roli stále má napojení na železniční síť. V důsledku boomu kontejnerové přepravy nákladů a jejich kombinovatelnosti je vliv železnice stále patrný. Obrovským plusem je pak přítomnost leteckého napojení. V rámci České republiky nelze počítat se stavěním nových mezinárodních letišť, nicméně je zapotřebí udržení stávajícího standardu všech dosavadních letišť a snaha o stále dílčí zlepšování poskytovaných služeb.

Další body infrastruktury jako zásobování energiemi či vodou je dnes samozřejmostí a má podstatný vliv na potenciální zájemce o daný region. Energie jako elektřina a plyn jsou u nás již standardem. Zásobování vodou z centrálních zdrojů již v současnosti finišuje a v blízké budoucnosti bude již většina obcí v jednotlivých regionech ČR na vodu napojena.

Dalším prvkem infrastruktury je vzdělání. Zde hrají hlavní roli vysoké školy. Cílem by mělo být podpora oborů, které jsou s daným regionem spjaty. Podpora otvírání oborů, jejichž absolventi budou

k dispozici pro stávající instituce a firmy v jednotlivých regionech. Dále je třeba zdůraznit potencionální demografický problém, který se týká nejen vysokých škol. Důraz klást na to, aby byla k dispozici taková kapacita volných míst na školách vzhledem ke kolísání počtu zájemců o studia.

Již delší dobu se ve větší míře posuzuje další aspekt infrastruktury, a to životní prostředí. V oblasti čistoty vody a vzduchu je zapotřebí neustálé kontroly velkých znečišťovatelů v regionech. Zdárná kontrola velkých znečišťovatelů vede k možnostem pro další regionální rozvoj. Zároveň je důležité zbavovat životní prostředí starých ekologických zátěží v podobě různých nevyužívaných průmyslových i neprůmyslových areálů. Tyto tzv. brownfieldy mnohdy zbytečně hzdí okolní krajinu. Pobídkami a formou dotací lze přilákat do těchto prostor nové investory, kterým tyto areály mohou po rekonstrukci ještě dlouhou dobu sloužit. Mnohdy tak tímto způsobem vznikají ojedinělá architektonická díla.

Strategickým úkolem je rovněž nalezení části regionu, ve které je potenciální možnost rozvoje cestovního ruchu. Po nalezení takto atraktivní lokality je důležitá investice do rozvoje infrastruktury, ubytovacích kapacit a služeb. Dostatečná propagace regionu a jeho prezentace např. na veletrzích cestovního ruchu může přilákat nové turisty a napomoci ekonomickému rozvoji regionu.

Tento teoretický nástin regionálního rozvoje regionů ukazuje, že ekonomická stabilita regionu se skládá z řady aspektů. Zdárné vedení veřejnou správou počínaje, přes kooperaci s prosperujícím soukromým sektorem, kvalitním životním prostředím a kvalitou života konče. Pokud se danému regionu daří ve všech hlediscích tyto podmínky splňovat, nebude mít region problémy konkurovat globální úrovni.

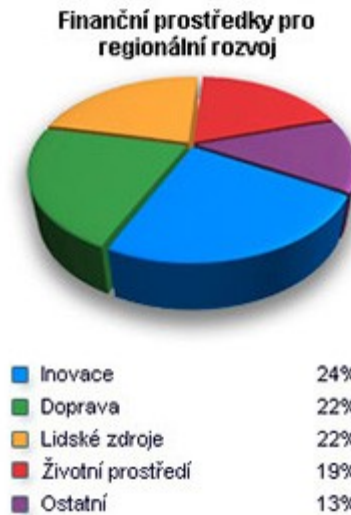
2 EKONOMICKÉ ASPEKTY ROZVOJE NA REGIONÁLNÍ ÚROVNI

Z hlediska ekonomického rozvoje regionů je třeba na začátku zmínit ekonomické teorie neoklasickou a keynesiánskou. Obě dvě řadí velký význam mobilitě ekonomických faktorů (kapitálu a práce). Podle neoklasického modelu kapitál směřuje tam, kde je levná práce. Podle tohoto modelu jde o zvyšování výnosů v méně rozvinutých regionech, což má za následek růst průmyslové infrastruktury. Pro keynesiánství je pak hlavní záměr rovnoměrnější distribuce příjmů a úrovně života mezi regiony. Investice a pracovní příležitosti umísťovat tam, kde je jich nedostatek. Obě dvě teorie mají za cíl regionální růst.

Primárním cílem Evropské unie je podpora zaostalých regionů. Úkolem naší seminární práce je popsat, jak dále region rozvíjet a pracovat s ním tak, aby byl konkurenceschopný na celosvětové úrovni.

V minulosti byl na hlavním místě ve strategiích regionální politiky systém pobídek pro potencionální investory. Jedná se o prostorovou mobilizaci reálného kapitálu. Pro každý region jsou potřebné takové investiční záměry, které povedou nejen k růstu pracovních míst, ale hlavně aby výsledkem jejich produkce byl export mimo hranice regionu. Konkrétní podpora zahrnuje:

- Průmyslovou a zemědělskou politiku
- Vědní a technologickou politiku
- Regionální politiku

Zdroj: Evropská komise

K rozvoji regionu tak, aby se stal konkurenceschopný na celosvětové úrovni, je potřeba růstu také na strategických úrovních jednotlivých regionů. Evropská unie řeší následující otázky, jejichž řešení vedou k rozvoji.

Makroekonomické ukazatele:

Jsou posuzovány na základě těchto zjištění: Je makroekonomické prostředí v rovnováze a vytváří růst a nová pracovní místa?

Jsou zavedena opatření, která reagují na makroekonomické výkyvy, špatný stav veřejných financí a ztrátu konkurenceschopnosti z makroekonomického hlediska?

Projevují se účinky přelévání (kladné či záporné) z ekonomik členských států, především v rámci eurozóny?

Reformy podporující růst:

Jakým způsobem strukturální reformy podporují výzkum, vývoj a inovace, účinné využívání zdrojů, zdravé podnikatelské prostředí, zaměstnanost, vzdělávání a sociální začlenění?

K jakému pokroku došlo v oblasti 5 hlavních cílů Evropské unie a souvisejících vnitrostátních cílů?

Veřejné finance:

Jaká opatření byla provedena ke snížení vládního dluhu a rozpočtového schodku (fiskální konsolidace) v zájmu udržitelnosti veřejných financí?

S jakými rozpočtovými omezeními se potýkají vládní politiky na podporu růstu? (Identifikace těchto omezení umožní EU, aby byla ve svých doporučeních konkrétnější.)

Zdroj: Upraveno z: Evropa.eu, Evropa 2020. In Sledování pokroku v rámci evropského semestru, 27. 10. 2011

3 POSÍLENÍ KONKURENCESCHOPNOSTI

Evropa musí vystupňovat úsilí na podporu vlivu financování výzkumu a inovací. V procesu převodu výsledků výzkumu z laboratoří přes fáze vývoje, komercializace a použití zůstávají překážky. Je zde nezbytně nutná role průmyslu, který stanoví priority, a pomoc partnerství veřejného a soukromého sektoru. Sem rovněž patří rozšíření podpory na celý inovační cyklus (včetně potvrzení koncepce, testování, pilotního projektu a demonstrace), včetně otázek, jako jsou poprojektová následná opatření, prenormativní výzkum pro stanovení norem, podpora patentování a netechnologických inovací. Zajištění silného postavení v klíčových základních technologiích jako nanotechnologie, vyspělé materiály, výroba, vesmírná technologie nebo biotechnologie, je velmi důležité pro konkurenceschopnost Evropy a umožňuje vývoj inovativního zboží a služeb nezbytných pro řešení společenských problémů.

3.1 Role průmyslu pro konkurenceschopnost

Technologické platformy pomohly vymezit priority důležité pro průmysl. Společné technologické iniciativy vyzvedly průmysl do vedoucího postavení díky zakládání formálních partnerství veřejného a soukromého sektoru. Plán evropské hospodářské obnovy zavedl v klíčových odvětvích více neformální partnerství veřejného a soukromého sektoru. Zkušenosti ukazují, že jejich úspěch závisí na pevných závazcích zapojených zúčastněných stran a na jednoduchém a účinném řízení a prováděcích strukturách. EU bude v rámci svého strategického programu inovací i nadále posilovat svůj přístup založený na obchodních zájmech, a to tak, že se zaměří na získávání výsledků a vytváření vlivu, ale také na využití značných finančních prostředků ze soukromého sektoru. V souvislosti s plánem byly zahájeny evropské průmyslové iniciativy, které umožní veřejnému a soukromému sektoru společně vytvářet technologické plány. Cílem rámcového programu pro konkurenceschopnost a inovace je posílení konkurenceschopnosti evropského průmyslu. Zohledňuje skutečnost, že inovace kromě výzkumu vyžadují mnoho způsobilosti a činností, které nejsou technologické povahy, jako je design, kreativita, stanovování norem, využívání a nové kombinace stávajících technologií, nové obchodní modely, zapojení uživatelů nebo využití mnoha rozmanitých možností, které nabízejí společenské inovace.

¹ Malé a střední podniky (dále MSP) hrají díky své pružnosti a pohotovosti zásadní roli při vývoji novátorských výrobků a služeb. Špičkové a rychle rostoucí MSP mají možnost přeměnit strukturu evropské ekonomiky tím, že se z nich stanou budoucí nadnárodní společnosti. Rámcový program pro konkurenceschopnost a inovace byl ve svém dosahu MSP úspěšný (100 000 podniků obdrželo záruky půjček, 70 % účastníků projektů tržní replikace ekologických inovací jsou MSP), a ačkoli byla rostoucímu zapojení MSP věnována zvláštní pozornost, je pro ně účast stále problematická. Cílenější přístup k nim by se mohl poučit ze zkušeností získaných ze současných opatření MSP, mohl by zohlednit potřeby inovací a růstu různých druhů MSP a skutečnost, že potřeby mnoha podniků jsou nejlépe uspokojeny prostřednictvím podpory poskytované na regionální úrovni, včetně fondů politiky soudržnosti. Otevřené, nekomplikované a rychlé plány provádění by umožnily podnikům a ostatním zúčastněným stranám z průmyslu a akademického prostředí zkoumat nové nápady a příležitosti v okamžiku jejich vzniku pružným způsobem, a tím by otevřely nové cesty inovacím. Zde by se mohlo například vycházet z otevřených výzev a zjednodušených postupů podávání žádostí, které se v současné době používají v opatřeních budoucích a vznikajících technologií a rovněž z projektů tržní replikace ekologických inovací rámcového programu pro konkurenceschopnost a inovace. Práva duševního vlastnictví, která upravují financování výzkumu a inovací v EU, jsou rozhodující pro

¹ Převzato ze Zelené knihy (financování výzkumu a inovací EU), vydané Evropskou komisí 9. 2. 2011.

efektivní využívání a převod technologií a zároveň musí zajistit přístup k vědeckým výsledkům a jejich rychlé rozšiřování. Jsou také důležitá pro mezinárodní spolupráci v oblastech strategického zájmu. Nízká úroveň soukromého financování výzkumu a inovací je v Evropě velkou překážkou. Finanční nástroj pro sdílení rizik a rámcový program pro konkurenceschopnost a inovace sedmého rámcového programu ukázaly, jak může rozpočet EU spolu se skupinou Evropské investiční banky v této oblasti úspěšně překonávat mezery na trhu. Na základě této zkušenosti by budoucí programy EU pro výzkum a inovace měly plně využít finančních nástrojů (prostřednictvím mechanismu EU na platformě kapitálu a mechanismu EU na platformě sdílení rizik navrhovaných v přezkumu rozpočtu) na podporu komercializace výsledků výzkumu, růstu inovativních podniků a investic do důležitých infrastruktur.

²EU musí zvýšit svoji produktivitu a konkurenceschopnost. Musí si udržet náskok, který má v oblasti ekologických řešení, a zejména si dát pozor na zvyšující se konkurenci Číny a Severní Ameriky v této oblasti. Pokud Evropská unie splní své cíle v energetické oblasti, mohla by do roku 2020 snížit dovoz ropy a zemního plynu o 60 miliard eur, což by se pozitivně odrazilo nejen na spolehlivosti energetických dodávek, ale i na evropském hospodářství jako celku. Jestliže EU pokročí v integraci evropského trhu s energiemi, může zvýšit růst HDP o 0,6 % až 0,8 %. Pokud bude 20 % energetické potřeby pocházet z obnovitelných zdrojů, může v Unii dojít k vytvoření více než 600 000 nových pracovních míst. Další 400 000 pak může vzniknout, pokud se podaří zvýšit energetickou účinnost o 20 %. Závazky týkající se snižování emisí je třeba plnit tak, aby docházelo k maximalizaci přínosu za minimálních nákladů, např. zaváděním pokrokových technických řešení.

3.2 Cíle Evropské unie v oblasti inteligentního růstu:

Jak už bylo zmíněno, EU klade důraz na 3 oblasti tzv. Inteligentního růstu:

- Vzdělávání
 - Výzkum a inovace
 - Digitální společnost
1. Investovat 3 % HDP Evropské unie do výzkumu a rozvoje (kombinací soukromých a veřejných zdrojů) a celkově zlepšit podmínky pro výzkum, vývoj a inovace.
 2. Zvýšit do roku 2020 míru zaměstnanosti mužů a žen ve věkové kategorii od 20 do 64 let na 75 % tím, že se bude podporovat vyšší zaměstnanost žen, mladých lidí, starších lidí, lidí s nízkou kvalifikací a legálních přistěhovalců.

V oblasti vzdělávání je snahou snížit míru předčasného ukončení školní docházky pod 10 %. Zvýšit počet absolventů VŠ ve věkové kategorii od 30 do 34 let alespoň na 40 %. S inovacemi ve vzdělání úzce souvisí s dostupností internetu. Cílem je vytvořit jednotný digitální trh založený na rychlém a superrychlém internetu a interoperabilitě aplikací do roku 2013: širokopásmové připojení pro všechny, do roku 2020: umožnit všem, aby se mohli připojit k rychlejšímu internetu. EU má snahu umožnit studentům a učňům studovat v zahraničí, připravit mladé lidi na požadavky pracovního trhu, zlepšit výsledky a zvýšit mezinárodní přitažlivost evropských univerzit, zvýšit úroveň všech stupňů vzdělávání a odborné přípravy (špičková akademická úroveň, rovné příležitosti)

² Upraveno z Europa.eu, in Udržitelný růst – konkurenceschopnější a ekologičtější ekonomika méně náročná na zdroje

4 EVROPSKÁ SPOLUPRÁCE

Evropě jako celku bez debat prospěje, když bude spolupracovat na všech úrovních. V úvodní části naší seminární práce už jsme popisovali, jak je důležitá infrastruktura. Propojení dopravy mezi vyspělými a zaostalými státy EU může být do budoucna klíčové v mnoha regionech. S dopravním propojením souvisí rozvoj různých forem jednotlivých národních hospodářství. Ať už jde o rozvoj průmyslu, obchodu či cestovního ruchu. Ekonomicky slabší oblasti EU, nepochybně mají potenciál, který povede k rozvoji nejen jednotlivých dílčích států, ale i celé EU. Politika, kterou EU nastolila pro roky 2007 – 2013 přinesla do ekonomicky slabších regionů mnoho peněz na rozvoj místní infrastruktury. Je třeba nepolevovat v již započatých projektech, kterými jsou např. zbudování centrálního evropského znalostního centra, spolupráce inkubátorů v regionech s upadajícím průmyslem, studie nákladů a dopadů u vysokorychlostních koridorů ve Střední Evropě, zhodnocení systému veřejné dopravy v malých a středně velkých městech, společná nadnárodní strategie pro odpadové hospodářství, nadnárodní projekt pro integrované řízení rizik souvisejících s povodněmi, příprava investic pro energeticky úsporná opatření na velkých sídlištích, platforma pro spolupráci mezi městy při přípravě investice do strategických kompetenčních oblastí měst (např. biotechnologické klastry, vědecké parky, atd.), projekt sociálních center na přípravu investic v oblasti mobilních regionálních služeb (zdravotní péče, služby pro starší občany, atd.), správa a řízení kulturního dědictví, apod.

5 BUDOUCNOST EU

Ovšem je otázkou, jakým směrem se dál Evropská unie bude ubírat. Ekonomická krize, která v roce 2009 ovlivnila celý svět Evropu nevyjímaje, zapříčinila nemalé problémy. Státní politika Řecka dnes utápí Evropu jako celek. Jak už bylo uvedeno výše, jeden z kroků které vedou k rozvoji EU jako regionu, je potřeba konkrétních strukturálních reforem v národních parlamentech. Reformy musí mít stejnou podstatu a musí být založeny na stejných základech. Příkladem by měl být model úspěšných sociálních států, které jsou v severovýchodních zemích. Konkurenceschopnost Evropy závisí na tom, jak se jí bude dařit jako celku.

Použité prameny:

JELÍNEK, Petr, et al. Rozvojová politika Evropské unie. Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 2003. 92 s.

Portál EU [online]. [cit. 2011-10-27]. Europa.eu, Dostupné z WWW: <http://europa.eu/index_cs.htm>

Zelená kniha: Učiňme z problémů výhody: na cestě ke společnému strategickému rámci pro financování výzkumu a inovací v EU. In Zelená kniha [online]. Brusel: Evropská komise, 2011 [cit. 2011-10-28]. Dostupné z WWW:

<http://ec.europa.eu/research/csfr/pdf/com_2011_0048_csf_green_paper_cs.pdf>

Evropská územní spolupráce. In Strukturální fondy EU [online]. Praha: MMR, 2007 [cit. 2011-10-30]. Dostupné z WWW: <<http://www.strukturalni-fondy.cz/Programy-2007-2013/Evropska-uzemni-spoluprace>>

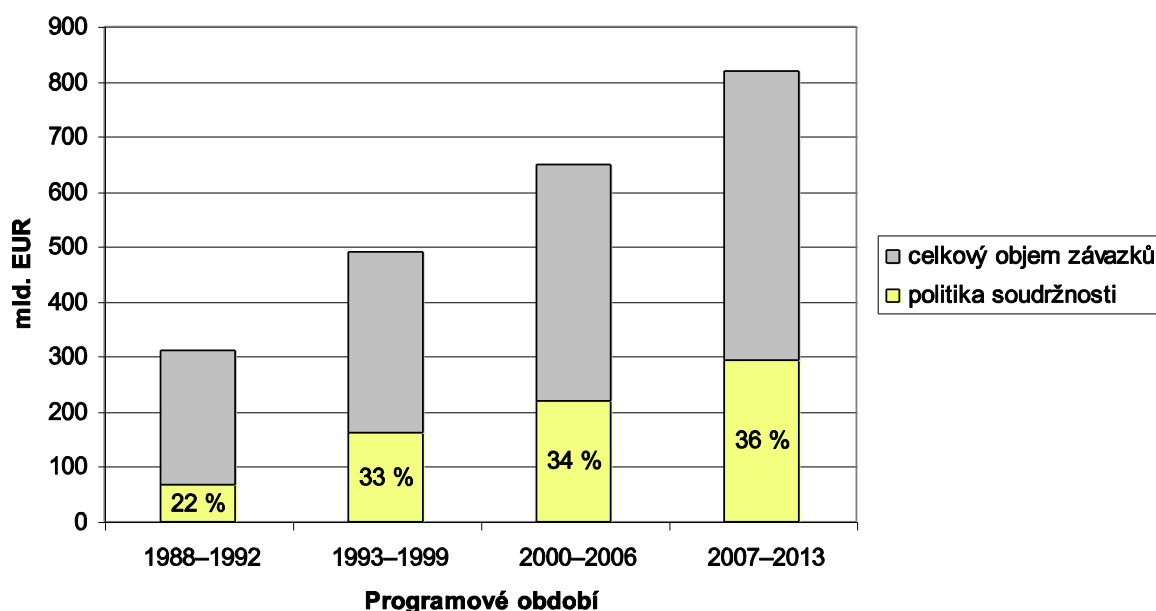
MÁ EVROPSKÁ UNIE POKRAČOVAT V DOTOVÁNÍ REGIONÁLNÍHO ROZVOJE I PO ROCE 2013?

Jana Blažíčková, Martina Braunová (KGG PrF UP)

1 REGIONÁLNÍ ROZVOJ A REGIONÁLNÍ POLITIKA EVROPSKÉ UNIE

Pod pojmem regionální rozvoj se skrývá proces vedoucí k růstu ekonomického a sociálního potenciálu na větším území než je geograficky vymezená municipalita. Díky tomu dochází ke zvyšování životní úrovně obyvatel postiženého regionu a tím i k ekonomickému a sociálnímu rozvoji daného státu, a to vše při zachování trvale udržitelného rozvoje.

Prostředkem dosažení regionálního rozvoje je regionální (kohezní) politika, což je řídicí jednání jednotlivých států, institucí či orgánů (i nadnárodních) územní působnosti. V rámci Evropské unie vychází regionální politika z hodnot solidarity a soudržnosti a je jednou z nejvýznamnějších politik EU. V rozpočtu se jedná o druhou největší položku po politice zemědělské a její vliv stále stoupá (Obr. 1). Solidarita je pomoc občanům a regionům, které jsou hospodářsky nebo sociálně znevýhodněné ve srovnání s průměrnou situací členských zemí. Snižování rozdílů znamená výhodu pro všechny zúčastněné a to je podstatou soudržnosti. Tato politika má konkrétně definované cíle a nástroje a vytváří tak vhodnější předpoklady pro všestranný a dynamický rozvoj regionů, jejímž obecným cílem je snižování disparit mezi regiony, dále snížení zaostalosti nejvíce znevýhodněných regionů a posilování hospodářské, sociální a územní soudržnosti. Vlivem této politiky nastává rozvoj a rovnovážnější stav mezi úrovněmi jednotlivých regionů i států Evropské unie. Regiony jsou například podporovány pomocí finančních stimulů, kdy je podnikatelům poskytován kapitál pro tvorbu nových pracovních míst. Druhou formou podpory je investiční budování a rekonstrukce místní infrastruktury.

Obr. 1: Podíl politiky soudržnosti na rozpočtu Evropské unie v letech 1988–2013

(Zdroj: <http://www.euroskop.cz> (Euroskop), vlastní zpracování)

1.1 Stručná historie

V závislosti na rozšiřování území Evropské unie se v průběhu druhé poloviny 20. století začaly projevovat větší či menší rozdíly v hospodářské úrovni mezi jednotlivými evropskými regiony. Členské země Společenství byly na počátku vývoje ekonomicky jednotné a jejich meziregionální rozdíly malé. Proto se počátek vývoje vyznačuje individuálním přístupem k řešení otázek regionální politiky zaměřené především na makroekonomické problémy (např. minimalizace nebo úplné odstranění obchodních bariér). Během následujících 20ti let prodělává Společenství velké územní i ekonomické změny. Nové členské země, jejichž hospodářský a sociální rozvoj je na úrovni regionů výrazně odlišný, se snažily o vznik společné politiky, která by řešila otázky spojené s regionálními problémy. V roce 1988 byla zavedena strukturální politika, která sjednotila regionální politiku s částí sociální a zemědělské politiky a byly tak přijaty principy regionální a strukturální politiky.

Dříve byla politika zaměřena na podporu regionů postižených útlumem těžkého průmyslu a na zaostalé venkovské regiony. V současnosti aplikováním regionální a strukturální politiky dochází k pozvolnému odstraňování regionálních rozdílů ať již na meziregionální, národní či nadnárodní úrovni. Pomocí takovéto politiky je cílem vytvoření ideální, prosperující a úspěšně sjednocené Unie, složené z mnoha států, kde roste nejen životní úroveň obyvatel ale je zajištěna i stabilní ekonomická situace. Nejvíce se projevila její vliv a působení až po přistoupení zemí střední a východní Evropy a v současnosti pozice kohezní politiky významně roste. Zvyšuje se konkurenceschopnost municipalit, regionů a států díky existenci pólů – silných center, které jsou nositeli místního a regionálního ekonomického rozvoje.

1.2 Regionální politika EU v 21. Století

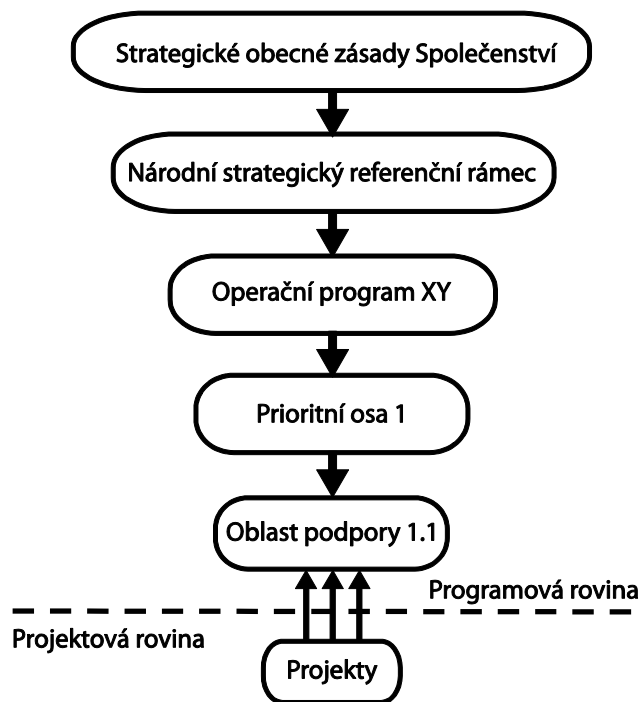
Regionální politika hraje důležitou roli v systému všech politik Evropské unie a funguje na třech úrovních. Akteřem nadnárodní úrovně regionální politiky je Evropská komise a jiné evropské instituce. Vláda, ministerstva a ostatní orgány státní správy provádí politiku na úrovni národní a na úrovni regionální jde o orgány územní samosprávy, podniky, podnikatele a instituce.

Hlavním nástrojem kohezní politiky jsou tzv. strukturální fondy EU a Fond soudržnosti. Prostřednictvím těchto nástrojů mohou žadatelé získat v rámci stanovených operačních programů z rozpočtu Evropské unie finanční prostředky na jimi vypracované projekty. (Obr. 2)

Po návrhu Evropské komise určuje Rada EU a Evropský parlament rozpočet strukturálních fondů a pravidla jejich využívání. Evropská komise spolu s členskými zeměmi vypracovává strategické obecné zásady Společenství pro soudržnost, každý stát navrhne svůj národní strategický referenční rámec a operační programy, které schvaluje Evropská komise. Operační programy jsou prioritami státu nebo regionu a úkolem státu je zajištění jejich provádění, kontroly a hodnocení. V České republice je řídicím orgánem Ministerstvo pro místní rozvoj. Komise proplácí výdaje pro existenci programů a v průběhu předkládá strategické zprávy jak Komise, tak i Česká republika.

V Evropské komisi spadá regionální politika do sekce Generálního ředitelství pro regionální politiku, v Evropském parlamentu pod Výbor pro regionální rozvoj, dále se regionální politikou zabývá Výbor regionů a v něm Komise pro územní soudržnost. Poslední institucí zabývající se regionální politikou je Hospodářský a sociální výbor.

Hlavním koordinátorem v České republice je Ministerstvo pro místní rozvoj, který zřídil Národní orgán pro koordinaci. Na území státu byly pro čerpání financí vytvořeny regiony soudržnosti – NUTS II.

Obr. 2: Schéma získávání finanční podpory z fondů EU
(Zdroj: <http://www.strukturalni-fondy.cz/>)

1.2.1 Období 2000–2006

V programovém období 2000–2006 byly stanoveny 3 cíle regionální politiky, z nichž první dva jsou územní a třetí tematický.

1. Podpora rozvoje zaostávajících regionů financované z:

- Evropský fond regionálního rozvoje (ERDF),
- Evropský sociální fond (ESF),
- Evropský zemědělský vyrovnávací a garanční fond (EAGGF) a
- Finanční nástroj pro řízení rybolovu (FIFG).

2. Podpora oblastí potýkajících se s restrukturalizací

- Evropský fond regionálního rozvoje (ERDF),
- Evropský sociální fond (ESF).

3. Podpora politiky zaměstnanosti a vzdělávání

- Evropský sociální fond (ESF).

Další programy, které řídila Evropská komise, byly tyto iniciativy:

1. Interreg III

- iniciativa financovaná z ERDF na podporu příhraniční, nadnárodní a meziregionální spolupráce.

2. Urban II

- tato iniciativa byla také financována ERDF a soustředila svoji podporu na inovaci měst a zaostávajících městských částí.

3. Leader +

- iniciativa pro rozvoj venkova využívající prostředků EAGGF.

4. Equal

- iniciativa podporující trh práce z prostředků ESF.

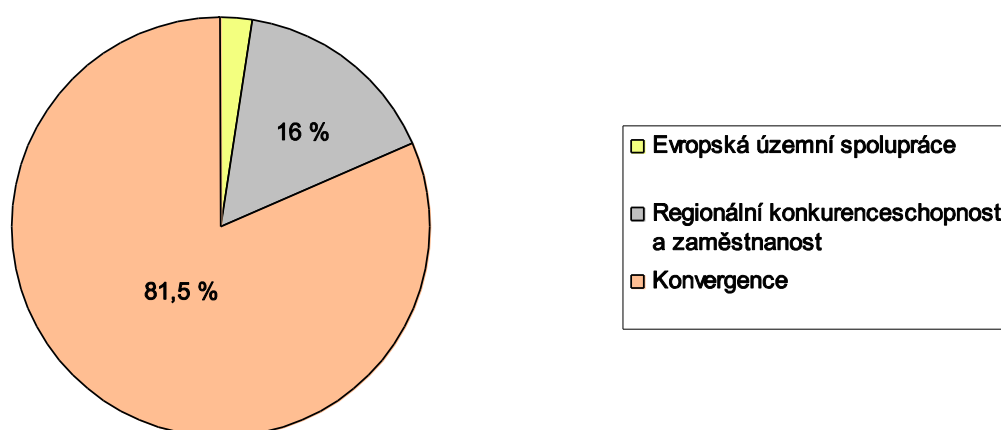
Posledním prostředkem na podporu především projektů většího formátu v oblastech dopravy a životního prostředí byl Kohezní fond (v současnosti Fond soudržnosti, FS). Finanční prostředky plynoucí z tohoto fondu však nebyly určeny na podporu regionů, ale směřovaly na území celých členských států.

1.2.2 Období 2000–2006

Pro současné programové období 2007–2013 se regionální politika zaměřila na zvyšování konkurenceschopnosti a budování hospodářství založeném na znalostech a inovacích. Finanční prostředky pro toto období 2007–2013 tvořily o 35,7 % rozpočtu EU (347,410 miliard eur) a rozdělily se mezi tři cíle (Obr. 3).

Jedním cílem byla Konvergence, financovaná ERDF, ESF a FS, kdy by měly být podporovány regiony s HDP na obyvatele nižším než 75 % průměru EU. Druhým cílem je Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost, který byl financován ERDF a ESF. Třetím cílem je Evropská územní spolupráce, kdy probíhají přeshraniční a meziregionální programy, které jsou financovány z ERDF.

V České republice tyto cíle naplňuje 26 operačních programů, osm je zaměřeno tematicky – doprava, věda a vzdělávání, zaměstnanost, životní prostředí a sedm geograficky – regiony soudržnosti. Zbylé programy jsou určeny pro přeshraniční, meziregionální a nadregionální spolupráci nebo zajišťují technické, administrativní a výzkumné zázemí pro realizaci politiky soudržnosti.

Obr. 3: Alokace finančních prostředků politiky soudržnosti do tří cílů pro období 2007–2013
(Zdroj: <http://www.euroskop.cz> (Euroskop), vlastní zpracování)

2 BUDOUCNOST REGIONÁLNÍ POLITIKY A REGIONÁLNÍHO ROZVOJE V EVROPSKÉ UNII

2.1 Investování do budoucnosti Evropy

Ke konci roku 2013 končí programovací období, ve kterém platila regionální politika EU – Politika hospodářské a sociální soudržnosti. Ta měla 3 cíle¹ a finanční podpora směřovala především do méně vyspělých států a regionů. V novém programovacím období 2014–2020 bude, s největší pravděpodobností, vyplácení dotací z fondů EU spjaté s plněním cílů strategie Evropa 2020.

Na počátku listopadu² minulého roku vydala Evropská komise dokument – Investování do budoucnosti Evropy, což je již pátá zpráva o hospodářské, sociální a územní soudržnosti. Zpráva byla určena především jako podklad pro celoevropskou diskuzi o evropských fondech po roce 2013. Jsou zde analyzovány výsledky a dopady regionální politiky EU vzniklé v programovacím období 2000–2006. Podle Zprávy pomohly dotace z regionálních fondů vytvořit až 1,4 mil. nových pracovních míst, 34 mil. osob získalo novou práci a dalších 36 mil. lidí zvýšilo svou kvalifikaci. Dokument jednoznačně poukazuje na fakt, že regionální politika ve zkoumaném období byla efektivní a že došlo ke snížení hospodářských disparit mezi regiony. Lze tedy konstatovat, že by bez regionální politiky byly meziregionální disparity nepochybně větší. Ovšem s postupem času dochází i ke změnám jak ve společnosti, tak v nových výzvách – hospodářská krize či poptávka po inovacích. Proto je nutné reagovat na tyto změny a je vyžadována reforma regionální politiky po roce 2013. Níže uvedených bodů patří mezi hlavní teze dokumentu.

1. Propojení kohezní politiky s cíli strategie Evropa 2020³

- snižování meziregionálních rozdílů na určitém stupni rozvoje regionu současně s koncentrováním se na naplňování cílů zmíněné strategie

2. Vytvoření smluv o partnerství pro rozvoj a investice

- uzavřené smlouvy mezi členským státem a Komisí by vycházely z národních reformních programů
- smlouvy by určovaly: investiční priority, přidělování finančních prostředků, a obsahovaly dohodnuté podmínky a cíle, které mají jednotlivé členské země splnit.

3. Vytvoření nižšího počtu priorit, která však budou více efektivní

- vytvoření takových priorit, které budou pokrývat oblasti se specifickými problémy a zároveň budou přispívat k splnění vytyčených cílů strategie Evropa 2020,
- v závislosti na rostoucí vyspělosti země bude klesat počet stanovených priorit.

4. Podmíněné vyplácení prostředků

- uvolnění finančních prostředků v závislosti na změně v oblastech, které s kohezní politikou souvisí.⁴

5. Pravidelný monitoring a hodnocení systémy

- pravidelný monitoring nabídne průběžné výsledky.

6. Odměny a sankce

- vyplácení regionům a členským státům, které dosáhnou a překonají své předem vytyčené cíle,

¹ Konvergence, Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost a Evropská územní spolupráce.

² 10.11.2010

³ Zaměstnanost; Výzkum, vývoj a inovace; Změna klimatu a energetika; Vzdělávání; Chudoba a sociální vyloučení.

⁴ Např. reforma legislativy v oblasti životního prostředí či vzdělání.

- pozastavení či úplné znemožnění vyplácení datací z fondů EU pro státy porušující pravidla Paktu stability a růstu.

7. Důraz na územní soudržnost

- nezaměřovat se zcela na tematickou podporu regionů, ale i na územní
- ekonomický rozvoj ve všech typech regionů – městský, venkovský, přímořský atd.

8. Posilování partnerství

- důraz na zapojení regionálních i místních subjektů (občanské organizace, místní úrovně státní správy ad.).

2.2 Diskuse o budoucnosti regionální politiky

Evropská komise poté zahájila veřejnou konzultaci týkající se závěrů páté zprávy o hospodářské, sociální a územní soudržnosti, která by napomohla k nějaké reálné budoucí představě o regionální politice Unie. Diskuse probíhala až do konce ledna letošního roku a po dobu trvání bylo zasláno více než 400 příspěvků, přičemž největší počet od subjektů krajské a místní samosprávy. Na základě výsledků veřejné konzultace připraví Evropská komise legislativní návrhy pro regionální politiku EU po roce 2013. Výsledky veřejné konzultace jsou následující:

- obecná podpora propojení regionální politiky a strategie Evropa 2020 (bod 1.),
- s jasným závěrem nezodpovězená zůstala otázka vytvoření smluv o partnerství a rozvoj investic (bod 2.),
- 21 členských států se vyslovilo pro myšlenku nižšího počtu stanovených priorit, u ostatních zemí vyvstala obava především z definování těchto priorit na úrovni EU (bod 3.),
- různé reakce byly na podmíněné vyplácení evropských dotací splněním reformy v dané oblasti (bod 4.),
- dle většiny respondentů je průběžný monitoring a vyhodnocení dopadů a výsledků zásadním předpokladem pro strategičtější přístup k regionální politice (bod 5.),
- obecná shoda platila v případě nesouhlasu s udělováním sankcí (bod 6.),
- pro myšlenku zaměřit se na regiony se specifickými zeměpisnými a demografickými specifiky se vyslovilo pouze 10 členských států (bod 7.),
- 19 členských států se vyslovilo pro zapojení regionální i lokální úrovně státní správy či začlenění ostatních místních organizací (bod 8.).

3 BUDOUCNOST REGIONÁLNÍ POLITIKY A REGIONÁLNÍHO ROZVOJE V ČESKÉ REPUBLICE

3.1 Strategie regionálního rozvoje České republiky

Základním rámcem pro formování regionální politiky v České republice je dokument – strategie regionálního rozvoje. Strategie musí být komplementární s regionální politikou EU a vždy určuje orientaci politiky regionálního rozvoje České republiky v určitém programovacím období. Strategii regionálního rozvoje České republiky pro roky 2007–2013 zpracoval odbor regionálního rozvoje Ministerstva pro místní rozvoj.

V září letošního roku byly zveřejněny zpracované analýzy a podkladové materiály kompletní verze analytické části pro přípravu Strategie regionálního rozvoje ČR pro období 2014–2020. Zpracovatelem však již není MMR, ale tým zpracovatelů složený z:

- GaREP, spol. s r. o., společnost pro regionální ekonomické poradenství
- RegioPartner, spol. s r. o.

3.2 Reakce na dokument Investování do budoucnosti Evropy

Podle náměstka ministra pro místní rozvoj došlo v dokumentu ke změně, která je pro Českou republiku pozitivní. Hlavně pak pokračující zaměření na podporu méně vyspělých regionů. Schvalují i zaměření na vyšší efektivitu při snížení počtu priorit a zaměření se na sledování hodnocení pokroku.

Česká republika nesouhlasí s odměnami pro státy, které nejrychleji splní své vytyčené cíle. Postoj proti ČR vyslovila i k podmíněnému vyplácení evropských dotací splněním reformy v dané oblasti. Česká republika dále poukazuje na riziko úzkého propojení právě se strategií Evropa 2020, jejíž stanovené cíle nemusí být pro všechny státy/regiony prioritní a tudíž předmětem finanční pomoci.

4 ZÁVĚREČNÉ SHRNUÍ HLAVNÍCH ARGUMENTŮ

Pojem regionální rozvoj ukrývá proces vedoucí k růstu ekonomického a sociálního potenciálu na větším území než je geograficky vymezená municipalita. Díky tomu dochází ke zvyšování životní úrovně obyvatel, konkurenceschopnosti postiženého regionu a k vyrovnávání meziregionálních disparit. Pokud k tomuto ději dochází, můžeme konstatovat, že je působení regionální politiky pozitivní.

Cílem seminární práce bylo objasnění, zda má, nebo nemá, EU dotovat regionální rozvoj i po roce 2013. Podle dokumentu Investování do budoucnosti Evropy byly v programovém období 2000–2006 dotace z regionálních fondů efektivní a došlo ke snížení disparit na jednotlivých úrovních regionů. Lze tedy konstatovat, že při absenci regionální politiky EU, by byly meziregionální rozdíly nepochybně větší.

Regionální politika, stejně jako celá společnost, musí reagovat na určité aktuální výzvy současnosti a především budoucnosti ovlivňující dění ve společnosti. Proto musí tato politika v určitých ohledech změnit svá zaměření a cíle a snažit se o vyšší výkonnost a efektivitu na úkor maximalizace pokrytí rozdílů.

Ať už bude osud regionální politiky po roce 2013 jakýkoliv, snaha Evropské komise a značná odezva na její vykonané úsilí odráží zájem o regionální rozvoj i politiku i o její existenci v budoucnosti.

Použité prameny:

Euroskop [online]. c2005–2011 [cit. 2011-10-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.euroskop.cz/>>.

EVROPKSÁ KOMISE (2010): Investování do budoucnosti Evropy. Lucembursko: Úřad pro publikace Evropské unie, 304 s. Dostupný z WWW:

http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/cohesion5/index_en.cfm

Evropská komise [online]. Neuvedeno [cit. 2011-10-29]. Dostupné z WWW:

<http://ec.europa.eu/index_cs.htm>.

Fondy Evropské unie [online]. Neuvedeno [cit. 2011-10-29]. Dostupné z WWW:

<<http://www.strukturalni-fondy.cz/>>.

Ministerstvo pro místní rozvoj ČR [online]. Neuvedeno [cit. 2011-10-29]. Dostupné z WWW:

<<http://www.mmr.cz/>>.

Portál o EU [online]. c2004–2011 [cit. 2011-10-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.euractiv.cz/>>.

Společnost pro regionální ekonomické poradenství [online]. c2006 [cit. 2011-10-29]. Dostupné z
WWW: <<http://www.garep.cz/>>.

STEJSKAL, J.; KOVÁRNÍK, J. (2009): Regionální politika a její nástroje. Praha: Portál, s. r. o., 212 s